

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΑΛΛΕΝΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ**

**ΕΚΠΟΝΗΤΕΣ
ΤΖΙΑΛΛΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ**

**ΒΟΛΟΣ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2001**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, συνέδραμαν κυρίως οι παρακάτω, ενώ αρκετοί άλλοι που δεν αναφέρονται μας προσέφεραν πολύτιμη βοήθεια. Καταρχήν, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας προς τους καθηγητές κ. Βύρωνα Κοτζαμάνη και κ. Άρη Σαπουνάκη, οι οποίοι μας βοήθησαν στην εύρεση στοιχείων για τα θέματα της μετανάστευσης. Επιπλέον, θεωρούμε απαραίτητο να αναφερθούμε στην ανεκτίμητη βοήθεια που μας προσέφεραν ο κ. Πάνος Χατζηπροκοπίου και ο κ. Κώστας Αργαλιώτης, οι οποίοι ασχολούνται την παρούσα φάση με τα ζητήματα των μεταναστών στην Ελλάδα, ο πρώτος μέσα από τη διδακτορική διατριβή του στο Πανεπιστήμιο του Essex και ο δεύτερος ως υπεύθυνος του Δικτύου Κοινωνικής Υποστήριξης των Μεταναστών και των Προσφύγων στην Αθήνα. Σημαντική ήταν ακόμα η βοήθεια του κ. Δημήτρη Εμμανουήλ, ερευνητή της ΔΕΠΟΣ, στην προσφορά στοιχείων για τη στέγαση των μεταναστών στην Αθήνα. Τέλος, ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στον καθηγητή κ. Κώστα Λαλένη, επιβλέποντα της διπλωματικής εργασίας, ο οποίος με την παρακολούθηση, τις παρατηρήσεις και τις κατευθύνσεις του, επέτρεψε την ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Την τελευταία δεκαετία η Ελλάδα γνώρισε μια άνευ προηγουμένου στη σύγχρονη ιστορία εισροή ανθρώπων που αναζητούσαν την ευκαιρία να ξεπεράσουν τη δύσκολη οικονομική τους κατάσταση. Οι οικονομικοί, όπως ονομάζονται, μετανάστες, εγκαταστάθηκαν τόσο στον ύπαιθρο χώρο όσο και τις πόλεις. Η παρουσία τους στον αστικό χώρο επηρέασε την εικόνα του, την πορεία του και τη ζωή των κατοίκων του. Ωστόσο, οι νέοι αυτοί κάτοικοι της πόλης έχουν κάποιες ανάγκες, διαφορετικές από τους υπόλοιπους, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Το αντικείμενο της εργασίας αυτής είναι η καταγραφή, η μελέτη και η αξιολόγηση των υποδομών και των υπηρεσιών των ελληνικών πόλεων για την κάλυψη των αναγκών τους. Παράλληλα, προχωράει και ένα βήμα παραπέρα, προτείνοντας, σε επίπεδο κατευθύνσεων, τις κατάλληλες υπηρεσίες και υποδομές για την εξυπηρέτησή τους, στο πλαίσιο μιας διαφοροποιημένης ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, της οποίας οι βασικοί άξονες παρουσιάζονται επίσης. Για τη διαμόρφωση των αξόνων αυτών, τρία στοιχεία είναι αυτά που λαμβάνονται υπ' όψη: το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και τα πλαίσια μέσα στα οποία εξελίχθηκε, η εμπειρία από την έως τώρα ελληνική μεταναστευτική πολιτική και τα συμπεράσματα από τις πολιτικές τριών άλλων χωρών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	 5
2.1. Το φαινόμενο της μετανάστευσης σε παγκόσμιο επίπεδο	5
2.2. Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ευρώπη και ειδικά στη Νότια Ευρώπη και τα Βαλκάνια	8
2.3. Πόλη και μετανάστες	11
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	 14
3.1. Ιστορική πορεία της μετανάστευσης.....	14
3.2. Αίτια μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	17
3.3. Το προφίλ των μεταναστών και η κατάσταση που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα.....	19
3.3.1. Υπηκοότητα	19
3.3.2. Φύλο.....	20
3.3.3. Ηλικιακή σύνθεση.....	21
3.3.4. Οικογενειακή κατάσταση.....	21
3.3.5. Επίπεδο εκπαίδευσης	23
3.3.6. Γεωγραφική κατανομή.....	23
3.3.7. Κατοικία.....	25
3.3.8. Εργασία.....	27
3.3.9. Κοινωνική θέση-αντιμετώπιση	30
3.4. Οι επιπτώσεις στην Ελλάδα ως χώρα υποδοχής	35
3.5. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στη μορφή της πόλης	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ: ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΝΑΔΑ	42
4.1. Γερμανία	44
4.2. Ιταλία	46
4.3. Καναδάς	47
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	52
5.1. Ο Νόμος 4310 του 1929	52
5.2. Ο Νόμος 1975 του 1991	53
5.3. Το Προεδρικό Διάταγμα 358/1997	56
5.4. Το Προεδρικό Διάταγμα 359/1997	57
5.5. Ο Νόμος 2910 του 2001	59
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	68
6.1. Υποδομές και υπηρεσίες στις πόλεις του εξωτερικού	69
6.1.1. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες σε μία πόλη της Γερμανίας – Stuttgart	69
6.1.2. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες σε μία πόλη της Ιταλίας – Roma	72
6.1.3. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες σε μία πόλη του Καναδά – Vancouver	76
6.2. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες στις ελληνικές πόλεις	81
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΡΟΤΑΣΗ	89
7.1. Γενικοί άξονες της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής	89
7.2. Πολιτική για τις αστικές υποδομές και υπηρεσίες	93
7.3. Προτεινόμενες υποδομές και υπηρεσίες	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΜΕΛΕΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ - Η ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ	113
8.1. Γενικά στοιχεία για την πόλη του Βόλου	113
8.2. Σύντομη περιγραφή του φαινομένου της μετανάστευσης στην περιοχή	113
8.3. Το προφίλ των μεταναστών στην περιοχή	115
8.3.1. Υπηκοότητα	115
8.3.2. Φύλο	116
8.3.3. Οικογενειακή κατάσταση	117
8.3.4. Ηλικία	117
8.3.5. Επίπεδο εκπαίδευσης	118
8.3.6. Απασχόληση	119
8.4. Υποδομές και υπηρεσίες για τους μετανάστες στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Βόλου	120
8.5. Ανάλυση των στοιχείων που προκύπτουν από το ερωτηματολόγιο	125
8.5.1. Γενικά στοιχεία	125
8.5.2. Ανάγκες και υποδομές – υπηρεσίες	127
8.6. Προτεινόμενες υποδομές και υπηρεσίες στο Π.Σ. Βόλου	134
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ	141
9.1. Η διαδικασία	141
9.2. Το συμπέρασμα	143
9.3. Τι φταίει	144
9.4. Τι πρέπει να αλλάξει	145

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Η λίστα των υποδομών και των υπηρεσιών σε τέσσερις ελληνικές πόλεις:	
Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Βόλος	150
1.1. Κυβερνητικές Υπηρεσίες	
1.2. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις	
1.3. Οι Οργανώσεις των Μεταναστών	

2. Οι μεταναστευτικές πολιτικές σε τρεις χώρες: Γερμανία, Ιταλία, Καναδάς.....	166
2.1. Η μετανάστευση και η μεταναστευτική πολιτική στη Γερμανία	
2.2. Η μετανάστευση και η μεταναστευτική πολιτική στην Ιταλία	
2.3. Η μετανάστευση και η μεταναστευτική πολιτική στον Καναδά	
 3. Οι εξωτερικές επιδράσεις στη μεταναστευτική πολιτική: ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	 180
 4. Οι βασικές διατάξεις των νόμων στην Ελλάδα	 184
4.1. Ο Νόμος 1975 του 1991	
4.2. Το Προεδρικό Διάταγμα 358/1997	
4.3. Το Προεδρικό Διάταγμα 359/1997	
4.4. Ο Νόμος 2910 του 2001	
 5. Η προσαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού στο μεταναστευτικό φαινόμενο	 192
 6. Το ερωτηματολόγιο της μελέτης εφαρμογής.....	 195
 7. Οι απαντήσεις των μεταναστών για τις υπηρεσίες και τις υποδομές στο Π.Σ. Βόλου.....	 198
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	 199
 ΓΛΩΣΣΑΡΙ	 206
 ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ.....	 208

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την τελευταία δεκαετία το θέμα της μετανάστευσης έχει ανέλθει στην κορυφή του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Μάλιστα, είναι τέτοια η κλίμακα του φαινομένου που θεωρείται πρωτεύον ζήτημα, ίσου βάρους με άλλα οικουμενικά προβλήματα, όπως είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού και οι οικονομικές ανισορροπίες μεταξύ περιφερειών. Οι βίαιες αυτές μετακινήσεις πληθυσμών έχουν δημιουργήσει ποικίλους φόβους, ανησυχίες και προβλήματα σε ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων σε όλο τον κόσμο, με αποτέλεσμα να κρίνεται αναγκαία η εξεύρεση μιας άμεσης και βιώσιμης λύσης. Μιας λύσης η οποία θα σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών και ταυτόχρονα θα καλύπτει τις ανησυχίες των κρατών και των κοινοτήτων που τους δέχονται.

Ο μεγαλύτερος όγκος των μεταναστών κατευθύνεται προς τις πόλεις, όπου είναι συγκεντρωμένη η πλειοψηφία του πληθυσμού παγκοσμίως, αλλά και στην Ελλάδα. Το στοιχείο αυτό αποτελεί έναν από τους λόγους επιλογής της πόλης ως χώρου μελέτης. Επιπλέον, η εισροή των μεταναστών συσχετίζεται με διάφορα προβλήματα, όπως είναι η ανεργία, ο κοινωνικός διαχωρισμός και φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας, τα οποία εμφανίζονται σε αστικούς και μη χώρους. Πρόκειται για φαινόμενα όμως που είναι περισσότερο ορατά στις πόλεις, καθώς μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων επηρεάζεται ή γίνεται μάρτυρας αυτών. Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί το γεγονός ότι αυτός ο χώρος αποτελεί το πεδίο άσκησης του μεγαλύτερου μέρους των κρατικών πολιτικών στη χώρα μας.

Γενικότερα παρατηρείται ότι υπάρχει σύγχυση μεταξύ των όρων μετανάστης και πρόσφυγας. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις στις οποίες η διάκριση μεταξύ τους δεν είναι τόσο σαφής. Ο μετανάστης, ωστόσο, διαφέρει από τον πρόσφυγα στο γεγονός ότι αυτός εγκαταλείπει τη χώρα του για λόγους που δεν έχουν να κάνουν με την πιθανότητα δίωξής του από αυτή, λόγω θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων, αλλά συνειδητά και έχει πάντα την επιλογή της επιστροφής οποιαδήποτε στιγμή, αφού συνεχίζει να απολαύει της προστασίας της χώρας του. Ο μετανάστης εκείνος που εγκαταλείπει τη χώρα του για οικονομικούς λόγους ονομάζεται οικονομικός μετανάστης.

Η εργασία αυτή επικεντρώνεται αποκλειστικά στους οικονομικούς αλλοδαπούς μετανάστες, αποκλείοντας τους πρόσφυγες, τους παλιννοστούντες Έλληνες και τους Βορειοηπειρώτες. Αποκλείσαμε τις παραπάνω πληθυσμιακές ομάδες, αφού η μελέτη όλων αυτών θα απαιτούσε ένα υπερβολικά μεγάλο διάστημα για τα χρονικά πλαίσια εκπόνησης μιας διπλωματικής εργασίας. Η μελέτη των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα είναι ένα σύγχρονο θέμα το οποίο δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ευρείας έρευνας, γεγονός που αποδεικνύεται από τη λιγοστή ελληνική βιβλιογραφία. Δε θα πρέπει να παραλείψουμε το γεγονός ότι ενώ οι οικονομικοί μετανάστες αποτελούν την πλειοψηφία των μεταναστών στη χώρα μας, παράλληλα δεν έτυχαν γενικά ευνοϊκής μεταχείρισης από το ελληνικό κράτος, πάντοτε βέβαια συγκρινόμενοι με τις υπόλοιπες ομάδες. Για παράδειγμα, οι Βορειοηπειρώτες μπορούν να αποκτήσουν σχετικά ευκολότερα την ελληνική ιθαγένεια ενώ οι παλιννοστούντες λαμβάνουν οικονομική ενίσχυση με τη μορφή επιδομάτων. Όσον αφορά το λόγο για τον οποίο επιλέχθηκε η χρονική περίοδος της δεκαετίας του '90, αυτός βασίζεται στο γεγονός ότι τη συγκεκριμένη περίοδο παρατηρήθηκε το μεγαλύτερο κύμα εισροής μεταναστών, νομίμων και παρανόμων, στην Ελλάδα. Επομένως, με βάση τις παραπάνω επισημάνσεις, μάς δίνεται η δυνατότητα να αναδείξουμε τις ελλείψεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν οι οικονομικοί μετανάστες στο τομέα των αστικών υποδομών και των υπηρεσιών και να προτείνουμε λύσεις.

Οι υποδομές και υπηρεσίες αυτές αφορούν:

- Τη στέγαση των μεταναστών.
- Την εκπαίδευση, τη γλωσσική και επαγγελματική κατάρτιση.
- Την απασχόληση.
- Την υγεία και την πρόνοια.
- Τον πολιτισμό και την κουλτούρα, τη θρησκεία και την ψυχαγωγία.
- Τις υπηρεσίες ενημέρωσης για εξελίξεις σε θέματα μεταναστών, τις υπηρεσίες αρχικής και μακροχρόνιας υποστήριξης και τις συμβουλευτικές υπηρεσίες.
- Τις δράσεις και τα προγράμματα ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας και γενικά διευκόλυνσης ενσωμάτωσης των μεταναστών σε αυτήν.
- Τις άλλες πιθανές υποδομές και υπηρεσίες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται μία περιγραφή του φαινομένου της μετανάστευσης παγκοσμίως και στον ευρωπαϊκό χώρο, ιδιαίτερα στη Νότια Ευρώπη

και τα Βαλκάνια. Η περιγραφή αυτή περιλαμβάνει ένα σύντομο ιστορικό της μετανάστευσης σε παγκόσμια κλίμακα, την παρουσίαση των κυριότερων αιτιών μετανάστευσης των πληθυσμιακών ομάδων και των επιπτώσεων που αυτή προκαλεί, καθώς και την τωρινή κατάσταση.

Το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στο φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει την ιστορική πορεία της μετανάστευσης στη χώρα μας από τις αρχές του εικοστού αιώνα μέχρι σήμερα, μία χρονική περίοδο κατά την οποία η χώρα μας κατέγραψε μεγάλες εκροές και εισροές πληθυσμού. Στη συνέχεια, αναλύονται τα αίτια του ερχομού των μεταναστών στην Ελλάδα και οι συνέπειες που αυτός προκάλεσε στην κοινωνία υποδοχής. Ενδιάμεσα επιχειρείται μία συνοπτική παρουσίαση της κατάστασης των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των πολιτικών μετανάστευσης άλλων χωρών, όπως η Γερμανία, ο Καναδάς και η Ιταλία. Πρόκειται για χώρες με μεγάλη εμπειρία σε θέματα μετανάστευσης, αφού υπήρξαν αποστολές και υποδοχές πληθυσμών πολύ πριν από την Ελλάδα, με εξαίρεση την Ιταλία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια. Η παρουσίαση αυτή έχει ως αφετηρία τον πρώτο νόμο του 1929, συνεχίζεται με το νόμο του 1991 και ολοκληρώνεται με το νέο νόμο του 2001, αφού ενδιάμεσα γίνεται αναφορά στα Προεδρικά Διατάγματα του 1997 και του 1998. Την παρουσίαση του νομοθετικού πλαισίου ακολουθεί μία κριτική του, όπου παρουσιάζονται οι παραλείψεις, τα θετικά και τα αρνητικά του στοιχεία, καθώς και μία σύγκριση με τα χαρακτηριστικά των πολιτικών που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι βασικές υποδομές και υπηρεσίες σε τρεις πόλεις από τις χώρες των οποίων εξετάσαμε την πολιτική. Οι πόλεις αυτές είναι η Stuttgart (Γερμανία), το Vancouver (Καναδάς) και η Roma (Ιταλία). Στη συνέχεια του κεφαλαίου καταγράφονται οι βασικότερες αστικές υποδομές και υπηρεσίες που υπάρχουν σήμερα σε μερικά από τα κυριότερα αστικά κέντρα της Ελλάδος, δηλαδή την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο και τα Ιωάννινα. Αυτές αναφέρονται κυρίως στη στέγαση, την υγεία, την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, τον πολιτισμό, την υποστήριξη και την ενημέρωση των μεταναστών και της τοπικής κοινωνίας. Η

καταγραφή αυτή αποτελεί μια προσπάθεια συγκέντρωσης όσο το δυνατό περισσότερων υποδομών και υπηρεσιών που παρέχονται από κυβερνητικούς και μη φορείς.

Με την ολοκλήρωση της φάσης της ανάλυσης, στο έβδομο κεφάλαιο διατυπώνουμε τους βασικούς άξονες της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας. Το κεφάλαιο αυτό κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί με βάση την πολιτική που θα επιλεγεί θα έχουμε τη δυνατότητα να διατυπώσουμε τις προτάσεις μας για τις υποδομές στις ελληνικές πόλεις. Στο ίδιο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι προτάσεις για τις υποδομές στην Ελλάδα, οι οποίες περιλαμβάνουν αυτές που απαιτούνται να δημιουργηθούν ή αυτές που θα πρέπει να εκσυγχρονιστούν για την καλύτερη εξυπηρέτηση των μεταναστών.

Στη συνέχεια, στο όγδοο κεφάλαιο, διεξάγεται μελέτη εφαρμογής στο πολεοδομικό συγκρότημα του Βόλου, με βασικούς στόχους αφενός να ερευνηθούν οι ελλείψεις των υποδομών και αφετέρου να προταθούν οι κατάλληλες για την υποδοχή των οικονομικών μεταναστών σε αυτό. Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης δίνονται γενικές πληροφορίες για το μεταναστευτικό φαινόμενο στο Π.Σ. Βόλου, καταγράφονται οι απόψεις των μεταναστών (ύστερα από έρευνα με ερωτηματολόγιο) και των αρμόδιων υπηρεσιών σχετικά με τις ελλείψεις στις υπάρχουσες υποδομές και υπηρεσίες και προτείνονται οι αναγκαίες υποδομές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Στο ένατο κεφάλαιο, που είναι και το τελευταίο της εργασίας, διατυπώνονται κάποια βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση και την πρόταση που έχουν προηγηθεί.

Τελικός στόχος της εργασίας αυτής είναι να προτείνουμε κατάλληλες υποδομές για την εξυπηρέτηση των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις, με βάση τις ελλείψεις που παρατηρούνται. Επιπλέον, παρουσιάζουμε τους βασικούς άξονες που θα πρέπει να διέπουν τη μεταναστευτική πολιτική και επηρεάζουν τη διάθεση υποδομών και υπηρεσιών, καθώς και άλλους γενικότερου περιεχομένου. Η μεταναστευτική αυτή πολιτική θα προκύπτει από τους τρεις παράγοντες που αναλύουμε στη συνέχεια, δηλαδή τα χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα, τη μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας και τις αντίστοιχες πολιτικές των άλλων χωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

2.1. Το φαινόμενο της μετανάστευσης σε παγκόσμιο επίπεδο

Στην παρούσα διπλωματική εργασία, το αντικείμενο μελέτης αποτελούν οι επονομαζόμενοι «οικονομικοί μετανάστες», εκείνοι δηλαδή που εγκαταλείπουν τον τόπο όπου ζουν και κατευθύνονται σε νέους χώρους, με κύριο κίνητρο την ελπίδα για μεγαλύτερες υλικές απολαβές σε σχέση με τον προηγούμενο χώρο διαμονής. Συχνά, όταν οι λόγοι της μετακίνησης ενός πλήθους ανθρώπων δε θεωρούνται οικονομικοί, υπονοείται ότι αυτή είναι αναγκαστική. Δηλαδή, οι λόγοι που ωθούν τους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τον τόπο τους είναι κυρίως οι θρησκευτικές ή και οι πολιτικές διώξεις (ή ο φόβος αυτών) και οι μετακινήσεις θεωρούνται μη εκούσιες. Έτσι, όχι σπάνια εμφανίζεται η πεποίθηση ότι η οικονομική μετανάστευση είναι εκούσια

Αυτό που στην πραγματικότητα συμβαίνει δε φαίνεται να συμβαδίζει με τον παραπάνω ισχυρισμό. Συνήθως είναι δύσκολο ή και αδύνατο να αποδώσουμε σε μια μετακίνηση χαρακτήρα καθαρά εκούσιο ή αναγκαστικό. Εξίσου δύσκολο είναι κάποιες φορές να χαρακτηριστεί μια μετανάστευση ως οικονομική ή παρακινούμενη από άλλα αίτια. Για το λόγο αυτό, σε μια προσπάθεια ιστορικής περιγραφής των διαφόρων μετακινήσεων που έχουν πραγματοποιηθεί σε κάποιο χώρο είναι πιθανότατα πιο πρόσφορο να προχωράμε σε μια απλή, χωρίς επιθετικούς χαρακτηρισμούς, περιγραφή των μετακινήσεων, για να μην οδηγηθούμε σε λανθασμένα, ίσως, συμπεράσματα. Αυτό ακριβώς το είδος της περιγραφής πρόκειται να ακολουθήσουμε για να παρουσιάσουμε τις σημαντικότερες μεταναστεύσεις που έχουν λάβει χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην καταγεγραμμένη λοιπόν ιστορία και ειδικότερα αυτή του Δυτικού κόσμου, για αιώνες υπήρχαν μετακινήσεις πληθυσμών, με τις οποίες αποικήθηκαν περιοχές που προηγουμένως δεν κατοικούνταν και εμπλουτίστηκαν με νέο πληθυσμό αναπτυσσόμενες πόλεις και κωμοπόλεις. Οι τεχνολογικές ανακαλύψεις και οι γεωγραφικές εξερευνήσεις από το 15ο αιώνα και μετά, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για ακόμα πιο έντονες μεταναστευτικές ροές και σε μεγαλύτερες αποστάσεις. Σύμφωνα με διάφορες εκτιμήσεις, περίπου 100 εκατομμύρια άνθρωποι μετανάστευσαν μέσα

στους επόμενους αιώνες, κυρίως από την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, με βασικότερο προορισμό την Αμερική.

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εμφανίστηκε ένα ακόμα έντονο μεταναστευτικό κύμα, κυρίως προς τις χώρες της βορειοδυτικής Ευρώπης, με μετακινούμενους οι οποίοι προέρχονταν από τη Νότια Ευρώπη, την Τουρκία, τη Βόρεια Αφρική, και για κάποιες από τις Δυτικές χώρες, από τις πρώην αποικίες τους στην Αφρική, την Ασία και τις Ινδίες. Μέσα στη δεκαετία του 1970 περίπου 11 εκατομμύρια (κυρίως ανδρών) μεταναστών μετείχαν στην οικονομική και κοινωνική ζωή των χωρών της βορειοδυτικής Ευρώπης και, παρόλο που οι πολιτικές των κρατών αυτών έθεταν σοβαρά εμπόδια, πολλοί από αυτούς μαζί με τις οικογένειές τους εγκαταστάθηκαν μόνιμα στις χώρες αυτές.

Η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας από το 1956 και μετά ευνόησε την ελεύθερη διακίνηση των εργατών ανάμεσα στα κράτη μέλη, από την άλλη όμως κατέστησε πιο δύσκολη τη μετανάστευση από χώρους εκτός της ΕΟΚ. Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στα τέλη της δεκαετίας του 1980, έδωσε την αφορμή για ακόμα ένα σημαντικό κύμα μετανάστευσης από τις ανατολικές χώρες, αυτή όμως τη φορά και προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης (Ψημμένος, 1995: 1-3). Το τελευταίο κομμουνιστικό καθεστώς τέτοιας μορφής που έπεσε ήταν αυτό της Αλβανίας, το οποίο έμελλε να προκαλέσει το μεγαλύτερο μεταναστευτικό ρεύμα προς τη χώρα μας στα τέλη του 20ου αιώνα.

Η όλο και αυξανόμενη μεταναστευτική κίνηση που παρατηρείται σήμερα σχετίζεται και με τις νέες δυνατότητες που δίνει η εποχή μας, σε συνδυασμό βέβαια με τις παραδοσιακές αιτίες που ωθούν τους ανθρώπους σε μια τέτοια πράξη και οι οποίες επίσης αυξάνουν την έντασή τους σε πολλά σημεία του κόσμου. Αν θα επιχειρούσαμε να συνοψίσουμε μερικές από αυτές, ξεκινώντας από τις δεύτερες, θα συμπεριλαμβάναμε τις διαφορές στα εισοδήματα μεταξύ περιοχών και χωρών, τις περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης, τους εμφυλίους πολέμους και τις καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ένταση των παραπάνω παραγόντων βαίνει γενικά αυξανόμενη και επομένως δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι μετακινούνται σε όλο τον κόσμο.

Στην εποχή μας όμως έχουν προκύψει και νέοι παράγοντες, οι οποίοι συντελούν στην αυξανόμενη κλίμακα της μετανάστευσης. Η ανάπτυξη του παγκοσμίου δικτύου επικοινωνιών, αμβλύνει τις πολιτισμικές διαφορές και κυρίως αυξάνει τις προσδοκίες των ατόμων, συχνά και με ψευδείς ή υπερβολικές εικόνες για τις συνθήκες σε άλλες

χώρες. Ούτως ή άλλως, όμως, μεταδίδουν ένα ισχυρό μήνυμα περί των πλεονεκτημάτων που απολαμβάνουν όσοι ζουν σε ανεπτυγμένα κράτη. Η βελτίωση των μέσων μαζικής μεταφοράς, επίσης, επιδρά σημαντικά στην κλίμακα και την κατεύθυνση της διεθνούς μετανάστευσης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αυτή καθεαυτή αποτελεί τον αποφασιστικό παράγοντα για την πραγματοποίησή της. Προσφέρει όμως περισσότερες ευκαιρίες και προσδοκίες για αυτούς που επιθυμούν να αποδημήσουν. Τέλος, οι επίδοξοι μετανάστες μπορούν να βρουν βοήθεια για την πραγματοποίηση των σχεδίων τους, είτε από το δίκτυο των φίλων, συγγενών και συμπατριωτών, οι οποίοι έχουν ήδη εγκατασταθεί σε άλλα κράτη και τους εξασφαλίζουν την ικανοποίηση κάποιων βασικών αναγκών, είτε από επαγγελματίες πράκτορες, οι οποίοι αναλαμβάνουν την αποστολή των μεταναστών στον προορισμό της προτίμησής τους (UNHCR, 1996: 238-239).

Σήμερα, η μετανάστευση συνεχίζει να αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα φαινόμενα σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι χώρες οι οποίες δέχονται τις μεγαλύτερες εισροές μεταναστών συναντώνται σε όλη την υφήλιο και συμπεριλαμβάνονται σε αυτές αρκετές από εκείνες που δεν κατατάσσονται στις πιο ανεπτυγμένες. Στις ετήσιες νόμιμες εισόδους μεταναστών πρώτες έρχονται οι ΗΠΑ και η Γερμανία, με 720 και 800 χιλιάδες αντίστοιχα το 1995, ενώ ακολουθούν ο Καναδάς, η Ιαπωνία, η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Αυστραλία και το Ισραήλ με 100 έως 200 χιλιάδες νομίμων μεταναστών ετησίως. Η παραπάνω σειρά αλλάζει αν λάβουμε ως κριτήριο τον αριθμό των αλλοδαπών που διαμένουν σε μια χώρα. Με βάση λοιπόν το κριτήριο αυτό, εκτός από τις παραπάνω χώρες, σημαντικός αριθμός αλλοδαπών διαμένει στην Ινδία, στο Πακιστάν, τη Σαουδική Αραβία, την Ακτή Ελεφαντοστού και το Χονγκ Κονγκ. (Simon, 1998).

Από τα παραπάνω γίνεται σαφής ο δυναμικός χαρακτήρας του φαινομένου, που μάλιστα πολλοί υποστηρίζουν ότι θα εμφανιστεί ακόμα πιο έντονο στο άμεσο μέλλον. Αυτό που από μόνα τους τα ποσοτικά στοιχεία δεν μπορούν να αναδείξουν είναι η πολυπλοκότητά του, η δυσκολία διάγνωσης των αιτίων και των αποτελεσμάτων του και οι ποικίλες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και άλλες προεκτάσεις που περικλείει.

2.2. Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ευρώπη και ειδικά στη Νότια Ευρώπη και τα Βαλκάνια

Μέχρι το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες κατείχαν το ρόλο των χωρών αποστολής μεταναστών. Αν θα επιχειρούσαμε να εξετάσουμε την εξέλιξη της μετανάστευσης σε αυτήν την περίοδο, θα τη διακρίναμε σε δύο κατηγορίες: την ενδοευρωπαϊκή και την υπερπόντια. Η μεν πρώτη συνίσταται από μετακινήσεις που πραγματοποιήθηκαν εντός της ευρωπαϊκής ηπείρου, ενώ το δεύτερο είδος από διηπειρωτικές μετακινήσεις, δηλαδή αυτές που πραγματοποιήθηκαν, είτε από την Ευρώπη προς μια άλλη ήπειρο, είτε αντίστροφα.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των ενδοευρωπαϊκών μετακινήσεων της περιόδου αυτής είναι η εκτεταμένη εποχιακή μετανάστευση, κυρίως πληθυσμών όμορων χωρών, με κύριο σκοπό την ικανοποίηση γεωργικών αναγκών που εμφανίζονταν εποχιακά. Το δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό ήταν οι επίσης πολύ μεγάλες σε όγκο αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών, ως αποτέλεσμα της διάθεσης των ευρωπαϊκών κρατών για την ενίσχυση των προϋποθέσεων διατήρησης της ειρήνης. Η πρακτική αυτή είχε τη βάση της στην πεποίθηση, ότι η εθνική ομοιογένεια των χωρών, που εξασφαλιζόταν με την απουσία μειονοτήτων, αποτελούσε βασικό παράγοντα για τη διατήρηση μακροχρόνιας ειρήνης. Ο σημαντικός όγκος των αναγκαστικών μετακινήσεων την περίοδο αυτή φαίνεται και από την ελληνική περίπτωση, όπου περίπου 1.250.000 άτομα εισέρευσαν στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του 1910 και τις αρχές της δεκαετίας του 1920. Βέβαια, την ίδια εποχή, δεν εξέλειπε και η μόνιμη μετανάστευση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, οι βασικές όμως μορφές της ενδοευρωπαϊκής μετακίνησης ήταν εκείνες που περιγράφηκαν παραπάνω. Η μεγαλύτερη ίσως χώρα υποδοχής μόνιμων μεταναστών της περιόδου ήταν η Γαλλία, με μετανάστες που προέρχονταν κυρίως από την Ιταλία, την Ισπανία και την Πολωνία, αλλά και από τις αποικίες της χώρας στην Αφρική.

Η υπερπόντια μετανάστευση της ίδιας περιόδου χαρακτηρίζεται από την πορεία του μεταναστευτικού ρεύματος από την Ευρώπη προς άλλες ηπείρους και όχι τόσο το αντίστροφο. Συγκεκριμένα, η βασική κατεύθυνση της μετανάστευσης ήταν προς την Αμερική και μάλιστα τη Βόρεια Αμερική. Αργότερα το ρεύμα αυτό εξασθένησε, λόγω της θέσπισης των ποσοστώσεων (quotas) στις ΗΠΑ το 1921 και το 1924 που περιορίσε τον αριθμό των εισερχόμενων μεταναστών, αλλά και λόγω της οικονομικής κρίσης του 1929 που ουσιαστικά σταμάτησε την έξοδο από την Ευρώπη προς τις ΗΠΑ. Οι χώρες

από τις οποίες σημειώθηκε η μεγαλύτερη μετακίνηση ήταν η Ιρλανδία, η Γερμανία, η Μ. Βρετανία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Ελλάδα και τα Σκανδιναβικά κράτη, ενώ αρκετοί είναι οι Πολωνοί, Ρώσοι, Τσέχοι, Σέρβοι, Σλοβάκοι και Κροάτες που αναχωρούν.

Η μείωση της υπερπόντιας μετανάστευσης που σημειώθηκε στις αρχές του 1920, συνοδεύτηκε και από την εμφάνιση ενός μεταναστευτικού ρεύματος προς άλλες χώρες και κυρίως προς τον Καναδά, την Αυστραλία και χώρες της Αφρικής, πραγματικότητα που έγινε ιδιαίτερα ορατή στην Ελλάδα, όπου στην περίοδο 1922 – 1940 οι Έλληνες που μετανάστευσαν στις ΗΠΑ αποτελούν μόνο το ένα τρίτο του συνόλου των μεταναστών προς άλλη ήπειρο εκτός της Ευρώπης.

Η υπερπόντια μετανάστευση τη μεταπολεμική περίοδο έχει να επιδείξει δύο σημαντικές διαφορές σε σχέση με την προηγούμενη. Η πρώτη διαφορά έχει να κάνει με τον προορισμό των μετακινούμενων, όπου η Αυστραλία υποκαθιστά τις ΗΠΑ ως κύρια χώρα υποδοχής μεταναστών. Η δεύτερη σημαντική διαφορά που παρατηρείται τη μεταπολεμική περίοδο, είναι η παρουσία ενός σημαντικού μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ευρώπη από άλλες ηπείρους. Οι μετανάστες αυτοί προέρχονται κυρίως από την Αφρική και την Ασία.

Αλλά αν αυτό που χαρακτηρίζει την προπολεμική εποχή ήταν η υπερπόντια μετανάστευση από την Ευρώπη, η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται αντίθετα από την ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση, όπως επίσης και από τη μετακίνηση πληθυσμών από χώρες του Τρίτου Κόσμου προς την Ευρώπη.

Αρχικά, από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 και περίπου ως τα μέσα της δεκαετίας του 1970, οι χώρες της Κεντρικής, της Βόρειας και της Δυτικής Ευρώπης, με λίγες εξαιρέσεις, καθίστανται χώρες υποδοχής μεταναστών, οι οποίοι προέρχονται κατά βάση από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Οι χώρες που υποδέχτηκαν τα μεγαλύτερα κύματα μεταναστών την περίοδο αυτή ήταν η Δυτική Γερμανία, η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Σουηδία και η Ελβετία. Οι χώρες αποστολής αποτελούνταν από την Ιταλία, την Ισπανία, την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Τουρκία, τη Γιουγκοσλαβία, αλλά και την Ιρλανδία και τη Φινλανδία (προς τη Μ. Βρετανία και τη Σουηδία αντίστοιχα). Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ένα σημαντικό μέρος της μεταναστευτικής κίνησης προς τη Γαλλία, τη Μ. Βρετανία, την Ολλανδία και λιγότερο το Βέλγιο αποτελούταν από άτομα πρώην αποικιών των χωρών αυτών, κυρίως από την Αφρική και την Ασία. Οι προερχόμενοι από ευρωπαϊκές χώρες, όμως, κατείχαν επίσης αξιόλογο ποσοστό στο σύνολο των εισερχόμενων μεταναστών.

Η βασική αιτία που οδήγησε σε αυτήν την ιδιαίτερα μεγάλη σε μέγεθος μετακίνηση πληθυσμών προς τις παραπάνω χώρες, έχει να κάνει με τους θεαματικούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης που χαρακτήρισε τις περισσότερες από αυτές την περίοδο εκείνη. Οι ρυθμοί αυτοί προκάλεσαν τη γρήγορη απορρόφηση των ανέργων και τη δημιουργία μιας συνεχώς αυξανόμενης ζήτησης, την οποία δεν μπορούσε να καλύψει η εσωτερική αγορά εργασίας. Σε συνδυασμό με τη φτώχεια, την ανεργία και το χαμηλό βαθμό ανάπτυξης των χωρών αποστολής που αναφέρθηκαν παραπάνω, αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη για τη μετανάστευση σε αυτό το μέγεθος που γνώρισε η Ευρώπη εκείνη την εποχή (Μουσούρου, 1991: 26-46).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, το μεταναστευτικό ρεύμα των νόμιμων εργατών προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης εξασθένησε ιδιαίτερα. Στους λόγους για αυτή την εξέλιξη συμπεριλαμβάνονται η μείωση των ρυθμών ανάπτυξης της οικονομίας, η αντικατάσταση των παραδοσιακών βιομηχανιών που βασίζονταν στα εργατικά χέρια με άλλες νέες τεχνολογίας και έντασης κεφαλαίου, η αύξηση της ανεργίας και η δυνατότητα των εργοδοτών να καλύπτουν τις ανάγκες τους σε ανειδίκευτη εργασία με την πρόσληψη γηγενών γυναικών και παράνομων εργατών και η παραμονή και τελικά μόνιμη εγκατάσταση μέρους των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, παρόλο που οι διάφορες συμφωνίες και σχέδια προέβλεπαν την επιστροφή τους στις πατρίδες τους (UNHCR, 1996). Ταυτόχρονα, η μεταναστευτική κίνηση προς τις πιο ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες αλλάζει προέλευση, με κύρια τώρα πηγή χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Μ. Ανατολής, που σε πολλές περιπτώσεις η μετανάστευση που δημιουργούν είναι ανεπίσημη και παράνομη.

Ήδη όμως από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 τα δεδομένα αλλάζουν και πάλι. Ενώ συνεχίζεται το ρεύμα παράνομων και ανεπίσημων μεταναστών και πολιτικών προσφύγων, παρατηρείται αύξηση των ανήλικων μεταναστών που εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό των χωρών της Ε.Ε., όπως επίσης και αλλαγή της φυσιογνωμίας των χωρών της νότιας Ευρώπης (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα), που από χώρες αποστολής μετατρέπονται σε χώρες υποδοχής. Ακόμα, η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων των χωρών της ανατολικής Ευρώπης, προκάλεσε ένα νέο κύμα μετανάστευσης από τις χώρες αυτές, μεγάλο τμήμα της οποίας κατευθύνθηκε προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης (Ψημμένος, 1995: 42-43). Εδώ σημειώνεται ότι μεταπολεμικά η μετανάστευση από τις χώρες αυτές ήταν ουσιαστικά αμελητέα, λόγω των ιδιαίτερα αυστηρών απαγορεύσεων εξόδου από τις χώρες αυτές που είχαν επιβάλλει οι κομμουνιστικές κυβερνήσεις στους πολίτες τους.

Η μετατροπή των χωρών της Νότιας Ευρώπης από αποστολές σε υποδοχές, αποτέλεσε ένα γεγονός το οποίο, εν πολλοίς, ήταν απρόσμενο και μάλλον τις αιφνιδίασε. Ως πρόσφατο και γενικά μη αναμενόμενο γεγονός, οι αιτίες που το προκάλεσαν και το προκαλούν είναι ακόμα σχετικά ασαφείς. Μερικές από αυτές είναι η ευκολία πρόσβασης λόγω των σχετικά ανοικτών συνόρων και διόδων εισόδου (για χώρες όπως το Μαρόκο, η Τυνησία, η Τουρκία ή η Αλβανία) και η γεωγραφική και πολιτισμική εγγύτητα (για χώρες όπως η Βραζιλία, η Κολομβία και οι Φιλιππίνες). Επίσης, η απότομη αύξηση του πληθυσμού και η ανεργία στις χώρες αποστολής, καθώς και οι ταχέως αναπτυσσόμενες οικονομίες των χωρών της Νότιας Ευρώπης σε σχέση με την υπανάπτυξη των χωρών αποστολής. Τέλος, σημαντικός λόγος είναι η μεταβολή των οικονομιών και των κοινωνιών της Νότιας Ευρώπης, που παρείχαν το πλαίσιο για τη σύνδεση των μεταναστών α) με την διαδικασία μετατροπής της οικονομίας σε ανεπίσημη και β) με την αντικατάσταση του ενδογενούς εργατικού δυναμικού στις χώρες αυτές, το οποίο σταδιακά εμφανίζεται να αποστασιοποιείται από εργασίες επισφαλείς ή με χαμηλή κοινωνική αξία (King et al, 1997: 8-9).

Η κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι νέοι αυτοί μετανάστες στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδιαίτερα στα κράτη-μέλη της Νότιας Ευρώπης, δε μπορεί να χαρακτηριστεί ευχάριστη. Είτε λόγω της πολιτικής των ευρωπαϊκών χωρών, που πολλές φορές τους καθιστούν εκ των προτέρων παράνομους και τους στρέφουν προς την ανεπίσημη αγορά εργασίας, είτε λόγω της αναβίωσης του εθνορατσισμού σε πολλές περιοχές, το επίπεδο ζωής των μεταναστών θεωρείται υποβαθμισμένο. Οι συνθήκες διαμονής, οι μισθοί, η ασφάλεια, τα εργασιακά δικαιώματα, η προστασία τους από τη σωματική και την ψυχολογική κακοποίηση, αποτελούν τομείς όπου τα προβλήματα είναι ιδιαίτερα έντονα. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Ψημμένος (1995) για τις εργασιακές τους συνθήκες, στις χώρες αυτές ο μεταναστευτικός πληθυσμός «αποτελεί τον κρυφό κόσμο της εργασίας, μακριά από δικαιώματα και παροχές».

2.3. Πόλη και μετανάστες

Όπως έχουμε προαναφέρει, σήμερα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων κατοικεί στις πόλεις. Η σύγχρονη πόλη αποτελεί τον πόλο έλξης μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων, επομένως και των μεταναστών. Ο προσδιορισμός του μετανάστη ως οικονομικού, σημαίνει ότι ο κυριότερος λόγος για τη μετακίνησή του σε

μια άλλη χώρα ή πόλη είναι η απολαβή οικονομικών οφελών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση των ελληνικών πόλεων, το μεταναστευτικό κύμα της τελευταίας δεκαετίας οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην έλλειψη της δυνατότητας για την κάλυψη βασικών αναγκών για την επιβίωση στις χώρες προέλευσης των μεταναστών (Βαλκάνια και Ανατολική Ευρώπη κυρίως). Πέρα όμως από αυτές τις ανάγκες ή γενικά οικονομικής φύσης που ενδέχεται να καλύπτει η μετανάστευση προς την πόλη, σημαντικός λόγος για την έλξη που ασκεί αυτή είναι η δυνατότητα της πολιτισμικής αναπαραγωγής που προσφέρεται στο χώρο της. Αυτή παραπέμπει στην ευκαιρία για διατήρηση αλλά και εξέλιξη των ιδιαίτερων στοιχείων κουλτούρας και πολιτισμού των μεταναστών, πέρα από την πραγματοποίηση των βασικών λειτουργιών παραγωγής και κατανάλωσης.

Η πόλη είναι μία μεγάλη συλλογή από αναμνήσεις και εκφράσεις συναισθημάτων. Τα συναισθήματα αυτά, όμως, δεν είναι χωριστά και διακριτά, αλλά αλληλεπιδρούν και αλληλοενισχύονται, ώστε να προκύψει ο οργανισμός που καλείται πόλη (Mayer, 1971). Στο αστικό περιβάλλον, παρατηρείται ένα πλεόνασμα παραγωγής και κατανάλωσης. Αυτό δίνει την ευκαιρία σε ανθρώπους να ασχοληθούν με δραστηριότητες που δε σχετίζονται με χειρωνακτική εργασία, αλλά με διάφορες μορφές τέχνης, αθλητισμό και άλλες γενικότερες πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (Schnore, 1966 - Mayer, 1971).

Η πόλη αποτελεί σημείο συνάντησης, χωνευτήρι και καταφύγιο για ιδέες και ανθρώπους που χαρακτηρίζονται από διαφορετικότητα σε σύγκριση με το γηγενή πληθυσμό, όπως οι μετανάστες. Αντίθετα στην ύπαιθρο, υπάρχουν μεγαλύτερες αντιστάσεις όσον αφορά την υποδοχή του αγνώστου, λόγω του φόβου που επικρατεί. Κύριο γνώρισμά της πόλης είναι η ετερογένεια και η αποπροσωποποίηση (Schnore, 1966 - Mayer, 1971).

Οι μετανάστες εγκαθίστανται στην ύπαιθρο με βασικό σκοπό την ευκολότερη εξασφάλιση εργασίας και εισοδήματος. Οι ανάγκες όμως των μεταναστών ποικίλουν και αφορούν αυτές για τις οποίες επιβάλλεται η επικοινωνία και η συνοίκηση με άλλους ανθρώπους. Μερικές από αυτές είναι η ανάγκη τους για μετάδοση εμπειρίας, ανταλλαγή απόψεων με ομοεθνείς, μαζική άθληση και άμιλλα, εξωτερίκευση των συναισθημάτων τους και διατήρηση του πολιτισμού της χώρας καταγωγής τους (Αραβαντινός, 1997: 31). Οι παραπάνω όμως ανάγκες είναι δύσκολο να καλυφθούν στην ύπαιθρο, είτε επειδή επικρατεί ένα κλίμα άρνησης και αντίδρασης είτε επειδή οι υποδομές και η συγκέντρωση των μεταναστών σε αυτή είναι ελλιπείς. Αντίθετα, η πόλη τους δίνει τη δυνατότητα ευκολότερα να έρθουν σε επαφή και να τονώσουν την

παρουσία τους, γεγονός που αποτελεί το ξεκίνημα για τη διεκδίκηση δικαιωμάτων, όπως για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και τη μελλοντική ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία υποδοχής. Άμεση συνέπεια των παραπάνω είναι η μετακίνηση και η εγκατάστασή τους στον αστικό χώρο, ακόμα και αν η απασχόλησή τους είναι αγροτική (Mayer, 1971).

Κοντολογίς, τόσο ο αστικός, όσο και ο ύπαιθρος χώρος μπορούν να προσφέρουν τα απαραίτητα για την επιβίωση των μεταναστών. Η δυνατότητα όμως της πολιτιστικής αναπαραγωγής που παρέχει η πόλη, αποτελεί τον ισχυρότερο ελκτικό παράγοντα για τη συγκέντρωσή τους σε αυτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. Ιστορική πορεία της μετανάστευσης

Όπως και στην περίπτωση της μετανάστευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο έτσι και στην περίπτωση της πορείας της μετανάστευσης στον ελληνικό χώρο μπορούμε να διακρίνουμε δύο μεγάλες περιόδους: τη μετανάστευση πριν το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τη μετανάστευση μεταπολεμικά.

Η πρώτη μεγάλη εκροή Ελλήνων προς χώρες της Ευρώπης και της Μεσογείου παρατηρήθηκε κατά τη δεκαετία του 1930 και πιο συγκεκριμένα την περίοδο 1932 – 1938, κατά την οποία οι μισοί περίπου Έλληνες μετανάστες είχαν ως προορισμό χώρα της Ευρώπης και αρκετοί χώρα της Μεσογείου, όπως η Αίγυπτος. Παράλληλα, την ίδια περίοδο ένας σχετικά υψηλός αριθμός Ελλήνων επέστρεψε στη χώρα (περίπου 147.000 άτομα), κυρίως από ευρωπαϊκές χώρες. Νωρίτερα, πιο συγκεκριμένα στις αρχές της δεκαετίας του 1920, περίπου 1.250.000 πρόσφυγες εισέρευσαν στην Ελλάδα, προερχόμενοι από την περιοχή της Μικράς Ασίας, παρόλο που ένα μέρος από αυτούς έφυγε στη συνέχεια από την Ελλάδα ενισχύοντας το μεταναστευτικό ρεύμα προς τις ευρωπαϊκές χώρες. Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, περίπου 440.000 Τούρκοι και Βούλγαροι εγκατέλειψαν την Ελλάδα.

Η μετανάστευση από την Ελλάδα προς άλλες ηπείρους εκτός της ευρωπαϊκής ξεκίνησε το 1880 με ένα μικρό αριθμό ατόμων, η οποία όμως την περίοδο 1890 – 1920 πλησίασε τα 350.000 άτομα. Η συντριπτική πλειοψηφία των μετακινούμενων αυτών είχε ως χώρα προορισμού τις ΗΠΑ. Βασική αιτία αυτού του φαινομένου υπήρξε η προβληματική κατάσταση κυρίως του γεωργικού τομέα, πράγμα που οδήγησε σε έντονη φτώχεια και ανεργία στο χώρο της Πελοποννήσου, κύρια πηγή προέλευσης των μεταναστών. Η υπερπόντια μετανάστευση από την Ελλάδα με προορισμό τις ΗΠΑ συνεχίζεται μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1920, η οποία παρουσιάζει και σχετική άνοδο προς το τέλος της περιόδου αυτής, με τη συνδρομή των μικρασιατών προσφύγων που αναχώρησαν από την Ελλάδα. Μετά το 1922 όμως, παρατηρείται κατακόρυφη πτώση της μετανάστευσης προς τις ΗΠΑ και αντίθετα αύξηση της μετανάστευσης προς άλλους υπερπόντιους προορισμούς, όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία και οι αφρικανικές

χώρες. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη θέσπιση ποσοστώσεων στις ΗΠΑ για τους εισερχόμενους μετανάστες, οι οποίες περιόρισαν σημαντικά τον αριθμό τους (Μουσούρου, 1991:27, 31-33).

Η μεταπολεμική περίοδος στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές στην πορεία τόσο της υπερπόντιας όσο και της ενδοευρωπαϊκής μετανάστευσης σε σχέση με την προπολεμική. Ξεκινώντας από την υπερπόντια, κυριότερη χώρα προορισμού για τους Έλληνες μετανάστες κατέστη η Αυστραλία, ενώ η μετανάστευση προς τις ΗΠΑ μειώνεται σημαντικά και στην περίοδο 1946-77 αποτελεί μόνο το ένα τρίτο του συνόλου του μετακινούμενου πληθυσμού σε άλλη ήπειρο. Ταυτόχρονα, παρατηρείται μεγάλο ρεύμα εισροών από υπερπόντιες χώρες στην Ελλάδα, κυρίως λόγω της φυγής των Ελλήνων από την Αφρικανική ήπειρο, η οποία σε μερικές περιπτώσεις ήταν αναγκαστική. Τη δεκαετία του 1970, ένας αξιόλογος αριθμός Ελλήνων τεχνικών μετακινείται προς τις αραβικές χώρες, ενώ από την ίδια περίοδο καταγράφεται ένα μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα Αράβων (λόγω της κρίσης στη Μέση Ανατολή), όπως επίσης και από ασιατικές και αφρικανικές χώρες, οι οποίοι απασχολούνται σε τομείς που δεν καλύπτονται από την ελληνική αγορά εργασίας. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν παράνομοι και σύμφωνα με ανεπίσημες εκτιμήσεις έφτασαν τους 100.000 στα μέσα της δεκαετίας του 1980.

Η περίοδος, όμως, μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο για την ελληνική μετανάστευση σηματοδοτείται κυρίως από την ροή προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Ενδεικτικά, το 61% όσων μετανάστευσαν από την Ελλάδα είχαν ως προορισμό τη Δυτική Ευρώπη και οι περισσότεροι από αυτούς τη Δυτική Γερμανία. Η ένταση του φαινομένου αυτού το οποίο είχε πανευρωπαϊκό χαρακτήρα αποδίδεται σε μια σειρά λόγων, ο κυριότερος των οποίων ήταν η μεγάλη ζήτηση για εργατικό δυναμικό, λόγω της οικονομικής ανάπτυξης της περιόδου. Επιπλέον, την εποχή εκείνη παρατηρείται μια ασθενής τάση παλιννόστησης, η οποία παίρνει αξιοσημείωτες διαστάσεις μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Ταυτόχρονα, κατά το ίδιο διάστημα η μετανάστευση προς το εξωτερικό μειώνεται και φτάνει στα ίδια επίπεδα με την παλιννόστηση, με αποτέλεσμα το ισοζύγιο της μετανάστευσης να είναι περίπου μηδενικό.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η μετανάστευση από την Ελλάδα δεν καταμερίζεται ισότιμα στα διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα. Πιο συγκεκριμένα, η Βόρεια Ελλάδα συμμετείχε περισσότερο στη φυγή προς τη Δυτική Ευρώπη σε σχέση με τις υπόλοιπες

περιοχές, ενώ στη Νότια Ελλάδα ο βαθμός αυτής της μετακίνησης ήταν αισθητά μειωμένος και ήταν κυρίως προσανατολισμένη σε υπερπόντιες χώρες.

Σε αντίθεση με την παρατηρούμενη τάση για φυγή από τη Βόρεια Ελλάδα και κάποιες άλλες περιοχές, η Περιφέρεια Πρωτευούσης αποτέλεσε σημαντικό χώρο αφενός υποδοχής παλιννοστούντων από ευρωπαϊκές και μη χώρες και αφετέρου εγκατάστασης των αλλοδαπών μεταναστών, νομίμων και παρανόμων, όπως και των Ποντίων που προέρχονταν από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Μουσούρου, 1991: 35-36, 48-50).

Η δεκαετία του 1990, σηματοδεύτηκε από σημαντικές εξελίξεις στα θέματα της μετανάστευσης στον ελληνικό χώρο. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, τα κομμουνιστικά καθεστώτα που είχαν εγκαθιδρυθεί σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης άρχισαν να καταρρέουν. Το γεγονός αυτό προκάλεσε ένα έντονο κύμα φυγής ατόμων από τις χώρες αυτές προς την Ευρώπη κυρίως και ένα πολύ σημαντικό τμήμα του πληθυσμού που εγκατέλειψε τις χώρες αυτές κατευθύνθηκε προς χώρες της Νότιας Ευρώπης, ανάμεσα στις οποίες και η Ελλάδα. Αυτό ήταν ένα πρωτόγνωρο γεγονός, τόσο για την Ελλάδα, όσο και για τις υπόλοιπες νοτιοευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες μέχρι τότε θεωρούνταν ως χώρες αποστολής, παρά ως χώρες υποδοχής μεταναστών. Παρόλο που ήδη από την προηγούμενη δεκαετία η κατάσταση είχε αρχίσει να μεταλλάσσεται, φαίνεται ότι η αλλαγή αυτή δεν είχε γίνει συνειδητή στις χώρες εκείνες και ακόμα περισσότερο στην Ελλάδα. Παράλληλα, συνεχίστηκε η είσοδος μεταναστών και από χώρες της Αφρικής και της Ασίας, η οποία είχε εμφανιστεί ήδη από τη δεκαετία του 1970 και πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις τα επόμενα χρόνια. Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική όμως, είχε μείνει προσκολλημένη σε μια πραγματικότητα που ήθελε την Ελλάδα χώρα αποστολής μεταναστών και επομένως δεν είχε προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες.

Ο αριθμός των μεταναστών που βρίσκεται στην Ελλάδα αποτελεί αξιόλογο μέρος του συνολικού πληθυσμού της. Μέχρι το 2000, οι αλλοδαποί που υπέβαλλαν αίτηση για Κάρτα Προσωρινής Παραμονής (λευκή κάρτα) και Μόνιμης Παραμονής (πράσινη κάρτα), σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, έφταναν τις 375.000 περίπου (εκτός από αυτούς που από πριν θεωρούνταν νόμιμοι). Επιπλέον, από πρόσφατα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα Έθνος (16-8-2001), προκύπτει ότι ο συνολικός αριθμός των αιτήσεων για χορήγηση άδειας προσωρινής παραμονής είναι περίπου 350.000. Εφόσον, σύμφωνα με διάφορες εκτιμήσεις, το σύνολο των αλλοδαπών οικονομικών μεταναστών που βρίσκονται στη χώρα είναι περίπου 1.000.000, τότε οι παράνομοι

προκύπτει ότι φτάνουν περίπου τους 270.000. Βέβαια, ακριβής υπολογισμός δεν είναι δυνατόν να γίνει, τόσο γιατί τα στοιχεία είναι ελλιπή και ειδικά για τους παράνομους ανύπαρκτα, αλλά και γιατί αντικειμενικά είναι δύσκολο να γίνει μια πλήρης και αξιόπιστη καταγραφή, λόγω της μεγάλης ρευστότητας του φαινομένου (εφόσον βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη), της εποχικότητας που παρουσιάζει αλλά και γιατί η αρνητική στάση πολλών από τους ίδιους τους μετανάστες καθιστά απαγορευτική κάθε προσπάθεια καταγραφής τους.

Τα αίτια αυτής της μεταστροφής της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής, όπως επίσης το προφίλ των μεταναστών και οι επιπτώσεις στην ελληνική κοινωνία και τον αστικό χώρο αναλύονται στα επόμενα κεφάλαια. Προκαταρκτικά, μπορούμε να πούμε ότι το φαινόμενο αυτό είχε εξαιρετικά σημαντικές επιπτώσεις σε πολλούς και ποικίλους τομείς της σύγχρονης Ελλάδας.

3.2. Αίτια μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής πληθυσμιακών ομάδων οφείλεται σε μία σειρά αιτιών που σχετίζονται με τις γενικότερες εξελίξεις στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα στη Νότια Ευρώπη και έχουν ήδη παρουσιαστεί σε προηγούμενο υποκεφάλαιο μαζί με τους λόγους που τις προκάλεσαν. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μεταστροφή αυτή της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών είχε συντελεστεί από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, ωστόσο το φαινόμενο έγινε ιδιαίτερα έντονο από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 ως σήμερα.

Τα αίτια της αύξησης της μετανάστευσης προς την Ελλάδα σχετίζονται με τις εξελίξεις τόσο στη χώρα μας όσο και στις χώρες προέλευσης και είναι τα εξής:

- Η γεωγραφία της χώρας που καθιστά σχετικά εύκολη την είσοδο στην Ελλάδα, διαμέσου των εκτεταμένων ορεινών συνόρων και των πολυάριθμων νησιών του Αιγαίου και η γειτνίαση της με μερικές από τις σημαντικότερες χώρες αποστολής. Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει τελευταία για τον καλύτερο έλεγχο των συνόρων, αυτός δεν επαρκεί για την αποτροπή της παράνομης εισόδου. Επιπλέον, η μεγάλη σχέση της χώρας με την ναυτιλία και τον τουρισμό κάνει ευκολότερη την είσοδο αυτών που επιθυμούν να μεταναστεύσουν.

- Η θέσπιση αυστηρότερων ελέγχων της μετανάστευσης από τις παραδοσιακές χώρες υποδοχής της Βορειοδυτικής Ευρώπης σε συνδυασμό με τη σχετικά ελαστική, στην εφαρμογή της, μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας.
- Η οικονομική ανάπτυξη της χώρας που οδήγησε στην ελάττωση του χάσματος από τις υπόλοιπες ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες.
- Η αυξανόμενη ζήτηση για χαμηλόμισθη και ανειδίκευτη εργασία εξαιτίας των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της χώρας μας και της δομής της αγοράς εργασίας. Το φαινόμενο αυτό αποδίδεται στην έντονη παραοικονομία, στην ύπαρξη κλάδων της ελληνικής οικονομίας που χαρακτηρίζονται από εποχικότητα και ένταση εργασίας, όπως η γεωργία, οι κατασκευές και ο τουρισμός, και στην απροθυμία του ημεδαπού εργατικού δυναμικού να απασχοληθεί σε χαμηλόμισθα και χαμηλού κοινωνικού προφίλ επαγγέλματα.
- Η αδυναμία των αγορών εργασίας χωρών όπως η Βουλγαρία, η Πολωνία, η Αλβανία και η Ρουμανία, να απορροφήσουν μεγάλο μέρος του ημεδαπού εργατικού δυναμικού τους.
- Η πολιτική, κοινωνική και οικονομική κρίση που ακολούθησε την πτώση των καθεστώτων στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, καθώς επίσης η φτώχεια και η δημογραφική έκρηξη που παρατηρήθηκε σε χώρες της Ασίας και της Αφρικής (Ο.Κ.Ε., 1997 και Iosifides, 1997: 28-29).

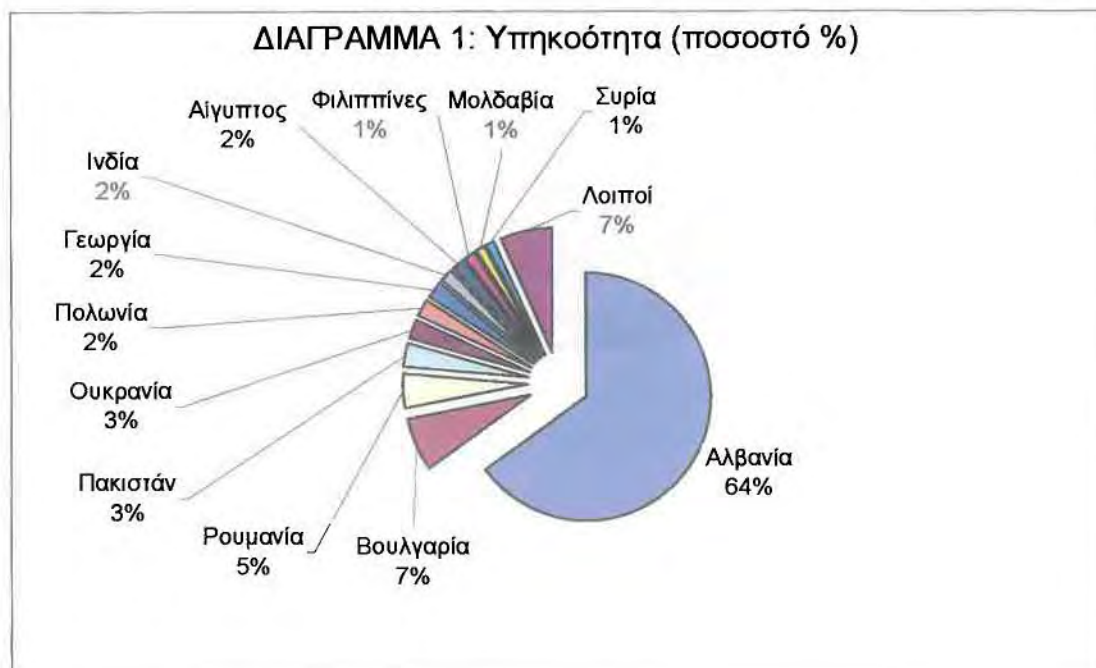
Οι παραπάνω αιτίες δεν είναι βέβαια οι μοναδικές, αλλά κρίνονται ίσως οι πιο σημαντικές. Παρόλο που σχετίζονται με αυτές που ίσχυσαν στις νοτιοευρωπαϊκές χώρες που σε μικρότερο ή σε μεγαλύτερο βαθμό δοκιμάστηκαν από παρόμοιες εξελίξεις, τα παραπάνω αίτια αφορούν κυρίως την Ελλάδα. Η είσοδος των μεταναστών στη χώρα πιθανόν θα συνεχιστεί και στο άμεσο μέλλον, παρά τις τελευταίες αλλαγές στο νομοθετικό τομέα, εφόσον οι παράγοντες που περιγράφονται παραπάνω εξακολουθούν να ισχύουν και ανάλογα με την ένταση του καθένα.

3.3. Το προφίλ των μεταναστών και η κατάσταση που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστών στην Ελλάδα που σκιαγραφούν το προφίλ τους. Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την παρουσίαση της εικόνας των μεταναστών προέρχονται από μια πρώτη επεξεργασία των αιτήσεων, από το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, για τη χορήγηση της κάρτας προσωρινής άδειας παραμονής, η οποία είναι ευρύτερα γνωστή ως «λευκή κάρτα», από την 1/1/1998 έως την 31/5/1998.

3.3.1. Υπηκοότητα

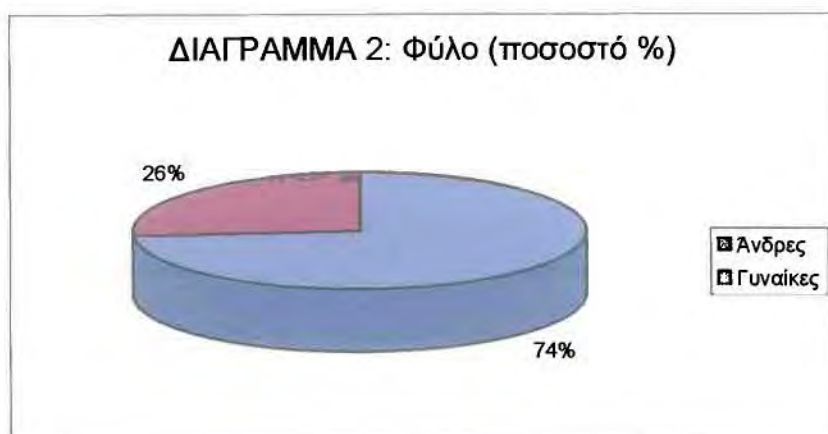
Οι μετανάστες που υπέβαλαν αίτηση για τη λευκή κάρτα κατάγονται από περισσότερες από 120 χώρες. Πιο συγκεκριμένα, το 91% των αλλοδαπών προέρχεται από 10 χώρες: την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, το Πακιστάν, την Ουκρανία, την Πολωνία, τη Γεωργία, την Ινδία, την Αίγυπτο και τις Φιλιππίνες. Ανάμεσα στις χώρες αυτές δεσπόζουσα θέση κατέχει η Αλβανία με 65% του συνόλου των αιτούντων. Δεύτερη πιο σημαντική χώρα είναι η Βουλγαρία με 6,8% και ακολουθεί η Ρουμανία με 4,6%. Οι τρεις παραπάνω χώρες αντιπροσωπεύουν περίπου τα τρία τέταρτα όλων των αλλοδαπών και το υπόλοιπο ένα τέταρτο αποτελείται κυρίως από τις παρακάτω χώρες: το Πακιστάν με 2,9%, η Ουκρανία με 2,6%, η Πολωνία με 2,3%, η Γεωργία με 2%, η Ινδία με 1,7%, η Αίγυπτος με 1,7%, οι Φιλιππίνες με 1,4% και η Μολδαβία με 1,2%. Προκύπτει επομένως από τα παραπάνω ότι οι κύριες χώρες – πηγές μετανάστευσης προς την Ελλάδα είναι οι χώρες της Βαλκανικής, ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι και η συμβολή των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της κεντρικής Ευρώπης, της Ινδοπακιστανικής χερσονήσου και των Αραβικών χωρών.

3.3.2. Φύλο

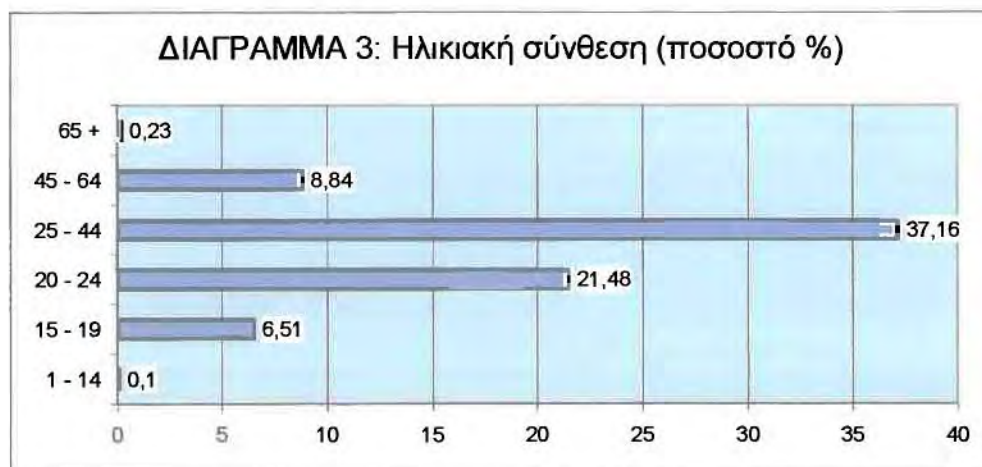
Από την έρευνα προκύπτει ότι οι γυναίκες αποτελούν το 26% του συνόλου των αλλοδαπών, ενώ ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η διακύμανση της αναλογίας σε σχέση με την υπηκοότητά τους. Ειδικότερα, το 72,6% των ανδρών έχει Αλβανική υπηκοότητα, ενώ στις γυναίκες το ποσοστό αυτό είναι 43,7%. Για τους άνδρες η δεύτερη σε ποσοστό υπηκοότητα είναι η Ρουμανική, ενώ τρίτη και τέταρτη με ελάχιστη απόσταση μεταξύ τους είναι η Πακιστανική και η Βουλγαρική. Για τις γυναίκες, μετά την Αλβανική, ακολουθεί η Βουλγαρική με 15% ενώ τρίτη σε αναλογία υπηκοότητα είναι η Ουκρανική με 8,2%.

Οι υπηκοότητες στις οποίες σημειώνεται μια σημαντική έλλειψη γυναικών είναι αυτές του Πακιστάν με 99,5% άνδρες, της Ινδίας με 98%, της Αιγύπτου με 94%, της Συρίας με 95% και του Μπαγκλαντές με 99%. Για άλλες υπηκοότητες οι μετανάστες προς την Ελλάδα είναι κυρίως γυναικείο φαινόμενο. Τέτοιες χώρες είναι οι Φιλιππίνες με 83%, η Ουκρανία με 80% και η Μολδαβία με 74%.

3.3.3. Ηλικιακή σύνθεση

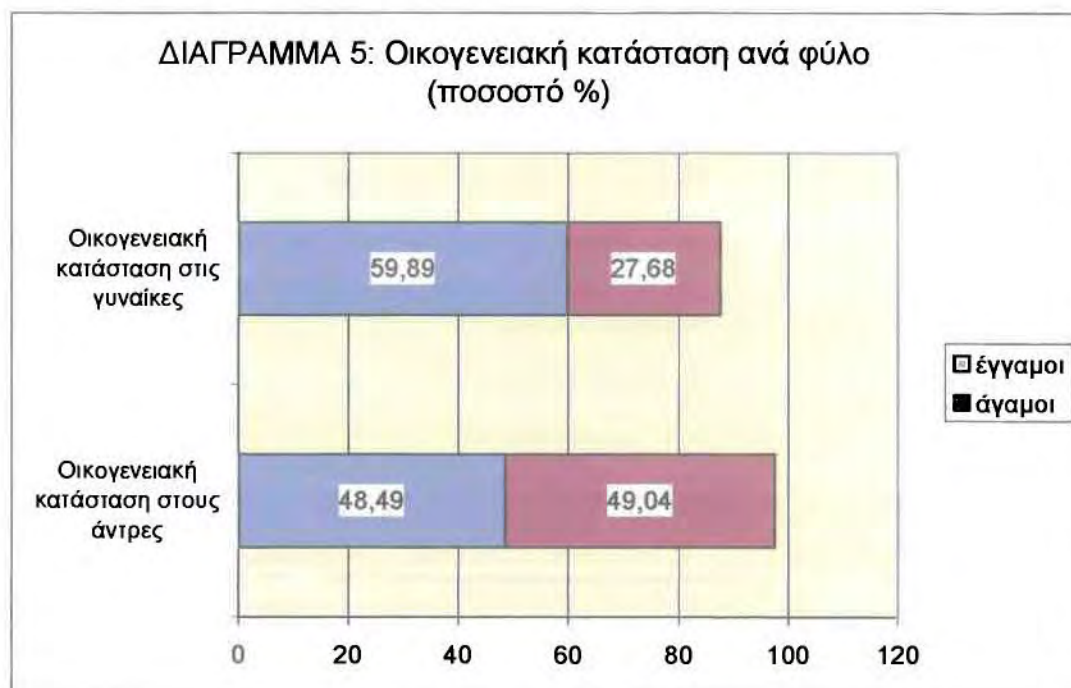
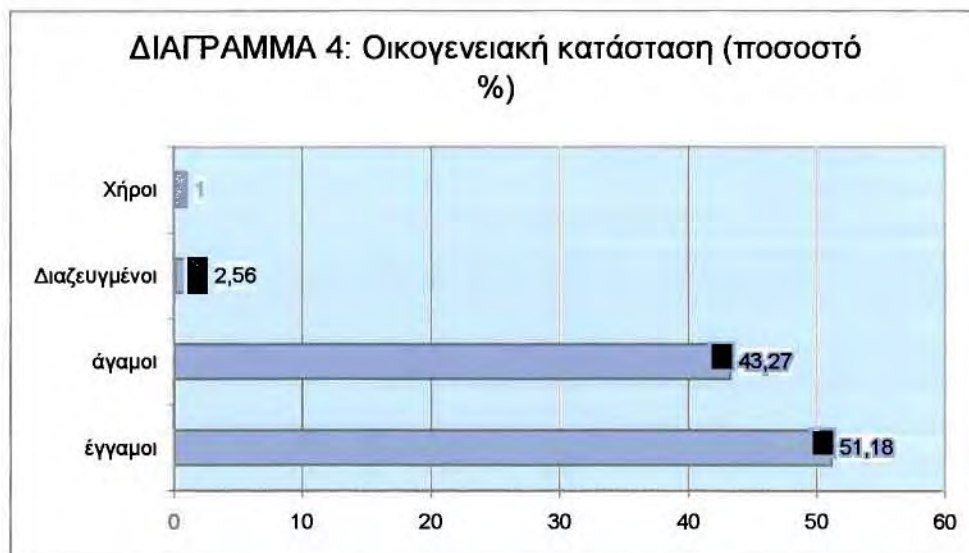
Όσον αφορά την ηλικιακή σύνθεση, η συντριπτική πλειοψηφία ανήκει στις παραγωγικές ηλικίες με επικρατέστερη την ηλικιακή ομάδα 30 – 34 ετών, στην οποία κατατάσσεται το 38,39% του συνόλου. Το ποσοστό των γυναικών που εντάσσεται στην ηλικιακή αυτή ομάδα προσεγγίζει το 43,47%. Όσον αφορά τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, διαπιστώθηκε ότι το 21,48% ανήκει στην ομάδα 20 – 24 ετών, το 8,84% είναι 45 – 64 ετών και το 6,51% είναι έφηβοι, δηλαδή 15 – 19 ετών. Το ποσοστό, τέλος, των μεταναστών 65 ετών και άνω είναι 0,23% και οι νεότεροι των 14 ετών είναι 0,10%.

3.3.4. Οικογενειακή κατάσταση

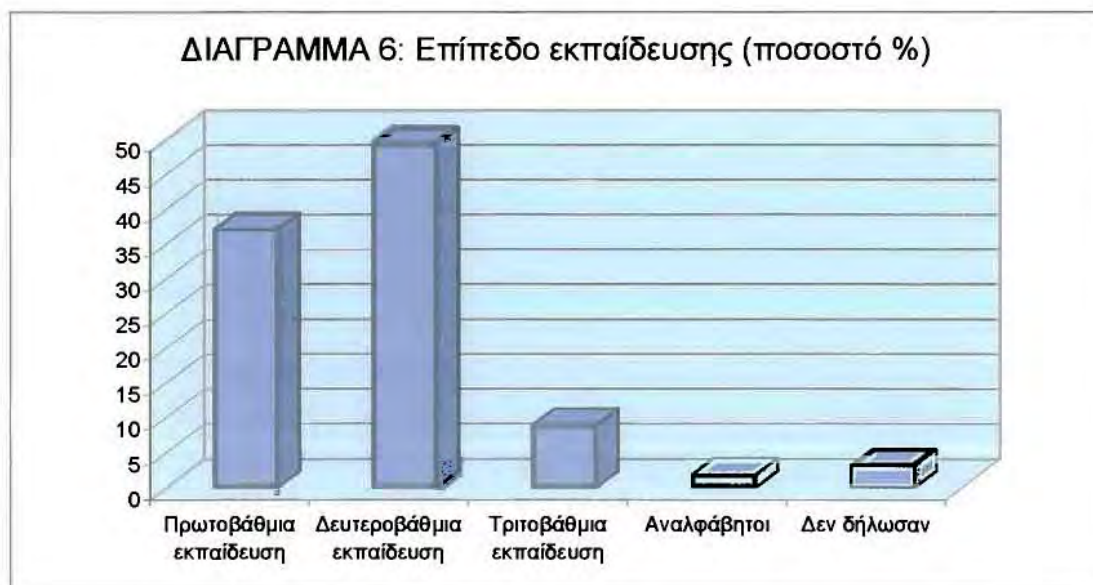
Από την ανάλυση των στοιχείων προκύπτει ότι το 51,8% του συνόλου των μεταναστών είναι έγγαμοι και μάλιστα δύο στους τρεις έχουν από ένα έως πέντε παιδιά,

ενώ το 43,27% είναι άγαμοι. Στους άνδρες τα ποσοστά έγγαμων – άγαμων κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα (48,49% έναντι 49,04%), ενώ στις γυναίκες η πλειοψηφία (59,89%) είναι έγγαμες και το 27,68% είναι άγαμες.

3.3.5. Επίπεδο εκπαίδευσης

Σε ό,τι αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο των αλλοδαπών, το 49,16% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 37,05% πρωτοβάθμιας, ενώ το 8,89% είναι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με βάση τα στοιχεία οι γυναίκες είναι οι πιο μορφωμένες, παρουσιάζοντας υψηλότερα ποσοστά, τόσο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (55,47% σε σύγκριση με 47,31% των ανδρών), όσο και στην τριτοβάθμια (16,14% σε σύγκριση με 6,41% των ανδρών). Το ποσοστό των ανδρών με πρωτοβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης ανέρχεται στο 41,9%, ενώ το αντίστοιχο για τις γυναίκες είναι 24,8%.

3.3.6. Γεωγραφική κατανομή

Από το σύνολο των αλλοδαπών που υπέβαλαν αίτηση το 44,2% καταγράφηκε στην Περιφέρεια Αττικής, ενώ ακολουθούν κατά σειρά η Κεντρική Μακεδονία 15%, η Περιφέρεια Πελοποννήσου με 6,8%, η Στερεά Ελλάδα με 6,5%, η Θεσσαλία με 6,1%, η Κρήτη με 5,7% και η Δυτική Ελλάδα με 5,3%. Επιχειρώντας μία σύγκριση των κατανομών των αλλοδαπών ανά περιφέρεια και του καταγεγραμμένου εργατικού δυναμικού της χώρας προκύπτει ότι στην Αττική συγκεντρώνεται το 37,3% του εργατικού δυναμικού της χώρας και το 44,2% των αλλοδαπών που υπέβαλαν αίτηση.

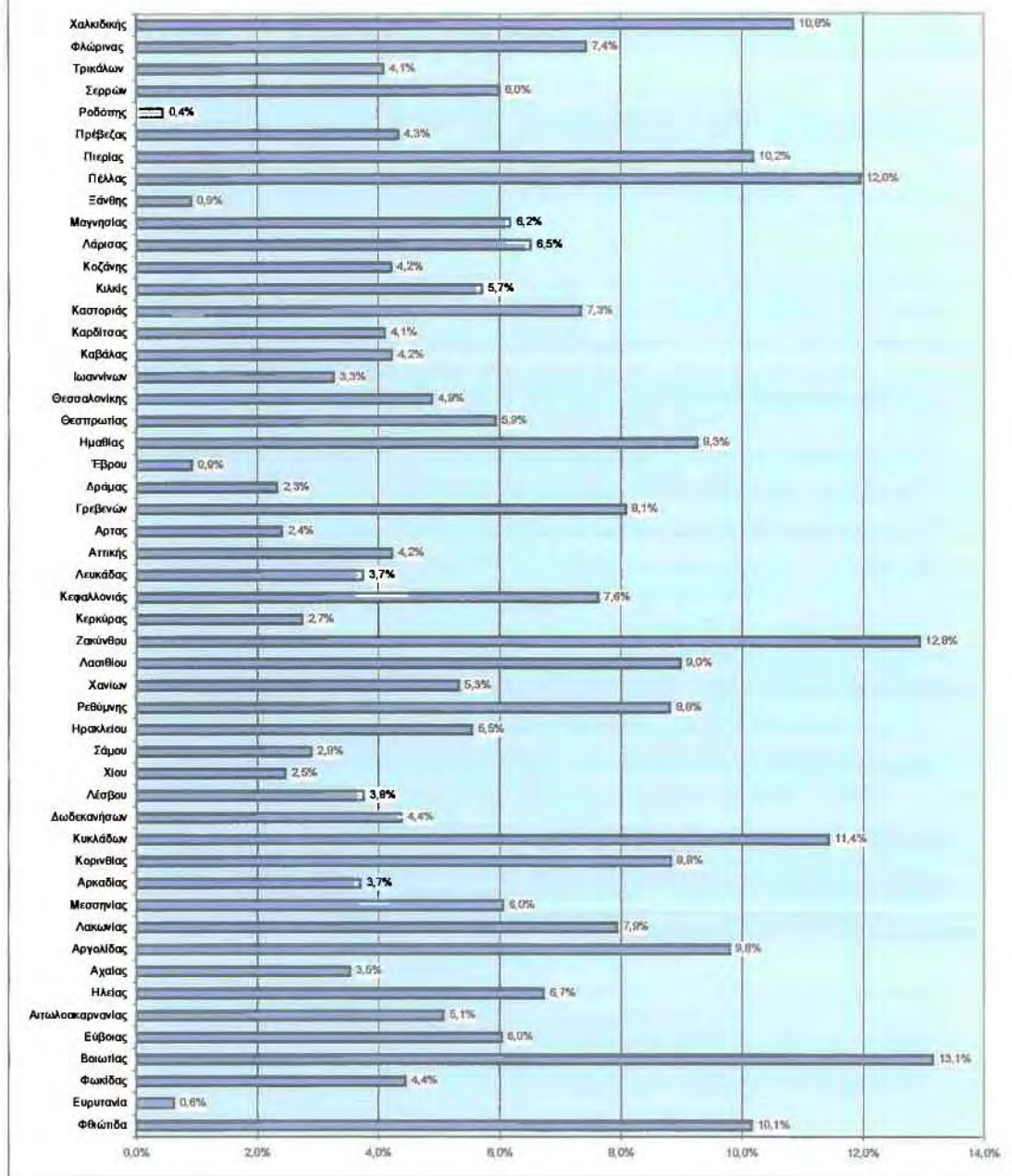
Άλλη περιφέρεια με σχετικά μεγάλη συγκέντρωση αλλοδαπών είναι η Στερεά Ελλάδα που έχει το 4,3% του εργατικού δυναμικού και το 6,5% των αλλοδαπών. Μεγαλύτερη συγκέντρωση αλλοδαπών σε σχέση με το εργατικό δυναμικό παρατηρείται και στις Περιφέρειες Πελοποννήσου και Κρήτης. Αντίθετα, οι περιφέρειες με σχετικά μικρή συγκέντρωση αλλοδαπών σε σχέση με το μέγεθος του καταγεγραμμένου εργατικού δυναμικού τους είναι η Κεντρική Μακεδονία, που συγκεντρώνει το 18% του εργατικού δυναμικού και το 15% των αλλοδαπών, η Ανατολική Μακεδονία – Θράκη με 5,9% και 2,1% αντίστοιχα και η Περιφέρεια της Ηπείρου με 2,6% και 1,5% αντίστοιχα.

Όσον αφορά τη χωρική κατανομή των μεταναστών στις περιφέρειες, παρατηρείται ότι η Αττική αποτελεί την πρώτη περιφέρεια σε πλήθος αλλοδαπών για όλες τις υπηκοότητες, με δύο εξαιρέσεις. Η πρώτη είναι της Γεωργιανής υπηκοότητας, που εμφανίζει μεγαλύτερη συγκέντρωση στην Κεντρική Μακεδονία (42,6%) και αυτή της Γιουγκοσλαβικής υπηκοότητας της οποίας το μεγαλύτερο ποσοστό καταγράφηκε στην Κρήτη με 32,2% έναντι 26,5% στην Αττική. Η Αλβανική υπηκοότητα εμφανίζει τα μεγαλύτερα ποσοστά της σε επίπεδο περιφέρειας στην Κεντρική Μακεδονία, στη Δυτική Μακεδονία, στην Ήπειρο, στη Θεσσαλία και στους Ιόνιους Νήσους. Παράλληλα, σημαντικά ποσοστά εμφανίζουν οι Πακιστανοί στην Περιφέρεια Αττικής, οι Βούλγαροι στην Κρήτη και την Πελοπόννησο, οι Ινδοί στη Στερεά Ελλάδα και οι Ρουμάνοι στην Πελοπόννησο, πάντα σε σχέση με το ποσοστό τους στο σύνολο των αλλοδαπών στη χώρα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της εφημερίδας Έθνος (16/8/2001), προκύπτει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των αλλοδαπών βρίσκεται στην περιοχή της Πρωτεύουσας με 27,6% του συνόλου των αλλοδαπών. Δεύτερος σε κατάταξη είναι ο Νομός Θεσσαλονίκης με 8,9% και ακολουθούν ο Νομός Φθιώτιδας με 3,2%, ο Νομός Λάρισας με 3,1%, ο Νομός Πέλλας με 3% και ο Νομός Βοιωτίας με 3%. Αντίθετα, οι νομοί που εμφανίζουν το μικρότερο αριθμό αλλοδαπών είναι αυτοί της Ευρυτανίας (196 αλλοδαποί), ο Νομός Ροδόπης (489 αλλοδαποί) και ο Νομός Λευκάδας (845 αλλοδαποί).

Το ποσοστό των μεταναστών στον πληθυσμό κάθε νομού παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Ποσοστό των μεταναστών ανά νομό

3.3.7. Κατοικία

Ο χώρος όπου κατοικούν οι οικονομικοί μετανάστες στην Αθήνα και τις άλλες ελληνικές πόλεις, παρουσιάζει ορισμένες διαφοροποιήσεις σε σύγκριση με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες. Με βάση την έρευνα της ΔΕΠΟΣ για τις οικιστικές συνθήκες οικονομικά αδύνατων νοικοκυριών, η οποία διεξήχθη στην Αθήνα το 1999, προκύπτει ότι οι μετανάστες εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό ενοικίασης και

συγκατοίκησης σε σχέση με τις υπόλοιπες οικονομικά αδύναμες ομάδες, όπως τα χαρακτηρίζονται ως «φτωχά νοικοκυριά» που εμφανίζουν κατανάλωση ανά ισοδύναμο ενήλικο κατώτερη του 60% του μέσου επιπέδου της χώρας. Αντίθετα, το μέσο μέγεθος νοικοκυριού, το ποσοστό των κτιρίων μεγάλης ηλικίας καθώς και τα νοικοκυριά χωρίς βασικές ευκολίες (θέρμανση, οικιακές συσκευές, τηλέφωνο, κτλ) εμφανίζονται γενικά στα ίδια επίπεδα με τις υπόλοιπες αδύναμες ομάδες. Αξίζει σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι όσον αφορά τον οικιακό εξοπλισμό που έχουν αποκτήσει οι μετανάστες αυτός παρουσιάζει ανάλογα ποσοστά με το μέσο όρο των ελληνικών νοικοκυριών (Λαμπριανίδης 2001: 18). Επίσης, παρατηρείται ότι η αναλογία δωματίων ανά άτομο καθώς και επιφάνειας ανά άτομο βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με τα υπόλοιπα αδύναμα στρώματα. Σημειώνεται τέλος ότι στο σύνολο των μεταναστών αυτοί που εμφανίζουν τις λιγότερο καλές συνθήκες σε επίπεδο κατοικίας είναι οι Αλβανοί με εξαίρεση το ποσοστό συγκατοίκησης.

Οι συνθήκες διαμονής των αλλοδαπών που εγκαθίστανται στις ελληνικές πόλεις δεν οδηγούν στην αυστηρή γεωγραφική τους συγκέντρωση με αποτέλεσμα να μην έχουν ως τώρα εμφανιστεί συνοικίες με διακριτή ταυτότητα ως προς τη χώρα προέλευσης των κατοίκων τους. Η πλειοψηφία των μεταναστών, κατά τον ερχομό τους στην Ελλάδα, διαμένουν σε ξενοδοχεία ή σπίτια συγγενών και φίλων, μέχρι να αποκτήσουν τη δική τους κατοικία. Επιπρόσθετα, διαφαίνονται κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά για κάποιες μεταναστευτικές ομάδες όπως οι Αλβανοί, που συχνά στρέφονται σε ημιτελή και εγκαταλειμμένα σπίτια, οι Πολωνοί που δείχνουν σαφή τάση προς τα μεγάλα κτίρια και τέλος οι Φιλιππινέζες, οι Αιθιοπίδες και οι Ερυθραίες που νοικιάζουν μικρά διαμερίσματα (Πετρονότη 2000).

Είναι λογικό το ότι οι μετανάστες επιλέγουν να κατοικήσουν σε σπίτια που απαιτούν σχετικά χαμηλά ενοίκια. Ωστόσο, επειδή η οικονομική κατάσταση των περισσότερων από αυτούς είναι άσχημη, το ενοίκιο αποτελεί για αυτούς μεγάλο οικονομικό βάρος ακόμα κι αν θεωρείται γενικά χαμηλό. Οι κυριότερες περιοχές εγκατάστασης των μεταναστών στην Αθήνα είναι τα Πατήσια, η Κυψέλη, τα Εξάρχεια, η Ομόνοια και το Παγκράτι (Γαλανόπουλος, 24-1-2001). Αντίστοιχα στο Π.Σ. Θεσσαλονίκης οι μετανάστες διαμένουν στο κέντρο της πόλης και στη Δ. Θεσσαλονίκη (Νεάπολη, Αμπελόκηποι, Εύοσμος), ενώ λιγότεροι στην Αν. Θεσσαλονίκη (Λαμπριανίδης 2001: 15). Βέβαια, η τάση που παρουσιάζουν για κάποιες συνοικίες ως ένα βαθμό οφείλεται και στην αρνητική αντιμετώπιση που τυγχάνουν από ιδιοκτήτες σε άλλες περιοχές, όπως ο Χολαργός και ο Παπάγος. Αυτή η αντιμετώπιση

συμπεριλαμβάνει από άρνηση ενοικίασης της κατοικίας, μέχρι απαίτηση για περισσότερα μηνιαία ενοίκια εκ των προτέρων σε σχέση με το συνηθισμένο και μίσθωση χωρίς υπογραφή συμβολαίου. (Iosifides and King, 1998 – Γαλανόπουλος, 10-2-2001).

Η πραγματικότητα που περιγράφηκε παραπάνω περιέχει και ορισμένες θετικές πλευρές. Από τη μία δημιουργείται μια πιο ισορροπημένη κοινωνική σύνθεση στο κέντρο των πόλεων, και ειδικά της Αθήνας, ενώ από την άλλη διευκολύνεται η κοινωνική τους ενσωμάτωση, αφού επιλέγουν για χώρους διαμονής περιοχές όπου υπάρχει δουλειά και φτηνό στεγαστικό απόθεμα και αποτρέπεται έτσι η δημιουργία εθνοτικών θυλάκων (Ελευθεροτυπία, 24-1-2001). Επιπλέον, είναι σχετικά μικρό το ποσοστό αυτών που διαμένουν σε σπίτια κατασκευασμένα πριν το 1960, περισσότερο λόγω της έλλειψης τέτοιων σπιτιών, κυρίως στην Αθήνα. Γενικά, όμως, οι μετανάστες διαμένουν σε κατοικίες μεγαλύτερης ηλικίας συγκριτικά με τους Έλληνες, ωστόσο οι περισσότερες από αυτές κατασκευάστηκαν τα τελευταία σαράντα χρόνια. Παρατηρείται, τέλος, μια σαφής μετατόπιση των μεταναστών σε καλύτερες συνθήκες κατοίκησης με την πάροδο του χρόνου, κυρίως σε επίπεδο ορόφου και ποιότητας κατοικίας, πλησιάζοντας τα επίπεδα των ελληνικών νοικοκυριών (Λαμπριανίδης, 2001: 11-13).

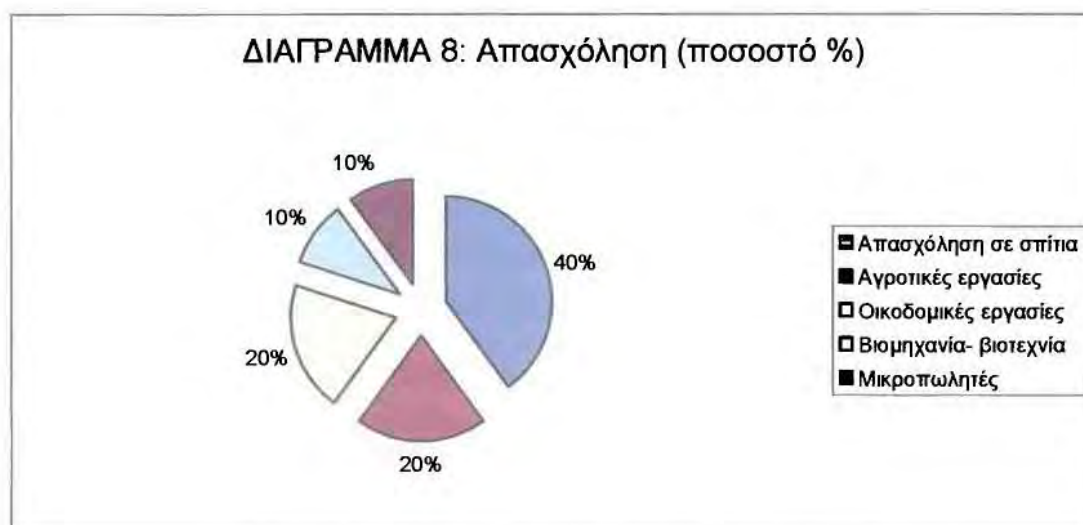
3.3.8. Εργασία

Ο κύριος σκοπός του ερχομού ενός οικονομικού μετανάστη στην Ελλάδα είναι βέβαια η βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης, μέσω της ανεύρεσης και άσκησης κάποιας εργασίας. Είναι προφανής λοιπόν η σημασία αυτού του τομέα για τους μετανάστες, που είναι καθοριστικός για το επίπεδο διαβίωσής τους.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Εθνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης (Ε.Π.Α.) το 23,3% (25,8% στους άνδρες και 16,5% στις γυναίκες) των αλλοδαπών που υπέβαλαν αίτηση για λευκή κάρτα είναι ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες ή μικροεπαγγελματίες. Ως ειδικευμένοι τεχνίτες δήλωσαν ότι εργάζονται το 6,92% (8,51% στους άνδρες και 2,32% στις γυναίκες), ενώ ως ειδικευμένοι αλιείς, γεωργοί και κτηνοτρόφοι δήλωσαν ότι εργάζονται το 4,14% (5,12% και 1,49%). Με βάση την ειδικότητα που είχαν κατά την τελευταία απασχόλησή τους, η πλειοψηφία των μεταναστών συγκεντρώνεται σε ένα μικρό φάσμα επαγγελμάτων, τα οποία, ως επί το πλείστον, σχετίζονται με την παραοικονομία. Επισημαίνεται, αφενός, ότι το 58,27% του συνόλου, δηλαδή 205.462

αλλοδαποί, απέφυγαν να δηλώσουν επάγγελμα, γεγονός το οποίο ερμηνεύεται από τον πρόσκαιρο και ευκαιριακό χαρακτήρα της απασχόλησης, και αφετέρου ένα σημαντικό ποσοστό έχει δηλώσει ως τελευταία απασχόληση αυτή που είχε στη χώρα καταγωγής και όχι υποδοχής.

Οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας που συγκεντρώνουν την πλειονότητα των αλλοδαπών είναι εκείνοι της οικοδομής, της μεταποίησης και ιδιαίτερα της υφαντουργίας και των ετοιμών ενδυμάτων, των ξενοδοχείων και εστιατορίων, των οικιακών υπηρεσιών και της γεωργίας. Ενδεικτικά, προκύπτει από στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας ότι περίπου το 40% του συνόλου των μεταναστών στη χώρα απασχολείται σε σπίτια, είτε για τη φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων, είτε για καθαριότητα, το 20% απασχολείται σε αγροτικές εργασίες, το ίδιο ποσοστό σε οικοδομικές εργασίες, το 10% στη βιομηχανία και τη βιοτεχνία και το υπόλοιπο 10% ως μικροπωλητές, από αφρικανικής και ασιατικής καταγωγής, κυρίως, μετανάστες (Τα Νέα, 5-9-2000).

Το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό ενσωματώνεται στη συνεχώς επεκτεινόμενη ανεπίσημη αγορά εργασίας και την παραοικονομία. Περισσότερο απασχολούνται σε εργασίες οι οποίες είναι ανεπιθύμητες από το ημεδαπό πληθυσμό γιατί είναι επικίνδυνες, χαμηλόμισθες και ανθυγιεινές. Ως παρεπόμενο της παραπάνω κατάστασης, πολλοί μετανάστες εργάζονται καθημερινά χωρίς ασφάλιση σε ωράριο και αποδοχές που είναι αρκετά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα των Ελλήνων εργαζομένων. Από την άλλη πλευρά, οι εργοδότες προσλαμβάνουν πολλούς μετανάστες, αφού αυτοί συνήθως δέχονται να εργαστούν σε πιο δύσκολες συνθήκες και με λιγότερα χρήματα από ότι οι

Έλληνες. Ακόμα ένα χαρακτηριστικό που εμφανίζουν οι μετανάστες, είναι τα ιδιαίτερα αυξημένα ποσοστά παιδικής εργασίας, αφού, σύμφωνα με έρευνα της Unicef, το ποσοστό των αλλοδαπών παιδιών που εργάζονται ξεπερνά το 50% του συνόλου στην περιοχή της πρωτεύουσας (Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 29/4/2001).

Ένα άλλο βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει αυτή η κοινωνική ομάδα είναι ότι γενικά δε συμμετέχουν στις συνηθισμένες κοινωνικές παροχές που σχετίζονται με την εργασία. Εκτός του γεγονότος ότι δεν είναι ασφαλισμένοι, δεν έχουν τη δυνατότητα να λάβουν άδεια ανάρρωσης και δε δικαιούνται υποστήριξη σε περιπτώσεις εργατικών ατυχημάτων. Εξάιρεση, βέβαια, αποτελούν οι κάτοχοι λευκής και πράσινης κάρτας, οι οποίοι είναι κυρίως καταγεγραμμένοι στο ΙΚΑ με επόμενο τον ΟΓΑ και το ΤΕΒΕ.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι σε κάποιες έρευνες πολλοί από τους μετανάστες εμφανίζονται γενικά ικανοποιημένοι από τις συνθήκες εργασίας που αντιμετωπίζουν. Αυτό ωστόσο, θα πρέπει να συνυπολογιστεί με το επίπεδο των συνθηκών που αντιμετωπίζουν στη χώρα καταγωγής τους. Επομένως, η κατάσταση που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα δεν τους προβληματίζει ιδιαίτερα, από τη στιγμή που η εργασία που κάνουν τους προσφέρει ένα εισόδημα που τους επιτρέπει αφενός να ζήσουν και αφετέρου να αποταμιεύσουν ή να στείλουν μερικά χρήματα στην πατρίδα τους (Iosifides, 1997: 44-45).

Πρόσφατα δημοσιεύτηκε μία έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη και αναφέρεται στις συνθήκες απασχόλησης και την εισοδηματική κατάσταση των Αλβανών μεταναστών στην πόλη. Με βάση τα στοιχεία της έρευνας, προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ανδρών του δείγματος εργάζονται σε τρίτους (91,9%) και οι υπόλοιποι αυτοαπασχολούνται. Τα συνηθέστερα επαγγέλματα είναι: οικοδόμος, ελαιοχρωματιστής και εργάτης στη βιοτεχνία. Το 89,2% των μεταναστών σήμερα έχουν μόνιμη απασχόληση, το 9,1% προσωρινή ή εποχική και μόνο 1,7% είναι άνεργοι. Η πλειοψηφία των μεταναστών έχει ημερήσιο εισόδημα 6,5 έως 10 χιλιάδες δραχμές, γεγονός που αποδεικνύει ότι οι διαφορές στις αμοιβές μεταξύ Αλβανών και Ελλήνων εργαζομένων έχουν περιοριστεί. Το μεγαλύτερο ποσοστό των χαμηλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας που κατέλαβαν οι μετανάστες ανήκε σε Έλληνες. Το συμπέρασμα αυτό ίσως έρχεται σε αντίθεση με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, όμως στις περισσότερες περιπτώσεις το πιθανότερο είναι οι Έλληνες να άφησαν οικειοθελώς τις θέσεις αυτές λόγω εύρεσης καλύτερης εργασίας και στη συνέχεια να τις κατέλαβαν οι ξένοι. Άλλωστε, οι περισσότερες μελέτες (όπως αυτή της ΓΣΕΕ) συμφωνούν στο ότι η παρουσία των αλλοδαπών στην Ελλάδα δεν προκαλεί

ουσιαστική αύξηση της ανεργίας του ημεδαπού εργατικού δυναμικού. Παράλληλα, κατέλαβαν θέσεις που δημιουργήθηκαν ακριβώς εξαιτίας της παρουσίας τους (15%). Η πλειοψηφία των Αλβανίδων απασχολείται σε τρία κυρίως επαγγέλματα: ως οικιακοί βοηθοί, ως εργάτριες σε βιοτεχνίες και ως καθαρίστριες. Από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της έρευνας με οργανώσεις των εργοδοτών και των εργαζομένων της Θεσσαλονίκης διαπιστώθηκε ότι δεν επιβεβαιώνεται στην πράξη ή άποψη ότι οι μετανάστες απασχολούνται μόνο σε κακά αμειβόμενες και ανειδίκευτες εργασίες. Σε αυτό συμβάλλουν, τόσο οι μετανάστες υψηλής ειδίκευσης που εργάζονται σε επιχειρήσεις πληροφορικής, όσο και οι εξειδικευμένοι μετανάστες λόγω σπουδών ή λόγω εμπειρίας από τη χώρα καταγωγής, που απασχολούνται στη μεγάλη βιομηχανία (Λαμπριανίδης, 2001: 30-32).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι παρατηρείται μια συνεχής βελτίωση στο χώρο της εργασίας για τους μεταναστών με την πάροδο των ετών, τόσο σε επίπεδο αμοιβών, όσο και σε επίπεδο εργασιακών συνθηκών. Παραμένουν, παρόλα αυτά, δύσκολες οι συνθήκες για πολλούς από αυτούς και οπωσδήποτε ο εργασιακός τομέας παραμένει σαφώς αντικείμενο σημαντικής παρέμβασης από την πολιτεία.

3.3.9. Κοινωνική θέση-αντιμετώπιση

Όπως έχει ήδη παρατηρηθεί σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής μεταναστών, η κατηγορία αυτή του πληθυσμού αντιμετωπίζεται, κυρίως στην αρχική φάση, με καχυποψία και εκδηλώσεις ξενοφοβίας και ρατσισμού. Η ίδια κατάσταση παρατηρείται και στη χώρα μας. Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα αναφερθούμε στα διάφορα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες όπως είναι η προκατάληψη και η ξενοφοβία, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι δυσκολίες που βιώνουν στην καθημερινή τους ζωή, όσον αφορά την εξυπηρέτηση που απολαμβάνουν σε θέματα υγείας, εκπαίδευσης και άλλα.

Από το 1988 μέχρι σήμερα, έχουν πραγματοποιηθεί διάφορες έρευνες με σκοπό να καταγραφεί η άποψη της κοινής γνώμης για την παρουσία των αλλοδαπών στη χώρα. Οι κυριότερες από αυτές ήταν της ΚΑΠΑ RESEARCH τον Οκτώβριο του 1995 στο λεκανοπέδιο Αττικής, της Opinion το Φεβρουάριο του 1993 και του Ευρωβαρομέτρου τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από αυτές τις έρευνες είναι τα εξής:

- Το μεγαλύτερο ποσοστό θεωρεί τους μετανάστες αρνητικό παράγοντα για την ελληνική κοινωνία κυρίως στον τομέα της εγκληματικότητας, καθώς και ότι προκαλούν αρνητικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία.
- Η ελληνική κοινή γνώμη έχει περισσότερο ρατσιστικά χαρακτηριστικά από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές, αφού ένα σημαντικό ποσοστό –28% έναντι 6-21% στις άλλες χώρες– θεωρεί ενοχλητική για την καθημερινή ζωή την παρουσία στην κοινωνία τους ατόμων με διαφορετική εθνικότητα (Καρασαβόγλου κ.ά., 1996:17-18 – Δώδος κ.ά., 1996).

Τα παραπάνω συμπεράσματα μας δίνουν μια εικόνα της πραγματικότητας που επιβεβαιώνει αυτά που φαίνονται στην καθημερινότητα. Η πραγματικότητα αυτή περιέχει φαινόμενα προκατάληψης, ξеноφοβίας και ρατσισμού που πολλές φορές δίνουν τη βάση για την παραβίαση ακόμα και θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, με την ανοχή ή τη σχετικά ασθενή αντίδραση του κοινωνικού συνόλου. Σε μια κοινωνία που θεωρεί τον εαυτό της πολιτισμένη και που πολλές φορές αυτοανακηρύσσεται ως μη ρατσιστική, τα παραπάνω αποδεικνύουν πως μάλλον σε επίπεδο δηλώσεων μόνο δεν διακατέχεται από τέτοια σύνδρομα, ενώ όταν η έρευνα περάσει σε πεδία που πραγματικά φανερώνουν τις απόψεις, τα αποτελέσματα αντιφάσκουν με τους ισχυρισμούς. Αν και μπορούμε να δώσουμε κάποιους λόγους για αυτήν την ιδιαίτερα αρνητική στάση απέναντι στους αλλοδαπούς, είναι δύσκολη η πλήρης εξήγηση. Ίσως η σημαντικότερη αιτία αυτής της αντιμετώπισης των μεταναστών είναι η παραγωγή και διατήρηση κάποιων απόψεων με αμφισβητούμενη σχέση με την πραγματικότητα. Ισχυρισμοί για την υπερβολική εγκληματικότητα, τη μεγάλη ανεργία και πτώση των μισθών που προκαλούν, τους κινδύνους που εγκυμονεί η παρουσία τους σε ζητήματα ηθικού, πολιτισμικού ή και υγειονομικού επιπέδου, προβάλλονται πολύ συχνά και αναπαράγονται χωρίς, συνήθως, την ύπαρξη ιδιαίτερου ελέγχου για την αλήθεια που περιέχουν. Πολύ σημαντικός είναι ο ρόλος των ΜΜΕ, που ως επί το πλείστον παρουσιάζουν μια εικόνα άσχημη για τους μετανάστες και το ρόλο που διαδραματίζουν στην κοινωνία. Η εικόνα αυτή διοχετεύεται και αναπαράγεται, όπως είναι επόμενο, από το κοινωνικό σύνολο. Από την άλλη η ελληνική πολιτεία δεν έχει κάνει ουσιαστικά βήματα για την αποτροπή αυτής της ξеноφοβικής τάσης που διαφαίνεται και από τις παραπάνω έρευνες, ίσως γιατί στον ελληνικό χώρο δεν είχαν εμφανιστεί κύματα μεταναστών όπως τα τελευταία, τουλάχιστον σε τέτοιο μέγεθος. Επίσης, οι κοινωνικές, μη κυβερνητικές, οργανώσεις, εμφανίζονται μάλλον ανεπαρκείς να παρέμβουν

ουσιαστικά, είτε λόγω του μικρού τους μεγέθους και αριθμού, είτε λόγω της έλλειψης συντονισμού και οργάνωσης. Τέλος, τα οικονομικά οφέλη που πιθανόν προκύπτουν για κάποιους και ιδιαίτερα στο χώρο της παραοικονομίας και της παρανομίας, ευνοούν τη διατήρηση ενός τέτοιου κλίματος, που θέτει τους μετανάστες στο περιθώριο, χωρίς τη δυνατότητα αντίδρασης και την υποστήριξη από κράτος και κοινωνία.

Ο Ψημμένος (1995), χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «άμεσο αποτέλεσμα της άποψης που έχει επικρατήσει στην ελληνική κοινωνία για τους μετανάστες, είναι ο αποκλεισμός τους από τη στιγμή που αυτοί εισέρχονται στο χώρο της πόλης. Ο αποκλεισμός αυτός εκφράζεται τόσο χωρικά, με τη διαμονή σε χώρους «προορισμένους» για αυτούς, είτε στην εργασία, είτε γενικά με τη θέσπιση ορίων ως προς το βαθμό και το χώρο που μπορούν να εκφραστούν κοινωνικά, πολιτιστικά, ψυχαγωγικά, κτλ». Πιθανότατα ο Ψημμένος στο σημείο αυτό αναφέρεται περισσότερο σε μεμονωμένα και διάσπαρτα κτίρια κακής ποιότητας και όχι σε γειτονιές. Επίσης, παρόλο που τα εντονότερα φαινόμενα αποκλεισμού σημειώθηκαν σε χωριά και όχι σε πόλεις, το γεγονός της συγκέντρωσης των μεταναστών σε αυτές οδηγεί σε λιγότερο έντονα αλλά όμως περισσότερα σε αριθμό φαινόμενα αυτού του είδους. Πολλές, επίσης, δυσκολίες εμφανίζονται να έχουν ως προς την ικανοποίηση των υγειονομικών και εκπαιδευτικών τους αναγκών, λόγω ποικίλων εμποδίων. Τα προβλήματα αυτά εμφανίζονται στη μεγαλύτερή τους ένταση στην κατηγορία των παράνομων μεταναστών, ενώ οι νόμιμοι μετανάστες φαίνεται να έχουν μια πιο ευνοϊκή αντιμετώπιση κυρίως από τους επίσημους φορείς και όχι τόσο στις διάφορες εκφάνσεις της κοινωνικής τους ζωής.

Ο Ι. Ψημμένος στη συνέχεια στο βιβλίο του (1995) περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τον αποκλεισμό που υφίστανται οι Αλβανοί στην Αθήνα. Συγκεκριμένα, οι Αλβανοί μετανάστες «...έβρισκαν τόπους διαμονής εκεί ακριβώς που υπήρχε έλλειψη κοινωνικής παρέμβασης από την Ελληνική πολιτεία....ο ανεπίσημος μετανάστης μετατρέπεται σε προσωρινή ύπαρξη εφήμερης εκμετάλλευσης. Η κοινωνική του ιδιότητα και ο ρόλος του στην αθηναϊκή κοινωνία, είναι εκείνος ο υπηρετικός, που σε άλλες εποχές χαρακτήριζε μια ολόκληρη τάξη ανθρώπων, πολιτών της ίδιας κοινωνίας. Ο χώρος που δημιουργείται από τις σχέσεις της κοινωνίας προς το μετανάστη, είναι απομακρυσμένος από τα όρια της κοινωνίας και αποκλειστικός για τη νέα κατηγορία ανθρώπων της πόλης. Εκεί που τελειώνει η χρήση του γεωγραφικού χώρου από τους πολίτες της Αθήνας, αρχίζει η χρήση των μεταναστών...» (Ψημμένος, 1995). Όσον αφορά τις συνθήκες που αφορούν τον κοινωνικό, εργασιακό και οικονομικό τομέα οι

εικόνες που παρουσιάζονται αντιπροσωπεύουν σε μεγάλο ποσοστό την πραγματικότητα. Αυτό μάλλον δεν ισχύει για το χωρικό αποκλεισμό και τη συγκέντρωση που περιγράφει, αφού σύμφωνα με τα υπάρχοντα δεδομένα (Πετρονάκη, κ.ά) δεν παρατηρείται το φαινόμενο της γκετοποίησης στο βαθμό που αυτό έχει συμβεί σε άλλες ευρωπαϊκές και κυρίως αμερικάνικες πόλεις. Ωστόσο, για τους μετανάστες, υπάρχουν περιοχές όπου τα ποσοστά τους σε σχέση με το γηγενή πληθυσμό είναι αρκετά αυξημένα και οι οποίες συχνά εμφανίζουν σημάδια υποβάθμισης.

Η γνώμη που έχει σχηματιστεί για τους μετανάστες στην πλειοψηφία του κοινωνικού συνόλου έχει άμεσο αντίκτυπο στη δυνατότητα πρόσβασης που έχει η ομάδα αυτή σε διάφορες κοινωνικές παροχές, που για το σύνολο των πολιτών θεωρούνται αυτονόητες. Για παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η υγειονομική κάλυψη, είτε έμμεσα στους χώρους διαμονής, είτε άμεσα με την ιατροφαρμακευτική παροχή, όπως και η προστασία τους από την άμεση εκμετάλλευση και τη σωματική κακοποίηση, δεν είναι αυτονόητο, τόσο για τους επίσημους φορείς, όσο και για μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης, ότι ισχύουν και για τους μετανάστες. Στον τομέα της εκπαίδευσης, επίσης, δε λείπουν περιπτώσεις αποκλεισμού τους από τα σχολεία (ιδίως για τους λαθρομετανάστες), άρνησης αποδοχής από τους φορείς της εκπαιδευτικής κοινότητας (δάσκαλοι – μαθητές), έλλειψης υποστήριξης για την υπερπήδηση γλωσσικών και μαθησιακών εμποδίων, κτλ. Γενικά, σε όλους τους τομείς της ζωής τους στην ελληνική κοινωνία και πόλη αντιμετωπίζουν ανάλογες δυσκολίες. Τα προβλήματα που προκαλούνται από την έλλειψη υποδομών για την εξυπηρέτησή τους αναλύονται διεξοδικότερα σε επόμενο κεφάλαιο.

Ενδιαφέρουσα όμως είναι η παρουσίαση των απόψεων των ίδιων των μεταναστών για την Ελλάδα και το γηγενή πληθυσμό. Σε μια δημοσκόπηση της V-PRC που διεξήχθη στην Αθήνα το Μάρτιο του 2000 με αντικείμενο «Η εικόνα των μεταναστών για την Ελλάδα και τους Έλληνες/ Ελληνίδες», στο ερώτημα κατά πόσο οι Έλληνες είναι το ίδιο, περισσότερο ή λιγότερο φιλικό σε σύγκριση με τους άλλους Ευρωπαίους, οι απαντήσεις κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα και στις τρεις πιθανές απαντήσεις (γύρω στο 30%), ενώ εμφανίζονται διαφοροποιημένες ανάλογα με τη χώρα προέλευσης των ερωτηθέντων. Πιο συγκεκριμένα, θετική άποψη για τους Έλληνες εμφανίζουν οι Βούλγαροι (76,8%) και οι Ρουμάνοι (84%), ενώ αυτοί που προέρχονται από την πρώην Σοβιετική Ένωση εμφανίζουν μικρή διαφορά αρνητικής και θετικής γνώμης (31,3% έναντι 28,8%). Τη χειρότερη εικόνα φαίνεται ότι έχουν οι Αλβανοί με την αρνητική γνώμη να υπερτερεί αρκετά της θετικής (32,8% έναντι 21,8%). Στο

ερώτημα κατά πόσο ασφαλείς αισθάνονται που ζουν στην Ελλάδα, οι περισσότερες αρνητικές απαντήσεις προήλθαν από τους Ρουμάνους (74% καθόλου ασφαλείς και 22% όχι και τόσο ασφαλείς), τους Βούλγαρους (55,1% και 23,2%) και τους πρώην Σοβιετικούς (67,5% και 12,5%). Αντίθετα, περισσότερο ασφαλείς φαίνεται ότι νιώθουν οι Αλβανοί με το 10,5% και 31,3% να δηλώνουν πολύ ασφαλείς και αρκετά ασφαλείς αντίστοιχα, ενώ τα ποσοστά σε όσους δηλώνουν όχι και τόσο ασφαλείς και καθόλου ασφαλείς είναι 39,9% και 17,3% αντίστοιχα. Στο τελευταίο ερώτημα σχετικά με ποιους θεσμούς εμπιστεύονται, μεγαλύτερα ποσοστά λαμβάνουν τα δημόσια νοσοκομεία (73%) και η τηλεόραση (59,5%), ενώ την πιο αρνητική γνώμη λαμβάνει η αστυνομία (59,5%). Σε περιπτώσεις θεσμών όπως τα δικαστήρια, τα συνδικάτα ή το δήμαρχο της περιοχής, οι ερωτώμενοι, είτε εμφανίζονταν ισορροπημένοι (στην πρώτη περίπτωση), είτε πολλοί από αυτούς δεν τους γνώριζαν (στη δεύτερη και τρίτη περίπτωση).

Σε σχέση με τα δύο πρώτα ερωτήματα, αυτό που αμέσως παρατηρούμε, είναι η αντίφαση που εμφανίζουν οι Αλβανοί, οι οποίοι νιώθουν γενικά περισσότερο ασφαλείς αλλά θεωρούν τους Έλληνες λιγότερο φιλικούς, καθώς και οι Ρουμάνοι, που εμφανίζουν την αντίστροφη εικόνα. Για τους μεν πρώτους, μπορούμε να πούμε ότι ενώ νιώθουν λιγότερο φιλικούς τους Έλληνες λόγω της μεγαλύτερης προκατάληψης και ρατσισμού που δέχονται από αυτούς σε σχέση με τους υπόλοιπους αλλοδαπούς, τα πιο οργανωμένα κοινωνικά δίκτυα που έχουν αναπτύξει στην Ελλάδα, λόγω και της πολυπληθέστερης και πιο μακροχρόνιας παρουσίας τους, τους προσφέρουν μεγαλύτερη αίσθηση ασφάλειας συγκριτικά με άλλες εθνικότητες. Επιπλέον, αυτό το αίσθημα ασφάλειας μπορεί να αποδοθεί και στις προβληματικές συνθήκες που επικρατούν στον τομέα αυτό στη χώρα τους.

Για την περίπτωση των Ρουμάνων, η αντίφαση που παρουσιάστηκε, μάλλον αποδίδεται στη συγκυρία της περιόδου που διεξήχθη η έρευνα, όπου το κλίμα εναντίον των Ρουμάνων και η αντιμετώπιση από τις αρχές ήταν εξαιρετικά αρνητική, λόγω εγκληματικής ενέργειας Ρουμάνου κακοποιού λίγο καιρό πριν, η οποία πήρε μεγάλες διαστάσεις στα ΜΜΕ (υπόθεση Σορίν Ματέι). Στο θέμα της εμπιστοσύνης απέναντι στους θεσμούς, οι μετανάστες δείχνουν να εμπιστεύονται τα δημόσια νοσοκομεία γιατί τους προσέφεραν τις υπηρεσίες τους σχετικά ικανοποιητικά, ενώ για τους παράνομους μετανάστες δεν υπήρχε ο κίνδυνος σύλληψης, αφού οι καταγγελίες στις αστυνομικές αρχές από το προσωπικό των νοσοκομείων ήταν πολύ σπάνιες. Η εμπιστοσύνη που φαίνεται να δείχνουν απέναντι στην τηλεόραση είναι στα ίδια επίπεδα με αυτήν που δηλώνουν και οι Έλληνες και εξηγείται ίσως από το γεγονός της ύπαρξης για αυτούς

ελάχιστων εναλλακτικών μέσων ενημέρωσης, που φαίνεται να εξουδετερώνει τις πιθανές αρνητικές γνώμες από την άσχημη αντιμετώπιση των ΜΜΕ απέναντι τους και γενικότερα από τη μυστικιστική γοητεία που ασκεί η τηλεόραση σε ορισμένα κοινωνικά στρώματα, ντόπιων ή ξένων.

Η κοινωνική θέση των μεταναστών και η ποιότητα της κοινωνικής τους ζωής, φαίνονται να βρίσκονται σε προβληματική κατάσταση, πράγμα που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην αντιμετώπισή τους από την ελληνική κοινωνία, με τις προκαταλήψεις που διαθέτει. Η ξеноφοβία και ο αποκλεισμός που υφίστανται, τους αφαιρεί τη δυνατότητα να βελτιώσουν την κοινωνική τους θέση. Έτσι η υποβαθμισμένη αυτή κατάσταση αναπαράγεται και αυτό τους αναγκάζει να βρίσκονται συνεχώς σε συνθήκες ζωής κατώτερες του υπόλοιπου πληθυσμού. Σε βασικούς τομείς που καθορίζουν την ποιότητα ζωής, όπως είναι η υγεία, η εκπαίδευση, η στέγαση, οι συνθήκες εργασίας, οι μετανάστες συναντούν δυσκολίες πρόσβασης και ίσης μεταχείρισης, γεγονός που εμποδίζει την ομαλή τους ένταξη στην υπόλοιπη κοινωνία, δημιουργώντας προβλήματα που απαιτούν λύσεις. Ούτως ή άλλως, το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, έχει και άλλες πολυάριθμες επιπτώσεις που χρήζουν προσοχής και μελέτης.

3.4. Οι επιπτώσεις στην Ελλάδα ως χώρα υποδοχής

Η είσοδος και η εγκατάσταση αλλοδαπού πληθυσμού στην Ελλάδα είχε σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο για τους ίδιους τους μετανάστες, αλλά και για την Ελλάδα ως χώρα υποδοχής. Ασφαλώς, είναι δύσκολο να διακρίνουμε όλες τις αλλαγές που επέφερε η νέα αυτή πραγματικότητα. Στο υποκεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσουμε να αναφερθούμε συνοπτικά στις κυριότερες από αυτές, τις οποίες μπορούμε να διακρίνουμε σε δύο βασικές κατηγορίες: τις οικονομικές και τις κοινωνικές.

Όσον αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις, αρχικά μπορούμε να αναφερθούμε στο βαθμό της ανεργίας που προκαλούν. Οι περισσότεροι ερευνητές υποστηρίζουν την άποψη ότι οι οικονομικοί μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας στον ανειδίκευτο τομέα και στις μικρές επιχειρήσεις, αντικαθιστώντας ένα μέρος του ημεδαπού εργατικού δυναμικού. Τα ζητήματα που προκύπτουν εδώ είναι βασικά δύο. Πρώτον, το κατά πόσο η προσφορά εργασίας πριν τον ερχομό των μεταναστών κάλυπτε τη ζήτηση στην ανειδίκευτη ή χαμηλής ειδίκευσης εργασία και δεύτερον το κατά πόσο

η ίδια η παρουσία τους δημιούργησε θέσεις εργασίας, είτε άμεσα στον ίδιο τομέα, είτε έμμεσα και σε άλλους τομείς από τα εισοδήματα που παράγει η εργασία τους. Σύμφωνα με τις περισσότερες μελέτες, ο βαθμός αντικατάστασης του γηγενούς εργατικού δυναμικού από τους μετανάστες είναι μικρός γιατί, ούτως ή άλλως, η προσφορά δεν κάλυπτε τη ζήτηση (για λόγους που έχουν εξηγηθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο), ενώ και κάποιες από τις θέσεις εργασίας που καταλαμβάνουν δημιουργήθηκαν ακριβώς εξαιτίας της παρουσίας τους. Από την άλλη μεριά, μακροπρόθεσμα τα εισοδήματα που δημιουργούνται στους εργοδότες από την απασχόληση των μεταναστών αυξάνουν την κατανάλωση και επομένως και την απασχόληση με συνέπεια τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, οι οποίες βέβαια καταλαμβάνονται και από Έλληνες. Ο βαθμός που η δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας από την παρουσία των μεταναστών υπερκαλύπτει τις απώλειες για το γηγενές εργατικό δυναμικό, δεν έχει ακόμα αποσαφηνιστεί. Οι περισσότερες μελέτες και απόψεις συγκλίνουν προς την εικόνα της δημιουργίας περισσότερων θέσεων εργασίας από αυτές που καταλαμβάνονται από τους αλλοδαπούς (ΓΣΕΕ, 2000 - Καρασαβόγλου κ.ά., 1996: 16-17).

Η απασχόληση των μεταναστών στις ελληνικές επιχειρήσεις, δημιουργεί, όπως αναφέρθηκε, εισοδήματα στους ιδιοκτήτες τους, τα οποία μάλιστα κρίνονται και ιδιαίτερα σημαντικά, λόγω των συνθηκών που ισχύουν για το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό (χαμηλότεροι μισθοί, ευέλικτη και πολύωρη εργασία, μη απόδοση εισφορών, κλπ). Τα εισοδήματα αυτά αυξάνουν τα κέρδη των επιχειρήσεων και επομένως ωφελούν στο σύνολο της την ελληνική οικονομία. Από την άλλη πλευρά, πολλές επιχειρήσεις προτιμούν τη συμπίεση του κόστους μέσω της απασχόλησης μεταναστών παρά την προσαρμογή τους στις τεχνολογικές εξελίξεις, κάτι που μακροπρόθεσμα είναι αρνητικό για τις ίδιες τις επιχειρήσεις και την οικονομία της χώρας γενικότερα.

Άλλη μία επίπτωση που επιφέρει η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα είναι η αύξηση στην καταναλωτική ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών. Από την άλλη, μέρος των χρημάτων που κερδίζουν το στέλνουν στην πατρίδα τους προκαλώντας εκροή συναλλάγματος.

Η συμμετοχή τους στα έσοδα και τα έξοδα του κράτους μάλλον δεν κρίνεται τόσο σημαντική. Η συμμετοχή τους στα έσοδα είναι μικρή λόγω της μικρής (στους νόμιμους) ή καθόλου άμεσης φορολογίας (στους λαθρομετανάστες), ενώ δεν αποτελούν βάρος για τις κοινωνικές δαπάνες, γιατί από τη μία γενικά δεν έχουν πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ από την άλλη οι περισσότεροι ανήκουν στις παραγωγικές ηλικίες. Τα μεγαλύτερα έξοδα από το κράτος για τους μετανάστες σχετίζονται με τον

τομέα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, τη φύλαξη των συνόρων για την αποτροπή της εισόδου τους και τα μέτρα αστυνομικού χαρακτήρα κατά των παράνομων μεταναστών (Πετρινιώτη, 1993: 99-100).

Στο ζήτημα της συμβολής των μεταναστών στη διατήρηση και ανάπτυξη της παραοικονομίας, οι απόψεις διίστανται. Η περισσότερο ίσως διαδεδομένη άποψη υποστηρίζει ότι η παρουσία των μεταναστών έχει ευνοήσει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα κατά τα τελευταία χρόνια (Λαμπριανίδης, 2001). Άλλοι υποστηρίζουν ότι περισσότερο άλλες παράμετροι είναι αυτές που καθορίζουν την ανάπτυξη της παραοικονομίας (Καρασαβόγλου κ.ά., 1996: 17), ενώ υπάρχει και μια μέση άποψη (Iosifides, 1997: 45, 48). Σε κάθε, πάντως, περίπτωση, γεγονός είναι ότι οι οικονομικοί μετανάστες απασχολούνται σε μεγάλο βαθμό σε επιχειρήσεις που τοποθετούνται στον τομέα της παραοικονομίας.

Στις επιπτώσεις που γενικά συμπεριλαμβάνουμε στις κοινωνικές, θα μπορούσαμε καταρχήν να αναφέρουμε το βαθμό στον οποίο οι μετανάστες συμμετέχουν στην αύξηση της εγκληματικότητας. Από την παρουσίαση των στατιστικών στοιχείων του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, παρατηρείται ότι οι μετανάστες εμφανίζουν ένα ιδιαίτερα υψηλό δείκτη εγκληματικότητας. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το ποσοστό αυτό δεν αντιπροσωπεύει την πραγματική εγκληματικότητα, αφού αφενός περικλείει και υποθέσεις εγκληματικότητας ήπιας μορφής (μικροκλοπές, επαιτεία, αδικήματα επιβίωσης, παράνομη είσοδο στη χώρα, κλπ) και αφετέρου οι μετανάστες ως κοινωνική ομάδα ανήκουν στα «χαμηλά» στρώματα του πληθυσμού τα οποία, εμφανίζουν υψηλότερους δείκτες εγκληματικότητας σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Επομένως οι συγκρίσεις μεταξύ «ξένου» και «Έλληνα» ενδέχεται να είναι παραπλανητικές. Εξάλλου, η πρακτική των ΜΜΕ και άλλων φορέων διογκώνουν το πρόβλημα της εγκληματικότητας των αλλοδαπών, προβάλλοντάς το πιο ως υψηλότερο από το πραγματικό.

Επειδή οι μετανάστες ανήκουν, όπως αναφέρθηκε, ως επί το πλείστον στις παραγωγικές ηλικίες, είναι θετικό από δημογραφική άποψη το γεγονός ότι αναπληρώνουν την εξασθένηση της ηλικιακής πυραμίδας των Ελλήνων στις ίδιες ηλικίες, ενώ αυτό είναι θετικό και για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του ασφαλιστικού συστήματος. Επίσης, καθώς αρκετοί από τους μετανάστες κατευθύνονται προς οικισμούς της υπαίθρου, αυτό συμβάλλει στην αναζωογόνησή της, αφού ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια πολλοί -και περισσότερο οι νεότεροι- κάτοικοι της την εγκαταλείπουν.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η κοινωνική θέση των μεταναστών χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό, που εκφράζεται σε πολλά επίπεδα. Αυτό αποτελεί πρόβλημα όχι μόνο για τους μετανάστες αλλά και για την κοινωνία ευρύτερα, εφόσον ένα σημαντικό της τμήμα υποβιβάζεται και στο σύνολό της υποβαθμίζεται.

Τα κρούσματα ρατσισμού, ξενοφοβίας και προκατάληψης που έχουν εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια και έχουν ως θύματα τους μετανάστες, οφείλονται βέβαια σε ένα κλίμα που επηρεάζεται από παράγοντες για τους οποίους οι μετανάστες λίγο ευθύνονται. Αυτοί είναι σε γενικές γραμμές η πολιτική της χώρας, η προδιάθεση της ελληνικής κοινωνίας στην αντιμετώπιση του ξένου και η μη ύπαρξη στο παρελθόν ανάλογης περίπτωσης υποδοχής αλλοδαπών σε τέτοιο όγκο. Τα φαινόμενα αυτά όμως βρίσκουν την αφορμή για να εκδηλωθούν με την παρουσία των αλλοδαπών.

Τέλος, η είσοδος στην ελληνική κοινωνία ομάδων με διαφορετική κουλτούρα, έθιμα, παραδόσεις και γενικά τρόπο και στάση ζωής μπορεί να επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις. Πλέον, στα όρια του ελληνικού χώρου υπάρχει περισσότερος πλουραλισμός και ποικιλία πολιτισμικών στοιχείων, που δίνει τη δυνατότητα ανταλλαγής στοιχείων και όσμωσης μεταξύ των αλληλεπιδρώντων κοινωνικών ομάδων. Αυτό αποτελεί ενισχυτικό στοιχείο για τη διατήρηση αρμονίας και συνοχής ανάμεσα στο κοινωνικό σύνολο.

3.5. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στη μορφή της πόλης

Η εγκατάσταση και η διαβίωση των μεταναστών στο χώρο της πόλης δεν συνεπάγεται μόνο μια ποσοτική αύξηση στον πληθυσμό. Ακόμα περισσότερο σημαίνει ποιοτική διαφοροποίηση των κατοίκων της πόλης, με την έννοια ότι στον προϋπάρχοντα, σχετικά ομοιογενή (και στην Ελλάδα ακόμα περισσότερο) από πλευράς χαρακτηριστικών, πληθυσμό, προστίθεται μια νέα πληθυσμιακή ομάδα, η οποία διαθέτει πολλές ιδιαιτερότητες. Ανάλογα, οι αλλαγές στην εικόνα, στη φυσική δηλαδή μορφή της πόλης, είναι κυρίως ποιοτικές. Δηλαδή, είναι το αποτέλεσμα όχι απλά της αύξησης του πληθυσμού, αλλά και της εγκατάστασης σε αυτήν νέων κατοίκων, οι οποίοι είναι διαφορετικοί από τους προηγούμενους. Οι ιδιαιτερότητες αυτές (οι οποίες περιγράφονται παρακάτω) αποτελούν την αιτία για την αλλαγή στη μορφή της πόλης, όπως αυτή μπορεί να γίνει νοητή με τις ανθρώπινες αισθήσεις.

Μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις που μπορεί να έχει η εγκατάσταση των μεταναστών στην πόλη είναι η συγκέντρωσή τους σε ορισμένες περιοχές και ο επακόλουθος χωρικός διαχωρισμός των περιοχών αυτών από την υπόλοιπη πόλη. Αυτό σημαίνει ότι σε πολλές περιπτώσεις κάποιες περιοχές εμφανίζουν υπερβολικά μεγάλα ποσοστά συγκέντρωσης μεταναστών, ενώ σε άλλες περιοχές (πολλές φορές σε πολύ κοντινή απόσταση) τα ποσοστά τους είναι μηδαμινά. Η εικόνα που δημιουργείται αντιπροσωπεύεται από μια κατάσταση όπου στην ίδια πόλη συνυπάρχουν συνοικίες χωρίς καμία σχεδόν σχέση και επαφή μεταξύ των κατοίκων τους. Έτσι, ο χωρικός αυτός διαχωρισμός συχνά συνοδεύεται και από κοινωνικό αποκλεισμό, αφού τα όρια δραστηριοποίησης και οι προσβάσεις κάποιων κατοίκων τους είναι εξ' αρχής δεδομένα και περιορισμένα σε ορισμένα μόνο μέρη της πόλης. Γενικά, μια τέτοια κατάσταση θεωρείται ανεπιθύμητη, γιατί αναιρεί τη δυνατότητα παροχής ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων στους κατοίκους της πόλης, μια από τις θεμελιώδεις αρχές του πολεοδομικού σχεδιασμού (Qadeer, 1997: 482). Σε κάποιες περιπτώσεις βέβαια, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας μιας γειτονιάς, λόγω διαφορετικής κουλτούρας των κατοίκων τους ή και διαφορετικού δομημένου περιβάλλοντος, μπορεί να έχει θετικές πλευρές. Τέτοιες γειτονιές αποτελούν συχνά σημείο έλξης των κατοίκων της πόλης και συνάντησης με διαφορετικούς πολιτισμούς. Συχνά επίσης η συγκέντρωση σε ορισμένες περιοχές κάποιων μεταναστευτικών ομάδων δεν είναι αποτέλεσμα καταναγκασμού αλλά ελεύθερης επιλογής, κυρίως λόγω της προδιάθεσης και της πρόθεσης για διαμονή κοντά σε «ομοειδείς», η οποία μάλιστα παρουσιάζει και διακύμανση ανάλογα με την προέλευση των μεταναστευτικών ομάδων. Σε μια τέτοια περίπτωση βέβαια, η συγκέντρωση των μεταναστών σε ορισμένες γειτονιές δεν μπορεί να εμποδίζεται εφόσον αποτελεί συνειδητή και ελεύθερη επιλογή. Στις περισσότερες όμως περιπτώσεις οι εξωτερικοί παράγοντες είναι αυτοί που οδηγούν στο χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών.

Όσον αφορά τις ελληνικές πόλεις, δεν έχει ως τώρα παρατηρηθεί το φαινόμενο των περιοχών με διακριτή ταυτότητα λόγω της γεωγραφική συγκέντρωσης των μεταναστών. Παρατηρείται λοιπόν ότι οι μετανάστες διαχέονται σε διάσπαρτα σημεία της πόλης, παρά το γεγονός ότι διαμένουν σε σχετικά κοντινές αποστάσεις με ομοεθνείς. Η πρακτική αυτή οφείλεται τόσο στα δικά τους οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά όσο και στις προδιαγραφές της ελληνικής κοινωνίας (έλλειψη στεγαστικών ρυθμίσεων, απελευθέρωση από τους Έλληνες παλιών και όχι κατάλληλα εξοπλισμένων διαμερισμάτων σε διάφορα σημεία της πόλης, κλπ) (Πετρονότη 2000).

Επίσης, το φαινόμενο της εγκατάλειψης του κέντρου των πόλεων και της «κατάληψής» του από νέους κατοίκους και κυρίως μετανάστες που παρατηρείται σε αμερικάνικες κυρίως πόλεις δε φαίνεται να χαρακτηρίζει τις ελληνικές πόλεις. Έτσι, η οικονομική και κοινωνική αξία του κέντρου παραμένει υψηλή, ασκώντας έντονη έλξη για τους κατοίκους της πόλης, αλλοδαπούς ή γηγενείς. Ωστόσο, τουλάχιστον στην περιοχή της Αθήνας, φαίνεται ότι υπάρχει μια τάση εγκατάλειψης του κέντρου (κυρίως στην περιοχή της Ομόνοιας) από τις πιο εύπορες κυρίως κοινωνικές ομάδες. Αυτό μελλοντικά ίσως οδηγήσει σε υπερβολική συγκέντρωση των φτωχότερων στρωμάτων και κατά συνέπεια των μεταναστών, αφού στην πλειοψηφία τους ανήκουν σε αυτή την κατηγορία (Γαλανόπουλος, 24/01/2001).

Ιδιαίτερα μεγάλη είναι η επίδραση των μεταναστών στη μορφή των κατοικιών και των γειτονιών που διαμένουν. Η διαφορετική παράδοση, κουλτούρα, συνήθειες και αντίληψη περί της κατοικίας που διαθέτουν λόγω της διαφορετικής τους προέλευσης σε σχέση με τους υπόλοιπους κατοίκους, διαφοροποιεί και την εικόνα της κατοικίας και της γειτονιάς που ζουν, στο βαθμό που τους δίνεται αυτή η δυνατότητα. Έτσι, εκτός από το εσωτερικό της κατοικίας, αλλάζουν και τη μορφή του μικρόκοσμου που είναι περισσότερο ορατός στον υπόλοιπο κόσμο, δηλαδή το εξωτερικό της κατοικίας (διακόσμηση, υλικά, σχήμα, κήπος, κλπ) αλλά και τη γειτονιά τους (καταστήματα, εστιατόρια, μπαρ, κλπ). Ταυτόχρονα, οι δραστηριότητες και οι λειτουργίες του χώρου που χαρακτηρίζουν τις ομάδες αυτές διαχέονται και πέρα από τις περιοχές που ως επί το πλείστον διαμένουν. Έτσι, σε όλο τον αστικό χώρο μπορούν να δημιουργήσουν ή να αποτελέσουν την αιτία της δημιουργίας επιχειρήσεων, καταστημάτων, χώρων διασκέδασης και ψυχαγωγίας, αθλητικών και θρησκευτικών χώρων, κ.ά., τα οποία βέβαια μπορούν να χρησιμοποιούνται και από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Στην Ελλάδα, ως τώρα, οι χώροι στις πόλεις που έχουν δημιουργηθεί από ή για τους μετανάστες και οι οποίοι συνδέονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους αντιπροσωπεύονται συνήθως από καταστήματα, εστιατόρια και χώρους διασκέδασης. Για παράδειγμα, στην Αττική υπάρχουν γύρω στα 40 ινδοπακιστανικά μπακάλικά, εστιατόρια και καφενεία (Κοχυλά, 15/10/1999). Παρατηρείται όμως έλλειψη χώρων που απαντούν στα ιδιαίτερα θρησκευτικά, αθλητικά ή άλλα χαρακτηριστικά τους, κυρίως γιατί υπάρχουν πολλά θεσμικά εμπόδια και αντιδράσεις για τη δημιουργία τους (από πολιτεία, τοπική αυτοδιοίκηση, εκκλησία, τοπική κοινωνία, κλπ).

Συχνή είναι επίσης η σύνδεση που γίνεται μεταξύ της εγκατάστασης των μεταναστών σε ορισμένες περιοχές και της υποβάθμισης των περιοχών αυτών. Η

υποβάθμιση αυτή, που οι κυριότερές της μορφές είναι η αλλοίωση του περιβάλλοντος, η αυξημένη εγκληματικότητα και η ανεπάρκεια των φυσικών υποδομών, προβάλλεται πολλές φορές ως αποτέλεσμα της διαβίωσης των μεταναστών σε αυτές. Η διασύνδεση όμως που χαρακτηρίζεται από το απλό (έως απλοϊκό) σχήμα μετανάστες-αίτιο και υποβάθμιση-αιτιατό, μάλλον εντάσσεται στη γενικότερη αρνητική στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες. Για παράδειγμα, σπάνια προβάλλεται η έλλειψη υπηρεσιών για την αποτροπή της εμπλοκής των μεταναστών σε παράνομες δραστηριότητες, όπως με έμμεσο τρόπο η διευκόλυνση της πρόσβασής τους σε θέσεις απασχόλησης που θα τους εξασφαλίζουν ικανοποιητικούς όρους διαβίωσης. Παρόλο που η διερεύνηση της διαδικασίας με την οποία η παρουσία των μεταναστών συνδέεται με τις παραπάνω μορφές υποβάθμισης στον αστικό χώρο δεν αποτελεί το ζητούμενο εδώ, το σίγουρο είναι ότι αποτελεί ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο φαινόμενο, στο οποίο οι μετανάστες από μόνοι τους δεν μπορούν να συμπεριληφθούν στα σημαντικότερα αίτια.

Το πιο ξεχωριστό όμως νέο στοιχείο που προσφέρουν οι μετανάστες στην πόλη, αυτό που γίνεται περισσότερο ορατό στην καθημερινότητα του κατοίκου, είναι ο πλουραλισμός στην κοινωνική ζωή, που εμφανίζεται με διάφορες μορφές. Οι διαφορετικές γλώσσες, συμπεριφορές, πρόσωπα, κουλτούρες, παραδόσεις, συνήθειες, πολιτισμός και άλλα, εμπλουτίζουν τη ζωή της πόλης. Η Ελλάδα, μια χώρα που τουλάχιστο μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο χαρακτηρίζεται από ισχυρή κοινωνική ομοιογένεια, ποτέ στο παρελθόν δε γνώρισε ένα τόσο μαζικό κύμα μεταναστών όσο αυτό της τελευταίας δεκαετίας. Είναι πολύ πιθανό, επομένως, οι ιδιαιτερότητες αυτές να μη γίνουν σε μεγάλο βαθμό αποδεκτές από την ελληνική κοινωνία, ούτε σε μακροχρόνιο επίπεδο, όπως φαίνεται ότι συνέβη κατά τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια του κύματος αυτού. Στο βαθμό που η ελληνική αστική κοινωνία θα αλληλεπιδρά ή έστω θα αποδεχτεί τη διαφορετικότητα των άλλων κατοίκων της, θα αυξηθούν οι δυνατότητες για κοινωνική συνοχή και ειρήνη και θα αποδυναμωθούν τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ: ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΝΑΔΑ

Ο κυριότερος λόγος που παρατίθεται η περιγραφή των πολιτικών των χωρών υποδοχής στα πλαίσια της διπλωματικής αυτής εργασίας, στηρίζεται στην παραδοχή ότι η θέσπιση μιας μεταναστευτικής πολιτικής, έστω σε αδρές γραμμές, σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, είναι αδύνατη αν για την κατασκευή της δε ληφθούν υπ' όψη οι εμπειρίες, τα συμπεράσματα, η αποδοτικότητα, οι στόχοι, τα αποτελέσματα και ακόμα τα αποτυχημένα χαρακτηριστικά των πολιτικών άλλων χωρών. Πέρα από το γεγονός ότι τα φαινόμενα στην Ελλάδα και τις άλλες χώρες παρουσιάζουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά που επιτρέπουν την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων, είναι σημαντικό το γεγονός ότι μπορεί να υπάρχουν και να έχουν δοκιμαστεί πρακτικές και ιδέες που τα πλεονεκτήματα της εφαρμογής τους δεν έχουν ίσως μελετηθεί επαρκώς για τις ελληνικές συνθήκες. Ταυτόχρονα, η έλλειψη σχετικής εμπειρίας ως χώρα υποδοχής, κάνει για την Ελλάδα ακόμα περισσότερο αναγκαία τη μελέτη των πολιτικών που έχουν ακολουθηθεί σε χώρες που έχουν δοκιμάσει στην ιστορία τους μια τέτοια κατάσταση.

Η διάκριση των χωρών σε ομάδες, που πραγματοποιείται στο σημείο αυτό, ανάλογα με την πολιτική τους στο θέμα της μετανάστευσης, βασίζεται κατά κύριο λόγο στον τρόπο που αντιμετωπίζουν αυτό το φυσικό πρόσωπο που λέγεται μετανάστης. Ακολουθώντας την ταξινόμηση που προτείνει η Μουσούρου (1991), μπορούμε να διακρίνουμε τις χώρες υποδοχής σε α) χώρες με πολιτική αφομοίωσης (έστω και επιλεκτικής) των μεταναστών, β) χώρες με πολιτική ενσωμάτωσης των μεταναστών, γ) χώρες με πολιτική αντιμετώπισης των μεταναστών ως, προσωρινής, εργατικής δύναμης, δ) χώρες που η μετανάστευση και η πολιτική για αυτήν σχετίζονται άμεσα με το αποικιοκρατικό τους παρελθόν και, ε) χώρες που τα τελευταία χρόνια έχουν καταστεί υποδοχείς μεταναστών, ενώ παραδοσιακά είχαν το ρόλο του αποστολέα.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Αυστραλία (μέχρι τη δεκαετία του 1970) και ο Καναδάς. Πρόκειται γενικά για χώρες που δεν απέβλεπαν απλά στην κάλυψη των ελλείψεών τους σε εργατικό δυναμικό με τους μετανάστες, αλλά επιπλέον στην κάλυψη και των δημογραφικών τους κενών, με την απόκτηση νέων πολιτών. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν χώρες που αποβλέπουν στη μετατροπή της

κοινωνίας τους σε πολυπολιτισμική, στις οποίες συγκαταλέγονται η Σουηδία και η Αυστραλία (μετά το 1970). Στις χώρες αυτές η ποικιλία και η διαφορετικότητα των πολιτισμικών χαρακτηριστικών και της κουλτούρας που φέρουν οι μετανάστες, θεωρείται ως κάτι προσοδοφόρο, που εμπλουτίζει την κοινωνία υποδοχής και συμβάλλει θετικά στην εξέλιξή της. Στην επόμενη κατηγορία, στην οποία ανήκουν χώρες όπως η Γερμανία και η Ελβετία, χαρακτηριστικό της πολιτικής τους είναι η αντιμετώπιση του μετανάστη ως προσωρινού εργάτη. Η παραμονή του λοιπόν θεωρείται προσωρινή και όχι μόνιμη, και επομένως δεν αντιμετωπίζεται ως ισότιμος πολίτης της κοινωνίας, με διάφορες παραλλαγές ανάλογα με τη χώρα ή την εποχή. Σε κάθε περίπτωση όμως αποθαρρύνεται η μόνιμη εγκατάσταση του μετανάστη. Στην τέταρτη κατηγορία ανήκουν χώρες που η μεταναστευτική τους πολιτική συνδέεται με το παρελθόν τους ως αποικιοκρατικές χώρες και σε αυτές ανήκουν η Γαλλία, η Μ. Βρετανία και η Ολλανδία. Το γεγονός αυτό δε σημαίνει ότι η πολιτική τους δεν εμφανίζει ομοιότητες με τις πολιτικές των χωρών των προηγούμενων κατηγοριών -κάθε άλλο- ενώ ούτε μεταξύ τους εμφανίζουν ιδιαίτερες ομοιότητες. Οι διαδικασίες όμως που χαρακτήρισαν το μεταναστευτικό φαινόμενο σε αυτές καθώς και η αντίστοιχη πολιτική τους επηρεάστηκε αρκετά από την ιδιότητα τους ως τέως αποικιοκρατικές χώρες. Τέλος, στην πέμπτη κατηγορία ανήκουν οι λεγόμενες «νέες» χώρες υποδοχής της Νότιας Ευρώπης, οι οποίες από παραδοσιακές χώρες αποστολής, από τη δεκαετία του 1970 και μετά υποδέχονται μεγάλο αριθμό μεταναστών. Εδώ συμπεριλαμβάνεται η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα.

Βεβαίως, η παραπάνω κατηγοριοποίηση δεν είναι η μοναδική που μπορεί να υπάρξει, ούτε ίσως και αυτή που αντιπροσωπεύει καλύτερα την πραγματικότητα. Για παράδειγμα ο Weiner (1999) προτείνει μια κατηγορία πολιτικών οι οποίες δίνουν προτεραιότητα στα προσόντα του μετανάστη (*skilled migration policies*), που σχετίζονται κυρίως με την ύπαρξη μέλους της οικογένειας στη χώρα υποδοχής πριν την άφιξή του, καθώς και με τις διάφορες ικανότητές του (εκπαίδευση, ειδίκευση, γλώσσα, κτλ.). Στις χώρες αυτές συμπεριλαμβάνει την Αυστραλία, τις ΗΠΑ και τον Καναδά. Στα πλαίσια όμως της παρούσας εργασίας, θεωρούμε πως η ταξινόμηση που προτείνεται από τη Μουσούρου είναι κατάλληλη για να αποτελέσει την αφετηρία της ανάλυσης των πολιτικών των χωρών εκτός της Ελλάδος. Άλλωστε, στην παρούσα φάση παραθέτουμε τα βασικά συμπεράσματα από τις ίδιες τις πολιτικές των χωρών και επομένως δεν έχει ίσως και τόση σημασία σε ποια κατηγορία ανήκουν, αλλά απλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο για την καλύτερη κατανόηση από τον αναγνώστη. Ούτως ή άλλως,

όμως, η πολυπλοκότητα και η ποικιλομορφία των χαρακτηριστικών της μετανάστευσης και των πολιτικών που σχετίζονται με αυτήν, δυσκολεύει υπέρμετρα το σαφή διαχωρισμό των πολιτικών, σε βαθμό που πολλές φορές στερείται νοήματος.

Στο υποκεφάλαιο αυτό συνοψίζουμε και σχολιάζουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστευτικών πολιτικών της Γερμανίας, της Ιταλίας και του Καναδά. Η εξέταση των χαρακτηριστικών αυτών, εκ των οποίων μερικά παρατηρούνται και στην ελληνική πολιτική ενώ άλλα όχι, σε συνδυασμό με την εμπειρία από την μεταναστευτική πολιτική, τις υφιστάμενες συνθήκες και την εικόνα του μεταναστευτικού φαινομένου στη χώρα μας, θα συμβάλλει στη διαμόρφωση των βασικών αξόνων μιας μελλοντικής μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα.

4.1. Γερμανία

–Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της γερμανικής πολιτικής για την ιθαγένεια, είναι η λήψη της καταγωγής ως βασικού κριτηρίου και όχι του τόπου γέννησης για την απόκτησή της από κάποιο άτομο. Αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό των πολιτικών και άλλων χωρών και συνδέεται άμεσα με την οπτική με την οποία αντιμετωπίζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης, ανάλογα δηλαδή αν η προτεραιότητα δίνεται στην αντιμετώπιση δημογραφικών προβλημάτων ή βραχυπρόθεσμων οικονομικών προβλημάτων και επομένως η μόνιμη παραμονή των μεταναστών κρίνεται ανεπιθύμητη.

–Η αντιμετώπιση των μεταναστών ως μιας προσωρινής εργατικής δύναμης, οι οποίοι θα έπρεπε να φύγουν από τη χώρα ύστερα από ένα ορισμένο διάστημα, ήταν ακόμα ένα βασικό χαρακτηριστικό της γερμανικής πολιτικής. Σύμφωνα με αυτήν οι μετανάστες θα έπρεπε να παραμείνουν για ένα αυστηρά ορισμένο χρονικό διάστημα στη χώρα, χωρίς τις οικογένειές τους και να απασχολούνται σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης και μόνο στις περιπτώσεις που δεν υπήρχε διαθέσιμο γηγενές εργατικό δυναμικό. Στη συνέχεια, όταν αυτοί θα αποχωρούσαν από τη χώρα, νέο εργατικό δυναμικό θα αντικαθιστούσε το προηγούμενο (rotation). Τελικά, το σύστημα αυτό μάλλον απέτυχε, αφού στη χώρα παρέμεινε ένας μεγάλος πληθυσμός μεταναστών, παρόλο που στην αρχική φάση εφαρμογής του κρίθηκε επιτυχημένο. Άλλο χαρακτηριστικό της γερμανικής πολιτικής είναι και η

αρχή της προτίμησης του γηγενούς εργατικού δυναμικού για την κάλυψη των θέσεων εργασίας.

–Γενικά, η παρουσία των μεταναστών στη χώρα αντιμετωπιζόταν ως κοινωνικό πρόβλημα, ενώ η προσαρμογή τους θεωρούταν δική τους ευθύνη. Επίσης, οι αντιδράσεις εναντίον τους επικεντρωνόταν στην επιβάρυνση των κοινωνικών υποδομών που επέφερε η παρουσία τους και, στις περιόδους οικονομικής ύφεσης, στην ανεργία που προκαλούσαν στο γηγενή πληθυσμό.

–Η επιβολή περιορισμών στην εγκατάσταση μεταναστών σε πόλεις ή συνοικίες πόλεων με ήδη εγκατεστημένο μεγάλο αριθμό αλλοδαπών, είναι ένα ακόμα χαρακτηριστικό της πολιτικής, το οποίο μπόρεσε να λειτουργήσει λόγω των αυξημένων εξουσιών, δυνατοτήτων και μέσων ελέγχου των τοπικών και περιφερειακών δομών εξουσίας.

–Από τη δεκαετία του 1980 και μετά υπήρξε επίσης διαχωρισμός στην αντιμετώπιση των μεταναστών ανάλογα με την καταγωγή τους, με τις αντιδράσεις να επικεντρώνονται στους Τούρκους και τους Ασιάτες, λόγω και της αυξημένων διαφορών στην κουλτούρα σε σχέση με τους άλλους μετανάστες.

–Άλλο ένα χαρακτηριστικό της αντιμετώπισης των μεταναστών στη χώρα είναι η αποδοχή από μεγάλο μέρος του πληθυσμού των κινήτρων των βίαιων επιθέσεων εναντίον τους στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και η επιρροή του ξενοφοβικού κλίματος στη διαμόρφωση της πολιτικής. Συχνά οι βίαιες αντιδράσεις εναντίον μεταναστών βρίσκουν κατανόηση από μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, ενώ και η επίσημη πολιτική του κράτους επηρεάζεται σε περιόδους αυξημένων εκδηλώσεων εναντίον μεταναστών.

–Χαρακτηριστικό στοιχείο της γερμανικής πολιτικής τα τελευταία χρόνια είναι ο περισσότερο «επιθετικός» της χαρακτήρας, με νέα μέσα, όπως η προσφορά οικονομικής και τεχνικής βοήθειας σε αναπτυσσόμενες χώρες για να μειώσει τις τάσεις φυγής του πληθυσμού από αυτές, καθώς και η χρήση των δομών διεθνών οργανισμών όπως η Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ. Σε πολλές χώρες τα τελευταία χρόνια

παρατηρείται αυτή η τάση για χρήση νέων μέσων, σε συνδυασμό με αυτά που χρησιμοποιούσαν πριν και ήταν περισσότερο «αμυντικής» φύσης.

- Τέλος, τα τελευταία χρόνια γίνεται δεκτός ορισμένος αριθμός μεταναστών με εξειδίκευση στους τομείς της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών για να καλυφθεί η έλλειψη προσφοράς, είτε από το γηγενές δυναμικό είτε από το δυναμικό των υπόλοιπων χωρών της Ε.Ε.

4.2. Ιταλία

- Το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ιταλία παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με το ελληνικό, τόσο ως προς την εξωτερική μετανάστευση, όσο και ως προς τη μετανάστευση προς τη χώρα. Την ίδια περίπου περίοδο με την Ελλάδα η Ιταλία άρχισε να μετατρέπεται από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών, με τη διαφορά ότι οι χώρες καταγωγής των μεταναστών στην Ιταλία διαφέρουν σε σχέση με την Ελλάδα και γενικά αυτοί προέρχονται από πολύ περισσότερες χώρες, της Βόρειας Αφρικής, της Ασίας και της Ανατολικής Ευρώπης.
- Ο τύπος της μετανάστευσης, η απασχόληση και ο ρόλος τους στην οικονομία της χώρας παρουσιάζουν επίσης μεγάλες ομοιότητες με την ελληνική περίπτωση. Βασικά γνωρίσματα είναι η απασχόληση σε προσωρινές και επισφαλείς θέσεις εργασίας ως ανειδίκευτοι εργάτες, οι χαμηλές αποδοχές και οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης πολλών από αυτούς συχνά στα όρια της παρανομίας. Πλέον, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της αγοράς εργασίας της χώρας όπως και της παραοικονομίας και της ανεπίσημης εργασίας, που αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικό μέρος της οικονομίας.
- Η πρώτη προσπάθεια αντιμετώπισης των προβλημάτων που επέφερε η είσοδος των αλλοδαπών εργατών σε νομοθετικό επίπεδο έγινε το 1986, πολύ μετά δηλαδή την εμφάνιση του φαινομένου στη χώρα, εφόσον αυτό άργησε να γίνει αντιληπτό. Τόσο αυτός όσο και οι επόμενοι νόμοι όμως απέτυχαν να εκπληρώσουν τους στόχους που είχαν θέσει, αφού πολλοί από τους μετανάστες παρέμειναν σε

καθεστώς παρανομίας. Ο κυριότερος λόγος για το γεγονός αυτό ήταν η εντελώς λανθασμένη θεώρηση των αιτίων και των χαρακτηριστικών της μετανάστευσης κατά την κατασκευή της νομοθεσίας, αφού απαιτούταν συμβόλαιο εργασίας από συγκεκριμένο εργοδότη ως απαραίτητος όρος για τη νομιμοποίησή του, παρεπόμενο της εντύπωσης που υπήρχε ότι θα εντάσσονταν στην επίσημη οικονομία και στις επιχειρήσεις. Ούτε όμως και στις επόμενες απόπειρες άλλαξαν πολλά πράγματα, με αποτέλεσμα και πάλι λίγοι να νομιμοποιηθούν.

–Χαρακτηριστικό ακόμα στοιχείο της ιταλικής πολιτικής είναι η πεποίθηση ότι η ροή των μεταναστών θα μπορούσε να καθοριστεί ανάλογα με τις απαιτήσεις της οικονομίας της χώρας. Στην πράξη όμως αυτό δεν κατέστη εφικτό λόγω της δομής της ιταλικής οικονομίας και της απασχόλησης των περισσότερων μεταναστών στο ανεπίσημο μέρος της. Μια ακόμα προσπάθεια για τον έλεγχο της εισόδου των μεταναστών από χώρες εκτός της Ε.Ε. επιχειρήθηκε με την υπογραφή από την Ιταλία της Συνθήκης του Schengen, μια συνθήκη που υπογράφηκε και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ανάμεσά τους και η Ελλάδα.

4.3. Καναδάς

–Βασικό χαρακτηριστικό της νομοθεσίας του Καναδά αποτελεί η προτίμηση προς τους μετανάστες που προέρχονταν από ορισμένες χώρες και συγκεκριμένα από τη Μ. Βρετανία, τη Βόρεια Ευρώπη και τις Η.Π.Α. Η ρατσιστική αυτή οπτική παρέμεινε μέχρι και το 1962, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ανεπίσημα δεν έγιναν δεκτά και άτομα άλλων εθνικοτήτων.

–Η είσοδος των μεταναστών στον Καναδά πραγματοποιείται με διάφορους τρόπους. Εκτός από το θεσμό της οικογενειακής συνένωσης και της παροχής ασύλου, άλλοι δύο σημαντικοί τρόποι είναι η χορηγία (sponsoring) και ο θεσμός του point system. Η χορηγία αναφέρεται στη δυνατότητα εισόδου ενός ατόμου με την προϋπόθεση ότι κάποιο συγγενικό του πρόσωπο διαμένει ήδη στη χώρα και έχει αναλάβει την κάλυψη των εξόδων μεταφοράς και εγκατάστασής του. Το point system εφαρμόστηκε από το 1967 και έκρινε την αποδοχή ή όχι του αιτήματος εγκατάστασης του μεμονωμένου επίδοξου μετανάστη με βάση κάποια

κριτήρια. Με τη χρήση του θεσμού της χορηγίας εισήλθαν πολλά ανειδίκευτα άτομα, κάτι το οποίο κατά περιόδους θεωρήθηκε αρνητικό με αποτέλεσμα να περιορίζονται και οι δυνατότητες εισόδου. Το σύστημα αξιολόγησης point system περιείχε κριτήρια, το βάρος των οποίων άλλαζε ανάλογα με το είδος των μεταναστών που η πολιτεία επιθυμούσε να υποδεχτεί σε διαφορετικές περιόδους. Ενώ στην αρχή της εφαρμογής με το σύστημα αυτό εξετάστηκαν οι αιτήσεις της πλειοψηφίας των ατόμων που εισήλθαν στη χώρα, αργότερα η ισχύς του περιορίστηκε από τη λειτουργία των υπόλοιπων θεσμών και κυρίως αυτών της οικογενειακής συνένωσης και της υποδοχής προσφύγων.

- Ένα από τα χαρακτηριστικότερα στοιχεία της μεταναστευτικής πολιτικής του Καναδά ήταν η εξάρτησή της από τις γενικότερες συνθήκες που ίσχυαν σε κάθε περίοδο. Σε περιόδους αυξημένης ανεργίας η μετανάστευση περιοριζόταν για να προστατευθεί το εγχώριο εργατικό δυναμικό, ενώ σε περιόδους όπου προτεραιότητα δινόταν στις δημογραφικές ελλείψεις και στην ανάγκη για μακροπρόθεσμη ανάπτυξη οι περιορισμοί χαλάρωναν, επιτρέποντας την είσοδο σε περισσότερους μετανάστες.
- Πολύ σημαντικό στοιχείο της πολιτικής του Καναδά είναι η αναγνώριση του γεγονότος ότι η κοινωνία του έχει πολυπολιτισμικό χαρακτήρα, το οποίο επηρεάζει προφανώς κάθε απόφαση που αφορά τις διάφορες πολιτισμικές ομάδες που απαρτίζουν την κοινωνία της χώρας. Ήδη από το 1971, η κυβέρνηση είχε αναγνωρίσει τη μετατροπή της χώρας σε πολυπολιτισμική και την ανάγκη για ενίσχυση της ποικιλότητας της κοινωνίας, κάτι που επαναλήφθηκε το 1988.
- Την τελευταία δεκαετία σε μια προσπάθεια περιορισμού του κύματος των μεταναστών επιβλήθηκε ετήσιο όριο εισόδων στο 1% του πληθυσμού (περίπου 250.000 άτομα), ποσοστό πάντως που θεωρείται όχι ιδιαίτερα περιοριστικό. Αυτό σημαίνει ότι εγκαταλείφθηκε η τακτική του καθορισμού των ετήσιων εισόδων ανάλογα με την κατάσταση της καναδικής οικονομίας. Επιπλέον, δίνεται μεγαλύτερη σημασία στην ικανότητα προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της οικονομίας και όχι στο είδος της εξειδίκευσης του νέου μετανάστη και στη ζήτηση για αυτήν στην αγορά εργασίας. Άλλη μια καινοτομία των τελευταίων ετών για την καναδική πολιτική είναι η απαίτηση για μεγαλύτερη

συμμετοχή των μεταναστών στα έξοδα για τη διευκόλυνση της εγκατάστασής τους στη χώρα, σε μια προσπάθεια περιορισμού των κρατικών δαπανών προς την κατεύθυνση αυτή.

–Όσον αφορά την πολιτική του καναδικού κράτους για την υπηκοότητα, πλέον θεωρείται αρκετά προοδευτική, σε αντίθεση με το παρελθόν. Ο βασικοί όροι για την παραχώρηση ιθαγένειας είναι η παραμονή για τρία χρόνια στη χώρα και η καλή γνώση της Αγγλικής ή της Γαλλικής γλώσσας, ενώ αυτόματα χορηγείται στα άτομα που γεννιούνται σε καναδικό έδαφος. Πρόκειται για την πολιτική που παρέχει ευκολότερα την υπηκοότητα στους κατοίκους της χώρας σε σύγκριση με τις πολιτικές των υπόλοιπων χωρών που εξετάσαμε.

–Εν κατακλείδι, ένα ακόμα αξιόλογο χαρακτηριστικό της πολιτικής του Καναδά είναι η ασυμφωνία λόγων και έργων στα μεταναστευτικά ζητήματα. Δηλαδή, η πολιτική που πραγματικά εφαρμοζόταν ερχόταν σε αντίθεση με αυτήν που εκφραζόταν επίσημα από τη νομοθεσία, με δεσμευτικές αποφάσεις της κυβέρνησης χωρίς το δημόσιο έλεγχο και διάλογο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η πολιτική να δέχεται τις επιρροές ομάδων συμφερόντων, όπως οι επιχειρηματίες. Ο κυριότερος λόγος για το γεγονός αυτό είναι η προσπάθεια για επίλυση βραχυπρόθεσμων οικονομικών προβλημάτων με τη συντήρηση της ανεπίσημης απασχόλησης αλλοδαπού δυναμικού.

Τα παραπάνω συμπεράσματα προκύπτουν από τις πολιτικές που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο στις ξένες χώρες που προαναφέραμε. Οι πολιτικές αυτές καθορίζουν κυρίως αφενός τις διαδικασίες εισόδου και παραμονής και αφετέρου γενικότερα ζητήματα, όπως αυτά της εργασίας, της ασφάλισης, του μέγιστου αριθμού ετήσιων εισόδων και της στάσης της χώρας απέναντι στους μετανάστες. Ωστόσο, τα θέματα των αστικών υποδομών για τη διευκόλυνση της εγκατάστασής τους σε αρχικό και μεταγενέστερο στάδιο, δεν αποτελούν συνήθως αντικείμενο της πολιτικής σε αυτό το επίπεδο. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα θέματα αυτά καθορίζονται από τις κατώτερες βαθμίδες σχεδιασμού και διοίκησης.

Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση του Καναδά το βασικότερο επίπεδο διαμόρφωσης της πολιτικής για τις υποδομές είναι η επαρχία (province), η οποία έχει την πλήρη αρμοδιότητα για το σχεδιασμό και την παροχή υποδομών και υπηρεσιών για

την ενσωμάτωση των μεταναστών και των προγραμμάτων για τους νεοεισερχόμενους. Γενικότερα, η επαρχία έχει σημαντικό ρόλο για το μεταναστευτικό σχεδιασμό και την πολιτική και σε εθνικό επίπεδο. Ανώτερο από την επαρχία είναι το ομοσπονδιακό (κεντρικό) επίπεδο, ενώ το κατώτερο επίπεδο είναι ο δήμος. Η διαχείριση των πόρων για τις δράσεις στην επικράτεια της επαρχίας είναι στην αποκλειστική ευθύνη της ίδιας, παρόλο που σημαντικό μέρος της χρηματοδότησης προέρχεται από το κεντρικό επίπεδο. Τα μεταναστευτικά ζητήματα με επιρροή σε εθνική κλίμακα αποτελούν, όπως είναι φυσικό, αρμοδιότητα των φορέων σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Οι δήμοι προετοιμάζουν, προσαρμόζουν και προωθούν τα προγράμματα και τις πολιτικές στις ιδιαίτερες συνθήκες της περιοχής τους και ανάμεσα σε αυτά τις δραστηριότητες που έχουν σχέση με τους μετανάστες και την ενσωμάτωσή τους (Citizenship and Immigration Canada, 1998 – Qadeer, 1997: 493).

Οι σημαντικότερες αποφάσεις για τα ζητήματα παροχής υποδομών στη Γερμανία λαμβάνονται στο επίπεδο των δήμων, στους μεγαλύτερους των οποίων υπάρχουν επίτροποι για τους αλλοδαπούς, που αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντα των κατοίκων αυτών. Η κλίμακα και το είδος των υπηρεσιών που προσφέρονται προς τους αλλοδαπούς δεν είναι καθορισμένες από ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο, αλλά συνήθως εξαρτώνται από τις απόψεις των προσώπων που στελεχώνουν τα αρμόδια όργανα ή το κλίμα που υπάρχει στην κοινή γνώμη και τους υπόλοιπους διοικητικούς φορείς της περιοχής. Συνήθως, ο ρόλος των φορέων αυτών καθώς και αυτών που δρουν σε ανώτερο επίπεδο είναι περιοριστικός για την παροχή περισσότερων υπηρεσιών προς τους αλλοδαπούς σε αστικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, το Υπουργείο Εσωτερικών και τα υπουργεία των κρατιδίων (Lander), που είναι οι βασικοί αρμόδιοι για τη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής, μπορούν να περιορίσουν σε μεγάλο βαθμό τις δραστηριότητες των κατώτερων επιπέδων διοίκησης (Kruyt A. and Niessen J., 1997: 25).

Η δομή του σχεδιασμού και της παροχής των υπηρεσιών προς τους μετανάστες στην Ιταλία παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με αυτή της Γερμανίας. Έτσι, οι υπηρεσίες που παρέχονται εξαρτώνται περισσότερο από τις πρωτοβουλίες των δήμων, χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένες κατευθύνσεις από το εθνικό ή κάποιο άλλο επίπεδο. Τα ενδιαμέσα επίπεδα διοίκησης και σχεδιασμού δεν έχουν ουσιαστικές αρμοδιότητες στα ζητήματα αυτά, αλλά ούτε και στη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας. Αυτή καθορίζεται σε κεντρικό επίπεδο, με ελάχιστη επιρροή από τα υπόλοιπα,

όπως συμβαίνει και με τα περισσότερα θέματα διοίκησης που κατά βάση καθορίζονται και ελέγχονται από την πολιτεία (OECD, 1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η Ελλάδα αποτελούσε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80 μία χώρα αποστολής πληθυσμιακών ομάδων στις χώρες της ανεπτυγμένης Δυτικής Ευρώπης, τη Βόρεια Αμερική και την Αυστραλία. Η κατάσταση αυτή όμως μεταβλήθηκε από την περίοδο αυτή και έπειτα με την εμφάνιση των πρώτων μεταναστευτικών εισροών, οι οποίες ήταν αρχικά μικρές (κυρίως Πολωνοί). Από το 1990 και μετά οι εισροές αυτές έλαβαν πολύ μεγάλες διαστάσεις τόσο στη χώρα μας όσο και σε άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, για λόγους που σχετίζονται με τα γεγονότα εκείνης της περιόδου. Η απάντηση της ελληνικής πολιτείας στις εξελίξεις αυτές πραγματοποιήθηκε υπό το καθεστώς πίεσης, με τη χάραξη μιας μεταναστευτικής πολιτικής που αντλούσε στοιχεία από τις αντίστοιχες πολιτικές των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, που είχαν μια μεγαλύτερη εμπειρία στην αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα μας.

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρούμε να παρουσιάσουμε και να αναλύσουμε το νομοθετικό πλαίσιο και την πολιτική για τους μετανάστες, το οποίο έχει ως αφετηρία το νόμο 4310 του 1929, συνεχίζει με το νόμο 1975 του 1991 και τα δύο Προεδρικά Διατάγματα 358 και 359 του 1997 και ολοκληρώνεται με το νέο νόμο 2910 του 2001 για τη μετανάστευση.

5.1. Ο Νόμος 4310 του 1929

Ο συγκεκριμένος νόμος διακατέχεται από ένα μάλλον εθνικιστικό πνεύμα, το οποίο εξηγείται λαμβάνοντας υπόψη τις τότε συνθήκες. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, μη Έλληνας θεωρούνταν οποιοσδήποτε κατόρθωνε να αποδείξει στις αρχές ότι δεν είναι (άρθρο 8), ενώ δε δινόταν συγκεκριμένος ορισμός για το ποιος ήταν Έλληνας με ελληνική καταγωγή και οι αρμόδιες αρχές καλούνταν να αποφασίσουν επί του θέματος. Με το νόμο αυτό καθορίστηκαν επίσης οι διαδικασίες για την αφομοίωση του μεγάλου αριθμού προσφύγων που εισήλθαν στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια των βαλκανικών

πολέμων, από τη Μικρά Ασία, την Αίγυπτο και τις χώρες Maghreb (Hatziprokopiou, 1999).

Ο παραπάνω νόμος διέκρινε δύο κατηγορίες μεταναστών, αυτούς που είχαν ελληνική καταγωγή και αυτούς που ανήκαν σε μία διαφορετική εθνικότητα, με αποτέλεσμα να αποκαλούνται «ξένου». Η τελευταία κατηγορία αντιμετώπιζε έντονα προβλήματα με τη χορήγηση άδειας εργασίας, η οποία δίνονταν σε περιορισμένες περιπτώσεις και μόνο ύστερα από θετική εισήγηση του υπουργείου Εσωτερικών (άρθρο 13) (Hatziprokopiou, 1999).

Λόγω της εθνοκεντρικής πολιτικής, άδειες εισόδου δίνονταν ανάλογα με τις περιστάσεις και εξετάζοντας ξεχωριστά κάθε αίτηση. Ωστόσο, η είσοδος στη χώρα απαγορεύονταν σε άτομα που είχαν κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας ή αποτελούσαν κίνδυνο για την σταθερότητα και την ασφάλεια της χώρας (άρθρο 4). Τέλος, υπήρχαν περιορισμοί στη μετακίνηση τόσο των μη-Ελλήνων μεταναστών όσο και των εθνοπροσφύγων, ενώ η εγκατάστασή τους σε περιοχές με στρατηγική και στρατιωτική σημασία ήταν περιορισμένη και εξαρτώταν από την έγκριση των αρμόδιων υπουργείων (Hatziprokopiou, 1999).

5.2. Ο Νόμος 1975 του 1991

Με το νόμο αυτό, ο οποίος ψηφίστηκε τον Οκτώβριο του 1991 και αποτελείται από 43 άρθρα, καθορίζεται το πλαίσιο για τον αστυνομικό έλεγχο των μεθοριακών διαβάσεων, την είσοδο-έξοδο των προσώπων, την παραμονή, την εργασία, την απέλαση των αλλοδαπών και τη διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων.

Πιο συγκεκριμένα, οι διατάξεις του νόμου αρχικά καθορίζουν τις ποινές για την παράνομη είσοδο και έξοδο των αλλοδαπών από τη χώρα, καθώς επίσης επιτρέπουν την πραγματοποίηση απελάσεων σε περιπτώσεις σύλληψης παράνομα ευρισκόμενων στην Ελλάδα αλλοδαπών, με γνώμονα τις διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει η χώρα. Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης έχει τη δυνατότητα να συντάξει καταλόγους ανεπιθύμητων αλλοδαπών, για τους οποίους απαγορεύεται η είσοδος στη χώρα. Άλλες λόγοι απαγόρευσης εισόδου είναι η κατάσταση της υγείας του αλλοδαπού και οι πιθανοί κίνδυνοι που προκύπτουν από την παρουσία του για τη δημόσια ασφάλεια. Κάθε χρόνο ορίζεται ένας ανώτατος αριθμός θέσεων εξαρτημένης εργασίας, για την κάλυψη των οποίων προτεραιότητα δίνεται σε άτομα που είναι ήδη εγκατεστημένα στην Ελλάδα. Σε

περίπτωση που οι θέσεις αυτές δεν καλυφθούν, τότε δίνεται η ευκαιρία σε αλλοδαπούς εκτός της χώρας να εισέλθουν και να εργαστούν σε αυτές. Ο νόμος καθορίζει επίσης τις διαδικασίες για τη χορήγηση και ανανέωση της άδειας παραμονής και εργασίας, ενώ επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις και η οικογενειακή συνένωση. Οι παραπάνω αλλοδαποί είναι υποχρεωμένοι να ενημερώνουν τις αρχές για τυχόν αλλαγές στον τόπο κατοικίας τους ή της γενικότερης κατάστασής τους και για απώλεια του διαβατηρίου ή της άδειας παραμονής. Τέλος, απαγορεύεται και τιμωρείται αυστηρά η μεταφορά ή η παροχή διευκολύνσεων σε παράνομους μετανάστες, ενώ είναι στην ευχέρεια των αρχών να απαγορεύσουν την εγκατάσταση για διάφορους λόγους των αλλοδαπών σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Ν. 1975/1991).

Από την παρουσίαση των βασικών διατάξεων του νόμου 1975 του 1991, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα της φύλαξης των συνόρων, γεγονός που αποτελεί γενικότερο χαρακτηριστικό των πολιτικών των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, είναι φανερό η προσπάθεια της ελληνικής πολιτείας να εναρμονιστεί με τις διακρατικές συμφωνίες και τα διακυβερνητικά αντίστοιχα όργανα και επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως εκφράζονται από τη Συνθήκη του Σένγκεν και άλλες συμφωνίες, καθώς και με την ιδεολογία της «Ευρώπης-Φρούριο» (Βασίλης Καρύδης, 1996).

Επιχειρώντας μία πρώτη σύγκριση του παρόντος νόμου με αυτόν του 1929 θα μπορούσαμε να σημειώσουμε ότι δε μεταβάλλονται δραστικά οι προϋποθέσεις για την παραμονή και την άδεια εργασίας, ενώ η ύπαρξη άδειας παραμονής και εργασίας από πριν είναι ο μόνος τρόπος για τη νόμιμη είσοδο στη χώρα. Επιπλέον, για πρώτη φορά στο νομοθετικό πλαίσιο δίνεται η δυνατότητα στους αλλοδαπούς συνένωσης με την οικογένειά τους, καθώς επίσης συνεχίζεται να τίθεται ανώτατο όριο στον αριθμό των αδειών παραμονής (Καρύδης, 1996 - Πετρινιώτη, 1993).

Είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι στο νόμο αυτό δε φαίνεται να έχει γίνει αντιληπτή η μετατροπή της Ελλάδος από χώρα αποστολής πληθυσμού σε χώρα υποδοχής. Αυτό γίνεται φανερό από τη μη αναφορά στο καθεστώς των αλλοδαπών που ήδη είχαν εγκατασταθεί παράνομα στη χώρα πριν από τη ψήφιση του νομοσχεδίου. Ενώ διατυπώνεται όλο το πλαίσιο για την αντιμετώπιση της αθρόας εισροής αλλοδαπών, ο νόμος δεν προβλέπει κανένα μέτρο για το μέλλον των ήδη εγκατεστημένων στη χώρα αντικανονικών αλλοδαπών. Η λογική της ενσωμάτωσης που επικρατεί σε πολλές από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες και οι προσπάθειες νομιμοποίησης που έλαβαν χώρα σε άλλες νοτιοευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ιταλία και η

Ισπανία, δεν αποτελεί χαρακτηριστικό της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας μας, όπως αυτή αποτυπώνεται στο νομοσχέδιο (Λινάρδος-Ρυλμόν, 1993). Αντίθετα, φαίνεται να επικρατεί η λογική της αστυνόμευσης και της απέλασης, που όπως αποδείχθηκε μεταγενέστερα, όχι μόνο απέτυχε να ελαττώσει τον αριθμό τους αλλά αντίθετα αυτοί αυξήθηκαν.

Παρόλο που θεμέλιος λίθος του Συντάγματος της χώρας αποτελεί η κατοχύρωση και η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των ανθρώπων που ζουν και εργάζονται σε αυτήν, εντούτοις παρατηρούμε ότι στο συγκεκριμένο νομοσχέδιο πολλά από τα δικαιώματα των αλλοδαπών δεν αναγνωρίζονται, σε αντίθεση με άλλες πληθυσμιακές ομάδες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αποκλεισμός των χωρίς άδεια αλλοδαπών από την εκπαίδευση και την περίθαλψη, όπως και η στέρηση του δικαιώματος τους για υπεράσπιση της θέσης και της άποψής τους στα δικαστήρια (Καρύδης, 1996). Βέβαια, πολλοί μετανάστες κατάφεραν να αποφύγουν αυτές τις ρυθμίσεις καταθέτοντας πλαστά έγγραφα. Στην παραπάνω κατάσταση μπορούμε να συμπεριλάβουμε και τις «επιχειρήσεις σκούπας» που λάμβαναν χώρα στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας και κυρίως στο ΠΣ Πρωτευούσης. Αλλοδαποί, νόμιμοι και παράνομοι, συλλαμβάνονταν συχνά υπό καθεστώς βίας και στοιβάζονταν σε λεωφορεία με σκοπό τον έλεγχο των στοιχείων τους και ύστερα την απέλασή τους. Η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, της διαφύλαξης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και το δικαίωμα της δικαστικής άμυνας ελάχιστα εφαρμόστηκαν για τους αλλοδαπούς.

Οι αντιδράσεις για το νομοσχέδιο αυτό υπήρξαν αρκετά έντονες για πολλά σημεία του. Αρχικά, πολλοί διαφώνησαν με τις διατάξεις που καθιέρωναν την ασφυκτική εξάρτηση του μετανάστη από συγκεκριμένο εργοδότη, ενώ έντονες ήταν και οι αντιδράσεις για το μικρό χρονικό διάστημα που διαρκούσε η άδεια παραμονής και εργασίας (Καρύδης, 1996). Αντιδράσεις προκάλεσε και η ποινικοποίηση της παράνομης εισόδου αλλοδαπών στη χώρα και η εισχώρησή τους σε καταλόγους ανεπιθύμητων, για λόγους ασφάλειας και τάξης (Πετρινιώτη, 1993). Τέλος, δεν υιοθετήθηκαν συμφωνίες με τα κράτη αποστολής για την εξασφάλιση των ασφαλιστικών δικαιωμάτων των αλλοδαπών που διέμεναν νόμιμα ενώ δημιούργησε προβληματισμούς η συγκέντρωση εξουσιών και αρμοδιοτήτων για την εφαρμογή του νόμου στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (Hatziprokoriou, 1999: 51).

Τα παραπάνω γεγονότα και εξελίξεις είχαν διάφορες επιπτώσεις για τους μετανάστες. Αφενός δημιουργήθηκε στην κοινή γνώμη η εντύπωση ότι οι αλλοδαποί αποτελούν εστία προβλημάτων για τους υπόλοιπους και συνδέθηκαν με την εικόνα του

εγκληματία, γεγονός που δημιουργήσε έντονα φαινόμενα ξеноφοβίας και ρατσισμού, φαινόμενα για τα οποία έχουμε ήδη αναφερθεί. Αφετέρου, το καθεστώς παρανομίας στο οποίο παρέμειναν οι παλιοί αλλοδαποί, αθροιζόμενο με το νέο κύμα παράνομων μεταναστών (που ως ένα σημείο προκλήθηκε από τις διατάξεις του νέου νόμου, οι οποίες καθιστούσαν δύσκολη τη νόμιμη είσοδο και παραμονή στη χώρα), είχε ως συνέπεια τη μεγέθυνση του φαινομένου της παραοικονομίας και της υπερεκμετάλλευσης. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο νόμος 1975 του 1991 μάλλον δεν κατόρθωσε να αντιμετωπίσει τα πραγματικά προβλήματα της μετανάστευσης στη χώρα, που σχετίζονται κυρίως με τη νομιμοποίηση των αλλοδαπών, αλλά αντιθέτως συνέβαλλε στη διόγκωση του αριθμού των αλλοδαπών που ζουν και εργάζονται παράνομα στην Ελλάδα, με ποικίλες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες.

5.3. Το Προεδρικό Διάταγμα 358/1997

Με το παρόν Προεδρικό Διάταγμα καθορίζονται οι προϋποθέσεις και η διαδικασία για τη νόμιμη παραμονή και εργασία των αλλοδαπών στην Ελλάδα, που δεν είναι υπήκοοι των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασικός σκοπός του είναι η καταγραφή των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα και είτε απασχολούνται είτε αναζητούν απασχόληση, καθώς και η έναρξη της διαδικασίας που θα οδηγήσει στη νομιμοποίησή τους υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Ειδικότερα, δίνεται η δυνατότητα σε αλλοδαπούς που βρίσκονται παράνομα στη χώρα μας να υποβάλλουν αιτήσεις για χορήγηση άδειας προσωρινής παραμονής, εξάμηνης χρονικής διάρκειας, με δυνατότητα παράτασης για τρεις μήνες. Για την εξέταση της αίτησης είναι υποχρεωτική η κατάθεση και μιας σειράς εγγράφων. Η αρμόδια επιτροπή ύστερα από την εξέταση της αίτησης χορηγεί στον αλλοδαπό Κάρτα Προσωρινής Άδειας Παραμονής (λευκή κάρτα). Σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ., οι κάτοχοι αυτής της κάρτας έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους σε θέματα εργασίας και ασφάλισης, ενώ αντίθετα οι μη κάτοχοί της θα πρέπει να απελαύνονται. Επιπλέον, δίνονται έμμεσα κίνητρα στους εργοδότες για να δηλώσουν ότι απασχολούν αλλοδαπούς. Τέλος, οι εκάστοτε υπουργοί μπορούν να επιβάλλουν περιορισμούς στην εγκατάσταση των αλλοδαπών και να ανακαλέσουν ή να αναστείλουν την ισχύ της κάρτας για λόγους που άπτονται του δημοσίου συμφέροντος (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Π.Δ. 358/1997).

5.4. Το Προεδρικό Διάταγμα 359/1997

Με το παρόν διάταγμα καθορίζεται το πλαίσιο για τη χορήγηση της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε αλλοδαπούς. Σκοπός του Διατάγματος είναι η αντιμετώπιση του προβλήματος της παράνομης οικονομικής μετανάστευσης, με την πρόβλεψη της διαδικασίας, των όρων και των προϋποθέσεων για τη χορήγηση της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε αλλοδαπούς.

Η παραπάνω κάρτα χορηγείται σε αλλοδαπούς που συμμετείχαν στη διαδικασία για την απόκτηση της λευκής κάρτας και έχουν εκπληρώσει και τα άλλα κριτήρια που ορίζουν οι διατάξεις. Η αρμόδια υπηρεσία για την έκδοση της κάρτας είναι ο ΟΑΕΔ και ο κάτοχός της θα πρέπει να απολαμβάνει ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους. Το Π.Δ. αναφέρεται στις προϋποθέσεις για την ανανέωση της κάρτας, στην οικογενειακή συνένωση και στη χρονική διάρκεια ισχύος της κάρτας. Επιπλέον, διατηρούνται οι περιορισμοί στην εγκατάσταση των αλλοδαπών, καθώς επίσης επιτρέπεται η χορήγηση της κάρτας για ειδικές περιπτώσεις. Τέλος, αναγνωρίζονται από τους οικείους ασφαλιστικούς φορείς οι εισφορές που καταβλήθηκαν πριν την έναρξη ισχύος του Διατάγματος (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Π.Δ. 359/1997).

Η θέληση του ελληνικού κράτους, που εκφράστηκε με την κατάθεση των παραπάνω Προεδρικών Διαταγμάτων, να ξεκινήσει η διαδικασία νομιμοποίησης των χιλιάδων μεταναστών που βρίσκονται παράνομα στη χώρα μπορεί να χαρακτηριστεί αρχικά ως ένα θετικό βήμα, αφού μέχρι τότε όλα τα μέτρα που είχαν εφαρμοστεί αποσκοπούσαν σε πολιτικές καταστολής και ποινικοποίησης. Με τα διατάγματα αυτά δίνεται η δυνατότητα σε ένα μεγάλο αριθμό μεταναστών να αποκτήσουν κάρτα παραμονής περιορισμένης διάρκειας, η οποία τους δίνει τη δυνατότητα για ίσα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους, καθώς και για πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες.

Τα διατάγματα αυτά αποτέλεσαν μια καινοτομία για τη νομοθεσία της Ελλάδος. Επέτρεψαν στους μετανάστες να συγκεντρώσουν αποδεικτικά στοιχεία της παραμονής και της εργασίας τους στη χώρα μας και να νομιμοποιηθούν ανεξάρτητα, θεωρητικά, από τις προθέσεις των εργοδοτών τους και την παρέμβαση των κρατικών υπηρεσιών ως προς τον έλεγχο της αγοράς εργασίας. Οι αλλοδαποί που έλαβαν την κάρτα αποσυνδέθηκαν από τους σταθερούς εργοδότες, απαλλάχθηκαν από τον κίνδυνο των

επιχειρήσεων της αστυνομίας και ως ένα σημείο περιορίστηκε η εκμετάλλευσή τους (ΓΣΕΕ, 2000).

Ωστόσο, το θετικό κλίμα που διαμορφώθηκε δεν ήταν αρκετό για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Στην πραγματικότητα, ο αριθμός των μεταναστών που κατάφερε να αποκτήσει τη νομιμότητα ήταν σχετικά μικρός. Αίτηση για χορήγηση της λευκής κάρτας υπέβαλαν 378.873 μετανάστες, εκ των οποίων οι 228.211 υπέβαλαν αίτηση για πράσινη κάρτα. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας ο αριθμός εγκριτικών αποφάσεων ήταν 219.024 πράσινες κάρτες. Τα στατιστικά αυτά στοιχεία δημιουργούν προβληματισμούς λόγω του μικρού αριθμού των αιτήσεων για χορήγηση λευκής και πράσινης κάρτας αντίστοιχα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλοί μετανάστες είχαν προβλήματα εξ' αιτίας χρονικών περιορισμών στη συλλογή όλων των αναγκαίων εγγράφων για την αίτησή τους για λευκή κάρτα. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα έγγραφα αυτά ήταν αδύνατο να συλλεχθούν λόγω γραφειοκρατικών καθυστερήσεων και αυθαιρεσιών από μέρους των δημόσιων υπηρεσιών (Κόλλιας και Κατσορίδας 1999), με αποτέλεσμα πολλοί να καταφύγουν σε πλαστογραφίες (Ελευθεροτυπία, 27-5-2001). Στα παραπάνω μπορεί να προστεθεί η άγνοια των μεταναστών και η ελλιπής παροχή υποστήριξης σε αυτούς από τους αρμόδιους υπαλλήλους, κυρίως σε θέματα επικοινωνίας και συνεννόησης. Προβληματική ήταν επίσης και η ενημέρωση των μεταναστών για τη διαδικασία της νομιμοποίησης τόσο από πλευράς ΜΜΕ όσο και από πλευράς των συλλόγων τους, των οποίων η συνδρομή θα μπορούσε να ήταν σημαντική. Επιπλέον, ανασταλτικός παράγοντας ήταν και οι απειλές των εργοδοτών προς τους μετανάστες για απόλυση, γεγονός που φόβισε ένα μεγάλο μέρος των μεταναστών, ενώ για πολλούς η διαδικασία θεωρήθηκε ως παγίδα από πλευράς της πολιτείας (ΟΚΕ, 1997 - ΓΣΕΕ, 2000 - Κόλλιας και Κατσορίδας, 1999).

Όσον αφορά το μικρό αριθμό των αιτήσεων για πράσινη κάρτα η αιτία φαίνεται να έχει δύο βασικές συνιστώσες. Από τη μία πλευρά, κρίθηκε από πολλούς μετανάστες ότι η χρονική διάρκεια ισχύος της πράσινης κάρτας ήταν σχετικά μικρή (Κόλλιας και Κατσορίδας, 1999) και από την άλλη, για τους περισσότερους ήταν αδύνατη η συλλογή 40 ενσήμων –κυρίως του ΙΚΑ- είτε λόγω άρνησης των εργοδοτών να εμπλακούν στη διαδικασία είτε λόγω μη κινητοποίησης του κρατικού μηχανισμού να επιβάλλει μια τέτοια συνεργασία, ιδιαίτερα σε αγροτικές και ημιαστικές περιοχές της χώρας (ΓΣΕΕ, 2000). Στο θέμα της ανανέωσης της πράσινης κάρτας, όπως προκύπτει από το

αντίστοιχο διάταγμα, ο αλλοδαπός θα πρέπει να συγκεντρώσει ένα σχετικά μεγάλο αριθμό ενσήμων, που ανέρχεται σε 150 περίπου ετησίως. Αν πάρουμε την περίπτωση του κλάδου της οικοδομής, η επικόλληση 150 ενσήμων το χρόνο είναι κάτι το εξαιρετικά σπάνιο για οποιοδήποτε εργαζόμενο στον κλάδο αυτό, ενώ αρκούν 52 ένσημα για την ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας του εργαζόμενου. Αυτό συνεπάγεται ότι ο αλλοδαπός αδυνατεί να συγκεντρώσει αυτό τον αριθμό με αποτέλεσμα την απέλασή του. Το μέτρο αυτό αποτελεί έναν ακόμα λόγο για πολλούς μετανάστες να μην προχωρήσουν στη διαδικασία της νομιμοποίησης, αλλά να παραμείνουν στο υπάρχουσα κατάσταση (ΓΣΕΕ, 2000).

Συμπερασματικά, τα δύο αυτά Προεδρικά Διατάγματα, που είχαν κενά και αδυναμίες, υιοθέτησαν για πρώτη φορά στη χώρα μας τη διαδικασία της νομιμοποίησης των μεταναστευτικών ομάδων που είναι παράνομα εγκατεστημένες στη χώρα μας. Από τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία προκύπτει ότι στις διαδικασίες αυτές έλαβε μέρος περίπου ο μισός μεταναστευτικός πληθυσμός, ενώ κάρτα παραμονής περιορισμένης χρονικής διάρκειας έλαβε μόλις το ένα έβδομο του τότε συνόλου των μεταναστών. Η αποτυχία αυτή οφείλεται περισσότερο στις εργοδοτικές συμπεριφορές, στην κρατική αδράνεια και στην κοινωνική αποδοχή της υπάρχουσας κατάστασης.

5.5. Ο Νόμος 2910 του 2001

Ο νόμος 2910 του 2001, που ψηφίστηκε πρόσφατα στη Βουλή, αποτελεί τον τελευταίο νόμο που καθορίζει τα θέματα της μετανάστευσης στη χώρα μας μέχρι σήμερα. Περιλαμβάνει 81 άρθρα και καθορίζει το πλαίσιο για την είσοδο και την παραμονή των αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια, τη κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες σημαντικές διατάξεις που αφορούν μεταξύ των άλλων και τη λεγόμενη «δεύτερη ευκαιρία».

Σύμφωνα με το νέο νόμο, οι αλλοδαποί που σκοπεύουν να εισέλθουν στη χώρα οφείλουν να είναι εφοδιασμένοι με θεώρηση εισόδου από το ελληνικό προξενείο του τόπου καταγωγής τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, και υπό προϋποθέσεις, είναι δυνατή η άρνηση της εισόδου σε αλλοδαπούς που έχουν θεώρηση, για λόγους που σχετίζονται με την προστασία του δημοσίου συμφέροντος. Παρουσιάζεται η διαδικασία για την είσοδο και παραμονή των αλλοδαπών για την παροχή εξαρτημένης εργασίας σε συγκεκριμένες θέσεις απασχόλησης. Ο αλλοδαπός είναι υποχρεωμένος να λάβει άδεια

παραμονής και εργασίας συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας, οι οποίες θα ανανεώνονται με την εκπλήρωση ορισμένων κριτηρίων. Οι διατάξεις που ισχύουν για την εξαρτημένη εργασία εφαρμόζονται αντίστοιχα και σε περιπτώσεις ανεξάρτητης δραστηριότητας ή για την παροχή ανεξάρτητων υπηρεσιών από αλλοδαπούς. Ύστερα από ένα χρονικό διάστημα οι αλλοδαποί μπορούν να απαιτήσουν οικογενειακή συνένωση, με την κατάθεση των απαραίτητων δικαιολογητικών. Παραμένουν οι διατάξεις που αφορούν τις ειδικές περιπτώσεις χορήγησης της άδειας παραμονής, τις απαγορεύσεις εγκατάστασης σε ορισμένες περιοχές, την κατάρτιση καταλόγου ανεπιθύμητων αλλοδαπών και την υποχρέωση ενημέρωσης των υπηρεσιών για αλλαγές στην κατάσταση και διαμονή των αλλοδαπών. Οι αλλοδαποί εργάτες που εισέρχονται με βάση αυτές τις διαδικασίες απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες, σε τομείς όπως η ασφάλιση, η εκπαίδευση και η εργασία. Αντίθετα, οι παράνομοι αφενός αποκλείονται από τη διεκδίκηση των παραπάνω δικαιωμάτων και αφετέρου απαγορεύεται να εξυπηρετούνται από τις δημόσιες υπηρεσίες. Ο νόμος καθορίζει αυστηρές ποινές για περιπτώσεις που παράνομοι αλλοδαποί εξυπηρετούνται είτε από υπαλλήλους είτε από τον απλό πληθυσμό.

Παράλληλα, επιχειρείται η νομιμοποίηση των παράνομα εγκατεστημένων στη χώρα αλλοδαπών, που έχουν τη δυνατότητα να αποδείξουν ότι βρίσκονται τουλάχιστον τον τελευταίο ένα χρόνο στη χώρα μέχρι το Νοέμβριο του 2000. Αρχικά, ο αλλοδαπός με την κατάθεση των δικαιολογητικών, λαμβάνει άδεια προσωρινής παραμονής διάρκειας έξι μηνών. Σε αυτό το διάστημα είναι υποχρεωμένος να καταθέσει και την αίτηση για άδεια εργασίας, που θα του επιτρέψει την παραμονή στη χώρα για συγκεκριμένο και μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Ο νόμος καθορίζει επίσης τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, από τους αλλοδαπούς που το επιθυμούν. Τέλος, προτείνεται η λειτουργία Κέντρου Μελέτης για θέματα μετανάστευσης, καθώς και η οργάνωση υπηρεσιών φύλαξης των συνόρων (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Ν. 2910/2001).

Από την παραπάνω περιγραφή του νόμου για τη μετανάστευση, προκύπτει ότι οι νομοθέτες έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στον καθορισμό των διαδικασιών για την είσοδο νέων μεταναστών στη χώρα και δευτερευόντως στην επίλυση του προβλήματος της παράνομης εγκατάστασης μεγάλου αριθμού μεταναστών. Φαίνεται λοιπόν ότι οι διαδικασίες επιτυχούς ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία αποτελούν θέμα το οποίο δεν απασχολεί σε μεγάλο βαθμό την ελληνική νομοθεσία,

τουλάχιστον όσο αυτό συμβαίνει σε άλλες χώρες της Ευρώπης, την Αυστραλία και τη Βόρεια Αμερική.

Οι διατάξεις του νόμου αυτού, ανάλογα με το περιεχόμενό τους μπορούν να διακριθούν σε δύο κυρίως μέρη, το πρώτο που αναφέρεται στους νέους μετανάστες και το δεύτερο που καθορίζει τις διαδικασίες απόκτησης άδειας προσωρινής παραμονής από παράνομους μετανάστες. Όσον αφορά το πρώτο μέρος, αναφέρεται ότι θα υπάρχει ένας ανώτατος αριθμός θέσεων εργασίας για αλλοδαπούς, ο οποίος θα καθορίζεται από τις συνθήκες που θα επικρατούν στην αγορά τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Οι μετανάστες που προτίθενται να εισέλθουν και να εργαστούν στη χώρα μας, θα βρεθούν αντιμέτωποι με διαδικασίες μάλλον πολύπλοκες και χρονοβόρες, οι οποίες φαντάζουν υπερβολικά δύσκολο να εφαρμοστούν δίκαια, για λόγους όπως η αδυναμία της αυτοδιοίκησης να ανταποκριθεί με επιτυχία στις ήδη διαθέσιμες σε αυτή αρμοδιότητες και τα φαινόμενα διαφθοράς και χρηματισμού που παρατηρούνται στις υπηρεσίες που εμπλέκονται σε αυτή τη διαδικασία, όπως τα προξενία και οι νομαρχίες (Ιός της Κυριακής, 27-5-2001 - Ελευθεροτυπία, 24-5-2001 - Η Κυριακάτικη Αυγή, 19-11-2000). Στη συνέχεια, οι επίδοξοι μετανάστες θα είναι υποχρεωμένοι να υποβάλλουν αίτηση για άδεια παραμονής, η οποία θα συνοδεύεται από μια σειρά εγγράφων, που ακόμα και για ένα γηγενή κάτοικο είναι πολύ δύσκολο να καταφέρει να τα συλλέξει σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα (Ιός της Κυριακής, 27-5-2001).

Παρόλο που δίνεται η δυνατότητα σε όλους τους αλλοδαπούς μαθητές, νόμιμους και μη, να μετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, εντούτοις τα υπόλοιπα δικαιώματα που παραχωρούνται στους παράνομους μετανάστες είναι ελάχιστα. Σύμφωνα με πρόσφατη απόφαση του Υπουργού Υγείας, απαγορεύεται στα νοσοκομεία όλης της χώρας η προσφορά ιατρικής περίθαλψης σε παράνομα εγκατεστημένους στην Ελλάδα αλλοδαπούς, παρά μόνο σε επείγοντα περιστατικά και αφού ενημερωθεί η αστυνομική αρχή (Υπουργείο Υγείας, Εγκύκλιος Υ4α/οικ.8992, 13-7-2000). Απαγορεύεται επίσης η ενοικίαση σπιτιών στους ίδιους μετανάστες, καθώς και η εξυπηρέτησή τους από οποιοδήποτε δημόσια υπηρεσία και φορέα. Οι απαγορεύσεις αυτές συνοδεύονται και από βαρύτερες κυρώσεις.

Ενδεικτικά, παραθέτουμε και κάποιες άλλες ενστάσεις που διατυπώνονται για το παρόν νόμο. Πιο συγκεκριμένα, από το Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών υποστηρίζεται ότι ο μετανάστης υπό τις νέες ρυθμίσεις παραμένει εξαρτημένος από τον εργοδότη, όπως ίσχυε και στις διατάξεις του προηγούμενου νόμου, καθώς επίσης η χορήγηση της υπηκοότητας γίνεται δυσκολότερη και

ακριβότερη. Τέλος, η ΕΕΔΑ, σώμα το οποίο αποτελείται από εκπροσώπους υπουργείων, κομμάτων, συνδικαλιστικών οργανώσεων, μη κυβερνητικών οργανώσεων και καθηγητές πανεπιστημίου, διατυπώνει ενστάσεις για τη διαδικασία οικογενειακής συνένωσης των αλλοδαπών, καθώς η διαμονή του αλλοδαπού που ζητά τη συνένωση δεν πρέπει να ξεπερνάει τους 12 μήνες, σύμφωνα με την Ε.Ε., ενώ στον όρο οικογένεια ο νόμος δεν περιλαμβάνει και τους γονείς των αλλοδαπών (Τζιλιβάκη, 25-11-2000)

Ο νέος νόμος υιοθέτησε, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, διαδικασίες για τη νομιμοποίηση των παράνομα ευρισκόμενων στην Ελλάδα μεταναστών. Οι διαδικασίες θέτουν ως απαραίτητη προϋπόθεση τη διαμονή του αλλοδαπού για τουλάχιστον ένα χρόνο στη χώρα μέχρι τις 15 Νοεμβρίου 2000. Συνεπάγεται λοιπόν, ότι όσοι αλλοδαποί εισήλθαν στη χώρα μετά τις 15 Νοεμβρίου 1999 δεν έχουν το δικαίωμα συμμετοχής στις διαδικασίες και είτε υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν τη χώρα είτε παραμένουν παράνομα. Όσον αφορά τους υπόλοιπους μετανάστες, αυτοί καλούνται να αποδείξουν ότι διαμένουν το καθορισμένο χρονικό διάστημα του ενός χρόνου, χρησιμοποιώντας λογαριασμούς ΟΤΕ, ΔΕΗ και κινητής τηλεφωνίας. Αυτοί που δεν έχουν τα παραπάνω αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να εξαγοράσουν μεικτή ασφαλιστική προϋπηρεσία 250 ημερομισθίων από κάποιο επίσημο δημόσιο ασφαλιστικό φορέα. Το κόστος ανέρχεται στις 500.000 δραχμές περίπου στο ΙΚΑ και τον Οργανισμό Ελευθέρων Επαγγελματιών και στις 100.000 δραχμές στον ΟΓΑ. Είναι ένα ποσό ιδιαίτερα υψηλό αν αναλογιστούμε τα εισοδήματα των μεταναστών και μάλλον άδικο γιατί δεν τους εξασφαλίζει ούτε καν προσωρινή παραμονή, αφού μπορεί η αίτησή τους να απορριφθεί (Ελευθεροτυπία, 29-5-2001). Πολλοί είναι βέβαιοι και οι φόβοι που εκφράζονται για φαινόμενα εκμετάλλευσης από κυκλώματα πλαστογράφων ή δικηγόρων, που θα αναλάβουν το έργο της συλλογής των εγγράφων για λογαριασμό τους, ασφαλώς με την απαραίτητη αμοιβή, λόγω ελλιπούς πληροφόρησης των μεταναστών (Ελευθεροτυπία, 28-5-2001).

Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία το σύνολο των αιτήσεων για άδεια προσωρινής παραμονής ανήλθε περίπου στα επίπεδα των 351.000. Οι αιτήσεις κατατέθηκαν σε 1.300 σημεία των δήμων και κοινοτήτων της χώρας, οι υπηρεσίες των οποίων είχαν αναλάβει το έργο αυτό. Τα προβλήματα που αντιμετώπισε η διαδικασία ήταν αρκετά και αφορούσαν κυρίως σε ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή, σε καταρτισμένο προσωπικό και σε οικονομικούς πόρους. Σε αντίθεση με την παραπάνω κατάσταση, ιδιαίτερα επιτυχημένη κρίνεται η εξυπηρέτηση από το Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών, που τηλεφωνικά παρείχε πληροφορίες σε αλλοδαπούς για τη

νομιμοποίησή τους σε εννέα γλώσσες (Ελευθεροτυπία, 24-5-2001, 30-5-2001, 5-6-2001).

Συνοψίζοντας, ο νέος νόμος για τη μετανάστευση περιείχε αρκετές θετικές διατάξεις, όπως η «δεύτερη ευκαιρία», με την οποία επιδιώκεται η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών. Από την αρχή όμως αποκλείστηκαν κάποιες ομάδες αλλοδαπών από τις διαδικασίες, όπως αυτοί που εισήλθαν στη χώρα τον τελευταίο χρόνο και αυτοί που δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν τον απαιτούμενο αριθμό ενσήμων, γεγονός που συμβάλλει στη συντήρηση της παράνομης εργασίας και οικονομίας. Η πολιτεία, μέσω του νόμου, διατηρεί σε μεγάλο βαθμό τη λογική της αστυνόμευσης και των απελάσεων που στο παρελθόν δεν είχε και τόση επιτυχία, αλλά μάλλον το αντίθετο. Σχετικά με τους νέους μετανάστες, η λογική παραμένει η ίδια με άλλες χώρες (όπως η Γερμανία) και αποσκοπεί στην κάλυψη κενών θέσεων εργασίας σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας και με συγκεκριμένο εργοδότη. Ωστόσο, οι διαδικασίες είναι αδιαφανείς, πολύπλοκες και χρονοβόρες στην πράξη, ενώ διακρίνεται και μία προσπάθεια αποκέντρωσης των αρμοδιοτήτων σε νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις και περιφέρειες.

Επιχειρώντας, εν κατακλείδι, μία σύντομη αναφορά στο νομοθετικό πλαίσιο και την πολιτική μετανάστευσης στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε αρχικά στο νόμο 1975 του 1991, ο οποίος είχε ως σκοπό την αποτροπή της εισόδου και άλλων αλλοδαπών στην Ελλάδα και υποστήριζε τη λογική της καταστολής και της αστυνόμευσης. Σε αυτό οδηγήθηκε λόγω της προσπάθειας εναρμόνισης της χώρας με τις πολιτικές άλλων ευρωπαϊκών χωρών και τις συμβάσεις που είχαν υπογραφεί για κοινή αντιμετώπιση του προβλήματος. Ωστόσο, σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ευρώπη, ο παραπάνω νόμος δεν επικεντρώθηκε σε θέματα νομιμοποίησης των υπαρχόντων μεταναστών, το οποίο τελικά πραγματοποιήθηκε το 1997 με τα δύο Προεδρικά Διατάγματα 358 και 359. Πρόκειται για δύο διατάγματα τα οποία παρά τις προσπάθειες δεν απέδωσαν το επιθυμητό αποτέλεσμα, αφού μόλις 219.024 άτομα έλαβαν πράσινη κάρτα μέχρι το 2000. Οι λόγοι της αποτυχίας αποδίδονται κυρίως στην κρατική αδράνεια, την εργοδοτική συμπεριφορά, την κοινωνική αποδοχή της επικρατούσας κατάστασης και την δυσκολία συλλογής από μέρους των μεταναστών των απαραίτητων δικαιολογητικών. Τελευταίος σταθμός είναι ο νόμος 2910 του 2001, ο οποίος προσπαθεί να καθορίσει τις διαδικασίες της εισόδου των αλλοδαπών, της νομιμοποίησης των υπαρχόντων και της απέλασης των παράνομων. Οι μεν διαδικασίες εισόδου είναι χρονοβόρες και πολύπλοκες, οι δε της

νομιμοποίησης ακριβές, υπερβολικά απαιτητικές και αποκλείουν εκ των προτέρων ομάδες αλλοδαπών. Αναλυτική παρουσίαση των κυριότερων διατάξεων των μεταναστευτικών νόμων πραγματοποιείται στο παράρτημα.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το κυριότερο στοιχείο που λείπει από τη ελληνική νομοθεσία και την πολιτική στο θέμα της μετανάστευσης, είναι η ύπαρξη οργανωμένου πλαισίου για την ενσωμάτωση των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία, παρέχοντάς τους υποδομές και υπηρεσίες, όπως στέγαση, επαγγελματική κατάρτιση, υπηρεσίες υποστήριξης, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές ευκαιρίες. Είναι ένα στοιχείο που αναπόφευκτα θα πρέπει μελλοντικά να συμπεριληφθεί στην πολιτική της χώρας, όπως συμβαίνει και σε πολλές άλλες χώρες, όπως ο Καναδάς και η Σουηδία.

Η μελλοντική όμως μορφή της πολιτικής για τη μετανάστευση δεν θα εξαρτηθεί μόνο από τις προτεραιότητες και τις συνθήκες σε εθνικό επίπεδο. Η επίδραση των παραγόντων και των θεσμών που υφίστανται εκτός των ελληνικών συνόρων και ιδιαίτερα η Ευρωπαϊκή Ένωση, πιθανόν θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της πολιτικής. Ήδη, κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η μετανάστευση έχει καταστεί βασικό αντικείμενο πολιτικού ενδιαφέροντος σε ευρωπαϊκό επίπεδο (το ιστορικό και οι σχετικές διαδικασίες παρουσιάζονται στο παράρτημα). Μέσα στις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί, οι ευρωπαϊκές χώρες θεωρούν ως επιθυμητή αλλά και επιβεβλημένη μια περισσότερο συλλογική δράση. Αυτό όμως δε σημαίνει πως η τάση αυτή θα επικρατήσει εύκολα ή σύντομα. Τα κράτη της Ε.Ε. φαίνεται ότι όντως εκχωρούν σταδιακά τις αρμοδιότητες για τη λήψη αποφάσεων για τα ζητήματα που σχετίζονται με τους μετανάστες, με αργό όμως ρυθμό, υποχωρώντας στα θέματα κυριαρχίας μόνο όσο είναι απαραίτητο για την επίτευξη των στόχων που δεν μπορούν να επιτύχουν δράοντας μεμονωμένα (Messina and Thouez, 1999: 19, Fuentes 2000: 7-8). Για το προσεχές λοιπόν μέλλον η επιρροή του παράγοντα αυτού στην ελληνική πολιτική θα είναι μάλλον περιορισμένη και επομένως δε λαμβάνεται υπ' όψη στη διαμόρφωση των κυριότερων αξόνων της, παρόλο που σε πιο μακροχρόνια βάση θα γίνει σίγουρα σημαντική.

Πολύτιμη συνεισφορά, όμως, για τη διαμόρφωση κατάλληλης πολιτικής μετανάστευσης στο παρόν και στο μεσο-βραχυπρόθεσμο μέλλον, έχει η εμπειρία από την εφαρμογή της πολιτικής σε άλλες χώρες, όπως αυτές που περιγράφηκαν παραπάνω. Η σύγκριση μερικών απόψεων της ελληνικής πολιτικής με αντίστοιχες στις χώρες αυτές μπορεί να προσφέρει στη κατασκευή των βασικών αξόνων της πολιτικής της Ελλάδας, οι οποίοι θα παρουσιαστούν σε επόμενο κεφάλαιο.

Ξεκινώντας από τη δομή του φαινομένου, παρατηρούμε ότι η εξέλιξη της μετανάστευσης στην Ελλάδα παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με αυτή της Ιταλίας. Και οι δύο είναι μεσογειακές χώρες με παράδοση στην αποστολή μεταναστών, οι οποίες από τη δεκαετία του 1970 και κυρίως του 1980 μεταβλήθηκαν σε χώρες υποδοχής. Η μεταβολή αυτή ήταν μάλλον αιφνίδια, με αποτέλεσμα οι φορείς και οι δομές να αργήσουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. Οι μετανάστες κατευθύνθηκαν κυρίως προς την ανεπίσημη και παράνομη οικονομία, η οποία και στις δύο χώρες έχει ιδιαίτερο βάρος. Αντίθετα, στη Γερμανία και στον Καναδά, χώρες με μεγαλύτερη εμπειρία στην υποδοχή μεταναστών, η μετανάστευση ήταν πιο οργανωμένη, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν παρουσιάζονται ομοιότητες με την ελληνική περίπτωση. Για παράδειγμα στον Καναδά, όπως συμβαίνει και στην Ελλάδα σε μεγαλύτερο βαθμό, η διαμόρφωση της πολιτικής γίνεται κάτω από μάλλον αδιαφανείς διαδικασίες, όπου ο δημόσιος έλεγχος και ο διάλογος επηρεάζουν ελάχιστα τη μορφή της.

Τα κριτήρια για την αποδοχή των μεταναστών αντικατοπτρίζουν τη φιλοσοφία της πολιτικής. Στην Ελλάδα ο αριθμός και τα προσόντα των μεταναστών που γίνονται δεκτοί εξαρτώνται, θεωρητικά, από τις ανάγκες της (επίσημης) οικονομίας, κάτι όμως που δε συμβαίνει στην πράξη αφού ουσιαστικά δεν υπάρχει η δυνατότητα ελέγχου. Η ίδια αντιμετώπιση υπάρχει και στην ιταλική πολιτική, όπου και εκεί υπάρχουν προβλήματα στην εφαρμογή για τους ίδιους λόγους όπως και στην Ελλάδα. Γενικά, η ελληνική πολιτική αντιμετωπίζει τους μετανάστες ως μια προσωρινή, κατά βάση, εργατική δύναμη, ανάλογα με την συνεισφορά τους στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας και με προτεραιότητα στο ημεδαπό δυναμικό. Η ίδια αντιμετώπιση υπάρχει και στη γερμανική πολιτική και μάλιστα σε αυστηρότερο βαθμό. Στον Καναδά η αντιμετώπιση μεταβάλλεται ανάλογα με τις συνθήκες, όπου άλλοτε δίνεται προτεραιότητα σε περισσότερο βραχυπρόθεσμους στόχους (αντιμετώπιση προσωρινών οικονομικών προβλημάτων) και άλλοτε σε λιγότερο (κάλυψη δημογραφικών αναγκών, μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη). Επίσης υπάρχει και ετήσιο όριο εισόδων, το οποίο όμως θεωρείται αρκετά χαλαρό.

Η Ελλάδα ακολουθεί περισσότερο το παράδειγμα της Γερμανίας όσον αφορά την παροχή της υπηκοότητας. Έτσι, είναι σχετικά δύσκολο για κάποιον να αποκτήσει την ιθαγένεια, ακόμα και αν έχει γεννηθεί στη χώρα. Παρόμοια πολιτική ακολουθεί και η Ιταλία, όπου όμως ελάχιστοι είναι αυτοί που εκφράζουν πρόθεση για την απόκτησή της (Pugliese, 1996). Αρκετά ευκολότερες είναι οι διαδικασίες στον Καναδά, όπου για τη χορήγησή της απαιτούνται τρία χρόνια παραμονής στη χώρα (σε σύγκριση με τα δέκα

χρόνια που απαιτούνται στην Ελλάδα), ενώ δίνεται αυτόματα σε αυτούς που γεννιούνται στο έδαφός της.

Η κοινωνική αντιμετώπιση των μεταναστών στην Ελλάδα είναι μάλλον αρνητική, αφού συχνά παρουσιάζονται ως υπαίτιοι για την αύξηση της ανεργίας και της εγκληματικότητας, ενώ δε λείπουν και άλλα φαινόμενα ρατσισμού. Παρόμοια αντιμετώπιση έχουν οι μετανάστες και στη Γερμανία, με τη μορφή βίαιων επιθέσεων εναντίον τους κυρίως στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (Schonwalder, 1996). Η αρνητική αυτή στάση επηρέασε τη διαμόρφωση της πολιτικής και στις δύο χώρες, ενώ επίσης οι αυξημένες αντιδράσεις εναντίον των Αλβανών στην Ελλάδα εμφανίζονται και στη Γερμανία, εναντίον όμως των Τούρκων και των Ασιατών. Στην περίπτωση του Καναδά η εικόνα είναι αρκετά καλύτερη, αφού και σε επίσημο επίπεδο έχει γίνει αποδεκτή η πολυπολιτισμική πραγματικότητα της κοινωνίας της χώρας. Στην Ιταλία, αντίθετα, οι αντιδράσεις εναντίον των μεταναστών είναι παρόμοιες με αυτές στην Ελλάδα.

Η προτίμηση και η προτεραιότητα προς το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό που δηλώνεται στην ελληνική μεταναστευτική νομοθεσία παρουσιάζεται και σε άλλες χώρες. Για παράδειγμα οι μετανάστες με εξειδίκευση στις νέες τεχνολογίες και ιδιαίτερα στην πληροφορική έχουν σαφή προτεραιότητα και στη γερμανική μεταναστευτική πολιτική.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μία γενικότερη τάση στις πολιτικές των χωρών της Ευρώπης και όχι μόνο, για αντιμετώπιση των μεταναστευτικών πιέσεων με εναλλακτικούς τρόπους και όχι μόνο με μέτρα «αμυντικού» χαρακτήρα. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια η στάση αυτή αρχίζει να υιοθετείται σταδιακά, χωρίς όμως να υπάρχει συγκεκριμένη στρατηγική. Για παράδειγμα, η Ελλάδα προσφέρει βοήθεια στην Αλβανία για την κατασκευή τεχνικών υποδομών, ως μέτρο που θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής και επομένως στη μείωση των τάσεων μετανάστευσης προς τη χώρα μας.

Όσον αφορά το θέμα των υποδομών και των υπηρεσιών για τους μετανάστες στις ελληνικές πόλεις, μέχρι το νόμο του 2001 δεν υπάρχει σε καμία προηγούμενη νομοθεσία κάποια σχετική αναφορά. Για πρώτη φορά στο τελευταίο νόμο η επίσημη πολιτική αναλαμβάνει έμμεσα την υποχρέωση της παροχής κάποιων υπηρεσιών. Πολιτική όμως με την έννοια ενός πλαισίου με συγκεκριμένους στόχους, μέσα, αρμοδιότητες, εργαλεία και φορείς δεν υφίσταται. Οι προσπάθειες που λαμβάνουν χώρα προέρχονται όχι από κάποιο συγκεκριμένο επίπεδο διοίκησης και σχεδιασμού,

κρατικούς ή μη φορείς, χωρίς να είναι αποτέλεσμα έρευνας, συντονισμού, σχεδιασμού και οργάνωσης μεταξύ τους. Αυτό φαίνεται από την άνιση κατανομή των ενεργειών και δράσεων σε κάθε τομέα υποδομών (όπως οι πρωτοβουλίες στην εκπαίδευση σε σχέση με αυτές στη στέγαση). Αναλυτικότερη περιγραφή της κατάστασης ακολουθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

6.1. Υποδομές και υπηρεσίες στις πόλεις του εξωτερικού

6.1.1. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες σε μία πόλη της Γερμανίας – Stuttgart

Η Stuttgart είναι η πρωτεύουσα του γερμανικού κρατιδίου Baden-Wurttemberg και έχει 587.000 κατοίκους, ενώ η ευρύτερη περιφέρεια της πόλης έχει 2,5 εκατ. κατοίκους, το ένα τέταρτο περίπου του συνόλου του Baden-Wurttemberg. Αποτελείται από 23 δημοτικά διαμερίσματα, εκ των οποίων τα 5 απαρτίζουν το κέντρο της πόλης.

Το 2000 το 22,8% του πληθυσμού της πόλης ήταν αλλοδαποί, το οποίο μεταφράζεται σε ένα πληθυσμό της τάξης των 134.000, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 1955 ήταν μόλις 1,6% ή 9.600 αλλοδαποί. Οι περισσότεροι από τους μετανάστες που σήμερα ζουν στην πόλη προέρχονται από την πρώην Γιουγκοσλαβία (περίπου 44.500), ακολουθούμενοι από τους Τούρκους (26.000), τους Έλληνες (16.500), τους Ιταλούς (15.000) και άτομα άλλων εθνικοτήτων (30.000). Το 38% από αυτούς διαμένουν στην πόλη για λιγότερο από 5 χρόνια, το 15% από 5 έως 10 χρόνια, ενώ αυτοί που είναι κάτοικοι της για πάνω από 10 χρόνια αποτελούν το 47% των ξένων (Landeshauptstadt Stuttgart, 2001).

Η Γερμανία και η πόλη Stuttgart

Η θέση και η κατάσταση των μεταναστών στα όρια της πόλης είναι αυτή που κατά το μάλλον ή ήττον θα περιμέναμε από τη γενικότερη εικόνα που περιγράφηκε παραπάνω. Παρόλο που εκλείπουν οι ακραίες καταστάσεις που υπάρχουν σε άλλες πόλεις της χώρας και στην Stuttgart οι μετανάστες έχουν χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης από τους γηγενείς κατοίκους της πόλης, όπως επίσης κατέχουν και θέσεις εργασίας χαμηλότερου επιπέδου και ως επί το πλείστον χειρωνακτικές. Επίσης, εμφανίζεται κάποια χωρική συγκέντρωση των μεταναστών σε κάποιες συνοικίες της πόλης και επομένως υπάρχει γεωγραφικός διαχωρισμός μεταξύ γηγενούς και μη πληθυσμού. Περιοχές όμως με δυσανάλογα μεγάλο ποσοστό μεταναστών δεν υπάρχουν, καθώς γίνεται προσπάθεια από τις δημοτικές αρχές η αναλογία αλλοδαπών στο συνολικό πληθυσμό σε κάθε γειτονιά να μην ξεπερνάει το 30%. Αυτό κυρίως επιτυγχάνεται με την ακολουθούμενη πολιτική στην παροχή κατοικιών στις οποίες θεσμικά ο δήμος έχει λόγο στην ταυτότητα του ενοικιαστή, με τις κατοικίες αυτές να αποτελούν το 9% του στεγαστικού αποθέματος όλης της πόλης. Επίσης, τα εγκλήματα εναντίον των αλλοδαπών με ξενοφοβικά κίνητρα, μετά από μια έξαρση το 1993, στη συνέχεια εμφάνισαν μία σχεδόν συνεχή μείωση, ακολουθώντας τις γενικότερες τάσεις που επικράτησαν σε ολόκληρη τη χώρα.

Η πολιτική της δημοτικής αρχής της πόλης απέναντι στους μετανάστες, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε στην υπόλοιπη χώρα, από αρκετά νωρίς είχε αναγνωρίσει την ανάγκη για την ουσιαστική ένταξη των μεταναστών στην κοινωνική ζωή της πόλης, αφού η πεποίθηση για προσωρινότητα της παραμονής των ξένων, εργατών κυρίως, γρήγορα φάνηκε ότι δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ήδη από το 1971 έγιναν στην Stuttgart οι πρώτες κινήσεις από τις αρχές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι μετανάστες στην πόλη, ενώ και το 1978 το Δημοτικό Συμβούλιο αναγνώρισε τη θετική συμβολή τους στην ανάπτυξη της πόλης και της χώρας. Η πολιτική ενσωμάτωσης από τη δημοτική αρχή της πόλης ισχυροποιήθηκε σταδιακά, παράλληλα με τη συνειδητοποίηση της μονιμότητας της εγκατάστασης μεγάλου μέρους του αλλοδαπού πληθυσμού. Οι βασικές της αρχές θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- Επικέντρωση στις θετικές διαπολιτισμικές σχέσεις στην αστική κοινωνία

Σε πολλές διακηρύξεις του (όπως το 1991 και το 1994) το Δημοτικό Συμβούλιο αναγνώρισε τη μεταβολή της κοινωνίας της πόλης σε πολυπολιτισμική, καθώς και τη θετική συνεισφορά των διαπολιτισμικών σχέσεων και της συνεργασίας μεταξύ των πολιτών από κάθε ομάδα στη βελτίωση της κοινωνικής ζωής της πόλης.

- Προώθηση της πρόσβασης στη δημόσια υποδομή

Οι δημόσιες υπηρεσίες της πόλης θα πρέπει να προσαρμόζονται στις ειδικές ανάγκες των ατόμων με διαφορετικό γλωσσικό, πολιτιστικό υπόβαθρο και κοινωνική θέση και να μπορούν να απευθύνονται σε αυτούς με τρόπο κατάλληλο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση πραγματοποιήθηκαν κάποιες ενέργειες όπως:

- Πρόσληψη στους οργανισμούς αυτούς ατόμων που γνωρίζουν τις γλώσσες των αλλοδαπών κατοίκων
- Παροχή κατάρτισης ειδικά προς τους Γερμανούς υπαλλήλους σε θέματα σχετικά με τους μετανάστες
- Πρόσληψη εκπαιδευμένων διερμηνέων (σε σχολεία, νοσοκομεία, κτλ)
- Στενή συνεργασία με τις υπηρεσίες και τις οργανώσεις που εξειδικεύονται στους μετανάστες

- Ένταξη ομάδων μεταναστών στα συμβούλια των υπηρεσιών αυτών

- Υποστήριξη των πρωτοβουλιών από ομάδες μεταναστών

Η πόλη διαθέτει πάνω από 150 οργανώσεις μεταναστών, οι οποίες μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ομαλή ένταξη των μεταναστών στην αστική κοινωνία. Ο Δήμος στηρίζει τις οργανώσεις αυτές, οικονομικά και οργανωτικά, και προωθεί τη συνεργασία τους με τις δημόσιες υπηρεσίες της πόλης.

- Προώθηση της βιομηχανίας και της απασχόλησης

Ο Δήμος ενδιαφέρεται για την προώθηση της βιομηχανίας γενικά και τη διατήρηση και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, καθώς και ευκαιριών για αυτοαπασχόληση. Επίσης χρηματοδοτεί τη δημιουργία θέσεων εργασίας από τους οργανισμούς πρόνοιας, ενώ στις ίδιες τις υπηρεσίες του Δήμου το 20% των απασχολούμενων είναι αλλοδαποί.

- Καταπολέμηση των διακρίσεων

Η δημοτική αρχή κάνει προσπάθειες για την εξάλειψη των διακρίσεων, τόσο στο επίπεδο των νόμων και των κανονισμών που αντιμετωπίζουν διαφορετικά τους αλλοδαπούς, όσο και στο επίπεδο της παραβίασης του νόμου και της άσχημης συμπεριφοράς από τους δημόσιους υπαλλήλους.

- Ενθάρρυνση της ενεργής συμμετοχής των μεταναστών στα θέματα του Δήμου

Οι δημοτικές αρχές στηρίζουν την ενασχόληση των μεταναστών με τα θέματα της πόλης. Από το 1996 οι αλλοδαποί από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν το δικαίωμα της ψήφου στις δημοτικές εκλογές. Από το 1971 έχει δημιουργηθεί το Συμβούλιο Αλλοδαπών το οποίο είχε γνωμοδοτικό ρόλο, ενώ το 1983 το αντικατέστησε η Επιτροπή Αλλοδαπών του Δημοτικού Συμβουλίου, η οποία παρέχει πληροφορίες στο Δημοτικό Συμβούλιο και τη διοίκηση, συμβάλλει στην ενίσχυση του ενδιαφέροντος για τα θέματα των μεταναστών και βοηθάει στην εξεύρεση γόνιμων λύσεων. Το κυριότερο χαρακτηριστικό της Επιτροπής

αυτής είναι ότι αποτελείται από μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου, εκλεγμένους αντιπροσώπους των οργανώσεων των μεταναστών και από αντιπροσώπους των οργανισμών πρόνοιας και των εμπορικών ενώσεων. Επίσης, εξασφαλίζεται η συνεργασία στα άλλα δημοτικά σώματα, αφού σε πολλές από τις υπόλοιπες επιτροπές του Δήμου και τις γνωμοδοτικές επιτροπές των συμβουλίων κάθε δημοτικού διαμερίσματος συμμετέχουν αλλοδαποί κάτοικοι (Babel, 1996: 166-170).

Με βάση τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι στην πόλη της Stuttgart η πολιτική του Δήμου διευκολύνει σημαντικά την ένταξη των αλλοδαπών, μόνιμων πια, κατοίκων της στην κοινωνία της πόλης. Οι πρωτοβουλίες των δημοτικών αρχών κρίνονται σίγουρα αξιόλογες και ίσως ιδιαίτερα «γενναιόδωρες» προς τους μετανάστες. Ωστόσο, το παράδειγμα της Stuttgart αποτελεί μάλλον την εξαίρεση παρά τον κανόνα στο χαρακτήρα των δημοτικών πολιτικών στο επίπεδο της χώρας. Στην πραγματικότητα, η πλειοψηφία των πόλεων της χώρας με σημαντική αναλογία αλλοδαπού πληθυσμού δεν ακολουθεί μια τόσο προοδευτική πολιτική, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια τάση για μεγαλύτερη ενασχόληση με τα προβλήματα των μεταναστών στον αστικό χώρο. Γεγονότα επίσης γενικότερης φύσεως παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των πολιτικών αυτών. Η πιο περιοριστική πολιτική του ομοσπονδιακού κράτους τα τελευταία χρόνια, για παράδειγμα, στο πεδίο της εισόδου νέων μεταναστών, ως ένα σημείο έδωσε τη δυνατότητα για την ευκολότερη ένταξη των ήδη υπάρχοντων μεταναστών και τη βελτίωση της θέσης τους, ενώ από την άλλη προωθήθηκε και η διαμόρφωση πολιτικών προς την κατεύθυνση αυτή και σε αστικό επίπεδο. Έτσι, η μελέτη των ακολουθούμενων πολιτικών απέναντι στους μετανάστες στο επίπεδο της πόλης θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψη τις γενικότερες εξελίξεις και συνθήκες, γιατί διαφορετικά είναι πιθανό να υπάρξουν λανθασμένα συμπεράσματα.

6.1.2. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες σε μία πόλη της Ιταλίας – Roma

Οι υπηρεσίες και οι υποδομές για την εξυπηρέτηση των μεταναστών που παρουσιάζονται στο σημείο αυτό, αφορούν μόνο τις πρωτοβουλίες και τις δράσεις του Δημοτικού Συμβουλίου της Roma (σε συνεργασία και με άλλους φορείς) και όχι τις αντίστοιχες της κεντρικής διοίκησης. Παρόλο που υπάρχουν υπηρεσίες που

προσφέρονται από το κεντρικό κράτος (και) σε αστικό επίπεδο, αυτές δεν είναι τόσο σημαντικές όσο οι αντίστοιχες της τοπικής εξουσίας και γενικά των φορέων που δραστηριοποιούνται στο επίπεδο αυτό, στις οποίες και θα επικεντρωθούμε.

Η Ιταλία και η πόλη Roma

Η πολιτική της τοπικής διοίκησης στη Roma μπορεί να χαρακτηριστεί αρκετά δυναμική, αφού αναγνωρίζει τα σημαντικά προβλήματα και τις ανάγκες που έχουν προκύψει από την παρουσία των μεταναστών στην πόλη και προσπαθεί να δώσει κάποιες κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Βέβαια, εφόσον τα στοιχεία που παρουσιάζονται παρακάτω παρέχονται από την ίδια (σε επίσημα κείμενα του Δημοτικού Συμβουλίου), ίσως θα πρέπει να υπάρχουν κάποιες επιφυλάξεις ως προς το βαθμό εφαρμογής των προθέσεων που εκφράζονται. Παρόλα αυτά μας δίνουν μια ένδειξη της πολιτικής που εφαρμόζεται στο επίπεδο της πόλης.

Πιο συγκεκριμένα, οι προσπάθειες της δημοτικής αρχής στοχεύουν στην ένταξη των μεταναστών, διευκολύνοντάς τους να εξασκήσουν τα λεγόμενα «θεμελιώδη» κοινωνικά τους δικαιώματα στην εργασία, στην υγεία, στην εκπαίδευση και την κατοικία. Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η υποδοχή των μεταναστών, με τις υπηρεσίες αρχικής υποστήριξης. Στον τομέα αυτό περιλαμβάνονται κέντρα υποδοχής που έχουν

δημιουργηθεί και που προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες, ανάλογα με την ιδιότητα των ατόμων που υποστηρίζονται (άνδρες, γυναίκες, οικογένειες). Ανάμεσα στις προτεραιότητες των κέντρων αυτών είναι η εκμάθηση της ιταλικής γλώσσας, η ένταξη των παιδιών στα σχολεία, η υγεία, η γραφειοκρατική και νομική υποστήριξη, η κατάρτιση (σε συνεργασία και με άλλους φορείς) και η αναζήτηση εργασίας και κατοικίας.

Η απασχόληση των μεταναστών στη Roma επικεντρώνεται σε εσωτερικές δραστηριότητες και φροντίδα για ανήμπορους ανθρώπους και άλλες υπηρεσίες όπως επισκευές και καθαρισμοί. Η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από επισφαλείς θέσεις απασχόλησης, σκληρές εργασίες, συχνά παράνομη χρήση του εργατικού δυναμικού, προσφορά «κρυφής» εργασίας και σχετική έλλειψη αυτοαπασχόλησης (υπάρχουν μόνο κάποιοι πλανόδιοι και τεχνίτες). Από την άλλη, υπάρχει κάποια επιχειρηματικότητα, κυρίως με δραστηριότητες εισαγωγών – εξαγωγών και με τα εθνικά παραδοσιακά φαγητά. Γενικά, δεν υπάρχει αξιόλογη σύνδεση ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση εργασίας και η επίσημη βοήθεια στο πεδίο αυτό δεν είναι σημαντική. Για να προσφέρει μεγαλύτερη δυναμική, η διοίκηση της Roma σε συνεργασία με τις διάφορες ενώσεις, δημιούργησε ένα Γραφείο που προσφέρει πληροφόρηση για επαγγελματικό προσανατολισμό, επιμόρφωση και παρακολούθηση της ανεξάρτητης απασχόλησης και των επιχειρήσεων. Το Γραφείο υποστηρίζει επίσης την ανάλυση, την ενδυνάμωση και την πραγματοποίηση σχεδίων για την δημιουργία επιχειρήσεων από τους μετανάστες. Το Γραφείο αυτό ιδρύθηκε το 1995 και μέχρι σήμερα έχει εξυπηρετήσει περίπου δέκα χιλιάδες άτομα.

Στον τομέα της εκπαίδευσης, η πολιτική της τοπικής διοίκησης στηρίζεται σε τρεις άξονες: την εκμάθηση της ιταλικής γλώσσας ως δεύτερη γλώσσα, τη διαπολιτισμική επιμόρφωση και τις πολιτιστικές πρωτοβουλίες. Συγκεκριμένα, υποστηρίζονται τα παρακάτω προγράμματα:

- «Πολυπολιτισμικά Νηπιαγωγεία». Δημιουργία χώρων μέσα στα νηπιαγωγεία όπου παιδιά Ιταλών και ξένων μπορούν να συναντηθούν και να παίξουν μαζί.
- «Αυτή είναι η γλώσσα μας». Εκμάθηση ιταλικών ως δεύτερη γλώσσα.
- Πρόγραμμα εκπαίδευσης παιδιών και εφήβων για την περίοδο 1999-2002. Ένταξη και διευκόλυνση παρακολούθησης στα σχολεία.

- Δραστηριότητες για την κοινωνικοποίηση εκτός σχολείου. Υποδοχή παιδιών μεταναστών σε καλοκαιρινές κατασκηνώσεις του Δημοτικού Συμβουλίου της Roma.
- Πρόγραμμα για την εκπαιδευτική ενσωμάτωση παιδιών και εφήβων. Αποτροπή της εγκατάλειψης του σχολείου και της κοινωνικής παρέκκλισης.
- Προγράμματα υποστήριξης για νήπια – παιδιά αλλοδαπών. Υποστήριξη που αφορά τα σχολεία, την άθληση και την αναψυχή.
- «Πολυεθνικό εργαστήρι της Roma». Διάφορες δραστηριότητες σχετικά με το θέατρο, το σχεδιασμό, την εξερεύνηση της πόλης, το παιχνίδι και άλλα, που αναφέρονται σε παιδιά και έφηβους.

Στον τομέα της υγείας η πολιτική της τοπικής διοίκησης για τους μετανάστες βασίζεται στα συμπεράσματα των εθελοντικών οργανώσεων και από τις εμπειρίες των δημόσιων υπηρεσιών. Οι κυριότερες δράσεις της σχετίζονται με την «διαπολιτισμική μεσολάβηση» στα δημόσια νοσοκομεία και τη διαπολιτισμική ιατρική, που απευθύνεται στους φορείς των κοινωνικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών υγείας.

Η πληροφόρηση και ο προσανατολισμός αποτελούν επίσης τομείς δραστηριότητας των τοπικών αρχών στη Roma. Τα προγράμματα που υποστηρίζονται είναι:

- Υπηρεσία για τους μετανάστες με σωματικά προβλήματα. Πληροφορίες και προσανατολισμός των σωματικά ανάπηρων (νομικά θέματα, ειδικά περιοδικά, κοινωνικοοικονομική υποστήριξη, πρόσβαση στην πόλη, επαγγελματική κατάρτιση, υγεία, σχολείο, άθληση, κτλ).
- Κέντρο για την πληροφόρηση και την τεκμηρίωση για τη μετανάστευση και τη διαπολιτισμικότητα. Απευθύνεται στους ειδικούς και τους ασχολούμενους με τα θέματα αυτά, είτε αυτοί είναι Ιταλοί, είτε αλλοδαποί.
- Διαπολιτισμική μεσολάβηση. Τοποθέτηση μεσολαβητών σε γραφεία δημοσίων σχέσεων των δημοτικών διαμερισμάτων και στις υπηρεσίες υγείας. Ανάλογα με τα αποτελέσματα, προβλέπεται επέκταση της δραστηριότητας αυτής και σε άλλες υπηρεσίες.
- Πληροφόρηση μέσω Διαδικτύου. Παροχή πληροφοριών για τις διαθέσιμες υπηρεσίες, τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται, τα προγράμματα και τις πρωτοβουλίες που εφαρμόζονται.

- Υποστήριξη προς ανήλικα άτομα. Συνοδεία των παιδιών στα σχολεία, παροχή εργαστηρίων και δραστηριοτήτων για τους ανήλικους.
- Πρόγραμμα για εθελοντική υπηρεσία. Παροχή βασικών υπηρεσιών και πραγματοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων.
- Πρόγραμμα για εργασία. Προσφέρονται πληροφορίες για επαγγελματικό προσανατολισμό, κατάρτιση και καθοδήγηση για αυτοαπασχόληση και δημιουργία ατομικών επιχειρήσεων.

6.1.3. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες σε μία πόλη του Καναδά – Vancouver

Το Vancouver είναι η μεγαλύτερη πόλη στην επαρχία της British Columbia και βρίσκεται στη νοτιοδυτική πλευρά του Καναδά. Ο πληθυσμός της πόλης, σύμφωνα με την απογραφή του 1996 είναι 514.000 άτομα, από τα οποία περίπου το 45% είναι μετανάστες, δηλαδή έχουν γεννηθεί σε χώρες εκτός του Καναδά. Το ποσοστό αυτό την κατατάσσει στη δεύτερη θέση των πόλεων της χώρας με τη μεγαλύτερη αναλογία μεταναστών προς το συνολικό πληθυσμό, με πρώτη την πόλη του Toronto. Επίσης, αποτελεί σχεδόν τον αποκλειστικό πόλο έλξης των μεταναστών στην επαρχία της British Columbia, αφού σε σύνολο πληθυσμού 3.724.500 οι μετανάστες συνολικά είναι περίπου 660.000.

Ο Καναδάς και η πόλη Vancouver

Περίπου τα δύο τρίτα των μεταναστών στο Vancouver προέρχονται από την Ασία. Οι τρεις πολυπληθέστερες ομάδες μεταναστών που έχουν μεταναστεύσει τα τελευταία πέντε χρόνια στην πόλη είναι οι Κινέζοι, οι Φιλιππινέζοι και οι Ινδοί. Τα αγγλικά, που είναι η μία από τις επίσημες γλώσσες της χώρας, αναγνωρίζονται ως η μητρική γλώσσα από το 51,8% του πληθυσμού, ενώ το υπόλοιπο 48,2% δηλώνει άλλη γλώσσα ως μητρική. Αυτό σημαίνει ότι περίπου 240.000 κάτοικοι της πόλης μιλούν άλλη γλώσσα εκτός της αγγλικής, με κυριότερη την κινεζική με ποσοστό 24,5% στον πληθυσμό. Άλλες γλώσσες που χρησιμοποιούνται, αλλά σε πολύ μικρότερα ποσοστά είναι τα βιετναμέζικα, τα γερμανικά, τα γαλλικά, τα ισπανικά, τα ιταλικά, τα γιαπωνέζικα, τα ινδικά, τα πολωνικά, τα πορτογαλικά, τα ελληνικά και τα ουγγρικά (City of Vancouver, 1998, – City of Vancouver, 2000).

Το 1988, το Δημοτικό Συμβούλιο του Vancouver υιοθέτησε μία Δημοτική Πολιτική για τις Πολυπολιτισμικές Σχέσεις (Civic Policy on Multicultural Relations). Η πολιτική αυτή αναπτύσσει θέματα όπως η αναγνώριση της διαφορετικότητας ως πλεονέκτημα, η απελευθέρωση από προκαταλήψεις, η πρόσβαση στις υπηρεσίες της πόλης για όλους τους κατοίκους ανεξάρτητα από την προέλευσή τους, συμπεριλαμβανομένων αυτών που αντιμετωπίζουν προβλήματα λόγω γλώσσας. Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 ο Δήμος του Vancouver ανέλαβε διάφορες πρωτοβουλίες για να αντιμετωπίσει τις ανάγκες των ποικίλων πολιτισμικών κοινοτήτων. Μερικές από αυτές τις πρωτοβουλίες ήταν:

- Η ίδρυση του Hastings Institute το 1989 για την παροχή κατάρτισης πάνω στην ποικιλομορφία, τόσο στο προσωπικό του Δήμου, όσο και στα υπουργεία των άλλων δήμων και πολιτειών.
- Η ενσωμάτωση πολιτικών και οδηγιών στο Δημοτικό Πρόγραμμα για τις Ίσες Ευκαιρίες στην Απασχόληση (City's Equal Employment Opportunity Program) για την πρόσληψη μεταναστών σε θέσεις απασχόλησης.
- Η υιοθέτηση από το Δημοτικό Συμβούλιο το 1995 μιας Στρατηγικής για την Ποικιλότητα στην Επικοινωνία, κατά την οποία σε διάφορα τμήματα του Δήμου πλέον παρέχεται εξυπηρέτηση σε διάφορες άλλες γλώσσες εκτός από τις επίσημες.
- Η συμμετοχή στη διαδικασία σχεδιασμού του Σχεδίου για την Πόλη (CityPlan) κατά την περίοδο 1993-1995 των διαφόρων κοινοτήτων των

μεταναστών, που τους έδωσε τη δυνατότητα να επηρεάσουν το τελικό αποτέλεσμα.

- Η δημιουργία μιας Δημοτικής Ειδικής Συμβουλευτικής Επιτροπής για τις Πολιτισμικές Κοινότητες (City's Special Advisory Committee on Cultural Communities) η οποία συμβουλεύει το Δημοτικό Συμβούλιο για διάφορα θέματα πολιτικής που αφορούν τις πολιτισμικές ομάδες.
- Η άμεση παροχή κοινωνικής κατοικίας προς τους μετανάστες, για τους οποίους έχει διαπιστωθεί ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξεύρεση στέγης και ειδικά προς αυτούς που μεταναστεύουν μαζί με τις οικογένειές τους.
- Η δημιουργία 16 «πολυτομεακών» ομάδων για την αντιμετώπιση προβλημάτων σε συγκεκριμένες συνοικίες, όπου διαμένουν άτομα που μετανάστευσαν πρόσφατα στον Καναδά ή που διαμένουν αρκετά χρόνια στην πόλη αλλά έχουν καταγωγή από άλλες χώρες (Edgington D. and Hutton T., 2000).

Η πιο σημαντική μονάδα των δημοτικών αρχών του Vancouver για τα θέματα των μεταναστών είναι το Τμήμα Κοινωνικού Προγραμματισμού (Social Planning Department) που αποτελεί μέρος της Ομάδας Κοινωνικών Υπηρεσιών του Δήμου (Community Services Group). Μέσα στα αντικείμενά του είναι και η προσπάθεια για διατήρηση των θεμάτων πολυπολιτισμικότητας και διαφορετικότητας ανάμεσα στις προτεραιότητες του Δήμου και η παροχή υποστήριξης προς το Δημοτικό Συμβούλιο, στα άλλα τμήματα του Δήμου και τις κοινωνικές οργανώσεις κατά την ενασχόλησή τους με αυτά τα θέματα. Συνεργάζεται επίσης με τη Δημοτική Ειδική Συμβουλευτική Επιτροπή για τις Πολιτισμικές Κοινότητες και άλλα επίπεδα της κυβέρνησης για θέματα που αφορούν τους μετανάστες. Επιπρόσθετα, αναλαμβάνει να βρει πηγές χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση προβλημάτων των μεταναστευτικών κοινοτήτων.

Η ενίσχυση των θεμάτων πολυπολιτισμικότητας από το Δήμο γίνεται κυρίως μέσα από το Δημοτικό Πρόγραμμα Επιχορήγησης Κοινωνικών Υπηρεσιών (City's Community Services Grant Program), το οποίο παρέχει χρηματοδότηση σε περίπου εκατό μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που εξυπηρετούν τους κατοίκους του Vancouver. Έτσι, η δράση του Δήμου για τα θέματα των μεταναστών γίνεται περισσότερο έμμεσα, με τη στήριξη άλλων οργανισμών που έχουν ως ένα από τα

αντικείμενά τους την αντιμετώπιση των αναγκών των διαφόρων κοινοτήτων της πόλης και όχι τόσο άμεσα με την εκπόνηση και την εκτέλεση δικών του προγραμμάτων. Από την άλλη, προσπαθεί να προωθήσει την εντατικότερη ενασχόληση από τους οργανισμούς αυτούς με θέματα μεταναστών και των κοινοτήτων τους. Το 1999, το 18,5% του προϋπολογισμού του Προγράμματος Επιχορήγησης (513.600 δολάρια Καναδά) κατευθύνθηκε προς κοινωνικές οργανώσεις που εξυπηρετούν μετανάστες, πρόσφυγες και πολιτισμικές κοινότητες. Οι σημαντικότερες οργανώσεις από αυτές είναι η MOSAIC, η SUCCESS, η Immigrant Services Society, Britannia Community Services Centre, Pacific Immigrant Resources Society, η Chinese Community Library Services, η Japanese Community Volunteer Association, η Inland Refugees Society, η Filipino Canadian Support Services Society και η South Granville Seniors Centre.

Προτεραιότητα για τη χρηματοδότηση από το Δήμο δίνεται σε δράσεις που αποσκοπούν στην άρση των εμποδίων για την πρόσβαση στις υπηρεσίες, τα οποία υφίστανται για πολλά μέλη εθνοτικών κοινοτήτων και επίσης στη διευκόλυνση της ένταξης των νέων μεταναστών στην κοινωνική ζωή. Ακόμα, δίνεται προτεραιότητα στην αύξηση της αποδοχής από την κοινωνία για τους μετανάστες, με ιδιαίτερη έμφαση σε αυτούς που αντιμετωπίζουν αυξημένα προβλήματα σε σχέση με τους υπόλοιπους (City of Vancouver, 2000, <http://www.city.vancouver.bc.ca/commsvcs/socialplanning/initiatives/multicult/multi&diverse.htm>).

Οι οργανώσεις που εξυπηρετούν μετανάστες στην πόλη του Vancouver εμφανίζουν μεγάλο εύρος στους τομείς δράσεις τους. Στο σημείο αυτό μπορούμε να δούμε περιληπτικά τις δραστηριότητες μερικών από τις σημαντικότερες.

- MOSAIC

- Κέντρο Αγγλικής Γλώσσας
- Προγράμματα Απασχόλησης
- Γλωσσικές υπηρεσίες
- Οικογενειακές υπηρεσίες
- Υπηρεσίες εγκατάστασης

(MOSAIC, Programs and services, 2001)

- SUCCESS

- Κατάρτιση και ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων
- Εξυπηρέτηση νεοφερμένων μεταναστών στο αεροδρόμιο
- Υποδοχή και πληροφόρηση
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες για οικογένειες και νέους
- Θετική διαμόρφωση της κοινωνίας
- Μετάφραση και ερμηνεία
- Εγκατάσταση και δημόσια εκπαίδευση
- Απασχόληση
- Ηλικιωμένοι και γυναίκες
- Ανάπτυξη και βελτίωση του εθελοντισμού
- Κατάρτιση πάνω στην Αγγλική γλώσσα

(S.U.C.C.E.S.S., S.U.C.C.E.S.S. Services, 2001)

- Pacific Immigrant Resources Society (PIRS)

- Ένταξη των γυναικών και παιδιών μεταναστών στην κοινωνία του Καναδά
- Προγράμματα σε επίπεδο γειτονιάς για παιδιά και γυναίκες
- Συνεργασία με άλλους οργανισμούς για την ανάπτυξη προσβάσιμων και πολιτισμικά κατάλληλων προγραμμάτων και υπηρεσιών
- Εκμάθηση Αγγλικής γλώσσας ως δεύτερη γλώσσα
- Κατάρτιση και υποστήριξη εθελοντών

(Information Services Vancouver - Vancouver Public Library, 1999)

- Immigrant Service Society of B.C. (ISS)

- Εγκατάσταση (αρχικός προσανατολισμός, κέντρα υποδοχής και προσωρινή εγκατάσταση, διασύνδεση με εθελοντές, πληροφορίες για την πόλη και γενικά για την περιοχή και τη χώρα).
- Κοινωνία (παροχή ιατρικής περίθαλψης, προγράμματα για νέους, εξειδικευμένα προγράμματα για κάθε εθνοτική κοινότητα, γενικά προγράμματα διευκόλυνσης της ένταξης στην κοινωνία).
- Μαθήματα Αγγλικής γλώσσας (εκμάθηση της Αγγλικής γλώσσας σε ενήλικους).

- Κατάρτιση (εκπαίδευση για ενήλικους στην πληροφορική, προγράμματα κατάρτισης για εργασία σε ξενοδοχεία, εστιατόρια, ως οικιακοί βοηθοί, προσωπικοί βοηθοί ασθενών, ελαιοχρωματιστές, διακοσμητές, κτλ, κατάρτιση για γυναίκες με αυξημένα προβλήματα, βοήθεια για εξεύρεση περαιτέρω κατάρτισης).
- Απασχόληση (διάφορα προγράμματα για σύνδεση με την αγορά εργασίας και εξεύρεση της κατάλληλης θέσης απασχόλησης ανάλογα με τα προσόντα του μετανάστη).

(Immigrant Service Society of B.C. (ISS), 2001)

- Vancouver and Lower Mainland Multicultural Family Support Services Society

- Αντιμετώπιση Οικογενειακής Βίας
- Αντιμετώπιση κακομεταχείρισης γυναικών συζύγων

(Information Services Vancouver - Vancouver Public Library, 1999)

6.2. Οι υποδομές και οι υπηρεσίες στις ελληνικές πόλεις

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της επόμενης δεκαετίας, η Ελλάδα αποτέλεσε τη χώρα υποδοχής ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών. Επρόκειτο κυρίως για μετανάστες που αναζητούσαν εργασία, με στόχο να αποφύγουν τη φτώχεια και γενικά τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης που επικρατούσαν στις χώρες από τις οποίες κατάγονταν. Ύστερα από μία χρονική περίοδο κατά την οποία κυριάρχησε ο αιφνιδιασμός και η αδράνεια, στα μέσα της δεκαετίας του 1990 ξεκίνησαν οι πρώτες οργανωμένες προσπάθειες με σκοπό την ένταξη των αλλοδαπών στο κοινωνικό περιβάλλον. Οι προσπάθειες αυτές βασίζονταν είτε σε κρατικές είτε σε ιδιωτικές ή ομαδικές πρωτοβουλίες. Ύστερα από έρευνα στις κυριότερες δημόσιες υπηρεσίες και τους φορείς της χώρας που είναι περισσότερο αρμόδιοι για τα ζητήματα της μετανάστευσης στην Ελλάδα συγκεντρώθηκαν στοιχεία για τις υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν τους αλλοδαπούς σε τέσσερα από τα πιο σημαντικά αστικά κέντρα της χώρας, την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο και τα Ιωάννινα. Κυριότερες πηγές αποτέλεσαν ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, το Συμβούλιο των Προσφύγων, ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία και το Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης των Μεταναστών και των Προσφύγων. Η λίστα με τις

υποδομές αυτές παρουσιάζεται στο παράρτημα της εργασίας, ενώ παρακάτω παραθέτουμε τα βασικότερα συμπεράσματα για τις υποδομές αυτές.

Για την αξιολόγηση της επάρκειας των υπηρεσιών και υποδομών ακολουθείται η ταξινόμηση που αναφέρθηκε στο εισαγωγικό κεφάλαιο. Εκτός από αυτές που αφορούν την εξυπηρέτηση των μεταναστών, στον αστικό χώρο υπάρχουν και οι γενικότερες υποδομές και υπηρεσίες, οι οποίες χρησιμοποιούνται και από τους μετανάστες, ανάμεσα στον υπόλοιπο πληθυσμό. Στην παρακάτω αξιολόγηση γίνεται αναφορά και σε αυτές.

Στέγαση

Από την καταγραφή που πραγματοποιήθηκε γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι οι σημαντικότερες δράσεις που έχουν να κάνουν με τη στέγαση, προσωρινή ή μόνιμη, των μεταναστών, σχετίζονται είτε με πρωτοβουλίες ιδιωτών ή οργανώσεων σε εθελοντική βάση ή σε κάποιες περιπτώσεις από δήμους και οι οποίες ως επί το πλείστον δεν απευθύνονται αποκλειστικά σε μετανάστες. Εκτός από τις υπηρεσίες αυτές, η σημαντικότερη υπηρεσία της πολιτείας που απευθύνεται σε όλο τον πληθυσμό και κατά συνέπεια και στους νόμιμους μετανάστες είναι ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας με στεγαστικά δάνεια ή κατοικίες.

Παρόλο που υπάρχει ένας σχετικά μεγάλος αριθμός πρωτοβουλιών που σχετίζονται με τη φιλοξενία ή τη στέγαση των μεταναστών και οι οποίες αντιπροσωπεύονται από τη δημιουργία ξενώνων ή κέντρων υποδοχής, στην πραγματικότητα η δυναμικότητά τους είναι ελάχιστη και η εξυπηρέτηση που προσφέρουν αφορά σε ένα πολύ μικρό αριθμό μεταναστών, ιδιαίτερα μάλιστα από τη στιγμή που οι ξενώνες και τα κέντρα αυτά εξυπηρετούν και άλλες ομάδες πληθυσμού, όπως άστεγους, άπορους, πρόσφυγες, κτλ. Επιπρόσθετα, η πλειοψηφία των δραστηριοτήτων αυτών συγκεντρώνεται στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, ενώ στις υπόλοιπες μικρότερες πόλεις, όπως τα Ιωάννινα και ο Βόλος, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες δράσεις στον τομέα αυτό. Από την πλευρά των υπηρεσιών που προσφέρονται από την πολιτεία στους νόμιμους μετανάστες ως μέρος του συνόλου του πληθυσμού που εξυπηρετούν, όπως προαναφέραμε ουσιαστικά δραστηριοποιείται μόνο ο Ο.Ε.Κ. Όμως και εδώ η εξυπηρέτηση είναι ελάχιστη, αφού ούτως ή άλλως η δραστηριότητά του στο σύνολο του πληθυσμού είναι μάλλον ασήμαντη.

Εκπαίδευση – Γλωσσική και επαγγελματική κατάρτιση

Στον τομέα αυτό οι περισσότερες δράσεις παρατηρούνται στον τομέα της γλωσσικής κατάρτισης, τις περισσότερες φορές με την πραγματοποίηση μαθημάτων ελληνικής γλώσσας. Τέτοια μαθήματα προσφέρουν κυρίως τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης με τις νομαρχιακές επιτροπές της, καθώς και διάφορες οργανώσεις πολιτών, σύλλογοι μεταναστών και δήμοι. Στον τομέα της εκπαίδευσης υπάρχουν τα διαπολιτισμικά σχολεία, οι τάξεις υποδοχής σε πολλά δημόσια σχολεία (κυρίως στα δημοτικά και τα γυμνάσια), μερικοί σύλλογοι μεταναστών με δικά τους σχολεία (όπως οι Πολωνοί), ενώ σε μερικές περιπτώσεις κάποιες οργανώσεις προσφέρουν ενισχυτικά μαθήματα για την κάλυψη των αδυναμιών των αλλοδαπών μαθητών. Έμμεση δράση που μπορεί να ενταχθεί στην ίδια κατηγορία είναι η κατάρτιση που προσφέρεται σε καθηγητές και δάσκαλους πάνω σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Επίσης, το Υπουργείο Εργασίας και συγκεκριμένα ο ΟΑΕΔ με τα προγράμματα καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας και τις διάφορες κοινοτικές πρωτοβουλίες, προσφέρει επαγγελματική κατάρτιση σε ειδικές κοινωνικές ομάδες, όπως είναι οι μετανάστες, με στόχο την προώθησή τους στην αγορά εργασίας. Η υπηρεσία αυτή προσφέρεται σε συνεργασία με Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Στον τομέα αυτό αξιόλογη συνεισφορά έχουν διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις (όπως ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, η ΑΡΣΙΣ, κτλ.) με δικά τους τμήματα κατάρτισης σε διάφορες ειδικότητες.

Όσον αφορά τις υπηρεσίες που εξυπηρετούν γενικά τον πληθυσμό και ανάμεσα σε αυτόν και τους μετανάστες, η κυριότερη υπηρεσία είναι βέβαια τα σχολεία, τα οποία δέχονται στις τάξεις τους παιδιά μεταναστών. Παράλληλη υπηρεσία προσφέρουν τα φροντιστηριακά τμήματα των σχολείων που λειτουργούν ενισχυτικά ως προς τα κανονικά μαθήματα και τα οποία εξυπηρετούν επίσης παιδιά αλλοδαπών. Σε κάποιες περιπτώσεις φροντιστηριακά τμήματα δημιουργούνται αποκλειστικά για τις ανάγκες αυτών, όπου εμφανίζουν μεγάλη συγκέντρωση. Αντίστοιχα, ο κυριότερος αντιπρόσωπος στον τομέα της κατάρτισης είναι ο ΟΑΕΔ, με τις σχολές κατάρτισης και τα Τεχνολογικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια. Επίσης, εδώ εντάσσονται και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, τα οποία είναι είτε δημόσια είτε ιδιωτικά και παρέχουν διετή κατάρτιση.

Ως απολογισμό της αποδοτικότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών, μπορούμε γενικά να πούμε ότι η κατάσταση δεν είναι ικανοποιητική. Οι αιτίες μπορούν να

αποδοθούν, πρώτον, στην ανεπάρκεια των διαπολιτισμικών σχολείων, τα οποία, εκτός του ότι είναι ελάχιστα, στην ουσία δεν προσφέρουν διαπολιτισμική εκπαίδευση, αλλά απλά οι διδάσκοντες σε μερικές περιπτώσεις είναι γνώστες της γλώσσας και του πολιτισμικού υποβάθρου των μαθητών. Σχεδόν μηδαμινή είναι και η προσφορά των υπόλοιπων κοινών σχολείων, όπου μόνο στα φροντιστηριακά τους τμήματα και τις τάξεις υποδοχής γίνεται κάποια προσπάθεια «προσαρμογής» των μαθητών στο ελληνικό σχολικό περιβάλλον. Δεύτερον, η κατάρτιση που προσφέρεται μέσω των εξειδικευμένων προγραμμάτων του Υπουργείου Εργασίας για τους μετανάστες απευθύνεται σε μικρό αριθμό μεταναστών, όπως και η κατάρτιση που προσφέρεται από τον ΟΑΕΔ στις σχολές και στα Τ.Ε.Ε., λόγω της μικρής τους δυναμικότητας. Προβλήματα παρατηρήθηκαν επιπλέον και με τη σύνδεσή τους με την αγορά εργασίας, το οποίο ήταν ένας από τους στόχους των προγραμμάτων. Από την άλλη πλευρά, οι υπηρεσίες που προσφέρουν διάφορες οργανώσεις πολιτών στην εκπαίδευση ή τη γλωσσική και την επαγγελματική κατάρτιση καλύπτουν πολύ μικρό μέρος των αναγκών. Ωστόσο, θετικό κρίνεται το γεγονός ότι σε μερικές περιπτώσεις υπάρχει ξεχωριστή μέριμνα για ειδικές κατηγορίες μεταναστών όπως, νέοι, γυναίκες, κλπ. Εν κατακλείδι, η παρατηρούμενη αποτυχία των υποδομών εκπαίδευσης και κατάρτισης να συμβάλλουν στην ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και στην αγορά εργασίας επιδεινώνει την ήδη άσχημη θέση τους, ενώ το παράνομο καθεστώς παραμονής πολλών από αυτούς μέχρι πρόσφατα, αποτέλεσε ένα επιπλέον εμπόδιο για την πρόσβασή τους στις υπηρεσίες αυτές.

Απασχόληση

Στην κατηγορία αυτή δεν υπάρχουν προγράμματα απασχόλησης για τους αλλοδαπούς μετανάστες. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες εντάσσονται σε αυτές που παρέχονται γενικά σε όλο τον πληθυσμό. Συγκεκριμένα, στο δημόσιο τομέα επιτρέπεται πλέον η απασχόληση όχι μόνο Ελλήνων, αλλά και πολιτών που προέρχονται από οποιαδήποτε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε μερικές περιπτώσεις κάποια Ν.Π.Δ.Δ. προσλαμβάνουν αλλοδαπούς από χώρες εκτός της Ε.Ε., όπως συμβαίνει σε νοσοκομεία και πανεπιστήμια. Στον ιδιωτικό βέβαια τομέα περιορισμοί πρακτικά δεν υπάρχουν στην ταυτότητα των ατόμων που απασχολούνται, παρόλο που τυπικά υπάρχουν τέτοιοι, όπως η πρόσληψη αλλοδαπών μόνο στην περίπτωση που δεν υπάρχει αρκετό γηγενές δυναμικό για να καλύψει τη ζήτηση. Επειδή όμως τα

συστήματα εφαρμογής και παρακολούθησης των νόμων που περιορίζουν δυνατότητες απασχόλησης των αλλοδαπών (εκτός Ε.Ε.) είναι μάλλον ανίσχυρα, ουσιαστικός περιορισμός στην απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα δεν υπάρχει.

Υγεία – Πρόνοια

Οι εξειδικευμένες υπηρεσίες υγείας που απευθύνονται στους μετανάστες παρέχονται κυρίως από τις οργανώσεις Γιατροί του Κόσμου και Γιατροί Χωρίς Σύνορα στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οι οποίες διαθέτουν πολυιατρεία για το σκοπό αυτό και εξυπηρετούν και λαθρομετανάστες. Κάποιες άλλες οργανώσεις προσφέρουν και απλή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Υπηρεσίες πρόνοιας που προσφέρονται στους μετανάστες παρέχει ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, ο οποίος διαθέτει αφενός τις «παιδοπόλεις», στις οποίες φιλοξενούνται παιδιά αλλοδαπών και στα οποία προσφέρεται στέγαση, σίτιση, ρουχισμός και υποστήριξη γενικής φύσης, και αφετέρου τις υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας, που επίσης προσφέρουν διάφορες μορφές υποστήριξης, κυρίως σε οικογένειες μεταναστών και άλλων ευάλωτων ομάδων. Μερικοί σύλλογοι μεταναστών διαθέτουν επίσης παιδικούς σταθμούς, ενώ υποστήριξη προς τα παιδιά προσφέρουν και κάποιες οργανώσεις. Ο πιο σημαντικός φορέας εξυπηρέτησης για τους μετανάστες στον τομέα της υγείας, ο οποίος εξυπηρετεί και τον υπόλοιπο πληθυσμό, είναι τα δημόσια νοσοκομεία. Άλλοι τέτοιοι φορείς είναι οι διάφορες κλινικές και τα ιατρεία των ασφαλιστικών οργανισμών, όπως το Ι.Κ.Α., το Τ.Ε.Β.Ε. και ο Ο.Γ.Α. όπως και οι ιδιώτες ιατροί. Οι υπάρχουσες γενικές υπηρεσίες πρόνοιας που εξυπηρετούν και τους μετανάστες είναι οι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, τα Κ.Α.Π.Η., οι Κοινωνικές Υπηρεσίες Δήμων και Νομαρχιών, που προσφέρουν σίτιση και γενικά υλική υποστήριξη ανάμεσα στους άλλους και στους αλλοδαπούς. Οι μετανάστες επίσης μπορούν να ασφαλιστούν στους υπάρχοντες ασφαλιστικούς οργανισμούς, όπως αυτοί που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Ως συμπέρασμα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στον τομέα της υγείας η εξυπηρέτηση είναι σχετικά ικανοποιητική και σχεδόν στα ίδια επίπεδα με τους γηγενείς. Παρόλο που οι παράνομοι μετανάστες αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης, κυρίως νομικά, οι υπηρεσίες υγείας συνήθως παρέχονται και σε αυτούς. Βέβαια, με την πρόσφατη εγκύκλιο του Υπουργείου Υγείας (Υ4α/οικ. 8992) η πρόσβασή τους πιθανόν να γίνει δυσκολότερη, ανάλογα με το βαθμό εφαρμογής της από το προσωπικό των νοσοκομείων στο μέλλον. Αντίστοιχα, η πρόσβασή τους στις υπηρεσίες πρόνοιας είναι ικανοποιητική, στην

περίπτωση που αυτοί είναι νόμιμοι, αφού για τους παράνομους τα εμπόδια είναι αρκετά. Τα πιο συνηθισμένα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην εξυπηρέτησή τους από αυτές τις υπηρεσίες σχετίζονται με την έλλειψη πληροφόρησης, τα προβλήματα συνεννόησης και την αρνητική στάση των ατόμων που στελεχώνουν τις υπηρεσίες αυτές. Από την άλλη, στον ασφαλιστικό τομέα η κατάσταση έχει βελτιωθεί με τον τελευταίο νόμο, αφού πλέον πολλοί περισσότεροι είναι αυτοί που ασφαλίζονται. Ωστόσο, αυτό δε συμβαίνει πάντα, είτε λόγω άρνησης των εργοδοτών να καταβάλλουν τις εισφορές στους ασφαλιστικούς οργανισμούς, είτε λόγω απροθυμίας και των ίδιων των μεταναστών, αφού τα ανταποδοτικά οφέλη είναι άνισα σε σχέση με το κόστος.

Πολιτισμός και κουλτούρα – Θρησκεία – Ψυχαγωγία

Οι πολιτιστικές ανάγκες των μεταναστών και η διατήρηση και ανάπτυξη της κουλτούρας τους καλύπτονται κυρίως μέσω των συλλόγων τους, με διάφορες δραστηριότητες και εκδηλώσεις. Επίσης, άλλες οργανώσεις διοργανώνουν πολιτιστικές, ψυχαγωγικές και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (φωτογραφία, κεραμική, κτλ.) σε αντίστοιχους χώρους, όπως τα Στέκια των μεταναστών. Από διάφορες αντιρατσιστικές οργανώσεις ή δήμους διοργανώνονται συχνά φεστιβάλ με τη συμμετοχή αλλοδαπών καλλιτεχνών και άλλων ατόμων, με βασικό στόχο την γνωριμία με άλλους πολιτισμούς και την ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ των λαών. Για την ικανοποίηση των θρησκευτικών αναγκών των καθολικών μεταναστών λειτουργούν ναοί γενικά στις περισσότερες μεγάλες πόλεις και σε μερικές και για τους προτεστάντες. Ναοί άλλων θρησκειών λειτουργούν μόνο άτυπα σε ιδιωτικούς χώρους και κυρίως στην Αθήνα, εκτός από έναν βουδιστικό ναό που λειτουργεί επίσημα στην πλατεία Βάθης στην Αθήνα από το Μάη του 2001. Επίσης, σε σύντομο διάστημα προβλέπεται να λειτουργήσει τζαμί για τους μουσουλμάνους στην Αθήνα. Εκτός από αυτές τις υπηρεσίες ειδικά προς τους μετανάστες, οι πολιτιστικές, ψυχαγωγικές και θρησκευτικές τους ανάγκες καλύπτονται από τις γενικές υποδομές που υπάρχουν και για τους υπόλοιπους κατοίκους. Σαν γενικό συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι από την πλευρά των οργανώσεων και των μεταναστευτικών συλλόγων γίνονται αξιοσημείωτες προσπάθειες για την πολιτιστική και ψυχαγωγική τους κάλυψη, όμως από πλευράς πολιτείας δεν υπάρχει ουσιαστική δραστηριοποίηση, σε αντίθεση με κάποιους δήμους που έχουν ενεργή παρουσία στο πεδίο αυτό. Τέλος, όσον αφορά τη κάλυψη των θρησκευτικών τους αναγκών αυτή είναι μάλλον προβληματική και τα βασικά αίτια

είναι ο πολύ πρόσφατος ερχομός των περισσότερων από αυτούς που δεν έχει επιτρέψει τη δημιουργία αρκετών θρησκευτικών χώρων, όπως επίσης και η έντονη θρησκευτική ομοιογένεια του ημεδαπού πληθυσμού, που θέτει εμπόδια στην ελεύθερη τέλεση των θρησκευτικών τους δραστηριοτήτων. Επιπλέον, εμπόδια βάζει και η επίσημη Ορθόδοξη Εκκλησία, τόσο για χριστιανούς άλλων δογμάτων όσο και για πιστούς άλλων θρησκειών, αφού επίσημα χρειάζεται ακόμα η άδειά της για την ίδρυση ναού άλλου δόγματος.

Υπηρεσίες ενημέρωσης για εξελίξεις σε θέματα μεταναστών – Υπηρεσίες αρχικής και μακροχρόνιας υποστήριξης – Συμβουλευτικές υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες που υπάρχουν στους τομείς αυτούς παρέχονται κυρίως από τους συλλόγους των μεταναστών και τις οργανώσεις, κυρίως στην πληροφόρηση καθώς και σε διάφορες μορφές υποστήριξης για όσους αντιμετωπίζουν αυξημένα προβλήματα. Πληροφόρηση επίσης προσφέρεται και μέσα από τις εφημερίδες και τα περιοδικά που εκδίδονται συνήθως από ομάδες μεταναστών ή από ιδιώτες, ενώ εφημερίδες και περιοδικά που εκδίδονται σε άλλες χώρες διατίθενται και στη χώρα μας. Η κρατική τηλεόραση (ΕΤ 3) μεταδίδει σε εβδομαδιαία βάση δελτία ειδήσεων σε διάφορες γλώσσες, όπως και το κρατικό ραδιόφωνο ΕΡΑ 5 καθημερινά (σε 12 γλώσσες). Έμμεση υπηρεσία προσφέρουν και διάφοροι οργανισμοί, που ανάμεσα στο υπόλοιπο έργο τους πραγματοποιούν μελέτες και έρευνες που αφορούν στο μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι το Ινστιτούτο της Γ.Σ.Ε.Ε., το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων και το ίδρυμα Ερρίκος Ντυνάν του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Στους φορείς που προσφέρουν ενημέρωση – πληροφόρηση στους μετανάστες ως μέρος του γενικότερου έργου τους, μπορούμε να συμπεριλάβουμε κάθε μορφή οργανισμού, οργάνωσης, δημόσιας υπηρεσίας, μέσου ενημέρωσης και γενικά κάθε φορέα που παρέχει ενημέρωση και πληροφόρηση στον πληθυσμό. Υποστηρικτικές υπηρεσίες, είτε αυτές αφορούν το αρχικό στάδιο μετά την είσοδο στη χώρα, είτε σε πιο μακροχρόνια βάση, παρέχονται από τους δήμους, τις νομαρχίες και τους ασφαλιστικούς οργανισμούς, με ψυχοκοινωνικό και συμβουλευτικό κυρίως χαρακτήρα (κάποιες φορές και υλικό). Το σημαντικότερο βέβαια έργο παρέχεται από οργανώσεις, κοινωφελή ιδρύματα και εθελοντική προσφορά ιδιωτών που δρουν έξω από την εποπτεία της πολιτείας.

Αξιολογώντας την επάρκεια των εξειδικευμένων υπηρεσιών που παρέχονται προς τους αλλοδαπούς, η προσπάθεια που γίνεται από τις μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλους φορείς που δεν εξαρτώνται από το κράτος χαρακτηρίζεται αξιόλογη, αλλά σίγουρα δε φτάνει για να καλύψει σε ικανοποιητικό βαθμό τις ανάγκες των μεταναστών. Η κρατική συμμετοχή είναι περιορισμένη και βασικά επικεντρώνεται στον τομέα της ενημέρωσης με τα κρατικά μέσα. Περισσότερο αποτελεσματική φαίνεται να είναι η βοήθεια που προσφέρεται από φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης. Το ίδιο συμβαίνει και με τις υπηρεσίες που προσφέρονται στο σύνολο του πληθυσμού, οι οποίες στο πεδίο αυτό είναι σχετικά περιορισμένες και επομένως ακόμα περισσότερο και για τους μετανάστες. Γενικά, οι πιο αξιόλογες υπηρεσίες προσφέρονται από συλλόγους των ίδιων των μεταναστών, οργανώσεις πολιτών της τοπικής κοινωνίας και από μεμονωμένα άτομα, χωρίς και πάλι αυτές να επαρκούν για τις ανάγκες των εξυπηρετούμενων.

Δράσεις και προγράμματα ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας και γενικά διευκόλυνσης ενσωμάτωσης των μεταναστών σε αυτήν

Στην κατηγορία αυτή σχεδόν αποκλειστικά δραστηριοποιούνται ανεξάρτητες από την πολιτεία οργανώσεις, αφού η συνεισφορά του κράτους είναι ελάχιστη και σποραδική. Η παρατηρούμενη δυσκολία προσαρμογής των μεταναστευτικών ομάδων και η άρνηση που διακατέχει μεγάλο μέρος του γηγενούς πληθυσμού, δηλώνει την ανυπαρξία ή την ανεπάρκεια τέτοιου είδους δράσεων και υπηρεσιών. Τα τελευταία χρόνια βέβαια γίνονται κάποιες περισσότερο οργανωμένες προσπάθειες από οργανώσεις, σαν αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω, ενώ σε επίπεδο προθέσεων περισσότερο, φαίνεται ότι η πολιτεία έχει αρχίσει να αναγνωρίζει την ανάγκη ανάληψης τέτοιων δράσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΡΟΤΑΣΗ

Οι απαρχές της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα επίσημα τοποθετούνται στο 1929 με το νόμο 4310. Από τότε διάφοροι άλλοι νόμοι, διατάξεις, κτλ, που έχουν εμφανιστεί έχουν επηρεάσει και επηρεάζουν την άσκηση της πολιτικής, με σημαντικότερους σταθμούς τους νόμους 1975/1991 και 2910/2001 και τα Π.Δ. 358 και 359 του 1997. Λαμβάνοντας υπ' όψη τις εμπειρίες που προήλθαν από την πολιτική μετανάστευσης στην Ελλάδα, τα συμπεράσματα από την εφαρμογή ανάλογων πολιτικών στην Ιταλία, τη Γερμανία και τον Καναδά και τα γενικότερα χαρακτηριστικά της Ελλάδας ως χώρα υποδοχής και του σύγχρονου μεταναστευτικού φαινομένου που λαμβάνει χώρα σε αυτήν, στο σημείο αυτό επιχειρούμε να παρουσιάσουμε κάποιους βασικούς άξονες που θα πρέπει να περιλαμβάνει μία μεταναστευτική πολιτική για την Ελλάδα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στους άξονες της πολιτικής αυτής που επηρεάζουν περισσότερο τις υποδομές και τις υπηρεσίες για τους μετανάστες και πιο συγκεκριμένα στον αστικό χώρο, κάτι που αποτελεί και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Θεωρούμε όμως απαραίτητο να αναφερθούμε και σε γενικότερους άξονες που είναι αναγκαίοι για τη λειτουργία της και αποτελούν το απαραίτητο πλαίσιο για την εφαρμογή της πολιτικής που αφορά ειδικότερα τις υποδομές και τις υπηρεσίες.

7.1. Γενικοί άξονες της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής

Μία σωστά δομημένη και οργανωμένη μεταναστευτική πολιτική στη χώρα μας θα πρέπει να περιλαμβάνει γενικούς άξονες, οι οποίοι περιγράφονται περιληπτικά παρακάτω.

- **Η φιλοσοφία της μεταναστευτικής πολιτικής.** Πρωτεύον ζήτημα που επηρεάζει όλο το σχεδιασμό για τις υπηρεσίες, τις υποδομές αλλά και κάθε θέμα που αφορά γενικά τη μετανάστευση στη χώρα μας είναι η οπτική της πολιτικής για τους μετανάστες. Αν η μετανάστευση θεωρείται ως μια ευκαιρία για την απολαβή οικονομικών οφελών από τη χώρα μας και ίσως ένα μέσο αντιμετώπισης διαφόρων θεμάτων σε προσωρινή βάση, τότε είναι πιθανότερο σε μια αλλαγή των συνθηκών

να αλλάξει και η αντιμετώπιση που θα έχει η χώρα απέναντι τόσο στους νέους μετανάστες (αυξομείωση επιτρεπτού αριθμού, υιοθέτηση διαφορετικών κριτηρίων υποδοχής, κτλ) όσο και σε αυτούς που ήδη είναι εγκατεστημένοι στη χώρα (περισσότερα ή λιγότερα κίνητρα παραμονής, αύξηση ή περιορισμός της πρόσβασης σε υπηρεσίες). Αν αντίθετα θεωρείται πιο πρόσφορη η μακροπρόθεσμη οπτική του μεταναστευτικού φαινομένου, για λόγους δημογραφικούς, γενικά αναπτυξιακούς ή άλλους, τότε πιθανότερη είναι μια αντιμετώπιση που δε θα μεταβάλλεται εύκολα ανάλογα με τις συγκυρίες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση στην Ελλάδα, η καταλληλότερη θεώρηση για τη μετανάστευση, με βάση την υπάρχουσα εικόνα της ελληνικής πραγματικότητας, το χαρακτήρα του μεταναστευτικού φαινομένου και την εμπειρία από τη μέχρι τώρα εφαρμογή της πολιτικής, πρέπει να είναι τέτοια που να δίνει ιδιαίτερη σημασία σε κριτήρια οικονομικής φύσης που θα ωφελήσουν άμεσα τη χώρα, με την θέσπιση ανώτατου ετήσιου ορίου επιτρεπόμενων εισόδων. Δεν πρέπει όμως να φτάνει στο βαθμό που να συνδέει άμεσα την αντιμετώπιση από τις προσωρινές οικονομικές συνθήκες. Έτσι, θα πρέπει να έχει ταυτόχρονα ως προτεραιότητα τις ωφέλειες που θα έχει μια περισσότερο μακροχρόνια παρουσία των μεταναστών. Αυτό σημαίνει ότι η πιθανότητα της μόνιμης εγκατάστασης μεγάλου αριθμού αλλοδαπών μεταναστών δεν πρέπει να θεωρείται κατά βάση αρνητικό γεγονός, παρόλο που σε κάποιες ιδιαίτερα έκτακτες καταστάσεις θα μπορούν να μειώνονται τα κίνητρα για αυτήν.

- **Εναρμόνιση πολιτικής με τις διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες.** Ανεξάρτητα από το τι νοείται ως συμφέρον για τη χώρα, η Ελλάδα θα πρέπει να τηρεί όλες τις συμβάσεις και τις συμφωνίες που έχει συνάψει σε διεθνές επίπεδο και σχετίζονται με την αντιμετώπιση των μεταναστών. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η πλήρης εναρμόνιση με τις συνθήκες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την παροχή ασύλου.
- **Συνεργασία σε διακρατικό επίπεδο.** Η αντιμετώπιση των προβλημάτων που απορρέουν από το φαινόμενο της μετανάστευσης προς τη χώρα μας, απαιτεί τη συνεργασία με τις διάφορες χώρες που εμπλέκονται στις διαδικασίες αυτές και κυρίως με τις γειτονικές της χώρες. Ζητήματα όπως η μείωση της δυναμικής για τη φυγή του πληθυσμού και η αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα διακρατικής συνεργασίας, η οποία μάλιστα μπορεί να επιφέρει και πρόσθετα οφέλη γενικότερης φύσης στα συνεργαζόμενα μέρη (διάχυση ανάπτυξης, βελτίωση συνθηκών ζωής, κτλ).

- **Περιορισμός της παραοικονομίας.** Ένα ζήτημα που αποτελεί αντικείμενο του γενικότερου πολιτικού σχεδιασμού του κράτους αλλά με ιδιαίτερη σχέση με τη σύγχρονη εικόνα της μετανάστευσης στην Ελλάδα αποτελεί η παράνομη ή ανεπίσημη οικονομία. Ο περιορισμός τους θα συμβάλλει στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των μεταναστών, θα αυξήσει το βαθμό προστασίας από την επίσημη πολιτεία και θα περιορίσει γενικά τα αρνητικά φαινόμενα που συσχετίζονται με τη μετανάστευση.
- **Διαφάνεια στη χάραξη πολιτικής.** Η σχεδιασμός για την πολιτική μετανάστευσης πρέπει να γίνεται με διαφανείς διαδικασίες και μετά από διάλογο με τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών φορέων. Ιδιαίτερα σημαντική θα ήταν η δημιουργία μιας ανεξάρτητης αρχής παρακολούθησης και μελέτης του μεταναστευτικού φαινομένου όπου θα συμμετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς, ανάμεσά τους και εκπρόσωποι μεταναστών, η οποία θα μπορεί να εκπονεί προτάσεις για τη βελτίωση της μεταναστευτικής πολιτικής και να υποστηρίζει συμβουλευτικά και ενημερωτικά την επίσημη πολιτεία για αντίστοιχα θέματα.
- **Αλλαγή όρων χορήγησης ιθαγένειας.** Σημαντικό στοιχείο ενσωμάτωσης των μεταναστών στη χώρα υποδοχής είναι η δυνατότητα που έχουν να αποκτήσουν την υπηκοότητα της χώρας με όλα τα πλεονεκτήματα που προσφέρει αυτή. Η Ελλάδα αυτή τη στιγμή διαθέτει μια ιδιαίτερα αυστηρή πολιτική για τη χορήγηση της ιθαγένειας σε αλλοδαπούς μετανάστες, η οποία θα πρέπει να γίνει πιο ελαστική και ακόμα περισσότερο για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς.
- **Αποκέντρωση στη διαχείριση των μεταναστευτικών θεμάτων.** Το γεγονός ότι οι τοπικοί φορείς αυτοδιοίκησης βρίσκονται κοντύτερα στην κοινωνία από ότι το κεντρικό κράτος και έχουν αμεσότερη επαφή και γνώση της κατάστασης που ισχύει στην πραγματικότητα, τις εξελίξεις και τα προβλήματα που παρουσιάζονται, τους θέτει σε μια πλεονεκτικότερη θέση για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα όταν διαθέτουν τα μέσα παρέμβασης. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει όχι μόνο να υπάρξει μια απλή μεταφορά αρμοδιοτήτων και εξουσιών, αλλά και των μέσων που τις συνοδεύουν.
- **Συνεργασία πολιτείας με οργανώσεις.** Αντίστοιχα με τους τοπικούς φορείς αυτοδιοίκησης και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων των συλλόγων των ίδιων των μεταναστών, λόγω του χαρακτήρα τους μπορούν να έχουν καλύτερη γνώση των προβλημάτων και αποτελεσματικότητα στην επίλυσή τους.

Επομένως, η συνεργασία της πολιτείας με τις οργανώσεις αυτές μπορεί να βελτιώσει την αποδοτικότητα της πολιτικής.

- **Εκπροσώπηση και δικαίωμα ψήφου στην τοπική αυτοδιοίκηση.** Ως μέλη μιας τοπικής κοινωνίας οι μετανάστες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν την πορεία της μέσα από τις εκλογικές διαδικασίες που ισχύουν στο επίπεδο αυτό. Θα πρέπει λοιπόν να έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, τουλάχιστον στην θεσμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης, πράγμα που θα τους δώσει και αυξημένες δυνατότητες για την προώθηση των ζητημάτων που τους αφορούν.
- **Διαφάνεια στις διαδικασίες απέλασης και άρνησης εισόδου.** Οι διαδικασίες και τα κριτήρια απέλασης που ισχύουν στην ελληνική νομοθεσία για τους αλλοδαπούς χαρακτηρίζονται μάλλον αδιαφανείς και τουλάχιστον ασαφείς, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αμφιβολίες ως προς τα κίνητρα και τους σκοπούς τους. Το θέμα αυτό θα πρέπει να τύχει αντιμετώπισης.
- **Προστασία από κυκλώματα εκμετάλλευσης – πρόσβαση στη δικαιοσύνη.** Λόγω της θέσης τους οι μετανάστες αντιμετωπίζουν αυξημένη απειλή από κυκλώματα εκμετάλλευσης, τόσο από άτομα εντός της ελληνικής κοινωνίας, όσο και από αλλοδαπούς. Είναι γνωστό επίσης ότι οι μετανάστες και ιδιαίτερα οι παράνομοι αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες πρόσβασης στις επίσημες διαδικασίες απόδοσης δικαιοσύνης. Για τα δύο αυτά γεγονότα θα πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερη μέριμνα από την πολιτεία.
- **Αύξηση της διάρκειας ισχύος των αδειών παραμονής και εργασίας.** Το χρονικό διάστημα ισχύος των αδειών παραμονής και εργασίας είναι γενικά πολύ περιορισμένο και με χρονοβόρες διαδικασίες απόκτησης και ανανέωσης. Αυτά προκαλούν δυσάρεστες συνέπειες στο μετανάστη, αφού τον υποβάλλουν σε ένα καθεστώς αβεβαιότητας για τις προοπτικές παραμονής και εργασίας στη χώρα και πολλές φορές τον οδηγούν σε καταστάσεις παράνομης παραμονής ή εργασίας.
- **Συμμετοχή στο κόστος χρήσης των υποδομών.** Η οικονομική κατάσταση και η πολιτική της χώρας για τις κοινωνικές παροχές δεν επιτρέπει την απόλυτη κάλυψη του κόστους από την πολιτεία ή το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Ανάλογα με τις δυνατότητές τους, θα πρέπει και οι ίδιοι οι μετανάστες να συνεισφέρουν οικονομικά για τις υπηρεσίες που τους παρέχονται, ως μέλη πλέον του κοινωνικού συνόλου.
- **Οι ιδιωτικοί φορείς δεν πρέπει να υποκαθιστούν το κράτος.** Στοιχείο της παρούσας μεταναστευτικής πολιτικής που θα πρέπει να αλλάξει είναι η δυνατότητα που παρέχεται σε ιδιωτικούς φορείς να αποφασίζουν για τη νομιμότητα της

παρουσίας του μετανάστη στη χώρα. Δηλαδή υποκαθιστούν την αρμοδιότητα του κράτους στο ζήτημα αυτό, πράγμα για το οποίο ούτε έχουν τη γνώση αλλά ούτε και ο ρόλος τους το επιτρέπει.

7.2. Πολιτική για τις αστικές υποδομές και υπηρεσίες

Υστερα από την αναφορά στους γενικότερους άξονες που πρέπει να περιλαμβάνει η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα μελλοντικά, παρουσιάζουμε τις διαστάσεις της πολιτικής που αφορούν τις αστικές υποδομές.

Στέγαση

Οι κύριοι στόχοι της πολιτικής στον τομέα της στέγασης είναι οι παρακάτω.

- **Παροχή προσωρινής στέγασης.** Κατά το πρώτο διάστημα μετά την είσοδο των νέων μεταναστών στη χώρα είναι αναγκαία η παροχή στέγης μέχρι την απόκτηση μόνιμης κατοικίας. Επίσης, προσωρινή διαμονή δύναται να παρέχεται και στις περιπτώσεις μεταναστών που αντιμετωπίζουν προσωρινά έλλειψη στέγης.
- **Παροχή διευκολύνσεων για τους ήδη διαμένοντες στη χώρα.** Πολλοί αλλοδαποί μετανάστες αντιμετωπίζουν δυσκολίες εξεύρεσης στέγης ή διαμένουν σε χώρους που δεν τους προσφέρουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαμονής. Επομένως, απαραίτητη κρίνεται η παροχή βοήθειας για την αντιμετώπιση των δύσκολων αυτών καταστάσεων.
- **Ίση πρόσβαση στις στεγαστικές παροχές που ισχύουν για όλο τον πληθυσμό.** Παρά το γεγονός ότι το επίπεδο των στεγαστικών παροχών προς το σύνολο του πληθυσμού είναι γενικά ανεπαρκές, η πρόσβαση σε αυτές δεν πρέπει να αποκλείεται για τους μετανάστες.
- **Αποτροπή του κοινωνικού διαχωρισμού.** Η υποστήριξη κάθε μορφής στο ζήτημα της κατοικίας προς τους μετανάστες θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται η γκετοποίηση τους σε αστικό ή η ανισοκατανομή τους σε εθνικό επίπεδο.

Εκπαίδευση

Η πολιτική στον τομέα της εκπαίδευσης αποσκοπεί στους εξής στόχους:

- **Πολιτική ένταξης και όχι αφομοίωσης.** Η πολιτική για τους αλλοδαπούς μαθητές θα πρέπει να στοχεύει στην ομαλή ένταξή τους στο σχολικό περιβάλλον και όχι στην αφομοίωσή τους με την έννοια της ομογενοποίησης τους. Επομένως, θα τους παρέχεται παιδεία η οποία θα περιλαμβάνει στοιχεία από τη χώρα καταγωγής τους.
- **Ιδιαίτερη μέριμνα για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αλλοδαπών μαθητών.** Η προέλευση των αλλοδαπών μαθητών από διαφορετικό περιβάλλον συνεπάγεται ιδιαιτερότητες (πολιτισμικές, γλωσσικές, κ.ά.) για αυτούς, οι οποίες χρήζουν ειδικής διαχείρισης από το σχολείο.
- **Αποφυγή διαχωρισμού στο σχολείο.** Κάθε ενέργεια που γίνεται στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν θα πρέπει να ενισχύει το διαχωρισμό μεταξύ των μαθητών με βάση την πολιτισμική, γλωσσική ή την εθνική τους προέλευση, αλλά το αντίθετο.
- **Ολοκλήρωση της βασικής εκπαίδευσης.** Το φαινόμενο της πρόωρης διακοπής της βασικής εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών που εμφανίζεται αυξημένο σε σχέση με το γηγενή πληθυσμό, χρειάζεται ιδιαίτερης αντιμετώπισης.
- **Πρόσβαση στην εκπαίδευση και για τα παιδιά των παράνομων μεταναστών.** Το δικαίωμα στην εκπαίδευση αποτελεί, με βάση τις διεθνείς συμβάσεις, ένα από τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα που θα πρέπει να παραχωρείται ακόμα και στην περίπτωση των παιδιών των μεταναστών που δεν έχουν νομιμοποιηθεί.
- **Προώθηση κοινωνικοποίησης εκτός σχολείου.** Λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των αλλοδαπών μαθητών είναι απαραίτητη η συμπλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με δραστηριότητες εκτός σχολείου, που θα έχουν και άλλους στόχους εκτός των καθαρά εκπαιδευτικών.

Κατάρτιση

Οι κύριοι στόχοι στον τομέα της κατάρτισης είναι οι εξής:

- **Ίση πρόσβαση στις υποδομές κατάρτισης.** Στον τομέα της κατάρτισης οι υπάρχουσες γενικές υπηρεσίες πρέπει να προσφέρουν πρόσβαση και στους μετανάστες, στο ίδιο επίπεδο με το γηγενή πληθυσμό.
- **Προσαρμογή στα χαρακτηριστικά των μεταναστών.** Εκτός από τις γενικές υπηρεσίες κατάρτισης που παρέχονται στο σύνολο του πληθυσμού, είναι απαραίτητη και η δημιουργία ειδικών δομών κατάρτισης οι οποίες θα απευθύνονται στους μετανάστες και θα λαμβάνουν υπ' όψη τις διαφορετικές ανάγκες, δυνατότητες και επιθυμίες τους.
- **Κατάρτιση που προσφέρει ευελιξία και ανταποκρίνεται στις συνθήκες της αγοράς.** Οι σύγχρονες συνθήκες στην οικονομία απαιτούν αυξημένες ικανότητες ευελιξίας και προσαρμοστικότητας από τους εργαζόμενους. Απαραίτητη προϋπόθεση επίσης για τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα της προσφερόμενης κατάρτισης είναι να διαμορφώνεται λαμβάνοντας υπ' όψη τις συνθήκες που επικρατούν ως προς τη ζήτηση στην αγορά εργασίας.
- **Σύνδεση κατάρτισης με απασχόληση.** Επειδή η κατάρτιση στοχεύει εν τέλει στην επαγγελματική αποκατάσταση του καταρτιζόμενου με την απόκτηση των κατάλληλων προσόντων, είναι επιθυμητή η σύνδεση των υπηρεσιών κατάρτισης με την αγορά εργασίας για τη διεύρυνση των δυνατοτήτων εισόδου του μετανάστη σε αυτήν.

Απασχόληση

Η πολιτική στο συγκεκριμένο τομέα αποσκοπεί στους παρακάτω στόχους:

- **Εκμετάλλευση των προσόντων των μεταναστών.** Οι μετανάστες που είναι εγκατεστημένοι στη χώρα καθώς και αυτοί που εισέρχονται κατά την παρούσα περίοδο διαθέτουν προσόντα και δυνατότητες που χρήζουν αξιοποίησης στον τομέα της απασχόλησης. Κατευθυνόμενοι προς τις κατάλληλες θέσεις απασχόλησης ανάλογα με τα προσόντα τους, βελτιώνεται τόσο η δική τους θέση όσο και αυτή της χώρας συνολικά.
- **Προσανατολισμός στην αγορά εργασίας.** Η υποστήριξη των μεταναστών μέσω της έγκυρης ενημέρωσης και πληροφόρησής τους για τις διαθέσιμες επιλογές στα ζητήματα που αφορούν την απασχόληση, συμβάλλει στην ευκολότερη ένταξή τους στην εργασία.

- **Εξίσωση δικαιωμάτων με τους γηγενείς εργαζόμενους.** Για την αποφυγή της τοποθέτησης του αλλοδαπού δυναμικού σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους υπόλοιπους εργαζόμενους, είναι απαραίτητη η προσφορά των ίδιων δικαιωμάτων με αυτούς, καθώς και η ίση πρόσβαση στις διαθέσιμες υπηρεσίες και παροχές για το σύνολο του εργατικού δυναμικού.
- **Αποσύνδεση από τον εργοδότη.** Η εξάρτηση των αδειών παραμονής και εργασίας από την προσφορά υπηρεσιών σε έναν εργοδότη, έχει αρνητικές επιπτώσεις σε διάφορα επίπεδα για τον αλλοδαπό εργαζόμενο. Αντίθετα, η διασύνδεση των αδειών αυτών με συγκεκριμένο κλάδο απασχόλησης και όχι με συγκεκριμένο εργοδότη είναι πιθανότερο να οδηγήσει σε ευνοϊκότερα αποτελέσματα.
- **Αυστηρός έλεγχος των συνθηκών απασχόλησης.** Η εμπειρία ως τώρα έχει δείξει ότι η απασχόληση των αλλοδαπών συχνά χαρακτηρίζεται από άσχημες συνθήκες εργασίας, γεγονός που ως ένα βαθμό οφείλεται και στον ελλιπή έλεγχο από την πολιτεία. Επομένως, είναι απαραίτητη η πραγματοποίηση αυστηρότερων ελέγχων.
- **Ενιαία άδεια παραμονής και εργασίας.** Η χορήγηση άδειας εργασίας και παραμονής με μία μοναδική διαδικασία συμβάλλει στην αποφυγή των προβλημάτων που σχετίζονται με την ύπαρξη ξεχωριστών διαδικασιών για τις παραπάνω άδειες, όπως οι γραφειοκρατικές καθυστερήσεις και η απασχόληση στην ανεπίσημη οικονομία.

Υγεία – Πρόνοια

Στους τομείς αυτούς οι στόχοι είναι οι εξής:

- **Πρόσβαση νόμιμων και παράνομων στις υπηρεσίες υγείας.** Ανάλογα με την εκπαίδευση, οι υπηρεσίες υγείας πρέπει να παρέχονται σε όλους, ανεξάρτητα από το βαθμό νομιμότητας της παρουσίας τους στη χώρα.
- **Ίση πρόσβαση και δικαιώματα με το γηγενή πληθυσμό.** Εκτός από τη διάκριση μεταξύ νόμιμου και παράνομου μετανάστη, στις παροχές υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας δεν πρέπει να γίνεται ανάλογη διάκριση μεταξύ γηγενούς πληθυσμού και αλλοδαπού. Η πρόσβαση πρέπει να είναι το ίδιο εύκολη και για τους μετανάστες, όπως και για το σύνολο του πληθυσμού.
- **Προσαρμογή υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας στην ιδιαιτερότητα του μετανάστη.** Η ιδιότητα της κατοχής άλλου πολιτισμικού, γλωσσικού ή

θρησκευτικού υποβάθρου, συνεπάγεται και την ανάγκη προσαρμογής των παρεχόμενων υπηρεσιών στα διαφορετικά χαρακτηριστικά του μετανάστη.

- **Ειδικές υπηρεσίες πρόνοιας.** Εκτός από τις γενικές υπηρεσίες πρόνοιας, οι διαφορετικές ανάγκες των μεταναστών απαιτούν και διαφοροποιημένες και ειδικά σχεδιασμένες για την εξυπηρέτησή τους υποδομές, αλλά και εξειδικευμένες ανάλογα με την εξυπηρετούμενη εθνοτική ομάδα. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίνεται στις πιο ευάλωτες κατηγορίες του μεταναστευτικού πληθυσμού, όπως είναι τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι, οι γυναίκες, οι νέοι και οι οικογένειες.
- **Τσα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά δικαιώματα.** Καθώς ο στόχος της πολιτικής πρέπει να είναι η αποφυγή των διακρίσεων κυρίως στις πιο σημαντικές από τις υπηρεσίες που εξυπηρετούν τον πληθυσμό, είναι ανάγκη ο καθένας, ανεξάρτητα από αν είναι μετανάστης ή γηγενής, να έχει ισότιμη αντιμετώπιση από την πολιτεία όσον αφορά τα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά του δικαιώματα. Σημαντική επίσης παροχή για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του μετανάστη θα είναι η δυνατότητα μεταφοράς των παραπάνω δικαιωμάτων από χώρα σε χώρα με διακρατικές συμφωνίες.

Πολιτισμός – Θρησκεία – Ψυχαγωγία

Η πολιτική στους συγκεκριμένους τομείς στοχεύει:

- **Άρση εμποδίων για θρησκευτική ελευθερία.** Ο σεβασμός στη διαφορετικότητα του μετανάστη αναιρείται από την ύπαρξη εμποδίων για την ελεύθερη θρησκευτική έκφραση. Παράλληλα, θα πρέπει να προσφέρονται και οι δυνατότητες για την εκτέλεση των θρησκευτικών λειτουργιών.
- **Ενίσχυση πολιτιστικών δραστηριοτήτων και της πολιτιστικής ανταλλαγής.** Η ποιότητα ζωής προάγεται με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων πολιτιστικού περιεχομένου. Προτεραιότητα της πολιτείας θα πρέπει να αποτελεί η δυνατότητα συμμετοχής και της μεταναστευτικής κοινότητας σε δράσεις πολιτισμού, ενώ ιδιαίτερα θετική θα ήταν η πραγματοποίηση παρόμοιων εκδηλώσεων με τη συμμετοχή μελών τόσο από το γηγενή όσο και από το μεταναστευτικό πληθυσμό.
- **Διατήρηση των ιδιαίτερων πολιτιστικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών.** Εφόσον η φιλοσοφία της μεταναστευτικής πολιτικής δίνει προτεραιότητα στην κατεύθυνση της ενσωμάτωσης των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής και όχι

στην αφομοίωσή τους με την εξάλειψη των ιδιαιτεροτήτων τους, συνεπάγεται ότι η διατήρηση των ιδιαίτερων στοιχείων τους (ήθη, έθιμα, παραδόσεις, κτλ) πρέπει να διασφαλίζεται από την πολιτεία.

- **Αύξηση ευκαιριών για ψυχαγωγικές δραστηριότητες.** Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και ιδιαίτερα στις πόλεις κάνει ιδιαίτερα σημαντική την ικανοποίηση αναγκών που αναφέρονται στην ισορροπία του ατόμου. Οι ανάγκες για ψυχαγωγία, αναψυχή, άθληση, κτλ, θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές για την ποιότητα ζωής του συνόλου του πληθυσμού. Ιδιαίτερη φροντίδα από την πλευρά της πολιτείας θα πρέπει να υπάρξει για τους μετανάστες, ομάδα που κατά γενική ομολογία διαθέτει μειωμένες ευκαιρίες για την εκπλήρωση των παραπάνω αναγκών.

Αρχική και μακροχρόνια υποστήριξη – Ενημέρωση για θέματα μεταναστών – Συμβουλευτικές υπηρεσίες

Οι στόχοι της πολιτικής στους τομείς αυτούς είναι οι εξής:

- **Παροχή αρχικής υποστήριξης.** Κατά τον πρώτη περίοδο εγκατάστασης οι μετανάστες έχουν ανάγκη από διαφοροποιημένο είδος υποστήριξης σε σχέση με την επόμενη φάση, που θα έχουν ως ένα βαθμό προσαρμοστεί.
- **Μακροχρόνια υποστήριξη για μετανάστες με αυξημένα προβλήματα.** Εκτός από την αρχική υποστήριξη που συνήθως χρειάζονται όλοι σχεδόν οι μετανάστες, χρειάζεται και υποστήριξη και σε πιο μακροχρόνια βάση ειδικά προς εκείνες τις κατηγορίες που αντιμετωπίζουν εντονότερα προβλήματα.
- **Ενίσχυση οργανώσεων, συλλόγων και εθελοντών.** Ευρεία υποστήριξη προς τους μετανάστες προσφέρουν διάφορες οργανώσεις, σύλλογοι (και των ίδιων των μεταναστών) και εθελοντές. Με τη βοήθεια της πολιτείας οι παραπάνω φορείς μπορούν να παράγουν ιδιαίτερα αξιόλογο έργο, μιας και βρίσκονται σε αμεσότερη επαφή με τον εξυπηρετούμενο.
- **Πρόσβαση στις υπηρεσίες και προσαρμογή αυτών.** Ο μετανάστης θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα εξυπηρέτησης από τις υπάρχουσες υπηρεσίες υποστήριξης, ενημέρωσης και πληροφόρησης, το ίδιο εύκολα με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Για να μπορούν όμως οι υπηρεσίες αυτές να προσφέρουν μεγαλύτερη βοήθεια θα πρέπει να προσαρμοστούν στις ειδικές προϋποθέσεις του μετανάστη.

- **Εξειδικευμένες υπηρεσίες για τους μετανάστες.** Οι μετανάστες σαν ομάδα αντιμετωπίζουν ποικίλα προβλήματα, που σε μεγάλο βαθμό είναι και διαφορετικά από τα αντίστοιχα που αντιμετωπίζει γενικά το κοινωνικό σύνολο. Ως εκ τούτου, έχουν ανάγκη από διαφοροποιημένες υπηρεσίες που θα δημιουργούνται ειδικά για την εξυπηρέτησή τους.

Ενσωμάτωση των μεταναστών και ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας

Οι κύριοι στόχοι της πολιτικής είναι οι παρακάτω:

- **Πληροφόρηση της κοινωνίας σχετικά με τους μετανάστες και θετική διαμόρφωση αυτής.** Η κοινωνία υποδοχής είναι ανάγκη να ενημερώνεται έγκυρα για κάθε ζήτημα που αφορά τη μετανάστευση και τις αλλαγές που επιφέρει η παρουσία των μεταναστών στη χώρα. Κάθε ενέργεια από την πλευρά της πολιτείας θα πρέπει να συμβάλλει στη σωστή πληροφόρηση και τη θετική διαμόρφωση της κοινωνίας, απαραίτητος όρος για την επιτυχημένη ενσωμάτωση των μεταναστών σε αυτήν.
- **Καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού.** Οι μετανάστες αποτελούν μία από τις κοινωνικές ομάδες που κατά κόρον γίνεται θύμα διακρίσεων, τόσο από την πολιτεία όσο και από την κοινωνία γενικότερα, με κάθε συνέπεια που μπορεί να έχει μια τέτοια πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, ανήκει στις κατηγορίες του πληθυσμού που διατρέχουν μεγαλύτερους κινδύνους κοινωνικού αποκλεισμού, είτε αυτός εκφράζεται χωρικά είτε όχι.
- **Πληροφόρηση και κατάρτιση των μεταναστών για την κοινωνία υποδοχής.** Σωστή ενημέρωση και κατάρτιση πάνω στα χαρακτηριστικά της κοινωνίας υποδοχής χρειάζονται και οι μετανάστες, τα οποία μπορεί να διαφέρουν αρκετά από αυτά που διαθέτουν οι ίδιοι. Η διαδικασία προσαρμογής είναι μια διαδικασία που απαιτείται και από τις δύο πλευρές, κοινωνία υποδοχής και μετανάστες, για την ευκολότερη ένταξη στο νέο περιβάλλον.
- **Διασύνδεση της κοινωνίας υποδοχής και των μεταναστών.** Η ένταξη των μεταναστών με κατάλληλο τρόπο γίνεται με πιο επιτυχημένο τρόπο αν υπάρχει αλληλεπίδραση με την κοινωνία υποδοχής, με την προώθηση κοινών δραστηριοτήτων, εκδηλώσεων, κτλ, που ενισχύουν τη διαδικασία ενσωμάτωσης.

- **Ενσωμάτωση των μεταναστών και όχι αφομοίωση.** Γενικότερος στόχος πολιτικής της Ελλάδας θα πρέπει να είναι όχι η αφομοίωση των μεταναστών σε έναν κυρίαρχο πολιτισμό, πλήρως ομογενοποιημένο και επικεντρωμένο στα χαρακτηριστικά του ελληνικού πολιτισμού και κουλτούρας με εξάλειψη των ιδιαιτεροτήτων και της διαφορετικής έκφρασης που διαθέτουν. Αντίθετα, ο σκοπός της πολιτικής θα πρέπει να αποτελεί η ενσωμάτωση των μεταναστών σε μια κοινωνία που θα σέβεται και θα αποδέχεται τον πλουραλισμό και θα χαρακτηρίζεται από ανοχή.
- **Κατάρτιση – πληροφόρηση του προσωπικού των δημόσιων υπηρεσιών.** Ο σημαντικός ρόλος και η σημασία που έχουν οι δημόσιες υπηρεσίες στη διαδικασία ένταξης των μεταναστών αναιρείται πολλές φορές από την άγνοια και την προκατάληψη του ανθρώπινου δυναμικού τους, που οδηγεί σε συμπεριφορές διακρίσεων κατά των αλλοδαπών. Η καταπολέμηση των φαινομένων απαιτεί σωστή κατάρτιση και πληροφόρηση.

7.3. Προτεινόμενες υποδομές και υπηρεσίες

Ανάλογα με τη κατάταξη που ακολουθήθηκε στην ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης και στις προτάσεις για τη μεταναστευτική πολιτική, οι προτεινόμενες υπηρεσίες και υποδομές παρουσιάζονται ανά τομείς. Αυτές αντιστοιχούν στους βασικούς άξονες πολιτικής που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Σε πολλές περιπτώσεις βέβαια ενδέχεται να εξυπηρετούν περισσότερους από ένα στόχο ή να μπορούν να ενταχθούν σε περισσότερους από έναν τομέα, όπως για παράδειγμα ταυτόχρονα στους τομείς της απασχόλησης και της εκπαίδευσης. Η κατηγοριοποίησή τους λοιπόν δεν έχει κάποια ιδιαίτερη αξία, εκτός από τη διευκόλυνση της κατανόησης από τον αναγνώστη.

Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι οι προτάσεις για τις αστικές υποδομές και υπηρεσίες, δεν εκπονήθηκαν τόσο με βάση τον παράγοντα της εφικτότητας στο παρόν ή στο άμεσο μέλλον. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι στερούνται ρεαλισμού, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις λειτουργούν ως υποδείγματα και ως επιθυμητή κατεύθυνση για κάθε ενέργεια που θα αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των μεταναστών στις πόλεις. Αναγνωρίζοντας λοιπόν την δυσκολία δημιουργίας τους στο προσεχές μέλλον και την ιδιότητά τους να αποτελούν περισσότερο κατευθυντήριες

γραμμές, πολλές από αυτές έχουν ίσως αφηρημένη μορφή και θα πρέπει κάθε φορά να εξειδικεύονται με βάση τα χαρακτηριστικά κάθε πόλης ή κάθε εποχής.

Στέγαση

- ♦ **Ξενώνες – κέντρα υποδοχής.** Για την εξυπηρέτηση της ανάγκης για προσωρινή στέγαση των νέων μεταναστών, αμέσως μετά την είσοδό τους στη χώρα ή για αυτούς που προσωρινά αντιμετωπίζουν πρόβλημα στέγης προτείνεται η δημιουργία ξενώνων και κέντρων υποδοχής, που θα συμπεριλαμβάνουν και άλλες υπηρεσίες που αναφέρονται αναλυτικά στον τομέα της αρχικής υποστήριξης. Οι ξενώνες αυτοί θα μπορούν να εξειδικεύονται σε ορισμένες κατηγορίες μεταναστών, όπως οικογένειες, νέοι, παιδιά, γυναίκες, κτλ, για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους. Οι φορείς που είναι καταλληλότεροι για τη λειτουργία των υπηρεσιών αυτών είναι ο Δήμος και οι μη κερδοσκοπικές και φιλανθρωπικές οργανώσεις.
- ♦ **Διασύνδεση με εθελοντές.** Προσωρινή στέγαση σε διάφορες συνοικίες της πόλης μπορούν να παρέχουν εθελοντές στους ιδιόκτητους χώρους τους. Με τη συμβολή των παραπάνω φορέων, θα καταγράφονται οι ανάγκες για παροχή προσωρινής στέγης και στη συνέχεια θα μπορούν να διοχετεύουν τους μετανάστες στους αντίστοιχους χώρους που διαθέτουν οι εθελοντές.
- ♦ **Υπηρεσία ενημέρωσης – προσανατολισμού για εξεύρεση στέγης.** Στα πλαίσια του Δήμου θα μπορεί να δημιουργηθεί μία υπηρεσία για τον προσανατολισμό των μεταναστών προς τις διαθέσιμες κατοικίες της πόλης για τη μόνιμη εγκατάστασή τους.
- ♦ **Δημοτική κατοικία.** Ιδιαίτερα αποτελεσματική λύση που είναι αρκετά διαδεδομένη σε ευρωπαϊκές πόλεις είναι η ενοικίαση από το Δήμο ιδιόκτητων κατοικιών προς άτομα με προβλήματα εξεύρεσης στέγης. Οι δήμοι της χώρας μας θα έχουν τη δυνατότητα εξυπηρέτησης πολιτών με πιο έντονα προβλήματα στέγης, ανάμεσά τους και μετανάστες, αν ακολουθήσουν το παράδειγμα των πόλεων αυτών. Στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας, πιο εφικτή λύση φαίνεται να είναι η μίσθωση ιδιωτικών κατοικιών από το Δήμο, η παραχώρησή τους σε μετανάστες με συμμετοχή των εξυπηρετούμενων κατά ένα μόνο ποσοστό στο ενοίκιο. Κάθε λύση όμως που επιλέγεται θα πρέπει να στηρίζεται στη βάση της αποφυγής του χωρικού

διαχωρισμού των μεταναστών λόγω της χωρικής συγκέντρωσης των κατοικιών αυτών σε ορισμένες περιοχές της πόλης.

- ♦ **Δάνεια – επιχορηγήσεις.** Έμμεση βοήθεια για την απόκτηση μόνιμης στέγης θα μπορούσε να υπάρξει με τη μορφή δανείων ή επιχορηγήσεων για την αγορά κατοικίας ή οικοπέδου από τους μετανάστες. Υποστήριξη αυτού του είδους θα μπορούσαν να προσφέρουν κρατικές υπηρεσίες, τράπεζες και δήμοι.
- ♦ **Επιδότηση ενοικίου.** Επιπρόσθετη μορφή βοήθειας θα μπορούσε να προσφέρει ο Δήμος με την χρηματοδότηση μέρους του ενοικίου που πληρώνουν οι μετανάστες, μέσω επιδοτήσεων.
- ♦ **Στέγη για εποχιακούς εργάτες.** Κατηγορία μεταναστών που χρήζει ξεχωριστής αντιμετώπισης είναι οι αλλοδαποί εργάτες που δουλεύουν για ένα χρονικό διάστημα κάθε χρόνο και οι οποίοι παρουσιάζουν έντονη κινητικότητα σε ετήσια βάση ανάμεσα στην Ελλάδα και τις χώρες προέλευσής τους. Για την κατηγορία αυτή προτείνεται η λειτουργία ξενώνων, αντίστοιχων με αυτών που εξυπηρετούν ανάγκες για προσωρινή στέγαση, στους οποίους θα είναι προσυμφωνημένη η διάρκεια διαμονής για κάθε χρόνο, καθώς και ο συνολικός αριθμός των ετών.

Εκπαίδευση

- ♦ **Επαφή με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χώρας προέλευσης.** Τα παιδιά των αλλοδαπών μεταναστών έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν εκπαίδευση που θα τους προσφέρει τη γνωριμία και τη γνώση της χώρας από την οποία προέρχονται, δηλαδή του πολιτισμού, της ιστορίας, της γλώσσας, κτλ, επιπρόσθετα με την υπόλοιπη διδασκαλία. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρχουν μαθήματα και εκδηλώσεις με αυτά τα αντικείμενα για τα παιδιά των μεταναστών, πρώτης ή δεύτερης γενιάς.
- ♦ **Εκπαιδευτικό προσωπικό.** Προτείνεται η κατάρτιση του υφιστάμενου προσωπικού των σχολείων, μέσω σεμιναρίων, για την προσαρμογή του στην παρουσία των αλλοδαπών μαθητών, καθώς και η εισαγωγή μαθημάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στους αντίστοιχες σχολές των πανεπιστημίων. Σε περιπτώσεις σχολείων όπου συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός αλλοδαπών μαθητών θα πρέπει να προσλαμβάνεται προσωπικό, γηγενές ή μη, που να διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις της γλώσσας και του πολιτισμικού υποβάθρου των μαθητών αυτών.

- ♦ **Διδασκαλία ελληνικών σαν δεύτερη γλώσσα.** Σημαντική παροχή για τα παιδιά των μεταναστών αποτελεί η εκμάθηση των ελληνικών ως δεύτερη γλώσσα, στα πλαίσια του σχολείου, με ειδικά για το σκοπό αυτό βιβλία και εξοπλισμό.
- ♦ **Αναγνώριση της διαπολιτισμικής πραγματικότητας.** Τα μαθήματα, οι εκδηλώσεις και γενικά καθετί που προσφέρεται στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στο γεγονός της παρουσίας ανάμεσα στους διδασκόμενους παιδιών αλλοδαπών. Έτσι τα παιδιά των μεταναστών δεν θα βρίσκονται σε μειονεκτική θέση κατά τη διαδικασία μάθησης, ενώ και τα παιδιά που προέρχονται από το γηγενή πληθυσμό θα μαθαίνουν και θα αποδέχονται τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν τα πρώτα. Παράλληλα, θετική συμβολή στην αποδοχή και την επιτυχημένη ένταξη των αλλοδαπών έχουν οι ανοικτές συζητήσεις και εκδηλώσεις που απευθύνονται στους γονείς και τα παιδιά, τόσο των αλλοδαπών όσο και των Ελλήνων, με την υποστήριξη οργανώσεων και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.
- ♦ **Κοινές διαπολιτισμικές δραστηριότητες.** Για την διευκόλυνση της ένταξης των αλλοδαπών μαθητών και της κοινωνικοποίησής τους και παράλληλα την προώθηση της αποδοχής τους, προτείνονται διάφορες δράσεις, είτε εντός του σχολείου είτε εκτός αυτού. Τέτοιες δράσεις είναι το θέατρο, οι γιορτές, το παιχνίδι, οι καλοκαιρινές κατασκηνώσεις, οι επισκέψεις σε διάφορους πολιτιστικούς χώρους και οι εκδρομές, με τη συμμετοχή του συνόλου των μαθητών, με τη συνεργασία των νομαρχιακών φορέων, διαφόρων οργανώσεων και των δήμων.
- ♦ **Μικτές τάξεις.** Είναι απαραίτητη, για την αποφυγή του διαχωρισμού μέσα στο σχολείο, η διεξαγωγή των μαθημάτων σε μικτές, κατά το δυνατόν, τάξεις αλλοδαπών και Ελλήνων, εκτός από την περίπτωση της παροχής ειδικής διδασκαλίας προς τα παιδιά των μεταναστών που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα μάθησης και προσαρμογής στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- ♦ **Κοινός σχεδιασμός με σχολεία αλλοδαπών.** Παρόλο που η ύπαρξη σχολείων αλλοδαπών ενδέχεται να συμβάλλει στο διαχωρισμό τους και να θέτει εμπόδια στην ομαλή ενσωμάτωσή τους, εν τούτοις σχολεία τέτοιου είδους λειτουργούν. Για τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων θα πρέπει να υπάρξει πρόνοια για κοινό σχεδιασμό και συνεργασία με τα υπόλοιπα σχολεία, κίνηση που επιτρέπει και το άνοιγμά τους προς την τοπική κοινωνία, προσφέροντας τις υπηρεσίες τους και σε παιδιά Ελλήνων.

- ♦ **Αποτροπή της εγκατάλειψης.** Οι μετανάστες ανήκουν σε μια ομάδα πληθυσμού που εμφανίζει αυξημένα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της βασικής εκπαίδευσης, λόγω των δυσμενών συνθηκών που αντιμετωπίζουν αλλά και λόγω άγνοιας για την αναγκαιότητά της. Για τη βελτίωση της κατάστασης κρίνεται θετική η ενημέρωση των μαθητών και των γονιών τους με διάφορους τρόπους, όπως με εκδηλώσεις, προσωπικές συζητήσεις με μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού και την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των συλλόγων μεταναστών, του εκπαιδευτικού προσωπικού, των οργανώσεων και της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης.

Κατάρτιση

- ♦ **Προγράμματα κατάρτισης.** Προτείνεται η πραγματοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης στην ελληνική γλώσσα για ενήλικους μετανάστες, παράλληλα με την επαγγελματική κατάρτιση που θα λαμβάνουν στα πλαίσια των υφιστάμενων υποδομών κατάρτισης και η οποία θα πρέπει να δίνει βάρος σε ειδικότητες για τις οποίες παρατηρείται ή προβλέπεται να υπάρξει ζήτηση στην αγορά εργασίας. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να προσαρμοστούν στις ιδιαίτερες ελλείψεις και αδυναμίες των μεταναστών, όπως είναι η μειωμένη ικανότητα αντίληψης και κατανόησης.
- ♦ **Προγράμματα ειδικά για μετανάστες.** Ειδικά για τους μετανάστες προτείνονται νέα προγράμματα κατάρτισης, σχεδιασμένα με βάση τις ανάγκες και τις δυνατότητές τους. Πιο συγκεκριμένα, τα προγράμματα αυτά θα έχουν προσαρμοσμένο ωράριο, χρονική διάρκεια, περιεχόμενο βασισμένο στις ανάγκες για απασχόληση σε τοπικό επίπεδο και στην ύπαρξη γλωσσικών δυσκολιών.
- ♦ **Σύνδεση με την απασχόληση.** Σε κάθε υπηρεσία παροχής επαγγελματικής κατάρτισης του Δήμου, του ΟΑΕΔ, της Νομαρχίας και διαφόρων μη κυβερνητικών οργανώσεων θα προσφέρεται προσανατολισμός και ενημέρωση για τις υπάρχουσες λύσεις στην αγορά εργασίας σε συνεργασία με εργοδότες, ώστε ο καταρτιζόμενος να έχει τη δυνατότητα αμέσως μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος ή παράλληλα με αυτό να απασχοληθεί σε κάποια θέση εργασίας.

Απασχόληση

- ♦ **Γραφείο ενημέρωσης.** Στις κυριότερες πόλεις κάθε νομού, προτείνεται η λειτουργία γραφείων ενημέρωσης των μεταναστών για θέματα σχετικά με την απασχόλησή τους. Τα γραφεία αυτά θα λειτουργούν με την υποστήριξη των επιμελητηρίων, των εργατικών ενώσεων και των υπηρεσιών του ΟΑΕΔ. Στόχος τους θα είναι η καταγραφή των επαγγελματικών προσόντων των μεταναστών, η ενημέρωση και ο προσανατολισμός για την αγορά εργασίας, δηλαδή η πληροφόρηση για τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας και η ενθάρρυνση και παροχή υποστήριξης για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών από μέρους τους, για παράδειγμα μέσω της πραγματοποίησης μελετών για τα ενδεχόμενα επιτυχίας των πρωτοβουλιών αυτών. Αντικείμενό τους επίσης θα είναι η διερεύνηση καταγγελιών για αυθαιρεσίες εργοδοτών κατά μεταναστών εργαζομένων, η ενημέρωση για τις εξελίξεις στους κλάδους δραστηριότητας των αλλοδαπών εργαζομένων ή επιχειρηματιών, η παροχή βοήθειας για την έκδοση ή ανανέωση των αδειών εργασίας και η εξυπηρέτηση των εποχιακών εργατών για τις υπάρχουσες ευκαιρίες απασχόλησης.
- ♦ **Ενίσχυση της επιθεώρησης εργασίας.** Το φαινόμενο της εκμετάλλευσης των αλλοδαπών εργαζομένων είναι ιδιαίτερα έντονο και για την αντιμετώπισή του απαιτείται η ενίσχυση του ελέγχου στον τομέα αυτό, μέσω της αύξησης του προσωπικού της αντίστοιχης υπηρεσίας της νομαρχίας και της εντατικοποίησης των ελέγχων.
- ♦ **Πρόσληψη μεταναστών στους δήμους.** Αποτελεσματικό μέτρο για την προώθηση της απασχόλησης των μεταναστών, με θετικές επιπτώσεις για την ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία, θα ήταν η προσφορά εργασίας σε δημοτικές υπηρεσίες και επιχειρήσεις κατά προτεραιότητα για τους μετανάστες και άλλες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.

Υγεία – πρόνοια

- ♦ **Κατάρτιση του προσωπικού υγείας και των υπηρεσιών πρόνοιας.** Η παροχή εξυπηρέτησης με κατάλληλο τρόπο προς τους μετανάστες προϋποθέτει την κατάρτιση του προσωπικού των υπηρεσιών αυτών πάνω στις ανάγκες και τις

ιδιαιτερότητές τους, λόγω πολιτισμικού υποβάθρου ή θρησκευτικών πεποιθήσεων. Κατάρτιση του είδους αυτού μπορεί να προσφερθεί από το αντίστοιχο υπουργείο, διάφορες οργανώσεις εθελοντών ή μεταναστών και επιστήμονες.

- ♦ **Ο θεσμός του μεσολαβητή.** Σημαντικός παράγοντας διευκόλυνσης της εξυπηρέτησης των μεταναστών στις υπηρεσίες υγείας είναι η τοποθέτηση μεσολαβητών σε αυτές, οι οποίοι θα είναι γνώστες του πολιτισμού, της κουλτούρας και της γλώσσας των μεταναστών. Σε περιοχές με αυξημένη συγκέντρωση μεταναστών, η παρουσία ενός τέτοιου προσώπου μπορεί να προσφέρει μεγάλη βοήθεια, σε προσωπικό και σε μετανάστες.
- ♦ **Υπηρεσίες πρόνοιας για ειδικές ομάδες.** Για ειδικές ομάδες πληθυσμού, όπως κακοποιημένες γυναίκες, παιδιά, νήπια, ηλικιωμένοι, οικογένειες, άτομα με ειδικές ανάγκες, πρώην φυλακισμένοι και άτομα με χρόνιες παθήσεις, χρειάζονται εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης ποικίλης μορφής μέσα σε άλλες γενικότερες, όπως ιδρύματα, οργανώσεις, δήμους, νομαρχίες και οργανισμούς.
- ♦ **Διακρατικές συμφωνίες για μεταφορά ασφαλιστικής κάλυψης.** Για την αναγνώριση της εργασίας των μεταναστών και των ασφαλιστικών δικαιωμάτων που προκύπτουν από αυτήν, τόσο στα κράτη προέλευσης όσο και στην Ελλάδα, θα πρέπει να υπογραφούν συμφωνίες για την εξασφάλιση της απολαβής των ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών παροχών από το μετανάστη, τις οποίες πραγματικά δικαιούται και έχει εργαστεί για αυτές.

Πολιτισμός – θρησκεία – ψυχαγωγία

- ♦ **Διάθεση χώρων για την εκτέλεση θρησκευτικών εκδηλώσεων.** Στα πλαίσια της αποδοχής της διαφορετικότητας του μετανάστη, οι δημοτικές αρχές θα πρέπει να παραχωρούν τους απαραίτητους χώρους προς τους αλλοδαπούς μετανάστες, για τη διευκόλυνση της τέλεσης των θρησκευτικών τους εκδηλώσεων.
- ♦ **Συνεργασία συλλόγων μεταναστών και θρησκευτικών παραγόντων.** Για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των μεταναστών στις διάφορες θρησκευτικές εκδηλώσεις και την καλύτερη κάλυψη των θρησκευτικών τους αναγκών, θα πρέπει να υπάρξει συνεργασία των θρησκευτικών θεσμών της πόλης με τους συλλόγους των μεταναστών. Μια τέτοια πρωτοβουλία μπορεί να είναι η τέλεση των

θρησκευτικών εκδηλώσεων στις γλώσσες των μεταναστών ή η έκδοση των θρησκευτικών εγχειριδίων σε διάφορες γλώσσες.

- ♦ **Υποστήριξη και ενίσχυση πολιτιστικών δραστηριοτήτων.** Σε πολλές περιπτώσεις οι μετανάστες χρειάζονται οικονομική και οργανωτική στήριξη για την πραγματοποίηση πολιτιστικών δράσεων, σε μεγαλύτερο βαθμό από τον υπόλοιπο πληθυσμό λόγω των ιδιαίτερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Αυτό μπορεί να γίνει με τη διάθεση χώρων ή εξοπλισμού και την ανάληψη της διοργάνωσης και των συνεπαγόμενων εξόδων από το Δήμο. Παράλληλα ο Δήμος θα πρέπει να προωθεί την πολιτιστική έκφραση από τους μετανάστες, με τη ενθάρρυνση για δημιουργία θεατρικών, μουσικών, χορευτικών και άλλων ομάδων.
- ♦ **Εκδηλώσεις προώθησης του πολιτισμού των μεταναστών.** Σε ετήσια βάση ή συχνότερα, είναι επιθυμητή η διοργάνωση εκδηλώσεων που θα περιλαμβάνουν δραστηριότητες όπως έκθεση παραδοσιακών προϊόντων, βιβλίων, φωτογραφιών και αντικειμένων λαϊκής τέχνης από τις χώρες προέλευσης, προβολές ταινιών και άλλες μουσικές, θεατρικές και χορευτικές εκδηλώσεις, με τη συμμετοχή ομάδων και συγκροτημάτων από τις οργανώσεις των μεταναστών. Η διοργάνωση μπορεί να γίνει με τη συνεργασία των συλλόγων των μεταναστών, του Δήμου και άλλων τοπικών φορέων, ενώ κάποιες από τις δραστηριότητες των εκδηλώσεων αυτών θα μπορούσαν να πραγματοποιούνται πιο τακτικά.
- ♦ **Συνεύρεση μεταναστών.** Για τη διατήρηση των ιδιαίτερων στοιχείων, όπως εθίμων, ηθών, παραδόσεων, συνηθειών και κουλτούρας, ο Δήμος σε συνεργασία με τις κοινότητες των μεταναστών, θα μπορεί να διοργανώνει ή να ενθαρρύνει τη διοργάνωση συναντήσεων μεταξύ των μεταναστών που προέρχονται από την ίδια χώρα.
- ♦ **Προγράμματα άθλησης.** Για την κάλυψη της ανάγκης για άθληση προτείνεται η πραγματοποίηση προγραμμάτων ειδικά για μετανάστες (με έμφαση στα παιδιά), με τη διάθεση χώρων άθλησης, γυμναστών, εξοπλισμού, τη δημιουργία αθλητικών ομάδων και τη διοργάνωση αγώνων. Προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στα αθλήματα που είναι περισσότερο δημοφιλή μεταξύ των μεταναστών, όπως το σκάκι για τους ανατολικοευρωπαίους και το κρίκετ για τους Πακιστανούς και τους Ινδούς.
- ♦ **Διοργάνωση ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων.** Ο τομέας αυτός είναι απαραίτητος για την ψυχική ισορροπία κάθε ανθρώπου και για το λόγο αυτό οι μετανάστες, που διαθέτουν γενικά μειωμένα μέσα για τη συμμετοχή σε αυτές, μπορούν να

υποστηρίζονται από διάφορους φορείς, όπως το Υπουργείο Πολιτισμού και τους δήμους. Τέτοιες δραστηριότητες είναι, πέρα από τις εκδηλώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι εκδρομές, οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς και πολιτιστικούς χώρους, η διανομή λογοτεχνικών βιβλίων, κτλ. Άλλη μορφή υποστήριξης είναι η κάλυψη μέρους του κόστους των εισιτηρίων από το Υπουργείο ή τους δήμους για την παρακολούθηση παρόμοιων δραστηριοτήτων, με τον ίδιο τρόπο που αυτό συμβαίνει ήδη για άλλες ομάδες πληθυσμού.

Αρχική – μακροχρόνια υποστήριξη, Ενημέρωση, Συμβουλευτικές υπηρεσίες

- ♦ **Αρχική υποστήριξη.** Αμέσως μετά την είσοδο στη χώρα οι μετανάστες χρειάζονται υποστήριξη σε ορισμένους τομείς. Η υποστήριξη αυτή θα παρέχεται στα κέντρα υποδοχής και τους ξενώνες προσωρινής διαμονής και θα περιλαμβάνει ενημέρωση και πληροφόρηση για τις κοινωνικές συνθήκες της χώρας, προσανατολισμό για τις κατάλληλες υπηρεσίες που πρέπει να προσεγγίσουν ανάλογα με τα θέματα που τους απασχολούν, διασύνδεση με εθελοντές, εκμάθηση των βασικών στοιχείων της ελληνικής γλώσσας για ικανότητα επικοινωνίας, προσανατολισμό για κατοικία και εργασία, παροχή υγειονομικών υπηρεσιών, γραφειοκρατική και νομική υποστήριξη, ψυχολογική βοήθεια, κατάρτιση, σίτιση και μεταφραστικές υπηρεσίες. Ανάλογα με τη στέγαση και αυτές οι υπηρεσίες μπορούν να εξειδικεύονται σε κατηγορίες μεταναστών, όπως οικογένειες και γυναίκες. Οι υπηρεσίες αυτές μπορούν να παρέχονται από το Δήμο σε συνεργασία με οργανώσεις, συλλόγους μεταναστών, εθελοντές και δικηγορικούς συλλόγους.
- ♦ **Μακροχρόνια υποστήριξη.** Υποστήριξη σε πιο μακροχρόνια βάση θα πρέπει να προσφέρεται σε ειδικές ομάδες πληθυσμού, όπως άτομα με χρόνιες παθήσεις και ειδικές ανάγκες, ηλικιωμένους, κακοποιημένες γυναίκες, πρώην φυλακισμένους, οικογένειες με αυξημένα προβλήματα διαβίωσης, μονογονεϊκές οικογένειες. Τέτοιες υπηρεσίες μπορούν να παρέχουν οι υπηρεσίες πρόνοιας των δήμων και των νομαρχιών, φιλανθρωπικές και εθελοντικές οργανώσεις.
- ♦ **Υποστήριξη εθελοντών.** Το σημαντικό έργο που προσφέρουν οι εθελοντές πρέπει να ενθαρρύνεται και να ενισχύεται. Έτσι, θα πρέπει οι εθελοντικές οργανώσεις να λαμβάνουν οικονομική και οργανωτική υποστήριξη, να τους παρέχεται κατάρτιση για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους με τον καλύτερο τρόπο και τέλος να ενισχύεται το κίνημα του εθελοντισμού, με δράσεις ενημέρωσης και

ευαισθητοποίησης στην τοπική κοινωνία. Το έργο αυτό μπορούν να το αναλάβουν κυρίως οι δήμοι, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις, τοπικοί φορείς και φορείς της επίσημης πολιτείας.

- ♦ **Ενημέρωση μεταναστών.** Στα πλαίσια του Δήμου θα ήταν θεμιτή η λειτουργία ενός γραφείου ενημέρωσης, το οποίο θα πληροφορεί τους μετανάστες σχετικά με τις εξελίξεις στα θέματα που τους αφορούν (νομικές, διαδικασίες παροχής αδειών, δημιουργία υπηρεσιών για την εξυπηρέτησή τους, αλλαγές σε οργανισμούς όπως νοσοκομεία, σχολεία, ΙΚΑ, ΟΑΕΔ, κ.ά, που τους επηρεάζουν). Τις ίδιες υπηρεσίες βέβαια μπορούν να προσφέρουν και οι σύλλογοι των ίδιων των μεταναστών σε συνεργασία με οργανώσεις.
- ♦ **Μέσα ενημέρωσης.** Τα μέσα ενημέρωσης στην εποχή μας διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση των πολιτών και την επαφή με τον υπόλοιπο κόσμο, ενώ επίσης προσφέρουν ψυχαγωγία και προάγουν τη σκέψη. Είναι σημαντικό λοιπόν οι μετανάστες να έχουν τη δυνατότητα της ενημέρωσης στη γλώσσα τους, τόσο για τη χώρα καταγωγής όσο και τη χώρα υποδοχής. Ταυτόχρονα, είναι αναγκαία η ενίσχυση της λειτουργίας μέσων ενημέρωσης από μετανάστες, τα οποία είναι περισσότερο επικεντρωμένα στα θέματα που τους απασχολούν. Γενικά, η προώθηση της ενημέρωσης από τα κοινά μέσα αλλά και η ενίσχυση των μέσων που απευθύνονται προς αυτούς, μπορεί να γίνει πιο αποτελεσματικά από φορείς της κεντρικής πολιτείας, αλλά και σε τοπικό επίπεδο από τους φορείς της αυτοδιοίκησης.
- ♦ **Ενημερωτικές εκδόσεις.** Οι δήμοι, οι οργανισμοί, τα υπουργεία, οι οργανώσεις και γενικά κάθε φορέας που προβάλλει το έργο του με διάφορους τρόπους, θα πρέπει να δίνει και τη δυνατότητα στους μετανάστες να ενημερώνονται παράλληλα στις δικές τους γλώσσες.
- ♦ **Εξυπηρέτηση σε διάφορες γλώσσες.** Στους δήμους και σε κάθε δημόσια υπηρεσία που εξυπηρετεί μετανάστες θα πρέπει να υπάρχουν διερμηνείς για να δίνεται η δυνατότητα στους αλλοδαπούς να εκμεταλλεύονται με τον καλύτερο τρόπο τις προσφερόμενες υπηρεσίες. Επίσης, ενημέρωση, προσανατολισμό, ψυχολογική υποστήριξη και αποδοχή καταγγελιών είναι δυνατό να παρέχεται από ειδικές τηλεφωνικές υπηρεσίες εξυπηρέτησης σε διάφορες γλώσσες, που θα λειτουργούν στους δήμους αλλά και σε κεντρικό επίπεδο.

Ενσωμάτωση, διευκόλυνση δράσεων για την ενσωμάτωση, ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας

- ♦ **Δράσεις ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας.** Για την ομαλή ενσωμάτωση των μεταναστών θα πρέπει η τοπική κοινωνία να είναι έτοιμη να τους αποδεχθεί. Θετικό ρόλο στη διαμόρφωση της τοπικής κοινωνίας προς την κατεύθυνση αυτή μπορούν να διαδραματίσουν διάφορες ενημερωτικές εκδηλώσεις, εκδόσεις βιβλίων και φυλλαδίων, καθώς και η πραγματοποίηση και δημοσιοποίηση ερευνών και μελετών, από πανεπιστήμια ή οργανισμούς (όπως το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ, το ΕΚΚΕ), για την ανάδειξη των θετικών συνεπειών της μετανάστευσης στην Ελλάδα, την άρση των προκαταλήψεων και την απόδοση των θεμάτων που συνδέονται με αυτούς στην πραγματική τους διάσταση.
- ♦ **Ο ρόλος των ΜΜΕ.** Ο ρόλος των ΜΜΕ είναι πολύ σημαντικός, όχι μόνο για την ενημέρωση, αλλά γιατί πολλές φορές διαμορφώνουν απόψεις και επηρεάζουν συμπεριφορές. Μέχρι τώρα, η προσφορά τους στην αποδοχή των μεταναστών από την ελληνική κοινωνία συνολικά δεν ήταν θετική, αλλά μάλλον το αντίθετο. Για να μπορέσουν να συμβάλλουν στην ομαλή ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία της χώρας μας και να περιοριστούν τα προβλήματα αποδοχής τους, θα πρέπει το προσωπικό των μέσων αυτών να είναι κατάλληλα πληροφορημένο για την πραγματική εικόνα του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα. Κατάρτιση και πληροφόρηση τέτοιου είδους μπορούν να προσφέρουν στα στελέχη των μέσων αυτών πανεπιστημιακοί φορείς, αντιρατσιστικές οργανώσεις, ενώσεις εργατών, τοπικοί φορείς, σε συνεργασία με το Υπουργείο Τύπου και Μέσων Ενημέρωσης. Παράλληλα, τα μέσα αυτά μπορούν να έχουν ακόμα μεγαλύτερη προσφορά με την παρουσίαση εκπομπών, αφιερωμάτων, συνεντεύξεων και τη δημοσίευση άρθρων, με την προτροπή οργανώσεων ή των ενώσεων δημοσιογράφων.
- ♦ **Αντιρατσιστικές εκδηλώσεις.** Σημαντικό επίσης ρόλο στην ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία της χώρας μας έχουν διάφορες εκδηλώσεις με αντιρατσιστικό χαρακτήρα, όπως φεστιβάλ με τη συμμετοχή οργανώσεων, ομάδων και ατόμων που θα προέρχονται τόσο από την ελληνική όσο και από τις κοινότητες των μεταναστών. Εκδηλώσεις αυτού του είδους ήδη αναφέρθηκαν παραπάνω στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων πολιτισμού και οι οποίες μέσα από ποικίλες δράσεις συμβάλλουν στην ενσωμάτωση των μεταναστών και στην αύξηση της αποδοχής και της ανοχής από την τοπική κοινωνία.

- ♦ **Επιτροπή μετανάστευσης.** Όπως προκύπτει από τις εμπειρίες σε πόλεις σε όλο τον κόσμο με αυξημένα ποσοστά μεταναστών, μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα φαίνεται να έχουν οι οριζόντιες υπηρεσίες σε δημοτικό επίπεδο, οι οποίες έχουν ως έργο τη διαχείριση κάθε θέματος που αφορά την πολυπολιτισμικότητα και τους μετανάστες. Στην Ελλάδα πλέον τα μεγέθη της μετανάστευσης και η συγκέντρωσή τους στις ελληνικές πόλεις θέτουν ως καταλληλότερη λύση τη δημιουργία τέτοιων υπηρεσιών στα πλαίσια του Δήμου, με τη μορφή επιτροπών, στις οποίες θα συμμετέχουν μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου, εκπρόσωποι των υπηρεσιών πρόνοιας που υπάρχουν σε κάθε πόλη, καθώς και εκπρόσωποι των μεταναστευτικών κοινοτήτων και οργανώσεων. Τα αντικείμενα των επιτροπών αυτών θα είναι η πληροφόρηση του Δημοτικού Συμβουλίου και της δημόσιας διοίκησης για τα θέματα των μεταναστών, η ενίσχυση του ενδιαφέροντος για τα θέματα αυτά και η διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και την προώθηση της διαδικασίας ένταξης. Παράλληλα, θα συντονίζει τις δράσεις όλων των οργανώσεων, των εθελοντών και των οργανισμών σε τοπικό επίπεδο και θα υπάρχει απ' ευθείας επαφή και συνεννόηση με την αντίστοιχη αρχή που θα δρα σε εθνικό επίπεδο.
- ♦ **Καλύτερη αντιμετώπιση από τις δημόσιες υπηρεσίες.** Οι δημόσιες υπηρεσίες κατέχουν ιδιαίτερη θέση στην αντιμετώπιση των ζητημάτων που απασχολούν όλους τους κατοίκους της χώρας, ανάμεσά τους και τους μετανάστες. Είναι σημαντικός λοιπόν παράγοντας για τη διευκόλυνση της διαβίωσής τους στη χώρα και για να μπορέσουν να ενσωματωθούν και να προσαρμοστούν χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα στο νέο περιβάλλον. Οι δημόσιες υπηρεσίες πρέπει να τους παρέχουν εξυπηρέτηση με όσο το δυνατόν καταλληλότερο τρόπο, μέσω της κατάρτισης των δημοσίων υπαλλήλων για την προσαρμογή στις ανάγκες των μεταναστών, της αντιμετώπισης των αυθαιρεσιών και των διακρίσεων, της απλούστευσης των διαδικασιών και της μείωσης της γραφειοκρατίας. Πιο συγκεκριμένα, η κατάρτιση μπορεί να προσφερθεί με τη πραγματοποίηση σεμιναρίων από επιστήμονες και οργανώσεις, οι αυθαίρετες συμπεριφορές να αντιμετωπίζονται με την επιβολή αυστηρότερων ποινών, να μειωθεί ο χρόνος και η δυσκολία απόκτησης των αναγκαίων εγγράφων (μέσω τηλεφώνου ή μίας μοναδικής υπηρεσίας) και οι απαραίτητοι όροι για την ικανοποίηση των αιτημάτων τους να μειωθούν στο ελάχιστο.
- ♦ **Ενημέρωση για τις συνθήκες στη χώρα υποδοχής.** Η προέλευση από διαφορετική χώρα έχει ως αποτέλεσμα ο μετανάστης να βρίσκεται όχι μόνο σε έναν άλλο χώρο

αλλά και σε έναν ολόκληρο διαφορετικό κόσμο παραδόσεων, εθίμων, κουλτούρας, συμπεριφορών, πολιτισμού και συνηθειών. Για την ομαλή του ένταξη σε αυτό το διαφορετικό περιβάλλον θα πρέπει να είναι ενήμερος και πληροφορημένος για τις διαφορές αυτές. Ενημέρωση για το σκοπό αυτό μπορούν να προσφέρουν οι οργανώσεις, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα σχολεία, η τοπική αυτοδιοίκηση και διαμέσου των υπηρεσιών που προσφέρονται κατά την αρχική περίοδο εγκατάστασης. Επίσης, θετικό στοιχείο για την εξέλιξη της διαδικασίας ενσωμάτωσης είναι και η ύπαρξη στενότερης επαφής με αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας υποδοχής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις και συναντήσεις για τη γνωριμία με την κουλτούρα και τον πολιτισμό της, απόρροια συνεργασίας τοπικών φορέων και των συλλόγων από τις μεταναστευτικές κοινότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΜΕΛΕΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ - Η ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

8.1. Γενικά στοιχεία για την πόλη του Βόλου

Η πόλη του Βόλου βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας, σε ίση σχεδόν απόσταση από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Χτισμένη στο μυχό του Παγασητικού Κόλπου, στους πρόποδες του Πηλίου, είναι η μοναδική διέξοδος προς τη θάλασσα της μεγαλύτερης γεωργικής περιφέρειας της χώρας, της Θεσσαλίας.

Το Πολεοδομικό Συγκρότημα του Βόλου με πληθυσμό 120.000 κατοίκους περιλαμβάνει κατά σειρά μεγέθους το Δήμο Βόλου με 80.000 κατοίκους, το Δήμο Νέας Ιωνίας με 30.000 κατοίκους, το Δήμο Ιωλκού 2.500 και μικρότερες περιαστικές κοινότητες (7.500 κατοίκους). Από 4.887 κατοίκους που είχε το 1881 όταν η Θεσσαλία προσαρτήθηκε στο Ελληνικό κράτος, ο Βόλος μέσα σε ένα αιώνα εικοσαπλασίασε τον πληθυσμό του.

Αξιοποιώντας τη βιοτεχνική τεχνογνωσία του Πηλίου, το εργατικό δυναμικό της Θεσσαλίας και επενδύσεις από τα μεγάλα κέντρα του Ελληνισμού, η πόλη του Βόλου εξελίχθηκε σε σπουδαίο βιοτεχνικό και βιομηχανικό κέντρο, με το τρίτο κατά σειρά μεγέθους λιμάνι της χώρας. Η οικονομία της πόλης στηρίζεται στη βιομηχανία, το εμπόριο, τη βιοτεχνία, τις υπηρεσίες και τον τουρισμό (www.volos.gr).

8.2. Σύντομη περιγραφή του φαινομένου της μετανάστευσης στην περιοχή

Το μεταναστευτικό φαινόμενο στην περιοχή είχε αντίστοιχη εξέλιξη, σε γενικές γραμμές, με το αντίστοιχο πανελλήνιο. Κάτοικοι από την ευρύτερη περιοχή του Βόλου εγκατέλειψαν τον τόπο καταγωγής με την ελπίδα της βελτίωσης των συνθηκών ζωής τους.

Οι μεταναστευτικές ροές του Νομού Μαγνησίας ξεκινούν το 19^ο αιώνα και ειδικότερα μετά την εθνεγερσία του 1821 και μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, με το πρώτο κύμα μεταναστών προς τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο, το οποίο προερχόταν κυρίως από το Βόλο και τις ορεινές κοινότητες του Πηλίου, όπως η Τσαγκαράδα, η

Ζαγορά και η Πορταριά. Κυριότεροι λόγοι της αναζήτησης εργασίας στις παραπάνω χώρες ήταν αφενός η παρακμή του κλάδου της σηροτροφίας, του εμπορίου του μεταξιού και της κατασκευής υφασμάτων και αφετέρου οι συγκοινωνιακές δυσχέρειες που δεν ευνόησαν την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη των κατοίκων των παραπάνω περιοχών (Ελληνική Κοινότητα Καίρου – Νομαρχιακό Συμβούλιο Μαγνησίας, 2001).

Στη συνέχεια ο Βόλος αποτέλεσε έναν από τους ισχυρότερους πόλους ανάπτυξης στην Ελλάδα, με κύριους αναπτυξιακούς άξονες το εμπόριο και τη βιομηχανία σε συνδυασμό με την ύπαρξη του λιμανιού. Η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής κατέστη σημαντικός παράγοντας περιορισμού της μετανάστευσης σε μεγάλο βαθμό προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και τις άλλες υπερπόντιες χώρες. Το μικρότερο αυτό κύμα μετανάστευσης συγκρινόμενο με τις γενικότερες τάσεις στην Ελλάδα, τροφοδοτήθηκε κυρίως από τις ορεινές περιοχές του νομού (Σκοτινιώτης Π., 2001).

Σημαντικός σταθμός στην ιστορία της περιοχής είναι η εγκατάσταση ενός σχετικά μεγάλου αριθμού προσφύγων από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο στις αρχές της δεκαετίας του 1920, που ίδρυσε το συνοικισμό της Νέας Ιωνίας και συνεισέφερε με τα φθηνά εργατικά χέρια στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Την περίοδο μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ο Βόλος συνέχιζε να αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά αστικά κέντρα της Ελλάδας με κυρίαρχο τομέα αυτόν της βιομηχανίας και να αποτελεί τόπο υποδοχής εσωτερικών μεταναστών. Όμως οι τάσεις αυτές δε συνεχίστηκαν, με αποτέλεσμα τη δεκαετία του 1970 να παρατηρείται ένα κύμα μετανάστευσης προς τη Δυτική Ευρώπη και τις υπερπόντιες χώρες, όπως η Αυστραλία και ο Καναδάς. Ένα κύμα το οποίο τροφοδοτήθηκε και από τους κατοίκους της Νέας Ιωνίας (Λεβέντης, 2001).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και ύστερα, παρατηρήθηκαν τάσεις παλιννόστησης των μεταναστών στον τόπο καταγωγής τους, καθώς και η εμφάνιση της φαινομένου της μετατροπής της περιοχής από αποστολέα σε υποδοχέα ομάδων πληθυσμού από άλλες χώρες. Το παραπάνω φαινόμενο έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις ανατολικές χώρες και την Αλβανία στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Σήμερα, με βάση τα επίσημα στοιχεία, ο αριθμός των νόμιμων μεταναστών στο νομό ανέρχεται σε 13.000 περίπου άτομα (Εθνος, 16-8-2001) ενώ στο Πολεοδομικό Συγκρότημα του Βόλου ο αριθμός αυτός υπολογίζεται στα 3.000 περίπου άτομα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει μια σημαντική έλλειψη στοιχείων για το μεταναστευτικό φαινόμενο στην περιοχή του Βόλου. Η έλλειψη αυτή δεν επιτρέπει την

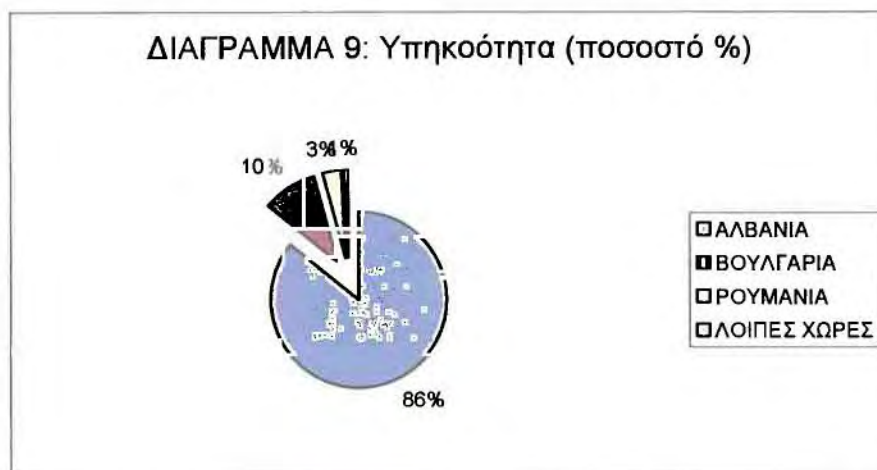
περισσότερο αναλυτική παρουσίαση της εξέλιξης της μετανάστευσης, εσωτερικής ή εξωτερικής, που έλαβε χώρα στην περιοχή.

8.3. Το προφίλ των μεταναστών στην περιοχή

Στο υποκεφάλαιο αυτό παρατίθενται τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστών που διαμένουν στην ευρύτερη περιοχή του Βόλου και σκιαγραφούν το προφίλ τους. Τα στοιχεία που παρουσιάζουμε προέρχονται από την επεξεργασία των αιτήσεων για τη χορήγηση λευκής κάρτας που πραγματοποιήθηκε από το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, την περίοδο μεταξύ του Ιανουαρίου και του Μαΐου του 1998. Πριν προχωρήσουμε στην παράθεση των στοιχείων θα πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτά περιλαμβάνουν το σύνολο των αιτήσεων που κατατέθηκαν στα γραφεία του ΟΑΕΔ του νομού Μαγνησίας, δηλαδή σε αυτό του Βόλου και του Αλμυρού. Επομένως, για να αποτυπώσουμε καλύτερα και εγκυρότερα το προφίλ τους στην περιοχή, δίνουμε μεγαλύτερη έμφαση στα ποσοστά που προκύπτουν και όχι τόσο στα νούμερα.

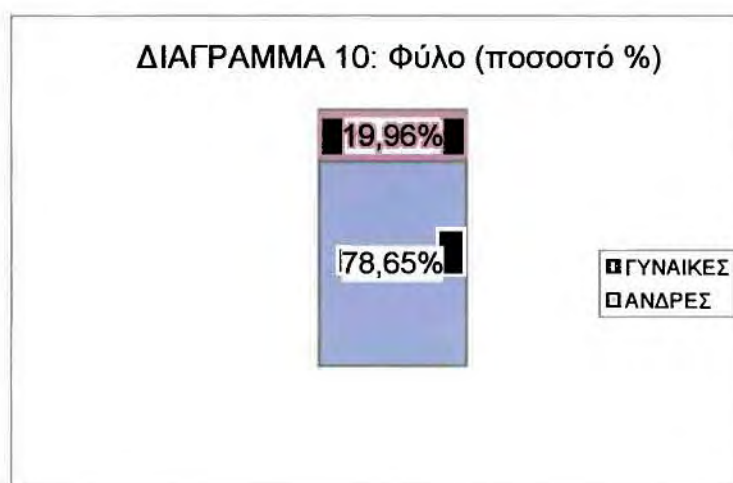
8.3.1. Υπηκοότητα

Οι μετανάστες που υπέβαλλαν αίτηση για λευκή κάρτα προέρχονται από 31 συνολικά χώρες. Είναι χαρακτηριστικό ότι ένα ποσοστό της τάξης του 83% δήλωσε ως υπηκοότητα την αλβανική, ενώ ακολουθεί στη δεύτερη θέση η βουλγαρική με 9,5% και στη συνέχεια η ρουμανική με 3,3%. Τα ποσοστά για τις υπόλοιπες χώρες είναι πάρα πολύ μικρά, με κυριότερα αυτά της Ουκρανίας, της Γεωργίας, της Πολωνίας, της Μολδαβίας και της Ρωσίας που κυμαίνονται από 0,5% ως 0,9%.

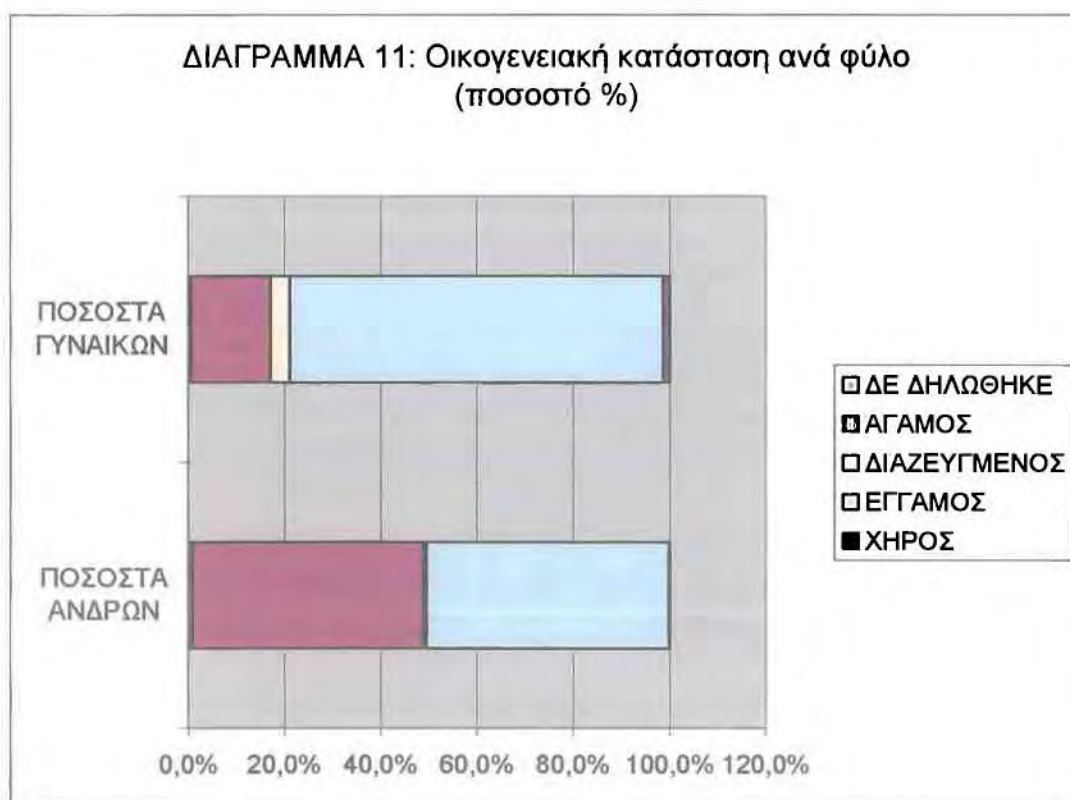
8.3.2. Φύλο

Όσον αφορά το φύλο των μεταναστών, σε αυτό τον τομέα κυριαρχεί το ανδρικό φύλο με ένα ποσοστό που αγγίζει το 79%, ενώ το γυναικείο κυμαίνεται στο 20%. Οι διαφορές που προκύπτουν από χώρα σε χώρα σχετικά με το φύλο των ατόμων που μετανάστευσαν είναι αρκετά ενδιαφέρουσες. Πιο συγκεκριμένα, η ισχυρή πλειοψηφία των αλλοδαπών από την Αλβανία είναι άνδρες, σε αυτούς από τη Βουλγαρία παρατηρείται μία σχετική ισορροπία στα ποσοστά ανδρών και γυναικών, ενώ περίπου διπλάσιος είναι ο αριθμός των ανδρών από τη Ρουμανία από αυτό των γυναικών.

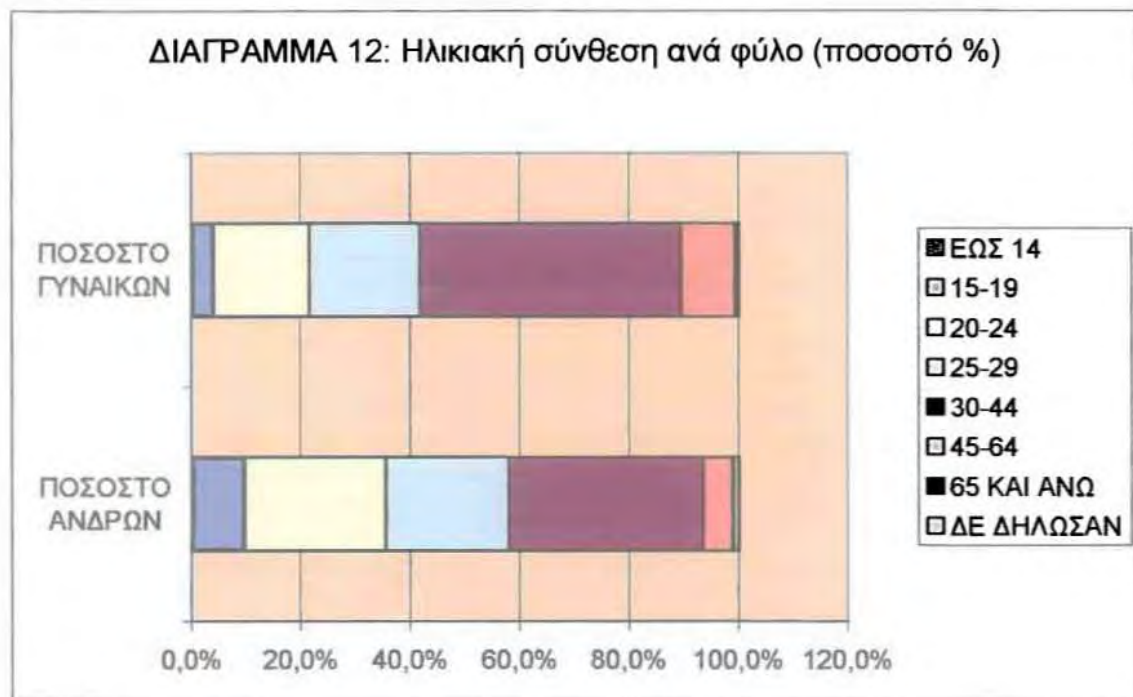
8.3.3. Οικογενειακή κατάσταση

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της έρευνας, το 77,5% των γυναικών δηλώνει έγγαμη έναντι 50,3% των ανδρών. Αντίθετα, το 48,1% των ανδρών δηλώνει άγαμος, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις γυναίκες είναι μόλις 16,6%. Τέλος, στην κατηγορία των διαζευγμένων είναι 0,7% και 4,1%, καθώς και σε αυτή των χήρων 0,2% και 1,4% αντίστοιχα.

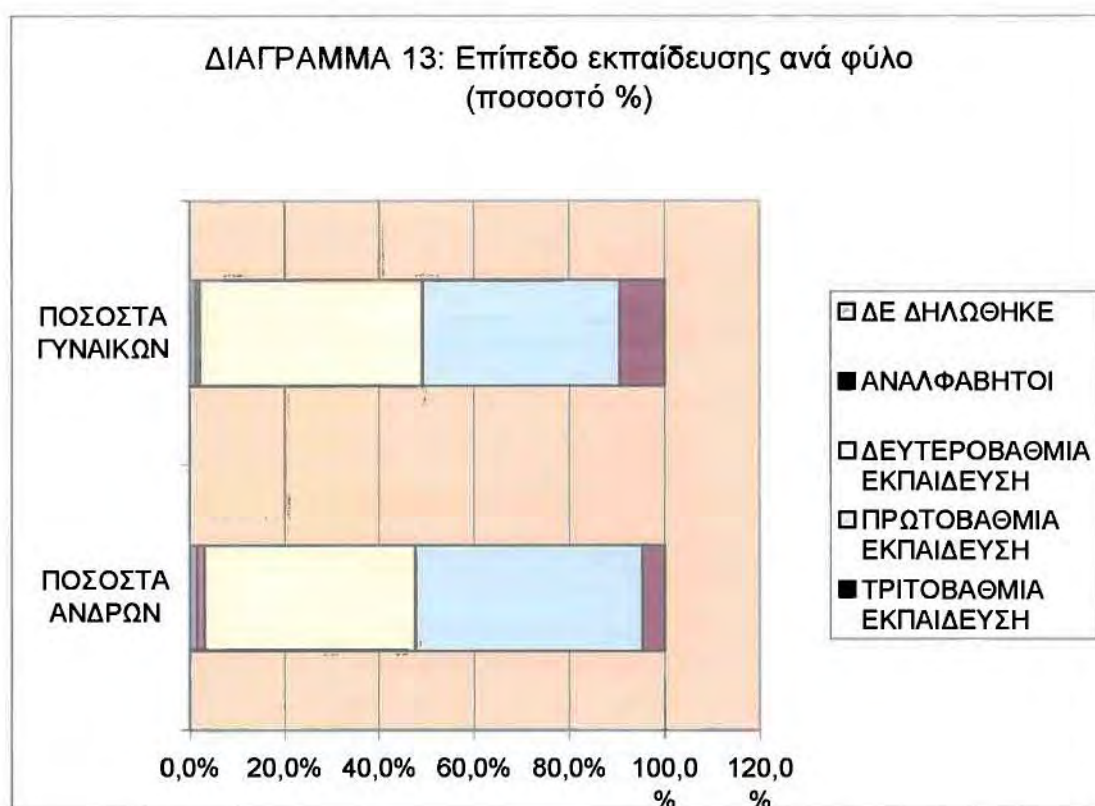
8.3.4. Ηλικία

Στον τομέα της ηλικίας, παρουσιάζεται μία έντονη συγκέντρωση μεταναστών στις παραγωγικές ηλικίες, δηλαδή μεταξύ 20 και 45 ετών, κάτι που είναι φυσιολογικό. Αναλυτικότερα, το ποσοστό στις ηλικίες μέχρι 14 ετών είναι 0,2% (0,2 για άνδρες και 0,1 για γυναίκες), από 15 ως 19 ετών 8,4% (9,6% και 3,9% αντίστοιχα), από 20 ως 24 ετών 24,2% (25,9% και 17,6%), από 25 ως 29 ετών 21,8% με ισορροπία των ποσοστών ανά φύλο, από 30 ως 44 ετών 38% (35,6% και 47,7%), από 45 ως 64 ετών 6,3% (5,4% και 9,9% αντίστοιχα) και άνω των 65 ετών 0,1%, με συμμετοχή κυρίως των γυναικών.

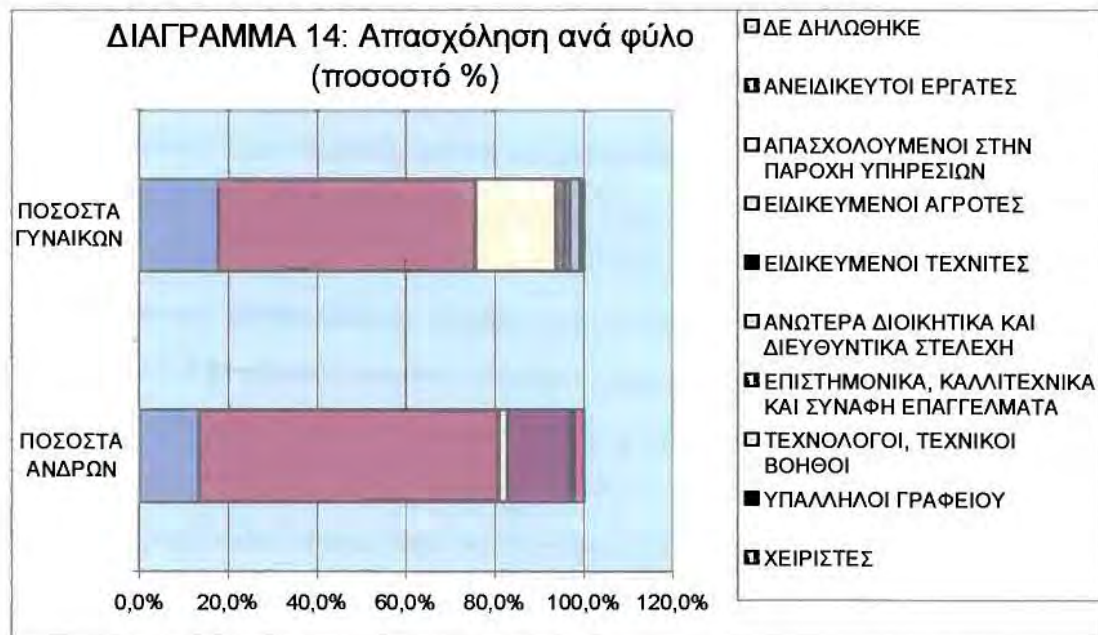
8.3.5. Επίπεδο εκπαίδευσης

Όσον αφορά την εκπαίδευση των μεταναστών, τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται στη δευτεροβάθμια και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, με ισορροπημένα ποσοστά για αυτές τις δύο κατηγορίες και ακολουθεί η τριτοβάθμια εκπαίδευση με πολύ μικρότερο ποσοστό σε σύγκριση με τα προηγούμενα. Στους άνδρες κυριαρχούν η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με ποσοστά 47,8% και 44,5% αντίστοιχα, ενώ στις γυναίκες τα ποσοστά είναι 41,6% και 46,9%. Σημαντική είναι η διαφορά που παρατηρείται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση όπου οι γυναίκες κατέχουν το 9,4% έναντι 4,6% των ανδρών. Τα ποσοστά των αναλφάβητων για τους άνδρες και τις γυναίκες είναι 1,6% και 0,9% αντίστοιχα.

8.3.6. Απασχόληση

Τέλος, οι μετανάστες εργάζονται κατά κύριο λόγο και με σειρά προτεραιότητας σε κλάδους επαγγελμάτων όπως είναι οι ανειδίκευτοι, οι χειρώνακτες και οι μικροεπαγγελματίες, οι ειδικευμένοι εργάτες καθώς και στον τομέα παροχής υπηρεσιών και ως πωλητές είτε σε καταστήματα είτε σε υπαίθριες αγορές. Οι γυναίκες παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά στους κλάδους των πωλητών (18,1%) και των χειρωνακτών – μικροεπαγγελματιών (58,1%), ενώ οι άνδρες στους κλάδους των ανειδίκευτων (67,8) και των ειδικευμένων τεχνιτών (14,2). Είναι αξιοσημείωτο ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό μεταναστών δε δήλωσε το επάγγελμά του (γύρω στο 14%).

8.4. Υποδομές και υπηρεσίες για τους μετανάστες στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Βόλου

Ύστερα από έρευνα στις δημόσιες υπηρεσίες και τους φορείς της περιοχής καθώς και με τη βοήθεια της έκδοσης του Δήμου Βόλου (Οδηγός κοινωνικών φορέων και υπηρεσιών στο Π.Σ. Βόλου 2000), καταφέραμε να συγκεντρώσουμε τις παρακάτω υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν τους αλλοδαπούς, κυρίως στους Δήμους του Βόλου και της Ν. Ιωνίας.

- ♦ Η Ιερά Μητρόπολις Δημητριάδος έχει αναλάβει συγκεκριμένες δράσεις που στόχο έχουν την υποστήριξη υλική και μη των μεταναστών και των οικογενειών τους. Πρώτα από όλα υπάρχουν οι Γιατροί της Αγάπης, οι οποίοι προσφέρουν ιατρικές υπηρεσίες σε όποιον αντιμετωπίζει προβλήματα και δεν έχει την απαραίτητη οικονομική δυνατότητα. Επιπλέον, στο Πνευματικό Κέντρο της Μητρόπολης στεγάζεται και το Κέντρο Συμπαράστασης Οικογένειας, το οποίο αποσκοπεί, με τη βοήθεια κοινωνικής λειτουργού, να βοηθήσει πάσχοντες ανθρώπους και να στηρίζει οικογένειες που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής ένταξης. Ιδιαίτερη αναφορά χρήζει η λειτουργία βρεφονηπιακού σταθμού, που δέχεται και παιδιά νομίμων μεταναστών, στα οποία παρέχει μαθήματα ελληνικής γλώσσας, σίτιση και διάφορες ασχολίες σε συνεργασία με

προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας. Τέλος, στις εορτές του Πάσχα και των Χριστουγέννων, καθώς και σε έκτακτες περιπτώσεις προσφέρονται σε αλλοδαπούς ρουχισμός, σίτιση και οικονομική στήριξη.

- ♦ Όπως σε κάθε νομό της χώρας, έτσι και στη Μαγνησία, η Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης προσφέρει κατάρτιση και επιμόρφωση σε διάφορες πληθυσμιακές ομάδες, όπως τους μετανάστες. Πιο συγκεκριμένα η ΝΕΛΕ Μαγνησίας παρέχει (δωρεάν) σεμινάρια επιμόρφωσης σε τομείς όπως η πληροφορική και οι νέες τεχνολογίες, η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και διάφορα παραδοσιακά επαγγέλματα. Τα ταχύρυθμα αυτά σεμινάρια συγχρηματοδοτούνται από το Υπουργείο Παιδείας και τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης. Κατάρτιση όμως παρέχεται και από το ΚΕΚ ΝΕΛΕ, με εθνική και ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, οι κυριότεροι τομείς της οποίας είναι η πληροφορική, η οικονομία, οι νέες τεχνολογίες, ο τουρισμός και οι μεταφορές. Παράλληλα, η ΝΕΛΕ προσφέρει και άλλες υπηρεσίες στους μετανάστες, όπως είναι: 1. Η πληροφόρηση προς όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής με τις συνθήκες που επικρατούν σήμερα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο (νομοθεσία, άδειες, εκπαιδευτικά - εργασιακά ζητήματα, ελληνική κοινωνία) 2. Η υποστήριξη για τη διασύνδεση με την αγορά εργασίας 3. Η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών, με το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό (κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι). 4. Η ενθάρρυνση πολιτιστικών πρωτοβουλιών από τους αλλοδαπούς, όπως της πολιτιστικής ομάδας των Αλβανών στη Σκόπελο.
- ♦ Ο Δημοτικός Οργανισμός Υγείας και Κοινωνικών Θεμάτων του Δήμου Βόλου προσφέρει ψυχολογική και συμβουλευτική στήριξη στους αλλοδαπούς που συμμετέχουν στα διάφορα προγράμματα κοινωνικού αποκλεισμού από το ΚΕΚ του Δήμου. Επιπλέον, έχει συγκροτηθεί Ταμείο Αλληλεγγύης για έκτακτη βοήθεια απόρων και κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων.
- ♦ Ο Δημοτικός Οργανισμός Κοινωνικής Παρέμβασης και Υγείας του Δήμου Νέας Ιωνίας προωθεί δραστηριότητες όπως ο συμβουλευτικός σταθμός, που στοχεύει στην ενημέρωση των πολιτών για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και σε επαφές με άτομα που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα, και το Κέντρο Υποστήριξης Παλιννοστούντων και Μεταναστών που εξυπηρετεί μετανάστες, παρέχοντας συμβουλευτικές υπηρεσίες για υγεία, εκπαίδευση, απασχόληση, εργασία και επαφές με υπηρεσίες. Με την υποστήριξη του οργανισμού

δημιουργήθηκε πρόσφατα και ο σύλλογος των Αλβανών, των οποίων οι συναντήσεις πραγματοποιούνται σε αίθουσα που τους παραχώρησε το Εργατικό Κέντρο Βόλου.

- ♦ Στα πλαίσια του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας, λειτουργεί στην περιοχή της Αγριάς παιδόπολη, η οποία φιλοξενεί παιδιά μεταναστών και τσιγγάνων που έχουν εγκαταλειφθεί ή πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης. Στα παιδιά αυτά παρέχεται στέγαση, σίτιση, ένδυση, περίθαλψη, ψυχαγωγία και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Επίσης, στην παιδόπολη υπάρχει μέριμνα για την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους κατάρτιση, ενισχύονται οι παραπέρα σπουδές και προσφέρεται οικονομική στήριξη κατά τη διάρκεια των σπουδών. Οι πόροι προέρχονται από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και απασχολούνται σε αυτή ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί. Λειτουργούν επίσης δύο παιδικόι σταθμοί και ένα δημοτικό σχολείο, που δέχονται και παιδιά με εργαζόμενους γονείς, προσφέροντας προγράμματα ημερήσιας απασχόλησης. Τέλος, υπάρχει Κέντρο Φροντίδας της Οικογένειας στη Ν. Ιωνία, που πραγματοποιεί μαθήματα ελληνικής γλώσσας και παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων, που φιλοξενεί ανήλικους παραβάτες, υπάγεται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και λειτουργεί ως δημοτικό σχολείο και ως απογευματινή απασχόληση με ομάδες πηλού, ζωγραφικής, παιδαγωγικής και ηθικής υποστήριξης.
- ♦ Το τμήμα Βόλου του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού παρέχει νοσηλευτική φροντίδα σε ασθενείς και βοηθήματα, όπως οικονομική ενίσχυση και τρόφιμα, σε πολίτες που αντιμετωπίζουν προβλήματα, όπως οι μετανάστες.
- ♦ Το Κέντρο της Εταιρίας Κοινωνικής Υποστήριξης των Νέων 'ΑΡΣΙΣ', έχει πιστοποιηθεί από το υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ως Κέντρο Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΚΕ.Σ.Υ.Υ.), για την υλοποίηση ενεργειών του Ευρωπαϊκού Προγράμματος 'Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας' και αντίστοιχων, στο πλαίσιο άλλων επιχειρησιακών προγραμμάτων και κοινοτικών πρωτοβουλιών. Η ΑΡΣΙΣ παρέχει συμβουλευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες σε νέους και νέες ηλικίας 15-25 χρόνων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής ένταξης. Δίνεται έμφαση σε νέους που ανήκουν σε πολιτιστικές ή εθνικές μειονότητες, στους οποίους προσφέρεται ψυχοκοινωνική στήριξη, επαγγελματικός προσανατολισμός και συμβουλευτική, δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, ενημέρωση για

τα νεανικά δικαιώματα και υπηρεσίες και προετοιμασία για την εργασία, ως το τελευταίο βήμα πριν την εργασία ή την κατάρτιση. Στο Βόλο και τη Νέα Ιωνία λειτουργούν ήδη Κέντρο Υποστήριξης Νέων και Στέκι Νεανικών Δραστηριοτήτων, που προσφέρουν τις παραπάνω υπηρεσίες σε νέους της περιοχής. Μία επιπλέον Εθελοντική Ομάδα είναι το 'ΔΙΚ.Ε.Ο.ΜΑ', που δραστηριοποιείται στο νομό Μαγνησίας, συστεγάζεται με την 'Άρσις' και μελλοντικά σκοπεύει να αναπτύξει δράσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ομαλή ένταξη των μεταναστών στην τοπική κοινωνία. Τέλος, από το 1998, έχει ιδρυθεί η εθελοντική οργάνωση «Δαναός», που έχει ως στόχο την προώθηση των κοινωνικών δικαιωμάτων διαφόρων ομάδων πληθυσμού, όπως οι μετανάστες.

- ♦ Στους Δήμους όλου του Πολεοδομικού Συγκροτήματος λειτουργούν Γραφεία Αλλοδαπών που έχουν ως στόχο αφενός την ενημέρωση και παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στους αλλοδαπούς για τη διαδικασία νομιμοποίησής τους και αφετέρου τη συγκέντρωση των αιτήσεων των μεταναστών για άδεια παραμονής. Το σύνολο των αιτήσεων που έχουν κατατεθεί είναι 789 στο Δήμο Βόλου, 540 στο Δήμο Ν. Ιωνίας και 14 στο Δήμο Ιωλκού.
- ♦ Οι υπηρεσίες του ΟΑΕΔ προσφέρουν χρήσιμες υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση και ενημέρωση των μεταναστών. Αρχικά, υπάρχει Γραφείο Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι μετανάστες, τα οποία στοχεύουν στην προώθησή τους στην αγορά εργασίας και στην εκπαίδευση σε διάφορα ΚΕΚ ή σχολές του ΟΑΕΔ. Το Γραφείο αυτό παρέχει υποστήριξη στην ομάδα αυτή τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της εργασίας ή εκπαίδευσης του ατόμου, με τη βοήθεια κοινωνικών λειτουργών. Παράλληλα, δημιουργήθηκε πρόσφατα, ύστερα από προγραμματική συμφωνία μεταξύ του ΟΑΕΔ, του Επιμελητηρίου, του Δήμου και του Εργατικού κέντρου, Γραφείο Ενημέρωσης των Ανέργων, το οποίο είναι εγκατεστημένο στο Εργατικό Κέντρο Βόλου. Το παραπάνω Γραφείο στοχεύει στην ενημέρωση του ανέργου (π.χ. μετανάστη), για τον τομέα στον οποίο επιθυμεί να εργαστεί, ώστε να κατευθυνθεί σε χώρους ανάλογους με τα προσόντα του. Το Γραφείο ενημερώνει τους ανέργους για τα προγράμματα κατάρτισης που είναι σε εξέλιξη, τα δικαιώματά τους και την οικονομική στήριξη που μπορούν να λάβουν, όσο παραμένουν σε αυτή την κατάσταση. Όσον αφορά τις αιτήσεις που είχαν υποβληθεί στο τοπικό γραφείο του ΟΑΕΔ αυτές

ανέρχονται σε περίπου 5.000 για λευκή κάρτα και περίπου 3.500 για πράσινη κάρτα.

- ♦ Η επαγγελματική κατάρτιση των αλλοδαπών πραγματοποιείται σε διάφορα ΚΕΚ και ΙΕΚ. Ένα από αυτά είναι το ΚΕΚ Δήμου Βόλου, το οποίο στο παρελθόν είχε αναλάβει προγράμματα κοινωνικού αποκλεισμού, που είχαν ως ομάδα-στόχο τους μετανάστες και περιελάμβαναν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και ψυχοκοινωνική στήριξη. Σε κάποια πρόσφατα προγράμματα, με ειδικότητες αυτές της αναπαλαίωσης κτιρίων και χτίστες πέτρας, συμμετείχαν και αλλοδαποί. Μία επιπλέον δράση του ΚΕΚ είναι η επισήμανση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν σε επίπεδο απασχόλησης και την αναζήτηση τρόπων επίλυσής τους. Η περίπτωση των ΙΕΚ είναι διαφορετική. Πιο συγκεκριμένα, στο ΙΕΚ Δήμου Βόλου δέχονται και μετανάστες σε ειδικότητες φωτογραφίας, διακόσμησης, ενδύματος και κεραμικής, όπου η φοίτηση είναι διετής και είναι απαραίτητη η πιστοποίηση της γνώσης της ελληνικής γλώσσας μέσα από εξετάσεις. Παρόμοιες είναι οι διαδικασίες και στα άλλα δύο ΙΕΚ, το Δημόσιο και του Γιάτσου, ενώ γενικότερα προσφέρεται υποστήριξη στην προσπάθεια του εκπαιδευόμενου για εύρεση εργασίας.
- ♦ Στο τομέα της εκπαίδευσης δε λειτούργησε τον προηγούμενο χρόνο κάποια τάξη υποδοχής στα δύο αστικά κέντρα, ενώ μόνο ένα φροντιστηριακό τμήμα 9 μαθητών λειτούργησε σε Γυμνάσιο του Βόλου.
- ♦ Στις παραπάνω υπηρεσίες που εξυπηρετούν αλλοδαπούς μετανάστες στο Πολεοδομικό Συγκρότημα του Βόλου, μπορούμε να προσθέσουμε και κάποιες άλλες οργανώσεις και υπηρεσίες που άμεσα ή έμμεσα προσπαθούν να συμβάλλουν στη βελτίωση της ζωής τους. Αυτές είναι οι εξής:

1. Η Ελληνική Μέριμνα Βόλου που στοχεύει στην υποστήριξη της άπορης μητέρας.
2. Η Εταιρία Κοινωνικής Παρέμβασης και Πολιτισμού της Ν.Α.Μ. μέσω του Κέντρου Κοινωνικής Πληροφόρησης.
3. Το Κέντρο Εργαζόμενης Νεότητας Οργανισμού Εργατικής Εστίας, που προσφέρει στήριξη και βοήθεια σε διάφορες κοινωνικές ομάδες.
4. Το Κέντρο Συμβουλευτικής και Ενημέρωσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που προσφέρει στήριξη και βοήθεια σε ειδικές ομάδες φοιτητών.

5. Η Χριστιανική Ένωση Νεανίδων.
6. Το Τμήμα Πληροφόρησης και Εξυπηρέτησης πολιτών της Ν.Α.Μ.
7. Ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος που αποσκοπεί στη μελέτη και την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων σε κοινωνικά ζητήματα.
8. Το Ορφανοτροφείο Βόλου που φιλοξενεί άπορα παιδιά.
9. Ο Οργανισμός Κέντρου Παιδιού του Δήμου Βόλου, που περιλαμβάνει 7 παιδικούς σταθμούς και παρέχει στα παιδιά σίτιση, ασφαλή μεταφορά, κλιμακούμενα δίδακτρα, υποστήριξη και δραστηριότητες, όπως μουσική, υφαντική, θέατρο και γυμναστική.
10. Το Τμήμα Αλλοδαπών στην Αστυνομική Διεύθυνση Μαγνησίας.

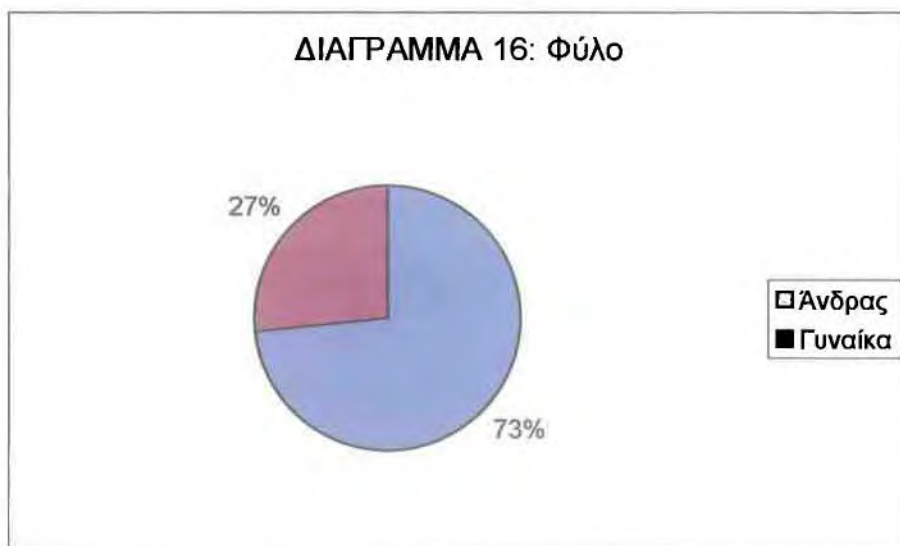
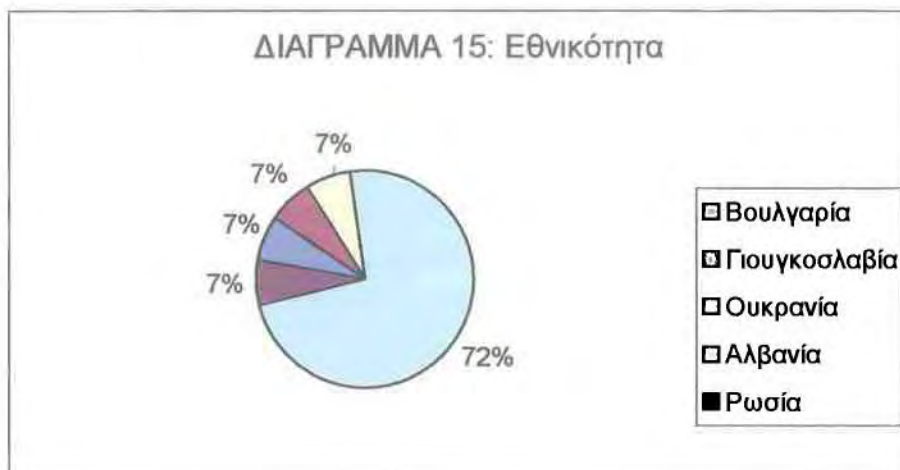
8.5. Ανάλυση των στοιχείων που προκύπτουν από το ερωτηματολόγιο

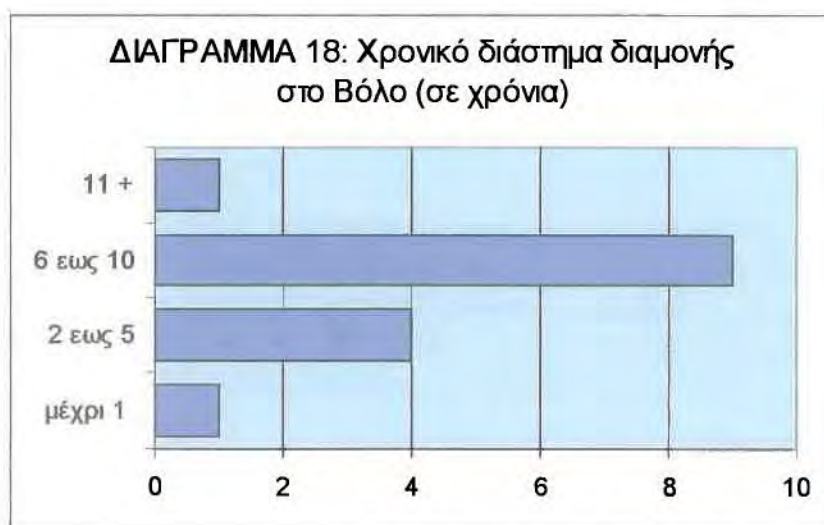
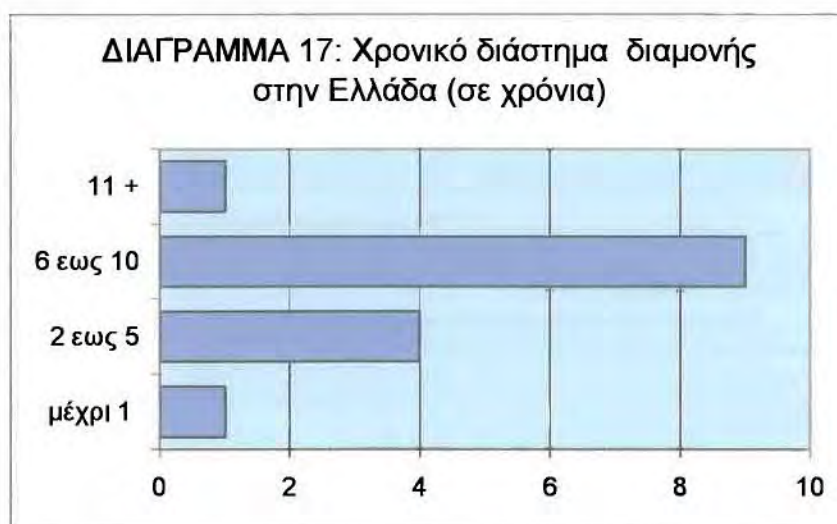
Η έρευνα στο Π.Σ. Βόλου πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 15 μεταναστών που διαμένουν στη Νέα Ιωνία και το Βόλο, ηλικίας άνω των 18 ετών. Το δείγμα αυτό έγινε προσπάθεια να είναι αντιπροσωπευτικό, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, ως προς την καταγωγή και το φύλο των μεταναστών. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μεταξύ 24 Αυγούστου και 2 Σεπτεμβρίου 2001 από τους ίδιους τους μελετητές. Τα άτομα του δείγματος υποδείχθηκαν είτε από Έλληνες κατοίκους της περιοχής είτε από αλλοδαπούς, γεγονός που βέβαια αλλοιώνει σε ορισμένο βαθμό την τυχασιότητά του. Σε ορισμένες περιπτώσεις, για την καλύτερη κατανόηση των ερωτήσεων χρησιμοποιήθηκαν και τρίτα άτομα ως διερμηνείς. Παράλληλα, ζητήθηκε η άποψη στελεχών από δύο υπηρεσίες που εξυπηρετούν και μετανάστες στη συγκεκριμένη περιοχή. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας παρουσιάζεται στο παράρτημα της εργασίας.

8.5.1. Γενικά στοιχεία

Στο δείγμα που επιλέχθηκε η πλειοψηφία των ερωτηθέντων κατάγεται από την Αλβανία, ενώ οι υπόλοιποι από Γιουγκοσλαβία, Ουκρανία, Βουλγαρία και Ρωσία. Τα τρία τέταρτα είναι άντρες και το υπόλοιπο ένα τέταρτο γυναίκες. Οι παραπάνω αναλογίες αντικατοπτρίζουν σε γενικές γραμμές την πραγματικότητα, όπως αυτή προκύπτει από τα στοιχεία για τους μετανάστες στο νομό που έχουμε ήδη αναφέρει.

Όσον αφορά το χρονικό διάστημα παραμονής των μεταναστών στη χώρα μας και ειδικότερα στο Π.Σ. Βόλου, παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι ήρθαν στην Ελλάδα την περίοδο 1990 - 1995 και σχεδόν όλοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή αμέσως ή σχεδόν αμέσως μετά την είσοδό τους στη χώρα. Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 18 ως 29 ετών και ακολουθεί η ομάδα 30 ως 44 ετών. Τέλος, οι μετανάστες απασχολούνται κυρίως σε χαμηλής ειδίκευσης επαγγέλματα που σχετίζονται με τις κατασκευές και κυρίως την οικοδομή.

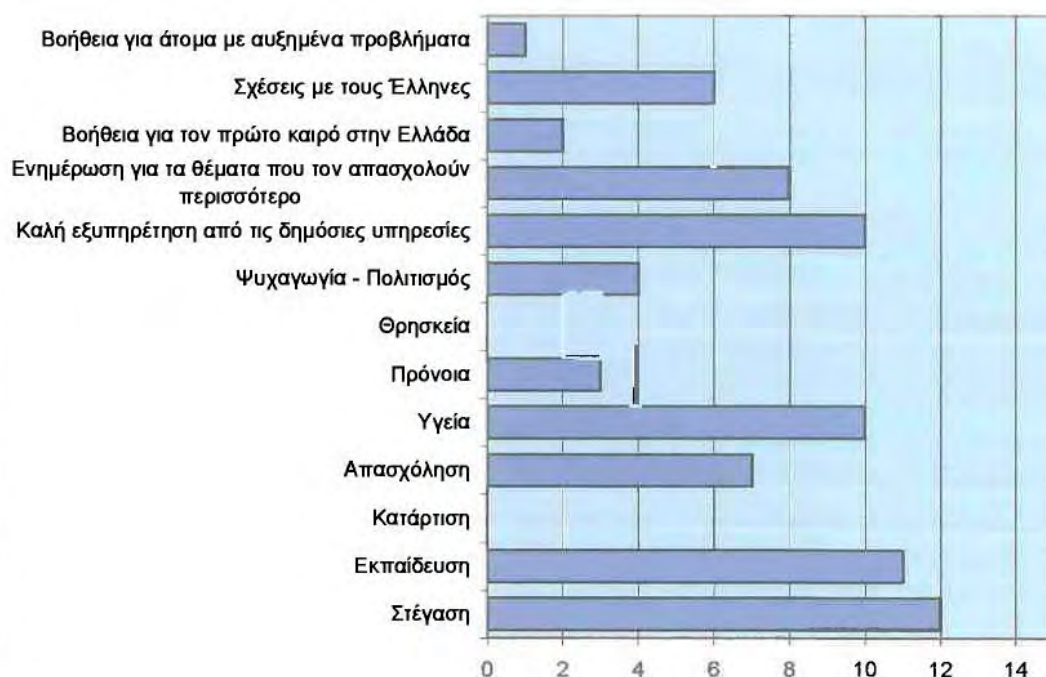
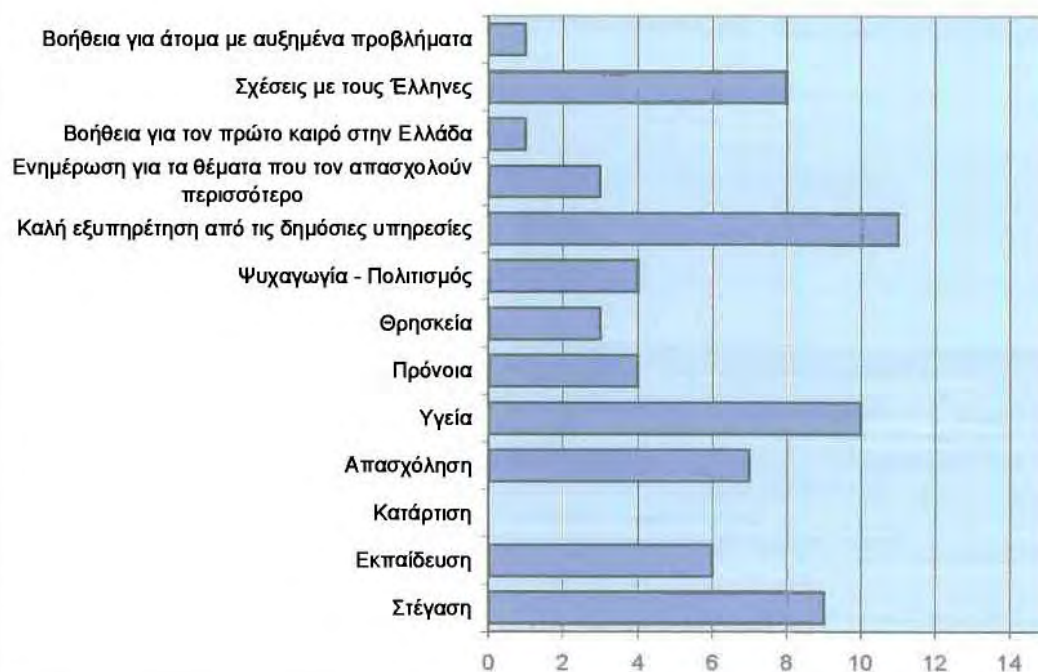

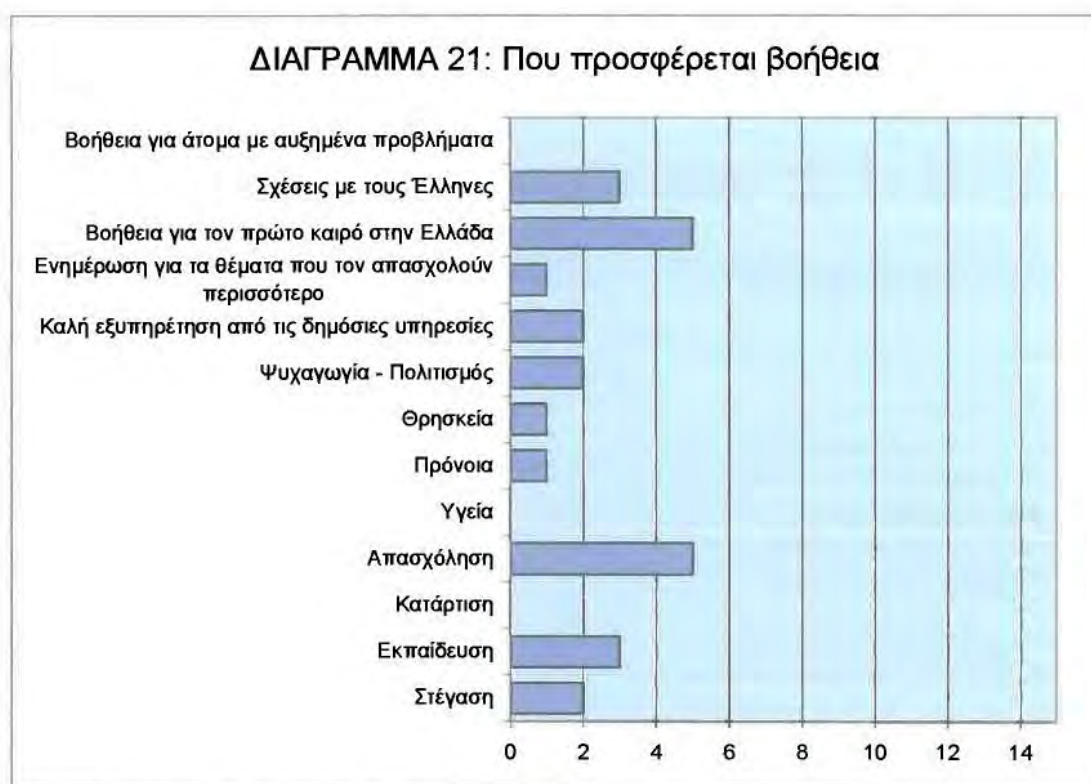
8.5.2. Ανάγκες και υποδομές – υπηρεσίες

Η πρώτη ομάδα ερωτήσεων αφορά τις ανάγκες των μεταναστών και τις υποδομές και υπηρεσίες για την εξυπηρέτησή τους. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ερώτηση στοχεύει στην καταγραφή των απόψεων των μεταναστών για το ποιες είναι οι ανάγκες ενός αλλοδαπού που εγκαθίστανται σε μία ελληνική πόλη όπως ο Βόλος, ενώ η δεύτερη και η τρίτη αποσκοπούν στη διερεύνηση των προβλημάτων τους και της βοήθειας που λαμβάνουν από διάφορους επίσημους ή μη φορείς.

Οι κατηγορίες των αναγκών των μεταναστών και των υποδομών – υπηρεσιών για την εξυπηρέτησή τους, καθώς και το περιεχόμενο κάθε κατηγορίας φαίνονται στο ερωτηματολόγιο.

Στα παρακάτω διαγράμματα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19. Τι χρειάζεται ένας μετανάστης στο Βόλο**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20: Που αντιμετωπίζουν τα περισσότερα προβλήματα**

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω διαγράμματα οι βασικότερες ανάγκες των μεταναστών σχετίζονται με τους τομείς της εκπαίδευσης, της στέγασης, της ενημέρωσης, της υγείας, της εξυπηρέτησης από τις δημόσιες υπηρεσίες και των σχέσεων με τους Έλληνες. Αντίθετα, λιγότερο σημαντικές θεωρούνται οι ανάγκες της κατάρτισης, της θρησκείας, της βοήθειας για τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα και για άτομα με αυξημένα προβλήματα (με ειδικές ανάγκες, κακοποιημένες γυναίκες, ηλικιωμένους κ.ά.), της πρόνοιας, της ψυχαγωγίας και της απασχόλησης.

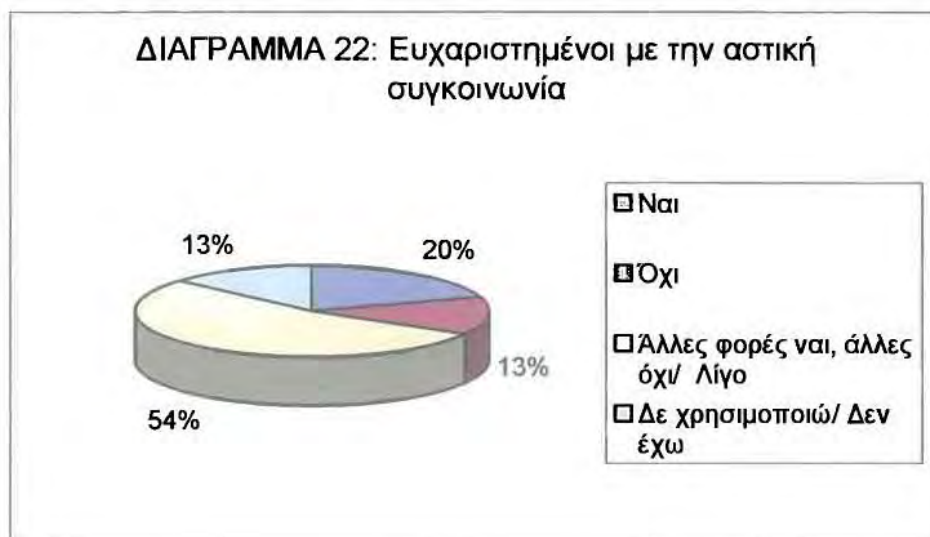
Ο τομέας της απασχόλησης υπολείπεται σχετικά από άλλες ανάγκες των αλλοδαπών, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στο ότι πολλοί τη θεωρούν δεδομένη, επειδή πιστεύουν είτε ότι υπάρχουν πολλές θέσεις εργασίας είτε ότι είναι ήδη εξασφαλισμένη μέσω φιλικών ή συγγενικών προσώπων πριν τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Χαμηλά ποσοστά εμφανίζει ο τομέας της πρόνοιας, ίσως για το λόγο ότι θεωρούν απίθανη την προσφορά της, αφού ως επί το πλείστον παρέχεται από το κράτος (οικογενειακά επιδόματα, σύνταξη, κτλ.).

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κυρίως οι μετανάστες είναι περίπου αυτά που αναφέρθηκαν ως οι σημαντικότερες ανάγκες παραπάνω, με σχετικά χαμηλότερα ποσοστά στους τομείς της εκπαίδευσης και της στέγασης. Η ανάγκη των μεταναστών για ενημέρωση φαίνεται να καλύπτεται μέσω της πληροφόρησης από συγγενείς και

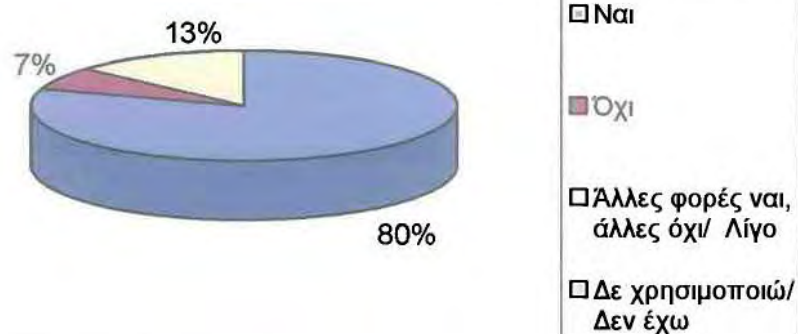
φύλους, ενώ δυσάρεστη είναι η κατάσταση και στον τομέα της υγείας, κυρίως λόγω των ψυχολογικών προβλημάτων που παρατηρούνται στους μετανάστες. Αρκετοί αναφέρουν προβλήματα και στον τομέα της απασχόλησης. Τέλος, όπως μάς αναφέρθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας, σημαντικό πρόβλημα αντιμετωπίζουν με την ασφάλιση όσοι κατέχουν ένσημα από εργασία στη χώρα καταγωγής και η ισχύς των οποίων δεν αναγνωρίζεται στην Ελλάδα.

Από τις απαντήσεις των αλλοδαπών προκύπτει ότι, κατά γενική ομολογία, η βοήθεια που λαμβάνουν από δημόσιους ή μη φορείς είναι από ελάχιστη ως ανύπαρκτη. Μερικοί από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι λαμβάνουν ή έλαβαν βοήθεια είτε κατά τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα είτε στον τομέα της απασχόλησης, η οποία προήλθε κυρίως από το σύλλογο των Αλβανών στο νομό. Παρόλο που έχουν γενικά πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, αυτό δεν το θεωρούν ως ιδιαίτερη βοήθεια προς αυτούς, αλλά ως κάτι δεδομένο από τη στιγμή που είναι νόμιμοι. Γενικά, στους τομείς που δήλωσαν ότι αντιμετωπίζουν τα κυριότερα προβλήματα, η βοήθεια που τους παρέχεται είναι ελάχιστη.

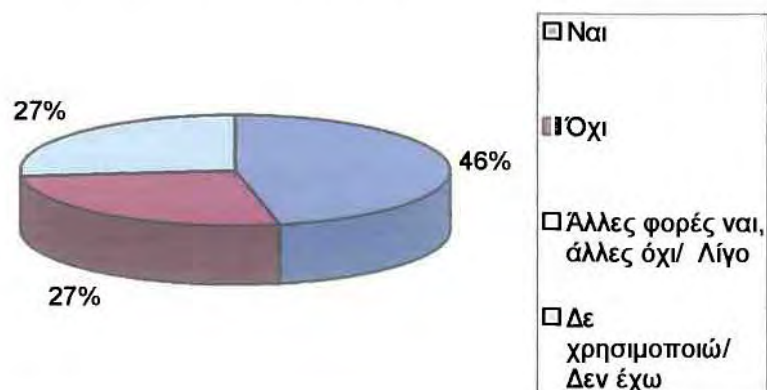
Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων αφορά τις γενικότερες αστικές υποδομές στο Π.Σ. Βόλου και εξετάζει το βαθμό ικανοποίησης των μεταναστών από αυτές. Τα διαγράμματα που προκύπτουν από τις απαντήσεις τους παρουσιάζονται παρακάτω.

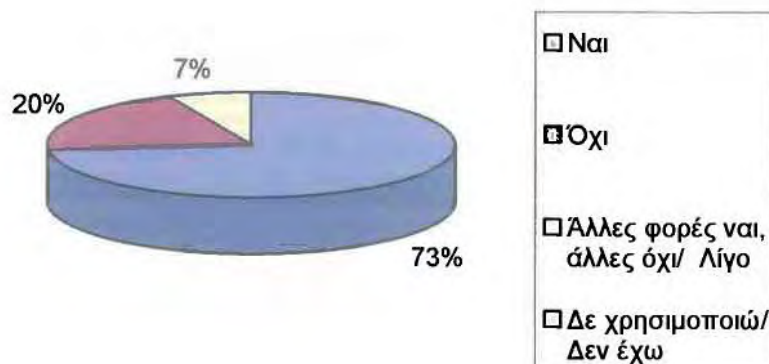
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23: Ευχαριστημένοι με την ύδρευση

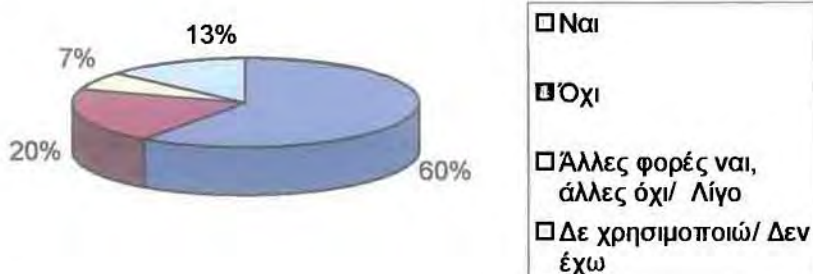
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24: Ευχαριστημένοι με το τηλέφωνο

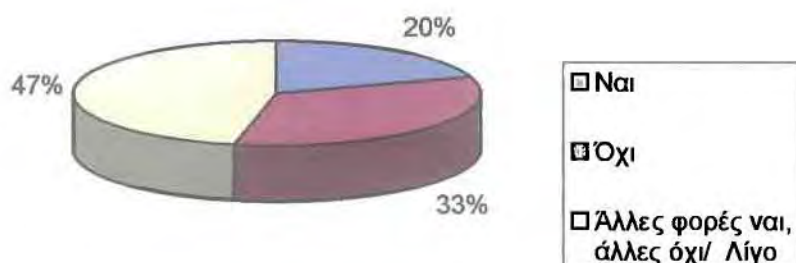
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25: Ευχαριστημένοι με το ηλεκτρικό ρεύμα

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 26: Ευχαριστημένοι με την αποχέτευση

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 27: Ευχαριστημένοι με πλατείες- πάρκα- ελεύθερους χώρους

Οι απόψεις των αλλοδαπών για την αστική συγκοινωνία που υπάρχει στην περιοχή δεν είναι γενικά θετικές., αφού οι περισσότεροι δηλώνουν ότι είναι λίγο ή καθόλου ευχαριστημένοι. Το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί, με βάση τα λεγόμενά τους, στη σχετικά υψηλή τιμή του εισιτηρίου και στη μικρή εξυπηρέτηση που τους παρέχουν τα δρομολόγια. Επιπλέον, ακόμα πιο αρνητικές ήταν οι απαντήσεις τους ως προς το βαθμό ικανοποίησης από τους ελεύθερους χώρους, τα πάρκα και τις πλατείες που υπάρχουν στην περιοχή, λόγω της μεγάλης τους έλλειψης.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες κατηγορίες των αστικών υποδομών, δηλαδή το τηλέφωνο, την ύδρευση, την αποχέτευση και το ηλεκτρικό, οι απόψεις των μεταναστών είναι γενικά θετικές. Οι αρνητικές απαντήσεις στους παραπάνω τομείς οφείλονται είτε στο αυξημένο κόστος τους (τηλέφωνο, ρεύμα) είτε στην παρατηρούμενη έλλειψή τους από κάποιες περιοχές (αποχέτευση). Στον τομέα της αποχέτευσης προέρχονταν κυρίως από κατοίκους της Νέας Ιωνίας, όπου υπάρχει έλλειψη της συγκεκριμένης υποδομής,

ενώ για το τηλέφωνο έντονα ήταν τα παράπονα για το υψηλό κόστος των συνδιαλέξεων.

Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζουν και οι απόψεις παραγόντων από κάποιες υπηρεσίες που εξυπηρετούν μετανάστες. Συγκεκριμένα, ο διευθυντής της Νομαρχιακής Επιτροπής Λαϊκής Επιμόρφωσης, η οποία προσφέρει μαθήματα ελληνικής γλώσσας, χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή και κατάρτιση σε κάποια παραδοσιακά επαγγέλματα, ανέφερε ως σημαντικότερα προβλήματα για τους μετανάστες την απασχόληση και τη στέγαση. Η βοήθεια που τους προσφέρεται γενικά στην πόλη του Βόλου, σύμφωνα με την άποψή του, είναι μηδαμινή. Επίσης, αυτοί που βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση είναι οι Αλβανοί λόγω των κακών σχέσεων με την τοπική κοινωνία (που κατ'αυτόν οφείλονται περισσότερο στους ίδιους). Όσον αφορά την εξυπηρέτηση που παρέχεται από την υπηρεσία αυτή προς τους μετανάστες, η γνώμη του διευθυντή είναι ότι οι μετανάστες είναι γενικά ικανοποιημένοι από τη λειτουργία της. Από τα στοιχεία όμως της έρευνας προέκυψε ότι οι μετανάστες δεν θεωρούν ότι λαμβάνουν βοήθεια στον τομέα της κατάρτισης, από τη συγκεκριμένη ή άλλη υπηρεσία. Η συμμετοχή των Αλβανών στα προγράμματα επίσης, είναι αρκετά χαμηλή σε σχέση με την αναλογία τους στον πληθυσμό, γεγονός που αποδίδεται από το διευθυντή στο ότι οι ίδιοι δεν την θεωρούν ιδιαίτερα αναγκαία.

Επίσης, στο Γραφείο Εξυπηρέτησης Παλιννοστούντων και Μεταναστών του Δημοτικού Οργανισμού Κοινωνικής Παρέμβασης και Υγείας του Δήμου Νέας Ιωνίας (ΔΟΚΠΥ), ύστερα από συζήτηση με τους υπαλλήλους, αναφέρθηκε ότι η εξυπηρέτηση που παρέχεται προς τους μετανάστες παρουσιάζει αρκετά προβλήματα. Αυτό οφείλεται κυρίως στη μικρή διάρκεια του προγράμματος (το οποίο είναι μονοετές), στη μη πρόβλεψη ορισμένων λειτουργικών δαπανών, στην υποβάθμιση των οικονομικών δυσκολιών των μεταναστών κατά την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων του γραφείου και στη μη προσαρμογή της δομής του γραφείου στις ειδικότερες ανάγκες των μεταναστών, καθώς αυτοί δεν είχαν ενταχθεί από την αρχή του προγράμματος ως ομάδα εξυπηρέτησης.

Η ανεπάρκεια των προσφερόμενων υπηρεσιών ως ένα βαθμό αντικατοπτρίζεται και στις απαντήσεις των ίδιων των μεταναστών που συμμετείχαν στην έρευνα. Η κατάρτιση, η σύνδεση με την απασχόληση και η ενημέρωση για θέματα που τους απασχολούν, παρόλο που αποτελούν τομείς στους οποίους οι παραπάνω υπηρεσίες δραστηριοποιούνται, η συνεισφορά τους κρίνεται μάλλον ελάχιστη. Η διαπίστωση αυτή ισχύει και στους άλλους τομείς υποστήριξης των αλλοδαπών στην περιοχή.

8.6. Προτεινόμενες υποδομές και υπηρεσίες στο Π.Σ. Βόλου

Πριν αναφερθούμε σε συγκεκριμένες δράσεις που πρέπει να αναληφθούν για τη δημιουργία υποδομών και υπηρεσιών για την καλύτερη εξυπηρέτηση των μεταναστών στην περιοχή του Βόλου, κρίνουμε σκόπιμο να επιχειρήσουμε μία σύντομη αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης στον τομέα αυτό.

Η εντύπωση που δημιουργείται από μία πρώτη ανάγνωση των υποδομών που ήδη υπάρχουν στην περιοχή, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι προσπάθειες που έχουν γίνει είναι πολλές και καλύπτουν πολλές από τις ανάγκες των μεταναστών στην περιοχή. Ωστόσο, η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Πιο συγκεκριμένα, παρά το πλήθος των υποδομών και των υπηρεσιών, αυτές απευθύνονται σε μικρό κομμάτι του μεταναστευτικού πληθυσμού, ενώ η εφαρμογή των δράσεων στην πράξη απέχει αρκετά από το σχεδιασμό και σε πολλές περιπτώσεις δεν υφίστανται σε μόνιμη βάση. Οι κυριότεροι φορείς που έχουν αναλάβει κάποιες δράσεις στον τομέα των υπηρεσιών και υποδομών είναι η Εκκλησία, ο Σύλλογος των Αλβανών στο νομό, η Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης και το Κέντρο Παλιννοστούντων και Μεταναστών του Δήμου Νέας Ιωνίας, χωρίς τα αποτελέσματα να είναι μέχρι στιγμής τα αναμενόμενα, λόγω προβλημάτων που έχουν σχολιαστεί παραπάνω.

Εκτός από την τοπική αυτοδιοίκηση, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή πολλών από τις απαιτούμενες δράσεις εξαρτώνται από τις επιδιώξεις, τους στόχους και τη δραστηριοποίηση της πολιτείας σε ανώτερο επίπεδο. Σε προηγούμενο κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με δράσεις αυτού του είδους, οι οποίες βέβαια θα πρέπει να έχουν ως πεδίο εφαρμογής και την πόλη του Βόλου, όπως και κάθε άλλη στην Ελλάδα. Έτσι, δε χρειάζεται στο σημείο αυτό να επαναληφθούν. Οι δράσεις που παρουσιάζονται παρακάτω επικεντρώνονται περισσότερο σε αυτές που είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν με βάση τις ειδικότερες συνθήκες της περιοχής του Π.Σ. Βόλου, με τη στήριξη της τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου ή δευτέρου βαθμού και άλλων τοπικών φορέων. Η κατηγοριοποίηση των υποδομών που χρησιμοποιείται είναι ίδια με αυτή που ακολουθήθηκε για την παράθεση των προτάσεων σε εθνικό επίπεδο.

Στέγαση

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των ερωτηματολογίων και από την παρουσίαση των υποδομών που υπάρχουν στο Π.Σ. Βόλου, ο τομέας της στέγασης

εμφανίζει πολλές ελλείψεις και αποτελεί ένα από τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, κυρίως κατά το πρώτο διάστημα της παραμονής τους στην περιοχή. Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος προτείνεται η κατασκευή και λειτουργία ξενώνων και κέντρων υποδοχής στην ευρύτερη περιοχή με σκοπό την παροχή προσωρινής στέγης στους αλλοδαπούς. Οι ξενώνες αυτοί θα χρησιμοποιούνται τόσο για αυτούς που έρχονται για μόνιμη εγκατάσταση όσο και για αυτούς που εισέρχονται νόμιμα ως εποχιακοί εργάτες. Παράλληλες δράσεις που μπορεί να αναλάβει ο δήμος, είναι η ενημέρωση και ο προσανατολισμός τους σε θέματα εύρεσης στέγης, όπως οι τιμές της αγοράς και οι διαθέσιμες κατοικίες ή διαμερίσματα. Τέλος, προτείνεται η χορήγηση επιδοτήσεων στο ενοίκιο από το δήμο σε μετανάστες και τις οικογένειες αυτών.

Εκπαίδευση

Ένας άλλος τομέας που εμφανίζει μεγάλες ελλείψεις είναι αυτός της εκπαίδευσης. Πολλοί από τους ερωτηθέντες μετανάστες εξέφρασαν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην εκμάθηση και την κατανόηση της ελληνικής γλώσσας. Κάποιες προσπάθειες σε αυτό τον τομέα πραγματοποιούνται στη ΝΕΛΕ, όμως δεν είναι αρκετές. Επομένως, είναι απαραίτητο οι μετανάστες να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες, αφού πρώτα υπάρξει η κατάλληλη υποδομή, το ανθρώπινο δυναμικό και η οργάνωση. Ειδικότερα για τα παιδιά των μεταναστών, επιβάλλεται η λειτουργία τάξεων υποδοχής που στόχο θα έχουν την προσαρμογή των παιδιών στην ελληνική σχολική και εκπαιδευτική διαδικασία, κυρίως μέσω της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, η λειτουργία αυτών των τάξεων θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν μικρότερης χρονικής διάρκειας, ώστε να μην ευνοείται ο διαχωρισμός από τους υπόλοιπους μαθητές. Η έλλειψη στον τομέα αυτό θεωρείται σημαντική και από τους ίδιους τους μετανάστες, όπως φάνηκε και κατά τη διαδικασία της έρευνας. Για την αποφυγή του αποκλεισμού τους είναι χρήσιμη η ανάληψη δραστηριοτήτων στα πλαίσια του σχολείου αλλά και εκτός αυτού για την ενίσχυση της επαφής και της συνεργασίας των παιδιών των μεταναστών με τα παιδιά των Ελλήνων. Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική είναι και η ενημέρωση των αλλοδαπών παιδιών αλλά και γονιών, για τη σημασία της συμπλήρωσης της βασικής εκπαίδευσης, με σκοπό να μειωθεί το ποσοστό της εγκατάλειψης του σχολείου, ένα φαινόμενο αρκετά διαδεδομένο στην περιοχή ανάμεσα στους μετανάστες.

Κατάρτιση

Στον τομέα της κατάρτισης οι ανάγκες των μεταναστών, όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι περιορισμένες κι αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι οι περισσότεροι από αυτούς αναζητούν εργασία ως ανειδίκευτοι. Βέβαια, μελλοντικά οι ανάγκες και σε αυτό τον τομέα θα πολλαπλασιαστούν, κυρίως λόγω της δεύτερης γενιάς των μεταναστών. Επομένως, οι προσπάθειες που γίνονται κυρίως από τη ΝΕΛΕ και κάποια άλλα δημοτικά, νομαρχιακά ή ιδιωτικά ΚΕΚ στην παρούσα φάση θα πρέπει να συνεχιστούν, να βελτιωθούν και να αναπτυχθούν από άποψη υποδομής και χώρων, καθώς και οι ειδικότητες να προσαρμοστούν στις τάσεις και τη ζήτηση στην αγορά εργασίας. Η έλλειψη ενδιαφέροντος για την παρακολούθηση από συγκεκριμένη ομάδα (Αλβανοί), πράγμα που δηλώθηκε από το διευθυντή της ΝΕΛΕ, πιθανόν να σημαίνει ότι τα προγράμματα αυτά δεν προσαρμόστηκαν ή δεν προωθήθηκαν όπως θα έπρεπε. Φαινόμενα δυσλειτουργίας όπως αυτό πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά προτεραιότητα, αφού οδηγούν σε απαξίωση των υπηρεσιών που προσφέρονται.

Απασχόληση

Στον κλάδο αυτό, όπως και σε αυτόν της κατάρτισης, οι ανάγκες των μεταναστών είναι μάλλον μικρές και η βοήθεια που τους προσφέρεται προέρχεται κυρίως από το Γραφείο των Παλιννοστούντων και Μεταναστών και ειδικότερα στους Αλβανούς από το Σύλλογό τους. Επομένως, για την καλύτερη εξυπηρέτηση, προώθηση και διασύνδεσή τους με την αγορά εργασίας κρίνεται αναγκαία η αναβάθμιση του υπάρχοντος Γραφείου Ενημέρωσης Ανέργων που λειτουργεί στο Βόλο, με μεγαλύτερη εξειδίκευση σε μετανάστες. Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν στο συγκεκριμένο τομέα οι μετανάστες είναι οι συνθήκες εργασίας, οι οποίες τις περισσότερες φορές είναι απαράδεκτες. Ο περιορισμός αυτού του φαινομένου είναι βέβαια θέμα πρώτιστα της πολιτείας. Μια από τις πρώτες ενέργειες που θα πρέπει να γίνουν είναι η εντατικοποίηση των ελέγχων από την Επιθεώρηση Εργασίας και η αυστηρή τιμωρία των υπευθύνων για την εκμετάλλευση των εργαζομένων αλλοδαπών. Τέλος, όπως συμβαίνει σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, μπορεί να καθοριστεί ως στόχος από το Δήμο η πρόσληψη μεταναστών σε υπηρεσίες του, με καθορισμό ποσοστώσης της τάξης του 2-3% επί του συνόλου των προσλήψεων. Συμπερασματικά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι παρόλο που οι σημερινές ανάγκες των μεταναστών στον τομέα αυτό δεν

είναι μεγάλες, εξαιτίας της εύκολης εύρεσης (ανειδίκευτης) απασχόλησης, εντούτοις αυτές μελλοντικά θα αυξηθούν, αφού με την πάροδο των ετών τόσο οι ίδιοι και ακόμα περισσότερο η δεύτερη γενιά θα έχουν εκπαίδευση, προσόντα και γενικά δυνατότητες για τη διεκδίκηση θέσεων εργασίας με ευνοϊκότερους όρους. Θα πλησιάσουν δηλαδή τα πρότυπα που ισχύουν και για τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Υγεία – Πρόνοια

Σύμφωνα με τις απόψεις των μεταναστών, η περίθαλψη που λαμβάνουν από τα νοσοκομεία είναι ικανοποιητική και δεν παρατηρούνται ιδιαίτερα προβλήματα. Αντίθετα, ιδιαίτερη βοήθεια πρέπει να προσφερθεί από ψυχολόγους για τους μετανάστες που αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα, οι οποίοι είναι αρκετοί, όπως φάνηκε από την έρευνα. Απαραίτητη είναι ακόμα η κατάρτιση του προσωπικού του νοσοκομείου για την περίθαλψη ασθενών με διαφορετικό θρησκευτικό και πολιτιστικό υπόβαθρο, καθώς και η τοποθέτηση σε αυτό προσώπου που θα δρα ως διαμεσολαβητής, με σκοπό τη διευκόλυνση της επικοινωνίας και της συνεννόησης ιατρικού προσωπικού και μεταναστών. Τέλος, υπάρχουν δύο ζητήματα που έχουν μεγάλη σημασία για τους ίδιους τους μετανάστες. Το πρώτο αφορά την παροχή υλικής ενίσχυσης και ψυχολογικής υποστήριξης από κοινωνικούς λειτουργούς ιδιαίτερα σε παιδιά, κακοποιημένες γυναίκες και οικογένειες αλλοδαπών και το δεύτερο στη μέριμνα για την αναγνώριση και τη μεταφορά της ισχύος των ενσήμων των αλλοδαπών από τη χώρα καταγωγής τους στη δική μας.

Πολιτισμός – Θρησκεία – Ψυχαγωγία

Η κατάσταση που επικρατεί στο συγκεκριμένο τομέα είναι προβληματική, αν ληφθεί υπόψη ότι παρόλο που υπάρχει η διάθεση από τη πλευρά των αλλοδαπών για την ενασχόληση με πολιτιστικές δραστηριότητες, τα μέσα που διαθέτουν για την υλοποίησή τους είναι ελάχιστα. Επομένως, είναι απαραίτητο να παραχωρηθούν χώροι, οικονομικοί πόροι και κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό (όπως άτομα για την οργάνωση θεατρικών ομάδων και γυμναστές), ώστε οι μετανάστες να έχουν κάποιες δυνατότητες δραστηριοποίησης στον τομέα του πολιτισμού και της ψυχαγωγίας. Ειδικότερα, ο δήμος μπορεί να διαθέσει χώρους όπου θα πραγματοποιούνται εκδηλώσεις μουσικής, χορού, κινηματογράφου, θεάτρου και εκθέσεις φωτογραφίας,

που θα εξυπηρετούσαν και το στόχο της διατήρησης της επαφή μεταξύ τους και τη διατήρηση της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Παράλληλα χρειάζεται μεγαλύτερη ενθάρρυνση και ώθηση για τη συμμετοχή τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες, κυρίως μέσω της καλύτερης ενημέρωσης και προβολής των εκδηλώσεων από τα τοπικά ΜΜΕ. Στον τομέα της θρησκείας, μεγάλος αριθμός των μεταναστών είναι χριστιανοί, είτε καθολικοί είτε ορθόδοξοι, και οι ανάγκες τους καλύπτονται από τους υπάρχοντες χώρους λατρείας. Ωστόσο υπάρχουν και αλλοδαποί διαφορετικής θρησκείας, όπως οι μουσουλμάνοι (κυρίως Αλβανοί) για τους οποίους δεν υπάρχει δυνατότητα κάλυψης των αναγκών. Στην περίπτωση που μελλοντικά παρουσιαστούν αυξημένες ανάγκες, θα χρειαστεί να εξεταστεί η περίπτωση της κατασκευής και άλλων χώρων λατρείας, όπως τζαμί.

Ενημέρωση – Συμβουλευτικές υπηρεσίες

Παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μεταναστών που εγκαθίστανται στην περιοχή του Βόλου υποστηρίζονται από δίκτυα φίλων και συγγενών, ωστόσο υπάρχει ένας αριθμός αλλοδαπών που χρειάζεται αρχική υποστήριξη και βοήθεια σε διάφορους τομείς. Η βοήθεια αυτή θα πρέπει να παρέχεται από τους δήμους σε συνεργασία με τις εθελοντικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις της περιοχής, καθώς και τους συλλόγους τους, με έμφαση στους τομείς της προσωρινής στέγασης, της εκμάθησης των βασικών στοιχείων της ελληνικής γλώσσας, του προσανατολισμού για τις υποδομές για την εξυπηρέτησή τους και γενικά των εναλλακτικών που υπάρχουν για τις συγκεκριμένες ανάγκες του κάθε εξυπηρετούμενου στην περιοχή. Ο δήμος όμως θα πρέπει να έχει σημαντική συμβολή και στη μακροχρόνια υποστήριξη των μεταναστών με τη διοργάνωση ενημερωτικών συζητήσεων για θέματα που τους αφορούν, όπως το νομικό πλαίσιο, τις αρμόδιες υπηρεσίες και τις επιθυμητές ή εναλλακτικές λύσεις για διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Παρόμοια δράση για την υποστήριξη και ενημέρωση των μεταναστών θα αποτελέσει και η δημιουργία ενός γραφείου στους δήμους που θα λειτουργεί στα πρότυπα του αντίστοιχου για τους Παλιννοστούντες και τους Μετανάστες στη Νέα Ιωνία. Τέλος, δράσεις όπως η έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων και η ενίσχυση των Μ.Μ.Ε. των ίδιων των μεταναστών (κυρίως τις εφημερίδες), θα καλύπτουν ένα μέρος της ιδιαίτερα μεγάλης, όπως προκύπτει και από την έρευνα, ανάγκης των μεταναστών για ενημέρωση. Στην υποστήριξη των ενεργειών αυτών μπορούν να συμβάλλουν εθελοντικές ομάδες από το ντόπιο πληθυσμό. Και για τις δύο

αυτές δράσεις επιβάλλεται η παροχή οικονομικής και άλλης μορφής ενίσχυσης από το δήμο.

Ενσωμάτωση

Τα προβλήματα σε αυτή την κατηγορία υποδομών και υπηρεσιών σχετίζονται κυρίως με την εξυπηρέτηση των δημοσίων υπηρεσιών και με τις σχέσεις με τους Έλληνες. Όσον αφορά την εξυπηρέτηση από τις υπηρεσίες, αυτή χαρακτηρίζεται από κακή συμπεριφορά των υπαλλήλων και υπερβολική γραφειοκρατία. Για την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων είναι χρήσιμη η κατάρτιση και η ενημέρωση των υπαλλήλων από ειδικούς επιστήμονες και άλλους φορείς, καθώς και η λειτουργία τηλεφωνικής υπηρεσίας από το δήμο σε διάφορες γλώσσες που θα αποτελεί τον αποδέκτη αιτημάτων για χορήγηση εγγράφων, θα παρέχει ενημέρωση, καθώς και αποδοχή καταγγελιών. Από την άλλη μεριά η ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας μέσω δημόσιων συζητήσεων και διαλέξεων από το Πανεπιστήμιο, τα τοπικά συνδικάτα και τα επιμελητήρια, για τα θετικά αποτελέσματα της παρουσίας των μεταναστών στην περιοχή και τη χώρα γενικότερα, μπορεί να αποτελέσει θετική εξέλιξη για την εξομάλυνση των άσχημων σχέσεων με τους Έλληνες. Ανάλογη ενημέρωση θα πρέπει να υπάρξει ειδικότερα στα στελέχη των τοπικών Μ.Μ.Ε., που αποτελούν βασικό παράγοντα διαμόρφωσης αρνητικής –συνήθως– άποψης από την κοινή γνώμη για τους αλλοδαπούς. Παράλληλα, προτείνεται η πραγματοποίηση ενός ετήσιου αντιρατσιστικού φεστιβάλ σε ειδικό χώρο στην περιοχή του Βόλου, με συμμετοχή τοπικών φορέων και οργανώσεων, μεταναστευτικών και μη, με βασικό στόχο τη σύσφιξη των σχέσεων και την ανταλλαγή πολιτισμού μεταξύ του γηγενούς και του μεταναστευτικού πληθυσμού. Παρόμοιες δράσεις μπορούν να πραγματοποιούνται και συχνότερα και σε μικρότερη κλίμακα. Τέλος, μεγάλης σημασίας ενέργεια αποτελεί η λειτουργία μελλοντικά ενός Γραφείου Μετανάστευσης στο εσωτερικό του Δήμου Βόλου, που θα ασχολείται με θέματα μετανάστευσης και πολυπολιτισμικότητας και στο οποίο θα συμμετέχουν και εκπρόσωποι των μεταναστών, ώστε να εξασφαλίσουν πρόσβαση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο. Το Γραφείο αυτό θα προσφέρει ενημέρωση στους φορείς λήψης αποφάσεων, θα γνωμοδοτεί για κάθε μελλοντική ενέργειά τους και θα συντονίζει οριζόντια τις οργανώσεις και τις δραστηριότητες που αφορούν τους μετανάστες

Εκτός όμως από την αναφορά μας στους ειδικούς τομείς υποδομών και υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση των μεταναστών στο Π.Σ. Βόλου, υπάρχουν και οι γενικότεροι τομείς, στο σχεδιασμό των οποίων θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι μετανάστες και οι ανάγκες τους. Σημαντικό πρόβλημα, για παράδειγμα, για την ποιότητα της ζωής τους θεωρούν οι μετανάστες την έλλειψη ελεύθερων χώρων στο Π.Σ. Βόλου, γεγονός που πρέπει να ληφθεί μελλοντικά υπ' όψη στα πλαίσια του γενικότερου σχεδιασμού. Παράλληλα, στον τομέα των αστικών συγκοινωνιών, θα πρέπει να υπάρξει πρόνοια για το βαθμό εξυπηρέτησης των μεταναστών.

Γενικά, δυνατότητες υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο για τη βελτίωση της εξυπηρέτησης των μεταναστών. Αυτές όμως θα πρέπει να πλαισιωθούν και να ενισχυθούν από την πολιτεία. Ίσως η πιο σημαντική εξέλιξη που θα συμβάλλει στην παροχή των υπηρεσιών με καλύτερο τρόπο είναι η μεγαλύτερη παροχή αρμοδιοτήτων, πόρων και μέσων στην τοπική αυτοδιοίκηση και κυρίως στους δήμους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας την εργασία αυτή παρουσιάζουμε τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη διαδικασία που ακολουθήθηκε και περιγράφηκε παραπάνω. Στο σημείο αυτό υπενθυμίζουμε σε συνοπτική μορφή τη διαδικασία αυτή, το «δρόμο» δηλαδή που επιλέξαμε για να φτάσουμε στο στόχο μας, ο οποίος είναι η παρουσίαση των κατάλληλων υποδομών και υπηρεσιών για τους μετανάστες στις ελληνικές πόλεις. Για τον ίδιο σκοπό βέβαια, είναι δυνατό να ακολουθήσει κάποιος και άλλες πορείες, διαφορετικές από αυτήν που εδώ παρουσιάστηκε. Μέσα όμως στο πλαίσιο των συνθηκών που πραγματοποιήθηκε η παρούσα εργασία και τις επιλογές που πρόσφερε αυτό, κρίθηκε ότι η πορεία αυτή ήταν από τις πλέον κατάλληλες για την επίτευξη του στόχου που τέθηκε.

9.1. Η διαδικασία

Βασική παραδοχή στην οποία στηρίζεται η μελέτη αυτή και από την οποία ξεκινάει είναι ότι οι υπηρεσίες και οι υποδομές που προσφέρονται στους μετανάστες στις ελληνικές πόλεις εξαρτώνται άμεσα από τη μεταναστευτική πολιτική του ελληνικού κράτους, τουλάχιστον στο παρόν και στο άμεσο μέλλον. Παρόλο που το αντικείμενο αναφέρεται στο αστικό επίπεδο, εν τούτοις το κυρίαρχο επίπεδο πολιτικής για το οποίο το μεταναστευτικό φαινόμενο και οι προσφερόμενες υποδομές αποτελούν αντικείμενο και τα επηρεάζουν περισσότερο από κάθε άλλο είναι το κεντρικό. Οι εξελίξεις όμως τείνουν να αλλάζουν την πραγματικότητα αυτή. Σταδιακά, οι κεντρικές δομές εξουσίας των εθνικών κρατών και η πολιτική που εκπονούν για το μεταναστευτικό φαινόμενο παρακάμπτονται και μεγαλύτερη σπουδαιότητα φαίνεται να αποκτούν οι δομές και οι διαδικασίες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ταυτόχρονα με την ενδυνάμωση των κατώτερων από το εθνικό, δομών εξουσίας (περιφερειακό, δημοτικό). Ωστόσο, μέχρι οι δυνατότητες των κεντρικών δομών εξουσίας να υπερκεραστούν, στο παρόν και στο προσεχές μέλλον η πολιτική για τη μετανάστευση αποτελεί δική τους αρμοδιότητα.

Άμεση συνέπεια της παραπάνω παραδοχής αποτελεί η θεώρηση ότι για την εκπόνηση προτάσεων για τις υποδομές και υπηρεσίες για τους μετανάστες, απαιτείται πρώτα η παρουσίαση μιας πολιτικής για τη μετανάστευση, σε επίπεδο εθνικό, στα πλαίσια της οποίας θα εντάσσονται και στην οποία θα στηρίζονται αυτές. Έτσι, αντικείμενο της εργασίας είναι και η παρουσίαση των βασικών αξόνων μιας μεταναστευτικής πολιτικής για την Ελλάδα. Η διαμόρφωση των βασικών αυτών αξόνων στηρίζεται σε τρεις παράγοντες. Συνοπτικά, μπορούμε να τους ονομάσουμε: το σύγχρονο φαινόμενο στην Ελλάδα, η εμπειρία από την έως τώρα μεταναστευτική πολιτική και οι πολιτικές των άλλων χωρών. Στην ανάλυση των τριών αυτών παραγόντων επικεντρώνεται η διαδικασία στη συνέχεια.

Έτσι, αναλύεται η υπάρχουσα κατάσταση, τόσο για τις προσφερόμενες υποδομές και υπηρεσίες για τους μετανάστες στις ελληνικές πόλεις, όσο και για τη γενικότερη κατάσταση των μεταναστών, στα πλαίσια της ελληνικής αστικής πραγματικότητας, καθώς και η εικόνα του μεταναστευτικού φαινομένου και των μεταναστών που εισήλθαν και εισέρχονται στη χώρα κατά την τελευταία δεκαετία. Αναλύθηκε δηλαδή, σε αδρές γραμμές, η εικόνα του σύγχρονου φαινομένου, με τα αίτια, τα βασικά χαρακτηριστικά και τις επιπτώσεις στην Ελλάδα ως χώρα υποδοχής.

Ο δεύτερος παράγοντας που εξετάζεται είναι η αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης από τρεις άλλες χώρες, εκτός της Ελλάδας (Γερμανία, Καναδάς, Ιταλία). Η αντιμετώπιση αυτή προκύπτει από τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτικής της κάθε χώρας

Επόμενο βήμα είναι η ανάλυση της ελληνικής πολιτικής για τη μετανάστευση, όπως αυτή εκφράζεται από τους κυριότερους νόμους και διατάγματα που σχετίζονται με αυτήν. Παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των νόμων και των διαταγμάτων αυτών και επιχειρείται κάθε φορά μια κριτική τους ανάλυση, από τον πρώτο νόμο του 1929 μέχρι τον τελευταίο του 2001. Επιπλέον επιχειρείται μία σύγκριση των στοιχείων πολιτικής της Ελλάδας με τα αντίστοιχα των άλλων χωρών.

Παράλληλα, παρουσιάζονται οι σε μία πόλη από κάθε χώρα, περισσότερο για να χρησιμοποιηθούν ως υπόδειγμα και ως βάση σύγκρισης με τις αντίστοιχες στις ελληνικές πόλεις.

Η ανάλυση των τριών αυτών παραγόντων και τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν, επέτρεψαν στη συνέχεια την εκπόνηση των βασικών αξόνων που πρέπει να διέπουν τη μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας. Μεγαλύτερο βάρος δίνεται στις απόψεις εκείνες της πολιτικής που επηρεάζουν περισσότερο τις προσφερόμενες

υποδομές και υπηρεσίες, χωρίς όμως να εκλείπει η παρουσίαση των αξόνων που αναφέρονται στο γενικότερο πλαίσιο της πολιτικής, εκτός του οποίου είναι αδύνατο να λειτουργήσουν αποτελεσματικά οι προηγούμενες. Τέλος, με βάση την πολιτική αυτή, καθώς και τα παραδείγματα από πόλεις του εξωτερικού, παρουσιάζονται οι κατάλληλες υποδομές και υπηρεσίες που θα πρέπει να υπάρχουν στις ελληνικές πόλεις για την εξυπηρέτηση των μεταναστών.

9.2. Το συμπέρασμα

Το συμπέρασμα που προέκυψε από την όλη διαδικασία της ανάλυσης που πραγματοποιήθηκε είναι ότι οι αστικές υποδομές και υπηρεσίες στην Ελλάδα είναι ανεπαρκείς για την εξυπηρέτηση των μεταναστών. Αυτό σημαίνει ότι και σε ποσότητα είναι ελάχιστες αλλά και το εύρος των αναγκών που καλύπτουν είναι περιορισμένο σε σχέση με τις αναγκαίες. Επίσης, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων οι υπηρεσίες που προσφέρονται είναι μικρής εμβέλειας και δυναμικότητας, ενώ συνήθως δεν είναι οι πλέον κατάλληλες, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στον τομέα της εκπαίδευσης με τα υπάρχοντα «διαπολιτισμικά» σχολεία. Παρατηρήθηκε, επίσης, γενικά έλλειψη οργάνωσης, συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των φορέων που προσφέρουν υπηρεσίες, τόσο σε επίπεδο πόλης, όσο και σε επίπεδο τομέα εξυπηρέτησης. Ο συντονισμός επίσης είναι περιορισμένος μεταξύ των κρατικών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων, όπως και στο εσωτερικό της κάθε κατηγορίας φορέων. Στοιχείο ακόμα που χαρακτηρίζει τις υποδομές για τους μετανάστες είναι η έλλειψη ουσιαστικής στήριξης (χρηματοδοτικής, οργανωτικής, κλπ) και ενδιαφέροντος από την πολιτεία, ακόμα και προς τις υπηρεσίες που προσφέρονται από φορείς του κεντρικού κράτους. Αυτό βέβαια δεν αποτελεί κάτι που αντιτίθεται στη γενική αντιμετώπιση που έχει η πολιτεία προς τις υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας και πρόνοιας, καθώς είναι γνωστό ότι ποτέ σχεδόν στην Ελλάδα δεν υπήρξε συγκροτημένο και ισχυρό «κράτος πρόνοιας» με την έννοια που αυτό λειτούργησε σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, τουλάχιστον κατά το παρελθόν. Για την ύπαρξη των παραπάνω αδυναμιών δε χρειάζονται ιδιαίτερα αποδεικτικά στοιχεία: η κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στις πόλεις, ορατή σε όλους, είναι ικανή να αποδείξει την ανεπάρκεια των προσφερόμενων υπηρεσιών και υποδομών.

9.3. Τι φταίει

Αν θα επιχειρούσαμε να παρουσιάσουμε συνοπτικά τις βασικές αιτίες για την ανεπάρκεια που παρουσιάζουν οι αστικές υπηρεσίες και υποδομές για την εξυπηρέτηση των μεταναστών, θα ξεχωρίζαμε τις εξής:

- **Την πολιτική της ελληνικής πολιτείας.** Η πολιτική αυτή αντιμετωπίζει τους μετανάστες ως μια προσωρινή εργατική δύναμη, της οποίας η μόνιμη διαμονή είναι μάλλον ανεπιθύμητη, χωρίς να φροντίζει να παρέχει τις υπηρεσίες για τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, σε κάποιες περιπτώσεις ακόμα και των απολύτως αναγκαίων. Δε φαίνεται να λαμβάνει υπ' όψη της την πραγματικότητα όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού φαινομένου και των συνθηκών στην Ελλάδα που επηρεάζουν ή επηρεάζονται από αυτό.
- **Τη συγκυρία.** Την τελευταία δεκαετία είχαμε ένα κύμα μεταναστών, με μαζικές εισόδους ειδικά κατά τις αρχές της περιόδου αυτής, σε μια χώρα που δεν είχε προλάβει να συνειδητοποιήσει τη μεταβολή της από χώρα αποστολής σε υποδοχής. Η μαζική αυτή είσοδος έγινε εντελώς ανοργάνωτα, υποκινούμενη από παράγοντες που δεν είχαν να κάνουν μόνο με τις συνθήκες στην Ελλάδα (ανάγκη για εργατικό δυναμικό, υπάρχουσες ευκαιρίες προς εκμετάλλευση, κλπ) αλλά και με παράγοντες ώθησης από τις χώρες αποστολής, στην πλειοψηφία τους από πρώην κομμουνιστικά κράτη. Αντιμετώπισαν γενικά αρνητική έως ρατσιστική στάση από τον ημεδαπό πληθυσμό, που σε ένα βαθμό οφείλεται και στα ίδια τα χαρακτηριστικά του κύματος. Η οπτική αυτή είχε αντίκτυπο, όπως είναι επόμενο και στην εκπόνηση της μεταναστευτικής πολιτικής. Αυτή επηρεάστηκε επίσης από την εκμετάλλευση της θέσης των μεταναστών στο ανεπίσημο ή παράνομο κομμάτι της οικονομίας που ωφέλησε, έστω περιστασιακά, μεγάλο μέρος του πληθυσμού και την οικονομία συνολικά.
- **Την έλλειψη πολιτικής κατάλληλης για τον αστικό χώρο.** Οι δύσκολες συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στον αστικό χώρο, έχει άμεση σχέση με την ουσιαστική απουσία μιας πολιτικής που θα σχεδιάζεται με βάση τις ιδιομορφίες της πόλης –χώρο εγκατάστασης της πλειοψηφίας των μεταναστών– και θα απαντά στα ιδιαίτερα προβλήματά της. Οι βαθμίδες της αυτοδιοίκησης που ο χώρος αναφοράς τους βρίσκεται κοντύτερα στην κλίμακα της πόλης είναι πλήρως αποδυναμωμένες στο πεδίο αυτό, πράγμα που εκ των προτέρων θέτει μεγάλα εμπόδια στην αποτελεσματική ενασχόληση με τα προβλήματα της πόλης.

Οι αρμοδιότητες, τα μέσα, το ανθρώπινο δυναμικό (για να αναφέρουμε τα βασικότερα) δεν είναι διαθέσιμα για αυτές. Από την άλλη, ούτε από τα ανώτερα επίπεδα διοίκησης και σχεδιασμού και κυρίως το εθνικό (κεντρικό), που αποτελεί το κυρίαρχο στο ζήτημα αυτό, εφαρμόζεται μια τέτοια πολιτική, όπως συμβαίνει και σε άλλα αντικείμενα εκτός από αυτό της μετανάστευσης και των υποδομών για τους μετανάστες. Και όπως ακριβώς συμβαίνει και σε άλλους τομείς, η παράλειψη αυτή συμβάλλει αποφασιστικά στην ανεπάρκεια των υποδομών και υπηρεσιών στον αστικό χώρο.

9.4. Τι πρέπει να αλλάξει

Από τα παραπάνω οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι απαιτούμενες αλλαγές, κατ' αρχήν στη πολιτική για τους μετανάστες και στη συνέχεια για τις υποδομές και τις υπηρεσίες στις πόλεις που παρέχονται σε αυτούς, πρέπει να είναι και ριζικές και πολυάριθμες. Σε προηγούμενα κεφάλαια παρατίθενται οι προτάσεις που σκοπό έχουν να στοιχειοθετήσουν μια κατάλληλη απάντηση στις νέες ανάγκες που παρουσιάστηκαν κυρίως κατά την τελευταία δεκαετία. Συνοψίζοντας, οι σημαντικότερες από αυτές, σε επίπεδο γενικών αρχών, είναι:

- **Οι παραχωρήσεις προς τις κατώτερες βαθμίδες σχεδιασμού και διοίκησης.**

Στο άμεσο μέλλον δεν προβλέπεται να ξεπεραστεί η κυρίαρχη και αποφασιστική θέση του κεντρικού επιπέδου σχεδιασμού και άσκησης της πολιτικής για τη μετανάστευση. Ωστόσο, είναι ανάγκη να ξεκινήσει μια διαδικασία παραχώρησης αρμοδιοτήτων, εξουσιών και μέσων (με κάθε έννοια) στους δήμους ή στο επίπεδο εκείνο που προσεγγίζει περισσότερο την κλίμακα της πόλης και σε κάθε πόλη, με προτεραιότητα σε αυτές που προσελκύουν τους περισσότερους μετανάστες. Μια τέτοια εξέλιξη θα επιτρέψει στην τοπική αυτοδιοίκηση το σχεδιασμό και την άσκηση μιας αστικής πολιτικής, προσαρμοσμένης στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αστικού χώρου και, ίσως ακόμα πιο σημαντικό, της συγκεκριμένης κάθε φορά πόλης. Πρόκειται ίσως για μία από τις αλλαγές που απαιτούν μεγάλο χρονικό διάστημα, ίσως και μια μεγάλη περίοδο ετών, για να πραγματοποιηθούν, αυτό όμως δε σημαίνει πως δεν πρέπει να υπάρξει μια πορεία προς την κατεύθυνση αυτή. Ο ρόλος της πολιτείας θα πρέπει να είναι σε αυτή την νέα κατάσταση υποστηρικτικός και όχι περιοριστικός.

• **Ο έλεγχος, η παρακολούθηση και η ανάλυση του μεταναστευτικού φαινομένου.** Η Ελλάδα και οι ελληνικές πόλεις δεν μπορούν να απορροφήσουν μεγάλο αριθμό μεταναστών και να προσφέρουν όλους τους απαραίτητους πόρους για τη διατήρηση ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης για αυτούς. Για οποιαδήποτε χώρα, μια μαζική είσοδος μεταναστών, όπως αυτή που συνέβη κυρίως κατά τα πρώτα χρόνια της τελευταίας δεκαετίας στην Ελλάδα, αποτελεί αντικειμενικά μια δύσκολη κατάσταση προς αντιμετώπιση και ακόμα περισσότερο για μια χώρα με γενικά περιορισμένες δυνατότητες και έλλειψη ανάλογης εμπειρίας. Έτσι, πρέπει να τεθεί κάποιο όριο στις εισόδους των μεταναστών, σε ετήσια βάση, και να γίνει προσπάθεια να μειωθεί η δυναμική για φυγή του πληθυσμού, κυρίως από τις βαλκανικές χώρες, όχι μόνο με μέτρα «αμυντικού» χαρακτήρα, αλλά και με ενέργειες που θα στοχεύουν στην αύξηση των κινήτρων για παραμονή τους εκεί. Οι μετανάστες που θα γίνονται δεκτοί θα πρέπει να πληρούν σε ικανοποιητικό βαθμό κάποιους όρους, παράλληλα βέβαια με τη διατήρηση και λειτουργία κάθε θεσμού ανθρωπιστικού χαρακτήρα, όπως της οικογενειακής συνένωσης και της παροχής ασύλου σε άτομα που κινδυνεύουν. Η μελέτη και η παρακολούθηση του φαινομένου σχετίζεται περισσότερο με αυτή ακριβώς τη θέσπιση των ορίων και των κριτηρίων αποδοχής. Ανάλογα με τις ανάγκες στην Ελλάδα (βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες), τις εξελίξεις στις διάφορες περιοχές, γειτονικές ή μη, ο πληθυσμός των οποίων εμφανίζει κάποιες τάσεις μετακίνησης προς τη χώρα μας και κάθε άλλη κατάσταση που σχετίζεται με τη μετανάστευση, θα καθορίζονται τα όρια, οι περιορισμοί, οι επιθυμητές ή όχι ιδιότητες των μεταναστών. Με τον τρόπο αυτό θα γίνει ευκολότερη η ενσωμάτωση των μεταναστών, τόσο των νέων όσο και των ήδη εγκατεστημένων στη χώρα, αλλά και τα προβλήματα γενικότερης φύσης που παρουσιάζονται θα είναι πλέον πιο εφικτό να αντιμετωπιστούν. Το σύστημα που θα εφαρμοστεί για τη ρύθμιση των κριτηρίων και των ορίων για την αποδοχή των μεταναστών, είναι ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας. Ένα σύστημα όπως αυτό που εφαρμόζεται στον Καναδά (point-system) θα μπορούσε ίσως να χρησιμοποιηθεί στη χώρα μας, με προσαρμογή των κριτηρίων ανάλογα με τις εξελίξεις, τις συνθήκες και τις προτεραιότητες. Το μόνο σίγουρο είναι ότι σε κάθε περίπτωση ο ορίζοντας του σχεδιασμού θα πρέπει να γίνει περισσότερο μακροπρόθεσμος από το σημερινό, δίνοντας μικρότερη βάση σε πιθανά βραχυπρόθεσμα οφέλη.

- **Η συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στην πληροφόρηση των μεταναστών.** Οι έννοιες της δημοκρατίας και της ισότητας πρέπει να εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση, εφόσον στη χώρα μας αποτελούν θεμελιώδεις αρχές του κοινωνικού συστήματος. Έτσι και οι μετανάστες έχουν δικαίωμα, στα πλαίσια μιας δημοκρατικής κοινωνίας, να έχουν ουσιαστικό λόγο και να συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που τους επηρεάζουν και, ειδικότερα στην περίπτωση μας, αυτών που έχουν μεγαλύτερη σημασία για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και υποδομές προς αυτούς στον αστικό χώρο. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται ένας από τους βασικούς όρους για την ύπαρξη δυνατότητας επιρροής στα θέματα που τους αφορούν, συμπληρωμένος από την δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφόρηση. Πρακτικό παράδειγμα εφαρμογής της αρχής αυτής είναι η συμμετοχή των μεταναστών μέσω εκπροσώπων τους σε μια επιτροπή (ή οποιαδήποτε άλλη μορφή οργάνου) υπεύθυνη για τα θέματα μεταναστών και διαπολιτισμικότητας, που θα δρα στα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης και θα έχει όχι μόνο γνωμοδοτικό ρόλο αλλά θα μπορεί να επηρεάζει πιο ουσιαστικά τις εξελίξεις.
- **Το άνοιγμα της πολιτικής στην κοινωνία.** Η πολιτική για τους μετανάστες, όπως αποδείχθηκε, παρουσιάζει μεγάλες αδυναμίες όταν σχεδιάζεται και εφαρμόζεται στα πλαίσια της κεντρικής εξουσίας, σε επίπεδο εθνικό, που δε λαμβάνει υπ' όψη της τις ανάγκες και τις επιθυμίες τόσο των ιδίων των μεταναστών, όσο και άλλων φορέων (επαγγελματικών, κοινωνικών) που επηρεάζονται και μπορούν να έχουν θετική συμβολή στην κατάρτιση μιας δικαιότερης και πιο αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής. Οι φιλανθρωπικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οργανισμοί, οι επιστημονικοί φορείς, οι επαγγελματικές και εργατικές ενώσεις, οι σύλλογοι μεταναστών, η τοπική αυτοδιοίκηση, οι δημόσιοι λειτουργοί, αποτελούν οντότητες που μπορούν να προσφέρουν ουσιαστική γνώση για τη βελτίωση της πολιτικής, ενώ με τον τρόπο αυτό και οι διαδικασίες γίνονται περισσότερο δημοκρατικές και διαφανείς.
- **Η προσαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού στο μεταναστευτικό φαινόμενο.** Η επιτυχία του σχεδιασμού συνδέεται με την υιοθέτηση δύο νέων γενικών κατευθύνσεων που θα θέσουν την πληθυσμιακή ομάδα των μεταναστών σε ισότιμη κατάσταση με τους υπόλοιπους κατοίκους της πόλης. Η πρώτη κατεύθυνση που θα πρέπει να ακολουθηθεί, αφορά στην ισότιμη συμμετοχή των μεταναστών στη διαδικασία του σχεδιασμού. Με τον ίδιο τρόπο που οι υπόλοιποι

πολίτες μπορούν να έχουν πρόσβαση και επιρροή στη διαδικασία αυτή, θα πρέπει και οι μετανάστες να έχουν την ίδια δυνατότητα και ευκαιρίες για την αποτελεσματικότερη ανταπόκριση και στις δικές τους ανάγκες. Ταυτόχρονα, απαραίτητη είναι και η προσαρμογή των παρεχόμενων δυνατοτήτων συμμετοχής και επιρροής στις ιδιαιτερότητές τους, για να μην τίθενται σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες (Qadder, 1997 – APA Planning for the immigrant city, 1997). Η δεύτερη έχει να κάνει με την ενσωμάτωση στη λογική του σχεδιασμού της παρουσίας τους στον αστικό χώρο. Καταρχήν, σε περισσότερο θεωρητικό επίπεδο, η εθνικότητα και ο ιδιαίτερος πολιτισμός θα πρέπει να αποτελέσουν ξεχωριστές κατηγορίες για την ανάλυση των κοινωνικών συνθηκών και τον προσδιορισμό των αναγκών. Η διαφορετικότητα στην προέλευση και στην κουλτούρα, δεν αποτελεί μέχρι τώρα αντικείμενο της διαδικασίας του σχεδιασμού και τα πολεοδομικά πρότυπα και κριτήρια συνεχίζουν να βασίζονται σε μια μονοδιάστατη αντίληψη περί αναγκών. Αυτό όμως θα πρέπει να αλλάξει για να είναι δυνατή η ισότιμη και αποτελεσματική διαχείριση των ζητημάτων που σχετίζονται με τους μετανάστες στο χώρο της πόλης (Qadder, 1997: 485). Σε επίπεδο εφαρμογής, αυτό σημαίνει ότι οι ιδιαίτερες ανάγκες και τα ζητήματα που αφορούν την παρουσία τους στον αστικό χώρο, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από το σχεδιασμό. Η εγκατάσταση των μεταναστών επιφέρει αλλαγές σε όλη στην πόλη και επομένως είναι πολύ πιθανό να απαιτούνται τροποποιήσεις στις γενικότερες διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως για παράδειγμα στους όρους δόμησης. Την ίδια όμως στιγμή, απαραίτητη κρίνεται και η προσαρμογή των διαδικασιών, ώστε να δίνουν έμφαση στην ικανοποίηση των αναγκών των ίδιων των μεταναστών. Τα σημαντικότερα πεδία όπου απαιτείται εξειδικευμένη αντιμετώπιση των μεταναστών είναι το οικονομικό, το κοινωνικό, το πολιτικό, όπως επίσης και η εκπαίδευση, τα θέματα πολιτισμού και κουλτούρας, οι δημόσιες υπηρεσίες και η φυσική υποδομή. Κάθε ένας από αυτούς τους τομείς θα πρέπει συνεπώς να αποκτήσει μια νέα κατεύθυνση, που θα ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητές τους. Για παράδειγμα, στον οικονομικό τομέα, η επίδραση των μεταναστών στην τοπική απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ενός αστικού σχεδιασμού, προσαρμοσμένου στην πραγματικότητα της παρουσίας μεταναστών στην πόλη. Αντίστοιχα, στον τομέα της εκπαίδευσης, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τη μελέτη των συνεπειών της συνηθισμένης,

κοινής εκπαιδευτικής διαδικασίας, σε αντιπαράθεση με την πολυπολιτισμική ή πολυγλωσσική, πάνω στην ένταξη των μεταναστών. Τέλος, στο πεδίο της φυσικής υποδομής, την επίδραση της παρουσίας των μεταναστών στη ζήτηση και τη χρήση των δημόσιων χώρων, των πάρκων, των γηπέδων, κτλ (Grava, 1997 – Bernstein, 1997). Σε κάθε περίπτωση, οι παρεμβάσεις στο χώρο της πόλης θα πρέπει να είναι το αποτέλεσμα μιας πρότερης ερευνητικής διαδικασίας, βάσει των ιδιαίτερων αναγκών και χαρακτηριστικών των μεταναστών, των συνθηκών που ισχύουν στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο και των προβλέψεων που μπορούν να πραγματοποιηθούν. Αντίθετα, κάθε επέμβαση που είναι προϊόν απόφασης που δεν στηρίζεται στην έρευνα ως συστατικό του αστικού σχεδιασμού ή αποτελεί αποσπασματική εφαρμογή του, συνήθως επιφέρει αρνητικές και απρόβλεπτες συνέπειες, ενώ τα θετικά αποτελέσματα είναι προσωρινά και σπάνια. Αναλυτικότερη παρουσίαση της επιρροής που θα πρέπει να έχει η μετανάστευση στον πολεοδομικό σχεδιασμό παρατίθεται στο παράρτημα.

- **Η θετική αντιμετώπιση του φαινομένου.** Η πολιτική της Ελλάδας έως τώρα χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερα αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες και σε ό,τι αυτοί μπορούν να προσφέρουν στη χώρα. Ανεξάρτητα από τους παράγοντες που συνετέλεσαν σε αυτό, οι επιπτώσεις τόσο στους μετανάστες όσο και στον ημεδαπό πληθυσμό, δημιούργησαν περισσότερα προβλήματα από ό,τι έλυσαν. Πέρα από τα θέματα ηθικής, δικαιοσύνης, δημοκρατίας, κλπ, που προκύπτουν από μια τέτοια αντιμετώπιση, ακόμα και από την άποψη του στενού «εθνικού» συμφέροντος οι δυνατότητες που προσφέρει το σύγχρονο μεταναστευτικό φαινόμενο για την αποκόμιση ωφελειών από την Ελλάδα είναι ευρείες και έως τώρα ανεκμετάλλευτες. Και από τη στιγμή που η μετανάστευση αυτή υπάρχει και είναι αδύνατο να περιοριστεί από ένα σημείο και πέρα, δεν έχει νόημα η άρνηση αποδοχής των θετικών στοιχείων που έχει να προσφέρει.

Οι αστικές υποδομές και υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση των μεταναστών κρίνονται σήμερα ανεπαρκείς σε όλους τους τομείς. Μια δεκαετία μετά την έναρξη της μαζικής εισόδου τους στην Ελλάδα είναι πλέον καιρός για να αρχίσει η αντιμετώπιση και των δικών τους αναγκών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Η λίστα των υποδομών και των υπηρεσιών σε τέσσερις ελληνικές πόλεις: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Βόλος

1.1. Κυβερνητικές Υπηρεσίες

Πρόκειται για τις υπηρεσίες που είτε είναι καθαρά κρατικές είτε ανήκουν στον ευρύτερο δημόσιο ή δημοτικό χώρο και εξαρτώνται από τις κρατικές ή δημοτικές αρχές. Οι υπηρεσίες αυτές διακρίνονται σε αυτές που έχουν πεδίο δράσης περισσότερες από μία πόλεις (γενικές) και σε αυτές που εξυπηρετούν τους αλλοδαπούς μίας συγκεκριμένης πόλης.

Γενικές υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες αυτές είναι οι εξής:

- ♦ Ο Τομέας Ανθρώπινου Δυναμικού του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 2000-2006 αποσκοπεί αφενός στον τομέα της εκπαίδευσης στην πρόσθετη διδακτική στήριξη και την ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα παιδιών με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και αφετέρου στον τομέα της κατάρτισης και της απασχόλησης στη δημιουργία κέντρων προώθησης της απασχόλησης και υπηρεσιών ενημέρωσης και στήριξης ιδιαίτερων ομάδων του πληθυσμού, όπως οι μετανάστες.
- ♦ Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων με το «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας'»: Εφαρμόζεται σε ειδικές κοινωνικές ομάδες, όπως οι μετανάστες, και οι κύριοι στόχοι του Επιχειρησιακού προγράμματος είναι: 1. Η καταπολέμηση των αιτίων και συνθηκών που οδηγούν στον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας 2. Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων των ατόμων που ανήκουν στις ομάδες-στόχους 3. Η κοινωνική και ψυχολογική στήριξη και η ενίσχυση των πληθυσμιακών ομάδων 4. Η καταπολέμηση των διακρίσεων, των αρνητικών κοινωνικών στερεοτύπων και η προαγωγή της κοινωνικής αλληλεγγύης 5. Η προώθηση της ισότητας των ευκαιριών, της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής σύγκλισης 6. Η ενθάρρυνση για τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης 7. Η μεταφορά εμπειριών και τεχνολογίας και 8. Η προώθηση της απασχόλησης.
- ♦ Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων με την «Κοινοτική Πρωτοβουλία 'ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ'»: Στα πλαίσια της παραπάνω κοινοτικής πρωτοβουλίας υλοποιείται ο άξονας INTEGRA, ο οποίος εφαρμόζεται σε ειδικές κοινωνικές ομάδες και στοχεύει αφενός στο να βελτιωθούν οι δυνατότητες απασχόλησης των ευάλωτων ομάδων και αφετέρου να αναπτυχθούν νέες στρατηγικές κατάρτισης, προσανατολισμού, δημιουργίας θέσεων απασχόλησης που θα ανταποκρίνονται στις διαφορετικές ανάγκες των ευάλωτων ομάδων και κυρίως όσων κατοικούν σε υποβαθμισμένες αστικές περιοχές.
- ♦ Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας με το «Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης 'POVERTY IV'»: Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπεί στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της απομόνωσης, στην προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης των λιγότερο προνομιούχων κοινωνικών ομάδων και στην προαγωγή της κοινωνικής αλληλεγγύης. Στοχεύει ειδικότερα στο να συμβάλλει στη

λήψη προληπτικών αλλά και θεραπευτικών μέτρων για την αντιμετώπιση των αναγκών των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές δυσκολίες.

- ♦ Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων με την «Κοινοτική Πρωτοβουλία 'EQUAL'»: Η πρωτοβουλία αυτή στοχεύει στη δημιουργία διακρατικών συνεργασιών με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και την από κοινού αντιμετώπιση των διακρίσεων και των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας.
- ♦ Το «Mediterranean Migration Programme»: Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος επιδιώκεται η συνεργασία των επιστημόνων των χωρών της Μεσογείου για την ανάπτυξη της έρευνας και της κατάρτισης σε θέματα μετανάστευσης.
- ♦ Το «Migrants in European Cities Programme»: Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπεί στη δημιουργία ενός διευρυμένου δικτύου πληροφόρησης, ενημέρωσης και ανταλλαγής δεδομένων σε θέματα μετανάστευσης, με σκοπό τη βελτίωση της έρευνας.
- ♦ Ο ΟΑΕΔ: Είναι η δημόσια υπηρεσία που στοχεύει στην εύρεση εργασίας και την επαγγελματική εκπαίδευση και εκπαίδευση μέσω των Υπηρεσιών Απασχόλησης Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων και τις συνεργασίες με διάφορα Κ.Ε.Κ. Η ίδια υπηρεσία προσφέρει ασφάλιση και επίδομα ανεργίας σε ανέργους. Επιπλέον, παρέχει εκπαίδευση στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) Μαθητείας, των οποίων η διάρκεια κυμαίνεται από 4 ως 6 μήνες. Υπάρχουν δύο τέτοιες Μαθητικές εστίες στη Θεσσαλονίκη και μία στην Αθήνα.
- ♦ Οι υπηρεσίες στο 1464 και ο Συνήγορος του Πολίτη: Στην τηλεφωνική αυτή γραμμή ο αλλοδαπός πληροφορείται και ενημερώνεται τόσο για τη διαδικασία νομιμοποίησής του όσο και για το σε ποια υπηρεσία πρέπει να απευθυνθεί για το πρόβλημα που αντιμετωπίζει. Επιπλέον, του δίνεται η δυνατότητα να καταγγείλει στο Συνήγορο του Πολίτη οποιαδήποτε άκομψη συμπεριφορά ή ενέργεια δημόσιας υπηρεσίας εναντίον του. Η υπηρεσία αυτή παραχωρεί πληροφορίες σε εννιά γλώσσες, στεγάζεται στο κέντρο Εξυπηρέτησης πολιτών και υπάγεται στο Υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.
- ♦ Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων στο οποίο λειτουργούν δύο υπηρεσίες αρμόδιες για μετανάστες, το Τμήμα Στήριξης των Εργαζομένων στην Αλλοδαπή και Απασχόλησης Αλλοδαπών στην Ελλάδα και η Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων.
- ♦ Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα COMENIUS/ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Περιλαμβάνει δράσεις για διαπολιτισμική εκπαίδευση, μέσω διακρατικής ανταλλαγής εμπειριών και συνεργασιών ομάδων εκπαιδευτικών.
- ♦ Η Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας με το Πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης απροστάτευτων παιδιών σε νόμιμους μετανάστες.
- ♦ Το Πέμπτο Πρόγραμμα της ΕΡΑ: Είναι ένας από τους κρατικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς που μεταδίδει εκπομπές ενημέρωσης στο ραδιόφωνο σε 12 γλώσσες.
- ♦ Το κρατικό τηλεοπτικό κανάλι της Βορείου Ελλάδας ΕΡΤ 3 μεταδίδει κάθε σαββατοκύριακο ειδήσεις σχετικά με τις εξελίξεις στις βαλκανικές χώρες σε διάφορες βαλκανικές γλώσσες.
- ♦ Τα Εννιά Γραφεία Κοινωνικής Μέριμνας που υπάγονται στο ΙΚΑ και παρέχουν υποστήριξη σε ανθρώπους που αντιμετωπίζουν κοινωνικοοικονομικά προβλήματα και συμβάλλουν στην προστασία των ευπαθών ομάδων.
- ♦ Οι Διευθύνσεις Εργασίας των Νομαρχιών είναι υπεύθυνες για την έκδοση άδειας εργασίας σε αλλοδαπούς.

- ♦ Το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ): Είναι εγκατεστημένο στην Αθήνα και πραγματοποιεί μελέτες και έρευνες για θέματα απασχόλησης. Πρόσφατα επεξεργάστηκε τις αιτήσεις που είχαν κατατεθεί για λευκή κάρτα στα τοπικά γραφεία του ΟΑΕΔ σε όλη την Ελλάδα.
- ♦ Το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας (ΕΙΕ): προσφέρει ψυχοκοινωνική στήριξη, εκμάθηση ελληνικής γλώσσας, συμβουλευτικές υπηρεσίες για εργασία, επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση μέσω των προγραμμάτων NOW, HORIZON και YOUTHSTART της Κοινοτικής πρωτοβουλίας 'ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ'.
- ♦ Ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας (ΠΚΠΑ): Είναι η υπηρεσία του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας που παρέχει προγράμματα διαμονής, περίθαλψης και στήριξης σε βρέφη, παιδιά και εφήβους που αντιμετωπίζουν προβλήματα.
- ♦ Λειτουργούν στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα ένα πλήθος Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), τα οποία υπάγονται στο Υπουργείο Παιδείας, παρέχουν κατάρτιση και εκπαίδευση σε διάφορες ειδικότητες και δέχονται νόμιμους μετανάστες.
- ♦ Το Υπουργείο Δικαιοσύνης μέσα από τις Υπηρεσίες Ανηλίκων παρέχει δικαστική βοήθεια σε ανήλικους παραβάτες, ενώ πραγματοποιεί κοινωνική έρευνα και μελέτη των περιπτώσεων ανηλίκων που παραπέμπονται στο Δικαστήριο.
- ♦ Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων: Σε κάθε νομό, ανάλογα με τις ανάγκες, λειτουργούν Τάξεις Υποδοχής και Φροντιστηριακά Τμήματα σε παιδιά αλλοδαπών με σκοπό τη διευκόλυνση της ένταξής τους στα σχολεία, παράλληλα όμως, σύμφωνα με το νέο νόμο τους δίνεται η δυνατότητα εκμάθησης της μητρικής γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσής τους. Στο Υπουργείο υπάρχει η αντίστοιχη αρμόδια υπηρεσία, που ονομάζεται Διεύθυνση Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.
- ♦ Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης είναι αρμόδιο για τις απελάσεις, τις εγκρίσεις εισόδου και παραμονής των αλλοδαπών στη χώρα, μέσα από τις κεντρικές του υπηρεσίες.
- ♦ Τα γραφεία αλλοδαπών στους Δήμους της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, του Βόλου και των Ιωαννίνων που συμβουλευούν τους μετανάστες για θέματα νομιμοποίησής τους και αποτελούν την υπηρεσία στην οποία καταθέτουν τις αιτήσεις τους για προσωρινή άδεια παραμονής. Το σύνολο των αιτήσεων που έχουν κατατεθεί στις παραπάνω περιοχές είναι περίπου 153.000 στην Αττική, 26.000 στη Θεσσαλονίκη, 1329 στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Βόλου και 516 στα Ιωάννινα.
- ♦ Τα Κέντρα Ψυχικής Υγιεινής είναι υπηρεσία που στοχεύει στην υποστήριξη και περίθαλψη των μεταναστών που αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα και λειτουργεί στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.
- ♦ Λειτουργούν ξενώνες των δήμων Αθήνας και Θεσσαλονίκης που προσφέρουν προσωρινή διαμονή σε ανθρώπους ανεξαρτήτου εθνικότητας. Οι συγκεκριμένοι ξενώνες δεν εξυπηρετούν αποκλειστικά μετανάστες αλλά και άλλες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, όπως είναι οι πρόσφυγες, οι φτωχοί και οι άστεγοι.
- ♦ Στους Δήμους Αθήνας και Θεσσαλονίκης λειτουργούν Πολιτιστικά και Συμβουλευτικά Κέντρα κυρίως για νέους. Παράλληλα, λειτουργεί Κοινωνική Υπηρεσία που στοχεύει στην πληροφόρηση, την υποστήριξη των πολιτών και στην οικονομική ενίσχυση απόρων οικογενειών.

Υπηρεσίες σε κάθε πόλη

Οι υπηρεσίες αυτές είναι οι παρακάτω:

Αθήνα

- ♦ Η Διεύθυνση Πρόνοιας Αθηνών: Πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης (15.000 ανά παιδί) απροστάτευτων παιδιών σε αλλοδαπούς, με την προϋπόθεση ότι είναι νόμιμοι.
- ♦ Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης και η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς: Οι δύο αυτές γραμματείες στοχεύουν στη λειτουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων κοινωνικής μέριμνας. Παρέχεται κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη και οικογενειακή συμβουλευτική, συμβουλευτική σε θέματα υγείας, συμβουλευτική σε θέματα εργασίας και εύρεση εργασίας, επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και τέλος μαθήματα ελληνικής γλώσσας.
- ♦ Τα Διαπολιτισμικά Κέντρα «ΠΥΞΙΣ» του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τον ΟΑΕΔ, τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, την Τράπεζα της Ελλάδος και το Υπουργείο Εξωτερικών και παρέχουν ενισχυτική διδασκαλία σε μαθητές γυμνασίου και δημοτικού, σεμινάρια ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες, εκπαιδευτικά προγράμματα με τη χρήση Η/Υ, εκδηλώσεις ψυχαγωγικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου και επιμορφωτικά σεμινάρια. Αυτή τη στιγμή λειτουργούν τρία τέτοια κέντρα στα Εξάρχεια, το Περιστερί και τη Δάφνη.
- ♦ Λειτουργούν επτά Διαπολιτισμικά Σχολεία στην Αττική, από τα οποία τρία είναι δημοτικά, δύο γυμνάσια και δύο λύκεια. Στα σχολεία αυτά γίνονται δεκτοί αλλοδαποί μαθητές Προκειμένου να ενταχθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία, οι παραπάνω μαθητές παρακολουθούν φροντιστηριακά τμήματα και τάξεις υποδοχής στο δημοτικό και τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας στο γυμνάσιο και λύκειο.
- ♦ Στην Αθήνα λειτουργούν δεκάδες Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, όπως το ΚΕ.Π.Υ.Π. 'ΕΥΞΕΙΝΗ ΠΟΛΗ', που αποσκοπεί στην κατάρτιση, τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους μετανάστες καθώς επίσης παρέχει και άλλες υπηρεσίες όπως πληροφόρηση, ψυχοκοινωνική και συμβουλευτική στήριξη και ενημέρωση-ευαισθητοποίηση της κοινωνίας σε θέματα μετανάστευσης.
- ♦ Στη Γενική Ασφάλεια Αττικής υπάρχει Υποδιεύθυνση Αλλοδαπών που ασχολείται με τις απελάσεις και τις αιτήσεις ασύλου από τους αλλοδαπούς.
- ♦ Το Δημοτικό Κέντρο της Αθήνας για τους αστέγους παρέχει σίτιση και ημερήσια φροντίδα, ενώ ταυτόχρονα εφαρμόζει πρόγραμμα στέγασης για αστέγους σε ξενοδοχεία της περιοχής, παρέχοντας φαγητό και όποιας μορφής υποστήριξη.

Θεσσαλονίκη

- ♦ Στη Θεσσαλονίκη λειτουργούν έξι Διαπολιτισμικά σχολεία, από τα οποία τα τέσσερα είναι δημοτικά, το ένα γυμνάσιο και ένα λύκειο.
- ♦ Η Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης Θεσσαλονίκης υλοποιεί Πρόγραμμα για τους μετανάστες που αποσκοπεί στην προκατάρτισή τους, μέσω της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και των πολιτιστικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας, την κατάρτιση, την προώθηση σε θέσεις εργασίας και την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και υπηρεσιών στήριξης.
- ♦ Η Νομαρχία Θεσσαλονίκης μέσω της Διεύθυνση Πρόνοιας παρέχει βοήθεια σε άτομα που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα και ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, όπως οι μετανάστες.

- ♦ Στη Γενική Ασφάλεια Θεσσαλονίκης λειτουργεί Υποδιεύθυνση Αλλοδαπών με κύρια αρμοδιότητα την πραγματοποίηση απελάσεων των παράνομα εγκατεστημένων στην Ελλάδα αλλοδαπών.
- ♦ Η Δημοτική Επιχείρηση Νεάπολης διοργανώνει τα τελευταία χρόνια διαβαλκανικές πολιτιστικές εκδηλώσεις με τίτλο 'Βαλκανική Πλατεία', στις οποίες συμμετέχουν εκπρόσωποι πολιτιστικών συλλόγων και συγκροτημάτων, καθώς και φορείς από διάφορες βαλκανικές χώρες.
- ♦ Στο Π.Σ. Θεσσαλονίκης λειτουργούν πολλά Κ.Ε.Κ. όπως το ΚΕΚ ΣΕΒΕ-ΣΒΒΕ-ΔΕΘ που υλοποιεί προγράμματα για την ομαλή ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας και την κοινωνία.

Ιωάννινα

- ♦ Ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας παρέχει πολύ χρήσιμες υπηρεσίες στους μετανάστες που είναι εγκατεστημένοι στην πόλη. Εκτός από τους παιδικούς σταθμούς και τα Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας που λειτουργούν ως σήμερα, λειτούργησε μέχρι το 1997 η παιδόπολη «Αγία Ελένη» ως κέντρο Υποδοχής Οικονομικών Μεταναστών. Φιλοξενήθηκαν 30 οικογένειες (περίπου πενταμελείς), στις οποίες παρασχέθηκαν πρώτες βοήθειες εγκατάστασης, ιατρικός έλεγχος, σίτιση, εγκλιματισμός, βοήθεια από άλλους φορείς και στη συνέχεια από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες για επαγγελματική και κοινωνική ένταξη, μόρφωση. Τα παιδιά αυτών των οικογενειών συνεχίζουν ακόμα να φιλοξενοούνται σε αυτή τη μονάδα. Ένας αρκετά μεγάλος αριθμός των παιδιών αυτών σπουδάζει στα ΑΕΙ με την οικονομική στήριξη της Υπηρεσίας.
- ♦ Ο ΟΑΕΔ εφαρμόζει προγράμματα σε συνεργασία με ιδιωτικά ΚΕΚ που σκοπό έχουν την προώθηση ειδικών ομάδων στην αγορά εργασίας. Οι ειδικότητες αυτών των προγραμμάτων αφορούν κυρίως τους κλάδους της οικονομίας, των χειριστών-προγραμματιστών και της πληροφορικής. Αντίστοιχη κατάρτιση και εκπαίδευση προσφέρουν και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που λειτουργούν στην πόλη. Τα Ι.Ε.Κ. που υπάρχουν σήμερα στην πόλη είναι τρία, δύο δημόσια και ένα ιδιωτικό. Παράλληλα, στο Εργατικό Κέντρο Ιωαννίνων, στεγάζεται Γραφείο Ενημέρωσης Ανέργων το οποίο εξυπηρετεί και τους μετανάστες.
- ♦ Στο Δήμο Ιωαννιτών λειτουργεί η υπηρεσία Υγείας και Κοινωνικών Θεμάτων, η οποία προσφέρει μέσω των κοινωνικών λειτουργών της υποστήριξη και πληροφόρηση σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες, μία από τις οποίες είναι και οι μετανάστες. Στην υπηρεσία αυτή υπάγονται και οι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, που ανήκουν στο δήμο. Οι σταθμοί αυτοί εξυπηρετούν και παιδιά νομίμων μεταναστών και ανέρχονται σε δεκατρείς, συνολικά στην πόλη, δέκα παιδικοί και τρεις βρεφονηπιακοί.
- ♦ Στη Νομαρχία Ιωαννίνων λειτουργεί γραφείο κινητοποίησης των μεταναστών, που αφορά κυρίως τους Ηπειρώτες παλιννοστούντες και μετανάστες. Ωστόσο, μέσω αυτού του γραφείου, πραγματοποιούνται δράσεις που αποσκοπούν στην κινητοποίηση, ενημέρωση και επικοινωνία των οικονομικών μεταναστών στο νομό, καθώς επίσης συλλέγονται στοιχεία για τη μετανάστευση σε δήμους της Ηπείρου.
- ♦ Η Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης του νομού Ιωαννίνων τα τελευταία χρόνια υπολειτουργεί, εντούτοις πραγματοποιεί προγράμματα επιμόρφωσης και κατάρτισης είτε για το σύνολο του πληθυσμού είτε για ειδικές κοινωνικές ομάδες. Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας, κατάρτιση σε νέες τεχνολογίες, πληροφορική και παραδοσιακά επαγγέλματα.

- ♦ Το Τμήμα Αλλοδαπών της Αστυνομικής Διεύθυνσης Ιωαννίνων είναι αρμόδιο για τις απελάσεις παράνομα εγκατεστημένων στην περιοχή μεταναστών και τις διαδικασίες αίτησης ασύλου.
- ♦ Στον τομέα της εκπαίδευσης λειτουργούν στα Ιωάννινα δύο διαπολιτισμικά σχολεία, ένα γυμνάσιο (2^ο Γυμνάσιο) και ένα δημοτικό (9^ο Δημοτικό). Εκτός από τα σχολεία αυτά υπάρχουν και λειτουργούν τάξεις υποδοχής και φροντιστηριακά τμήματα για τους μαθητές-μετανάστες.
- ♦ Στη ενημέρωση των Αλβανών μεταναστών και τη συμβουλευτική υποστήριξή τους αποσκοπεί και το Προξενείο της Αλβανίας στα Ιωάννινα, το οποίο λειτουργεί τα τελευταία χρόνια.
- ♦ Σε ετήσια βάση ο Δήμος Ιωαννιτών διοργανώνει φεστιβάλ με τη συμμετοχή χορευτικών συγκροτημάτων από διάφορες χώρες από όλο τον κόσμο.

Βόλος

- ♦ Ο Δημοτικός Οργανισμός Υγείας και Κοινωνικών Θεμάτων και ο Οργανισμός Κέντρου παιδιού του Δήμου Βόλου.
- ♦ Ο Δημοτικός Οργανισμός Κοινωνικής παρέμβασης και υγείας του Δήμου Νέας Ιωνίας.
- ♦ Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας με τις αρμόδιες υπηρεσίες, όπως η ΝΕΛΕ και η Εταιρία Κοινωνικής Παρέμβασης και Πολιτισμού.
- ♦ Το Κέντρο Εργαζόμενης Νεότητας του Οργανισμού Εργατικής Εστίας.
- ♦ Ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας.
- ♦ Το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων.
- ♦ Ο ΟΑΕΔ με το Γραφείο Ενημέρωσης Ανέργων και το Γραφείο Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων.
- ♦ Τα ΚΕΚ και ΙΕΚ.
- ♦ Το Τμήμα Αλλοδαπών της Αστυνομικής Διεύθυνσης Μαγνησίας.

Μία ειδικότερη αναφορά και ανάλυση των παραπάνω υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένες στο ΠΣ Βόλου πραγματοποιείται στο κεφάλαιο που εξετάζεται η περίπτωση του Βόλου.

1.2. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται όλες οι οργανώσεις που αναπτύσσουν δράσεις σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο και δημιουργήθηκαν είτε ως τμήματα διεθνών οργανώσεων είτε από πρωτοβουλίες ατόμων ή ομάδων. Οι οργανώσεις αυτές ακολουθούν την παραπάνω διάκριση που ισχύει για τις κυβερνητικές και δημοτικές υπηρεσίες ανάλογα με το χώρο δραστηριοποίησής τους. Πολλές από τις οργανώσεις ενδέχεται να υποστηρίζονται μερικώς οικονομικά από κρατικούς, δημοτικούς ή κοινοτικούς πόρους, ωστόσο η λειτουργία και η δράση τους παραμένει σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητη από τους προηγούμενους φορείς. Αυτός είναι ο λόγος που τις εντάσσουμε σε αυτή την κατηγορία. Οι οργανώσεις αυτές είναι οι εξής:

Γενικές οργανώσεις

- ♦ Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός με την Υπηρεσία Κοινωνικής Πρόνοιας και το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας προσφέρει κοινωνική και συμβουλευτική στήριξη,

- επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, ιατρική βοήθεια, μαθήματα ελληνικής γλώσσας καθώς και υλική βοήθεια και οικονομική ενίσχυση για στέγαση, εργασία. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται κυρίως στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, ενώ στις υπόλοιπες πόλεις εκτείνονται σε λιγότερους τομείς, όπως νοσηλευτική φροντίδα σε ασθενείς, οικονομική ενίσχυση και τρόφιμα.
- ♦ Η Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (Χ.Ε.Ν.): Λειτουργούν τμήματά της σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη με κύριο σκοπό την παροχή συμβουλευτικής εκπαίδευσης, την προσαρμογή των μεταναστών στη χώρα υποδοχής, την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, την εξασφάλιση στέγης και την πληροφόρηση για τον τρόπο ζωής στη χώρα μας. Αντίστοιχα τμήματα λειτουργούν και στις άλλες πόλεις προσφέροντας μικρότερο εύρος υπηρεσιών.
 - ♦ Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ): Ο Δ.Ο.Μ. παρέχει νομική υποστήριξη, συμβουλευτική σε θέματα υγείας, επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, μαθήματα ελληνικής γλώσσας και πολιτισμικό προσανατολισμό σε κάθε άνθρωπο που μετακινείται από μία χώρα σε άλλη.
 - ♦ Η Εκκλησία της Ελλάδας: Τα Φιλόπτωχα Ταμεία των Μητροπόλεων και των Ενοριών προσφέρουν δωρεάν σίτιση και ένδυση, καθώς και οικονομική βοήθεια σε διάφορες χρονικές περιόδους.
 - ♦ Η Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων 'ΑΡΣΙΣ' ξεκίνησε τη δράση της το 1991. Βασική της επιδίωξη είναι η παροχή βοήθειας σε νέους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα αποκλεισμού από το κοινωνικό περιβάλλον. Λειτουργούν σήμερα Κέντρα υποστήριξης Νέων στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και το Βόλο. Τα Κέντρα αυτά αποσκοπούν στην παροχή κοινωνικής συμβουλευτικής, ψυχολογικής υποστήριξης, νομικής συμβουλευτικής και στην προετοιμασία για την εργασία μέσω κατάρτισης σε κάποιο επάγγελμα, ενώ παράλληλα λειτουργούν εργαστήρια ελεύθερου χρόνου και στέκι για νέους και νέες. Ειδικότερα στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη λειτουργούν ξενώνες για νέους σε συνεργασία με το Σύλλογο Μερίμνης Ανηλίκων.
 - ♦ Η ΟΛΜΕ- KEMETE: Η Διαπολιτισμική Επιτροπή του Κέντρου Μελετών και Τεκμηρίωσης της ΟΛΜΕ με πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης παράγει ειδικό διδακτικό υλικό για αλλοδαπούς μαθητές, συμβάλλοντας στην ένταξή τους στη σχολική κοινότητα.
 - ♦ Το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων: Το Ίδρυμα αυτό στόχο έχει την έρευνα, τη μελέτη, την προάσπιση, τη διαφύλαξη και προαγωγή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ενώ παράλληλα παρέχει νομική υποστήριξη.
 - ♦ Η Ελληνική Επιτροπή Διεθνούς Δημοκρατικής Αλληλεγγύης: Στοιχεύει στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τη στήριξη των κινημάτων στις χώρες καταγωγής των προσφύγων. Εθελοντές δικηγόροι παρέχουν νομική υποστήριξη σε πρόσφυγες και μετανάστες.
 - ♦ Το Ινστιτούτο Κοινωνικών Μελετών 'ΕΡΡΙΚΟΣ ΝΤΥΝΑΝ' του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού πραγματοποιεί κοινωνικές έρευνες για θέματα που αφορούν τους μετανάστες.
 - ♦ Το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων (ΚΕΜΟ) ιδρύθηκε πρόσφατα από γνωστούς επιστήμονες και στοχεύει στη μελέτη και έρευνα των μεταναστευτικών κινήσεων στην Ελλάδα και την υποβολή μιας ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις τόσο των μεταναστών όσο και της γηγενούς κοινωνίας.
 - ♦ Η Διεθνής Καθολική Μεταναστευτική Επιτροπή (ICMC) διευκολύνει τη μετανάστευση αλλοδαπών από τη χώρα ασύλου σε άλλες χώρες με την εφαρμογή διεθνών συμβάσεων.

Μέσα Ενημέρωσης Μεταναστών

- ♦ Η εβδομαδιαία πολωνική εφημερίδα «KURIER ATENSKI» απευθύνεται σε 65.000 μετανάστες. Οι πωλήσεις της φτάνουν τα 35.000 φύλλα και είναι αυξημένες κυρίως στην Αττική, την Αργολίδα, τη Μεσσηνία, τις Κυκλάδες, την Κρήτη και τη Θεσσαλονίκη.
- ♦ Η εβδομαδιαία ρωσόφωνη «OMONHA» απευθύνεται σε μισό εκατομμύριο ομογενείς και μετανάστες. Οι πωλήσεις πλησιάζουν τα 7.000 φύλλα και ζητείται κυρίως στην Αττική, τη Θεσσαλία, τη Βόρεια Ελλάδα και τη Θράκη.
- ♦ Η εβδομαδιαία αλβανική «GAZETA» (δίγλωσση 24 σελίδων) απευθύνεται σε τουλάχιστον 350.000 μετανάστες. Πουλάει 3.000 φύλλα στην Αττική, την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα.
- ♦ Η γαλλόφωνη «Tribune» παρόλο που απευθύνεται τουλάχιστο σε 30.000 άτομα, μεταξύ των οποίων Λιβανέζους, Μαροκινούς, Τυνήσιους και Αφρικανούς, η κυκλοφορία της δε ξεπερνά τα 1.500 φύλλα, είναι η λιγότερο οργανωμένη και ξεκίνησε για δεύτερη φορά το Μάρτιο του 1997 με την υποστήριξη της Ένωσης Ευρωπαίων Δημοσιογράφων και του ελληνικού τμήματος γαλλόφωνων δημοσιογράφων.
- ♦ Η 16σέλιδη αραβική εφημερίδα PANORAMA 2000, που διαβάζεται ανάποδα, έχει έγχρωμο πρωτοσέλιδο και οπισθόφυλλο και καλύπτει ένα μεγάλο εύρος θεμάτων, το εφημεριδάκι «REPORT», που απευθύνεται κυρίως σε διπλωμάτες και η σουδανική εφημερίδα «AXMPIAP» που είναι πολιτική και αναφέρεται στη δικτατορία στο Σουδάν.
- ♦ Οι Αφρικανοί τυπώνουν και την εφημερίδα «Καραμούζα» που είναι γραμμένη στα αγγλικά.
- ♦ Η 16σέλιδη εβδομαδιαία εφημερίδα «ABAZ» που στα πακιστανικά σημαίνει «Αντίλαλος» και τη βρίσκουν οι Ασιάτες στα δικά τους καταστήματα (εστιατόρια, είδη τροφίμων).
- ♦ Η αγγλική Hellenic Star
- ♦ Η γερμανική Athenes Zeitung
- ♦ Η ρωσική ΑΦΝΗbI ΠΑΙΟC
- ♦ Η βουλγάρικη bbAΓAPNR AHEC
- ♦ Η βουλγάρικη bbΓAPCKN ΓΛAC
- ♦ Η αγγλόφωνη ATHENS NEWS
- ♦ Το περιοδικό «Ο Κόσμος των Αράβων» και η εφημερίδα «Τα νέα του Σουδάν», μία 16σέλιδη μηνιαία, ασπρόμαυρη έκδοση που η κυκλοφορία της φτάνει τα 2.500 φύλλα.
- ♦ Το ισπανόφωνο μηνιαίο περιοδικό «EL SOL DE ATHENS», το οποίο κυκλοφορεί από το 1996.
- ♦ Οι Κούρδοι στην Αθήνα εκδίδουν δύο περιοδικά τη «Φωνή του Κουρδιστάν» του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου, που εκδίδεται κάθε δίμηνο σε 50.000 αντίτυπα και είναι γραμμένο στα ελληνικά, και τη «Φωνή των Παρτιζάνων» που περιλαμβάνει επιλογές από ειδήσεις τουρκικών εφημερίδων. (Ελευθεροτυπία, 17-2-2000).

Οι Οργανώσεις σε κάθε πόλη

Οι οργανώσεις στις τέσσερις πόλεις είναι οι εξής:

Αθήνα

- ♦ Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ: Προσφέρει νομική προστασία, υλικές παροχές, όπως στέγη, τροφή, καθώς και εκπαίδευση στη γλώσσα της χώρας υποδοχής και επαγγελματική εκπαίδευση.
- ♦ Οι Γιατροί του Κόσμου: Στην Αθήνα λειτουργεί από το 1996 πολυιατρείο το οποίο παρέχει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε ευάλωτες ομάδες. Το ιατρείο αυτό είναι εξοπλισμένο με σύγχρονα μηχανήματα και περιλαμβάνει παθολογικό, νευρολογικό, δερματολογικό, παιδιατρικό, ενδοκρινολογικό, γυναικολογικό, ψυχιατρικό τμήμα, οδοντιατρείο και κοινωνική υπηρεσία.
- ♦ Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες: Το Συμβούλιο αυτό προσφέρει νομική προστασία, συμβουλευτική βοήθεια, οικονομική ενίσχυση, εκπαίδευση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, μαθήματα ελληνικής και αγγλικής γλώσσας, στέγη και εύρεση εργασίας σε πρόσφυγες, κυρίως από το Ιράν, το Ιράκ, την Αιθιοπία και την Πολωνία.
- ♦ Το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων): Είναι οργάνωση που υπερασπίζεται τα δικαιώματα των μειονοτήτων και δρα ως ομάδα πίεσης προς τους κρατικούς παράγοντες για την επίλυση των προβλημάτων τους.
- ♦ Το Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων: Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, που υλοποιείται στα πλαίσια του Κέντρου Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών της Συνοδικής Επιτροπής Αλληλοβοήθειας και Σχέσεων Μετά των ξένων Εκκλησιών, περιλαμβάνει εκμάθηση ελληνικής γλώσσας, υποστήριξη νομική και ψυχολογική, παροχή και εξασφάλιση στέγης σε γυναίκες και συμβουλευτική σε θέματα υγείας.
- ♦ Το Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών ιδρύθηκε το 1995 με αποκλειστικό σκοπό να αναπτύσσει πολιτικές παρεμβάσεις και πρωτοβουλίες έμπρακτης αλληλεγγύης προς τους αλλοδαπούς που βρίσκονται είτε νόμιμα είτε παράνομα στη χώρα μας. Το 1995 με την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού αγοράστηκαν και διανεμήθηκαν βιβλία σε 5 γλώσσες σε παιδιά που τις μιλούν στο πλαίσιο του προγράμματος «Με ένα βιβλίο πετάω». Από τότε στο κτίριο της οδού Βαλτετσίου στα Εξάρχεια λειτουργεί το Στέκι και το Γραφείο Ενημέρωσης των Αλλοδαπών, ενώ παρέχονται δωρεάν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και διοργανώνονται επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους από την Ομάδα Εκπαιδευτικών «Τα Πίσω Θρανία». Επιπλέον, εκδίδεται ετησίως το Περιοδικό «Ανοιχτά Σύνορα», το οποίο καταγράφει τις δράσεις του Δικτύου και το ετήσιο Αντιρατσιστικό Ημερολόγιο, μέσα από τις πωλήσεις του οποίου εξασφαλίζονται σημαντικοί πόροι για την πραγμάτωση των δράσεων του Δικτύου. ενώ εξίσου πολύτιμη είναι η παρουσία του και στην επαρχία με τη διοργάνωση ομιλιών και εκδηλώσεων, όπως στο Αγρίνιο, τα Ιωάννινα και τα Χανιά. Τέλος, τα τις καθημερινές και τα σαββατοκύριακα λειτουργεί Γραμμή SOS για τους Μετανάστες.
- ♦ Το Συντονιστικό Μεταναστευτικών Κοινοτήτων και Αντιρατσιστικών Οργανώσεων έχει διοργανώσει από το 1996 ως σήμερα έξι Αντιρατσιστικά φεστιβάλ στην Αθήνα με τη συμμετοχή πολυάριθμων οργανώσεων και φορέων.

- ♦ Το Φόρουμ Κοινωνικών Οργανώσεων και Νεολαίας «Όλοι Διαφορετικοί- Όλοι Ίσου» αποσκοπεί στην πληροφόρηση της τοπικής κοινωνίας και των μεταναστών για αντιρατσιστικά θέματα, συντονίζει τις διάφορες οργανώσεις και πραγματοποιεί εκδηλώσεις.
- ♦ Η Ομάδα «ΡΗΓΜΑ»: Πρόκειται για μία κοινωνική, αντιρατσιστική και πολιτιστική κίνηση.
- ♦ SOS ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ: Η οργάνωση αυτή έχει ως βασικό στόχο την υπεράσπιση και την υποστήριξη θυμάτων διακρίσεων στον τόπο μας παρέχοντας νομική υποστήριξη, εκδίδοντας φυλλάδια και οργανώνοντας αντιρατσιστικές εκδηλώσεις.
- ♦ Η Νεολαία Ενάντια στο Ρατσισμό στην Ευρώπη- ΥΡΕ: Η οργάνωση αυτή αγωνίζεται ενάντια στο φασισμό και υπερασπίζεται τους μετανάστες και τα δικαιώματά τους. Παρέχει πληροφορίες σχετικά με αντιρατσιστικά θέματα και πραγματοποιεί εκστρατείες ενημέρωσης των νέων ενάντια στο ρατσισμό.
- ♦ Η Κίνηση Πολιτών Κατά του Ρατσισμού.
- ♦ Οι Αλληλέγγυοι Πολίτες Άνω Λιουσίων.
- ♦ Το Αντιρατσιστικό Μέτωπο Πειραιά.
- ♦ Οι Γιατροί χωρίς Σύνορα: Στην Πλατεία Βικτωρίας λειτουργεί πολυιατρείο, στο οποίο παρέχονται υπηρεσίες σε ανθρώπους που δεν έχουν πρόσβαση στο ΕΣΥ, χωρίς να καταβάλλουν χρήματα. Παράλληλα λειτουργεί Κοινωνική Υπηρεσία, στην οποία παρέχεται ψυχολογική στήριξη στις ίδιες ευάλωτες ομάδες, καθώς και εθελοντικές υπηρεσίες που σχετίζονται με την προσφορά ρουχισμού και τροφίμων.
- ♦ Η Οργάνωση «Επάλξεις» απευθύνεται σε νέους και ενήλικες με αποκλειστικό σκοπό την εξοικειώσή τους με την ελληνική πολιτιστική παράδοση, με τη βοήθεια μαθημάτων γλώσσας, τραγουδιών, χορού και Η/Υ.
- ♦ Το «Χαμόγελο του Παιδιού» προσφέρει διαμονή και περίθαλψη σε παιδιά που προέρχονται από ακατάλληλο ή στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος.
- ♦ Η οργάνωση «Παρεμβάσεις- Συσπειρώσεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης».
- ♦ Οι Αδελφές 'ΜΗΤΕΡΑ ΤΕΡΕΖΑ' (Ιεραπόστολοι της Αγάπης): Ο Οργανισμός αυτός της καθολικής Εκκλησίας παρέχει υπηρεσίες σε αλλοδαπούς, όπως εξασφάλιση στέγης, νοσηλευτική φροντίδα, σίτιση, ηθική και ψυχολογική στήριξη και εκπαίδευση.
- ♦ Το Φόρουμ Κοινωνικών Οργανώσεων και Νεολαίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα πραγματοποιεί εκδηλώσεις, επεξεργάζεται προγράμματα και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- ♦ Η Ένωση Πολιτών για την Προάσπιση των Συνταγματικών Ελευθεριών και Δικαιωμάτων.
- ♦ Η Γραμμή SOS από Γυναίκες για Γυναίκες.
- ♦ Ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών διορίζει δικηγόρους για «Μη Έχοντες».
- ♦ Το Διδασκαλείο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας στη Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημιούπολης Ζωγράφου: Πρόκειται για διατμηματικό πρόγραμμα διδασκαλίας της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας στο οποίο λειτουργούν τμήματα αρχαίων, μέσων και προχωρημένων ειδικά για αλλοδαπούς.
- ♦ Μαθήματα ελληνικής γλώσσας παρέχουν επίσης το Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Αθηνών, η Ελληνοαμερικανική Ένωση, το Αθηναϊκό και το Ιωνικό Κέντρο.
- ♦ Οι Γυναίκες κατά των Ναρκωτικών και του Κοινωνικού Αποκλεισμού.

- ♦ Η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία (ISS): Η συγκεκριμένη Οργάνωση έχει ως βασικό σκοπό την αντιμετώπιση των προβλημάτων των μετακινούμενων πληθυσμών μέσω υπηρεσιών στήριξης και διακρατικής συνεργασίας. Η Οργάνωση προσφέρει παιδική προστασία, ψυχοκοινωνική στήριξη, συμβουλευτικές υπηρεσίες σε κοινωνικά-νομικά προβλήματα, προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και υγειονομική περίθαλψη.
- ♦ Η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη.
- ♦ Η Ελληνική Επιτροπή Πολιτών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα επιλαμβάνεται θέματα ψυχικής υγείας, ανεξάρτητα από εθνότητα, φύλο και άλλες περιπτώσεις.
- ♦ Το Δίκτυο για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα.
- ♦ Το Δίκτυο για τη Φτώχεια.
- ♦ Η Φεμινιστική πρωτοβουλία Ενάντια στην Καταναγκαστική Πορνεία των Αλλοδαπών Γυναικών.
- ♦ Η Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Βίας και της Κακοποίησης.
- ♦ Ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.
- ♦ Το Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ: Πρόκειται για Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία, που κύριο μέλημά της είναι η επιστημονική στήριξη και τεκμηρίωση των θέσεων του συνδικαλιστικού κινήματος, ενώ ταυτόχρονα παρέχει ψυχοκοινωνική στήριξη, συμβουλευτική σε θέματα εργασίας και οικογένειας, μαθήματα ελληνικής γλώσσας και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.
- ♦ Το Ελληνικό Κέντρο Διαπολιτισμικής Ψυχιατρικής Περίθαλψης απευθύνεται σε άτομα με ψυχολογικά προβλήματα που διαμένουν στις δυτικές περιοχές του λεκανοπεδίου. Οι ελαφριές περιπτώσεις παρακολουθούνται από κοινωνικό λειτουργό ή ψυχολόγο, ενώ οι βαρύτερες παραπέμπονται σε δημόσιο ψυχιατρείο.
- ♦ Η Ομοσπονδία Εθελοντικών και μη Κυβερνητικών Οργανώσεων παρέχει πληροφορίες σε μετανάστες και πρόσφυγες.
- ♦ Η Επιτροπή Αλεξανδρέττας.
- ♦ Η Επιτροπή του Περιοδικού Δρομολόγια, η Επιτροπή της Εφημερίδας Karavan και η εφημερίδα TRAKYANIN SESI.
- ♦ Δωρεάν μαθήματα Ελληνικής γλώσσας από το Δήμο Καλλιθέας: Τα μαθήματα πραγματοποιούνται από το ΚΕΚ του Δήμου και έχουν χρονική διάρκεια έξι μήνες.
- ♦ Η ΚΑΡΙΤΑΣ ΕΛΛΑΣ, που είναι φιланθρωπική οργάνωση της Καθολικής Εκκλησίας, εφαρμόζει πρόγραμμα σίτισης, παρέχει μαθήματα ελληνικής και αγγλικής γλώσσας, συμβουλευτικές υπηρεσίες, ιατροφαρμακευτική βοήθεια, ψυχαγωγικές δραστηριότητες, πληροφόρηση για τη στέγαση και διαθέτει κέντρο υποδοχής μεταναστών και προσφύγων.
- ♦ Η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας (Γ.Σ.Ε.Ε.): Στο κτίριο της Συνομοσπονδίας λειτουργεί Γραφείο Μεταναστών με σκοπό την ενημέρωσή τους για εργασιακά και μεταναστευτικά θέματα και Γραφείο Ενημέρωσης Ανέργων που στοχεύει στην ενημέρωση των ανέργων για προγράμματα απασχόλησης και εκπαίδευσης και των επιχειρήσεων για προγράμματα χρηματοδότησης για πρόσληψη ανέργων.
- ♦ Η Εθελοντική Εργασία Αθήνας: Πρόκειται για οργάνωση που στοχεύει στην ένταξη των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων. Με τη βοήθεια του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Αθηναίων πραγματοποιεί μαθήματα ελληνικής και αγγλικής γλώσσας σε αλλοδαπούς, ενώ σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς πραγματοποιεί αγορές βιβλίων και σεμινάρια.
- ♦ Το Πρόγραμμα Κοινωνικής Παρέμβασης και λειτουργία Ιδρύματος για τα Μεταναστευτικά Θέματα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

- ♦ Το «Ινστιτούτο Φιλανθρωπίας» αποτελεί μία Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία η οποία λειτουργεί ως τηλεφωνικό κέντρο πληροφόρησης και πραγματοποιεί προγράμματα φιλανθρωπίας.
- ♦ Το Σωματείο «ΑΡΩΓΗ» παρέχει βοήθεια σε όλους τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα στέγασης, ανεργίας και αποκλεισμού.
- ♦ Το Σωματείο «Σώστε τα Παιδιά» παρέχει οικονομική και υλική ενίσχυση σε παιδιά από οικονομικά αδύνατες οικογένειες.
- ♦ Το Σωματείο «Ιωνικός Σύνδεσμος» παρέχει υλική και οικονομική ενίσχυση σε άπορα άτομα.
- ♦ Ο «Σύλλογος Φίλων και Αλληλεγγύης» παρέχει ρουχισμό και τρόφιμα σε άπορους.
- ♦ Το Σωματείο «ΑΡΤΟΣ-ΔΡΑΣΗ» παρέχει συμβουλευτική στήριξη και πραγματοποιεί παράλληλα προγράμματα διανομής σίτισης και ρουχισμού σε άπορους.
- ♦ Οι «Φίλοι των Αστέγων» παρέχουν μία φορά την εβδομάδα σίτιση.
- ♦ Το Σωματείο «Οι Φίλοι του Παιδιού» παρέχει τρόφιμα, ρουχισμό, πραγματοποιεί δραστηριότητες ψυχαγωγίας, αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας και ενισχύει οικονομικά τα δίδακτρα των παιδιών.
- ♦ Η Διεθνής Αμνηστία: Πρόκειται για οργάνωση που στοχεύει στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρέχει νομική υποστήριξη σε αλλοδαπούς.
- ♦ Στη Χριστιανική Αδελφότης Νέων Αθηνών (ΧΑΝ) λειτουργούν για μετανάστες Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών με διάφορα τμήματα, όπως διακόσμηση, γλυπτική, τμήματα ελληνικής και αγγλικής γλώσσας, κεραμική και αγγειοπλαστική, ενώ υπάρχει βιβλιοθήκη και παιδικός σταθμός.
- ♦ Ο Σύλλογος «Φιλαλληλία» παρέχει στους αλλοδαπούς ποικίλες υπηρεσίες, όπως σίτιση, στέγαση, εκπαίδευση, μαθήματα ελληνικής γλώσσας και ρουχισμό.
- ♦ Το Παιδικό Χωριό SOS προσφέρει διαμονή και κοινωνική προστασία σε παιδιά που στερούνται φυσικό οικογενειακό περιβάλλον.
- ♦ Η Κοινωνική και Εκπαιδευτική Δράση.
- ♦ Το Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας (IKE) - Ο.Η.Ε. παρέχει συμβουλευτική βοήθεια, ψυχολογική στήριξη, οικονομικές παροχές για διατροφή, στέγαση και ιατρική περίθαλψη, μαθήματα ελληνικής γλώσσας και προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας για μαθητές. Επιπλέον, έχει δημιουργηθεί Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας και Κέντρο Ενσωμάτωσης Προσφύγων.

Θεσσαλονίκη

- ♦ Το Στέκι Μεταναστών Θεσσαλονίκης: Αποτελεί το χώρο συνάντησης των μεταναστών στην πόλη και στον ίδιο χώρο πραγματοποιούνται μαθήματα ελληνικής γλώσσας.
- ♦ Η Πρωτοβουλία Υποστήριξης Μεταναστών και Προσφύγων Θεσσαλονίκης.
- ♦ Το Δίκτυο Κινήσεων για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα.
- ♦ Η Αντιρατσιστική Πρωτοβουλία Θεσσαλονίκης.
- ♦ Η Τοπική Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας Θεσσαλονίκης.
- ♦ Η Legal Aid.
- ♦ Το Κέντρο Κοινωνικής Στήριξης, Απασχόλησης και Νομικής Κάλυψης.
- ♦ Η Εθελοντική Εργασία Θεσσαλονίκης: Πρόκειται για εθελοντική οργάνωση, η οποία παρέχει υπηρεσίες ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης και οικογενειακής συμβουλευτικής, ενημέρωση και συμβουλευτική για νομικά

ζητήματα, συμβουλευτική για εξεύρεση στέγης και εργασίας, καθώς και μαθήματα ελληνικής γλώσσας.

- ♦ Η Επιτροπή του Περιοδικού «Αρνούμαι».
- ♦ Η Ομάδα από το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης.
- ♦ Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα : Στη Θεσσαλονίκη λειτουργεί από το 1997 πολυιατρείο το οποίο παρέχει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στους μετανάστες. Από το 1999 μάλιστα εφαρμόζεται το 'Πρόγραμμα της Διπλανής Πόρτας', το οποίο αποσκοπεί στην παροχή βοήθειας σε λαθρομετανάστες που είναι αποκλεισμένοι από το ΕΣΥ.
- ♦ Το Σχολείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το Πανεπιστήμιο Μακεδονία παρέχουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε αλλοδαπούς.
- ♦ Το Μακεδονικό Ινστιτούτο Εργασίας έχει αναλάβει μία σειρά από σημαντικές δράσεις με στόχο την ενσωμάτωση και την παροχή βοήθειας προς τους αλλοδαπούς της πόλης. Οι δράσεις αυτές αφορούν αρχικά την προκατάρτιση και την κατάρτιση και στη συνέχεια την προώθησή τους στην αγορά εργασίας. Το Ινστιτούτο παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες στους μετανάστες και τους ενημερώνει για τα προγράμματα που τους αφορούν μέσω της έκδοσης εντύπων και πληροφοριακού υλικού. Πραγματοποιεί επιπλέον, εκδηλώσεις πολιτιστικές και ενημερωτικές για γενικότερα θέματα σχετικά με τη μετανάστευση. Τέλος, το Ινστιτούτο παρέχει σημαντικές υπηρεσίες στους μετανάστες, όπως το Γραφείο Νομικής Στήριξης Μεταναστών και Προσφύγων, το Κέντρο Υποδοχής και Υποστήριξης Μεταναστών και Προσφύγων και το Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών.
- ♦ Το «Χαμόγελο του Παιδιού» προσφέρει διαμονή και περίθαλψη σε παιδιά που προέρχονται από ακατάλληλο ή στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος.
- ♦ Το Σωματείο «ΑΡΤΟΣ-ΔΡΑΣΗ» παρέχει συμβουλευτική στήριξη και πραγματοποιεί παράλληλα προγράμματα διανομής σίτισης και ρουχισμού σε άπορους.
- ♦ Η «Εταιρία Φιλοξένια».
- ♦ Ο Ξενώνας Άγαμων Μητέρων.
- ♦ Το Γραφείο Στήριξης Γυναικών.
- ♦ Το Γραφείο Ενημέρωσης Ανέργων στο Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης.

Ιωάννινα

- ♦ Η Ιερά Μητρόπολη Ιωαννίνων προσφέρει σε ειδικές ομάδες, επομένως και σε μετανάστες ρουχισμό και σίτιση. Πρόκειται για μη οργανωμένες προσπάθειες, αλλά για πρωτοβουλίες των ιερέων και της τοπικής κοινωνίας.
- ♦ Οι οργανώσεις που στοχεύουν στην ανάληψη δράσεων για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ανθρώπων και την εξάλειψη ρατσιστικών φαινομένων με θύματα και μετανάστες. Αυτές είναι η Ομάδα Α.Κ. 98, η Αντιρατσιστική Κίνηση Ιωαννίνων και η Ομάδα Κοινωνικής Δράσης Ιωαννίνων.
- ♦ Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει αναλάβει έντονες δράσεις για την εξυπηρέτηση και ένταξη τόσο των αλλοδαπών φοιτητών όσο και των οικονομικών μεταναστών στην κοινωνία της πόλης. Πιο συγκεκριμένα, παρέχονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας που είναι εγκατεστημένο στο χώρο του Πανεπιστημίου, ενώ παράλληλα λειτουργεί Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης, με ειδικότητες που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες και την πληροφορική.

Βόλος

- ♦ Η Ιερά Μητρόπολις Δημητριάδος.
- ♦ Η Εθελοντική Ομάδα 'ΔΙΚ.Ε.Ο.ΜΑ'(Δίκτυο Εθελοντικών Οργανώσεων Μαγνησίας).
- ♦ Η εθελοντική οργάνωση «Δαναός».
- ♦ Η Ελληνική Μέριμνα Βόλου που στοχεύει στην υποστήριξη της άπορης μητέρας.
- ♦ Το Κέντρο Συμβουλευτικής και Ενημέρωσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που προσφέρει στήριξη και βοήθεια σε ειδικές ομάδες φοιτητών.
- ♦ Ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος που αποσκοπεί στη μελέτη και την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων σε κοινωνικά ζητήματα.
- ♦ Το Ορφανοτροφείο Βόλου που φιλοξενεί άπορα παιδιά.

1.3. Οι Οργανώσεις των Μεταναστών

Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται όλες οι οργανώσεις που δημιουργήθηκαν από τους ίδιους τους μετανάστες, κάποιες φορές με τη συμμετοχή Ελλήνων, στις τέσσερις πόλεις. Βασικός στόχος των οργανώσεων αυτών είναι η παροχή βοήθειας στους αλλοδαπούς σε διάφορα επίπεδα που σχετίζονται με την ομαλή ένταξή τους στο κοινωνικό περιβάλλον και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Κάποιες από τις οργανώσεις αυτές παρουσιάζονται πιο δραστήριες και αποτελεσματικές από κάποιες άλλες, ενώ άλλες παρέχουν πιο εξειδικευμένες υπηρεσίες στην κοινότητά τους, όπως εκπαίδευση. Στην πλειοψηφία τους παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης σε όλο το εύρος των αναγκών υπηρεσιών. Οι οργανώσεις αυτές είναι οι παρακάτω:

Αθήνα

- ♦ SOS AFRICA.
- ♦ Το Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών.
- ♦ Η Ένωση Φιλιππινέζων Μεταναστών στην Ελλάδα (KASAPI HELLAS): Οι κυριότερες δράσεις της ένωση είναι η λειτουργία σχολείου, παιδικού σταθμού και νηπιαγωγείου.
- ♦ Ο Ελληνοπολωνικός Σύλλογος – Αλληλεγγύη: Αποτελεί ένα από τους πιο παλιούς συλλόγους μεταναστών και παρέχει σχολική εκπαίδευση σε ιδιόκτητο σχολείο.
- ♦ Το Ανεξάρτητο Σωματείο Πολωνικής Ομογένειας.
- ♦ Το Σωματείο «Bassilevski» της Βουλγαρικής κοινότητας.
- ♦ Ο Ελληνοαλβανικός Σύνδεσμος 'ΣΩΚΡΑΤΗΣ'.
- ♦ Το Ελληνικό Καραβάνι Αλληλεγγύης.
- ♦ Το Αρμενικό Λαϊκό Κίνημα.
- ♦ Ο Σύλλογος Αλλοδαπών Προσφύγων Ελλάδας: Στόχο έχει την ενημέρωση των αλλοδαπών για το νομικό καθεστώς και τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα και τη διοργάνωση δραστηριοτήτων.
- ♦ Ο Σύλλογος ΜΑΓΚΡΕΜΠ.
- ♦ Η «ΓΕΦΥΡΑ»: Αποτελεί το Πολιτικό Κέντρο των λαών της Ανατολής, διαθέτει βιβλιοθήκη και θεατρική ομάδα και οργανώνει γιορτές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις.
- ♦ Η Εθνική επιτροπή Αρμενίων.
- ♦ Η Πανελλήνια Ένωση των Εν Ελλάδι Ασσυρίων.

- ♦ Η Κοινότητα Κενυατών Ελλάδας.
- ♦ Η Αιθιοπική Ευαγγελική Χριστιανική Ένωση: πρόκειται κυρίως για θρησκευτική οργάνωση.
- ♦ Η Αιθιοπική Κοινότητα Ελλάδας.
- ♦ Η Κοινότητα Γκάνας Ελλάδας.
- ♦ Η Ζαϊρινή Κοινότητα Ελλάδας.
- ♦ Η Κοινότητα Ερυθραίων Ελλάδας.
- ♦ Η Κοινότητα Κογκολέζων Ελλάδας.
- ♦ Το Περιφερειακό Φόρουμ Κονγκό- Ελλάς.
- ♦ Η Κοινότητα Μαυρικίου Ελλάδας.
- ♦ Η Κοινότητα Μπαγκλαντεσιανών.
- ♦ Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Μπανγκλαντές.
- ♦ Η Νιγηριανή Κοινότητα Ελλάδος.
- ♦ Ο Σύλλογος Νιγηριανών Μεταναστών Ελλάδας.
- ♦ Ο Παναφρικανικός Σύνδεσμος Ελλάδας: Λειτουργεί σχολείο για τα παιδιά του συνδέσμου. Παράλληλα υπάρχει αφρικανικός παιδικός σταθμός και νηπιαγωγείο.
- ♦ Η Ένωση Πολιτών Σιέρα Λεόνε.
- ♦ Ο Σύλλογος Τυνήσιων Ελλάδας.
- ♦ Η Γενική Ένωση Παλαιστινίων Φοιτητών.
- ♦ Ο Ελληνομολδαβικός Σύνδεσμος.
- ♦ Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για τους Μετανάστες.
- ♦ Η Κοινότητα Γκάμπια.
- ♦ Η Κοινότητα πολιτών από τη Γουινέα.
- ♦ Η Κοινότητα Σουδανών Μεταναστών.
- ♦ Η Κοινότητα Σενεγάλης- Σενάτ.
- ♦ Ο Φοιτητικός Σύλλογος από Ουγκάντα.
- ♦ Ο Παλαιστινιακός Σύλλογος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.
- ♦ Η Επιτροπή Ελληνοκουρδικής Συμπαράστασης.
- ♦ Η Επιτροπή Μεταναστών από Μαδαγασκάρη.
- ♦ Το Κέντρο Αγωνιστικής και Πολιτιστικής Αλληλεγγύης των Λαών της Τουρκίας και της Ελλάδας.
- ♦ Η Ένωση Ιρακινών Μεταναστών και Προσφύγων.
- ♦ Οι Πολιτικοί πρόσφυγες από το Ιρακινό Κουρδιστάν.
- ♦ Ο Σύλλογος Σύρων Μεταναστών.
- ♦ Ο Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ελλάδας- Πακιστάν.
- ♦ Η Αιγυπτιακή Κοινότητα Ελλάδας.
- ♦ Ο Σύλλογος Μαροκινής Κοινότητας Ελλάδας.
- ♦ Ο Σύλλογος Ουκρανών «Η Γη του Πελαργού».
- ♦ Η Ένωση Πολιτών Γκάνας.
- ♦ Το Συμβούλιο Ιρανών Προσφύγων.
- ♦ Ο Σύνδεσμος Πολιτών Ακτής Ελεφαντοστού Ελλάδας.
- ♦ Ο Σύλλογος Αλλοδαπών Προσφύγων στην Ελλάδα.
- ♦ Η οργάνωση «Γυναίκες στα Μαύρα»:Πρόκειται για πολιτική γιουγκοσλαβική οργάνωση.
- ♦ Στην Αθήνα λειτουργεί σχολείο Αρμενοπαίδων, σχολείο Σωματείου Αρμενικής Αγαθοεργίας και σχολείο του Αρμενικού Κυανού Σταυρού.

Θεσσαλονίκη

- ◆ Η Νιγηριανή Κοινότητα Θεσσαλονίκης και Βορείου Ελλάδος.
- ◆ Ο Παναφρικανικός Σύνδεσμος Ελλάδας (Τμήμα Βορείου Ελλάδας).
- ◆ Ο Ελληνο-αλβανικός Σύλλογος «Πρόοδος».
- ◆ Ο Σύλλογος Βουλγάρων Θεσσαλονίκης.
- ◆ Ο Σύλλογος Αλβανών Νομού Θεσσαλονίκης.
- ◆ Η Ένωση Αφρικανών Φοιτητών Μακεδονίας.
- ◆ Η Ένωση Κογκολέζων Φοιτητών.
- ◆ Οι Φίλοι της Αφρικής.
- ◆ Ο Σύλλογος Σουδάν Θεσσαλονίκης.
- ◆ Ο Σύλλογος Παλαιστινίων Φοιτητών.
- ◆ Η Θεατρική Ομάδα Μεταναστών Θεσσαλονίκης.

Βόλος

- ◆ Ο Σύλλογος Αλβανών Μαγνησίας.

2. Οι μεταναστευτικές πολιτικές σε τρεις χώρες: Γερμανία, Ιταλία, Καναδάς

2.1. Η μετανάστευση και η μεταναστευτική πολιτική στη Γερμανία

Η πρώτη χώρα της οποίας τη μεταναστευτική πολιτική εξετάζουμε είναι η Γερμανία. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Γερμανία αποτελεί μία από τις χώρες που ακολουθούν γενικά πολιτική αντιμετώπισης των μεταναστών ως φιλοξενούμενων εργατών. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι στην ιστορική της πορεία η πολιτική της παρέμεινε η ίδια, αφού αυτή εξαρτάται και καθορίζεται από τις εξελίξεις πάνω στο θέμα ή από καταστάσεις που, χωρίς να συνδέονται άμεσα με το ζήτημα της μετανάστευσης, επηρεάζουν την πολιτική για αυτήν. Επομένως, η παράλληλη παράθεση της πολιτικής και των διαχρονικών αλλαγών της μαζί με τα γεγονότα που την καθόρισαν θεωρείται ότι συμβάλλει στην κατανόησή της.

Μέχρι τη δεκαετία του 1940 η Γερμανία ήταν μια χώρα αποστολής μεταναστών, όπως και οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Ο προορισμός των μεταναστών ήταν κυρίως η Αμερική, μεγάλο μέρος του πληθυσμού της οποίας είχε Γερμανικές ρίζες. Από τις αρχές του 20ου αιώνα όμως, η εσωτερική και η ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση έγινε σημαντικότερη από την υπερπόντια, αφού το κυριότερο ρεύμα μετακίνησης ήταν από την Ανατολική Πρωσία προς τις κεντρικές γερμανικές πόλεις (Berlin, Leipzig, Dresden) και αργότερα προς τη δυτική Rhineland. Παρά το ότι ήταν Πρώσοι πολίτες, αποκαλούνταν συχνά ως «Πολωνοί του Rhur» (Rhur Poles). Αρκετοί Ιταλοί επίσης, εισέρευσαν στην ίδια περιοχή για να δουλέψουν στα ορυχεία και τα εργοστάσια της περιοχής του Rhur. Γύρω στο 1920 υπήρχαν περίπου 1,2 εκατ. αλλοδαποί στη χώρα (2% του πληθυσμού), οι οποίοι ενσωματώθηκαν αρκετά εύκολα στην κοινωνία της. Το κενό που δημιουργήθηκε στην περιοχή της Πρωσίας με την αναχώρηση πληθυσμών προς τα δυτικά, καλύφθηκε από εποχιακούς εργάτες που προέρχονταν από ακόμα ανατολικότερες περιοχές, οι περισσότεροι από τους οποίους δεν παρέμεναν μόνιμα αλλά επέστρεφαν στις πατρίδες τους (Martin, 2000: 4).

Παρά την ύπαρξη αλλοδαπών στα όρια του Γερμανικού κράτους και τη μόνιμη εγκατάσταση πολλών από αυτούς, το θέμα δε θεωρήθηκε ως ιδιαίτερα σοβαρό και αξιοσημείωτες αντιδράσεις δεν υπήρξαν. Παρόλα αυτά, η θέση του Γερμανικού κράτους στα ζητήματα της υπηκοότητας παρέμενε σταθερή, όπως αυτή εκφραζόταν από το νόμο για την ιθαγένεια του 1913. Ο νόμος αυτός, που τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά του παραμένουν ενεργά μέχρι σήμερα στη γερμανική πολιτική, ήταν καθαρά εθνοκεντρικός, δηλαδή αναγνώριζε το δικαίωμα της γερμανικής ιθαγένειας μόνο στα άτομα που ανήκαν στο λεγόμενο «γερμανικό έθνος». Παρακάτω θα γίνει πιο ξεκάθαρο το νόημα της νομοθεσίας αυτής.

Κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, περίπου 7,5 εκατ. ξένοι εργάτες χρησιμοποιήθηκαν στα γερμανικά εργοστάσια, από τους οποίους περίπου 2 εκατ. ήταν αιχμάλωτοι πολέμου. Η εγκαθίδρυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας το 1949 συνοδεύτηκε από ένα «προσωρινό Σύνταγμα», το πνεύμα του οποίου γενικά ήταν η μη αποδοχή του γεγονότος του μεταπολεμικού διαχωρισμού της Γερμανίας, ούτε της απώλειας των πρώην γερμανικών εδαφών στα ανατολικά. Συνέπεια αυτής της θεώρησης, ήταν η διατήρηση της ιδιότητας του μέλους του «γερμανικού έθνους» ως προϋπόθεση για την αναγνώριση της γερμανικής ιθαγένειας (Άρθρο 116). Αυτό σήμαινε ότι όσοι πριν το 1937 ήταν Γερμανοί πολίτες ή οι απόγονοί τους αυτόματα έχουν το δικαίωμα να θεωρούνται ως κάτοχοι της γερμανικής ιθαγένειας όπου και αν κατοικούν (Fullbrook, 1996: 89). Δηλαδή, στην περίπτωση αυτή, αυτό που καθορίζει την ιθαγένεια είναι η καταγωγή (jus sanguinis) και όχι ο τόπος γέννησης (jus solis).

Η μεταπολεμική ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της (Δυτικής) Γερμανίας, συνοδεύτηκε από ένα τεράστιο κύμα εισόδου μεταναστών, οι οποίοι ήρθαν να καλύψουν τη μεγάλη ζήτηση που υπήρχε για εργατικό δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης. Οι διακρατικές συμφωνίες που υπέγραψε η Δ. Γερμανία με χώρες της Νότιας Ευρώπης και της Βόρειας Αφρικής αποτέλεσαν τον κυριότερο τρόπο εφοδιασμού του παραγωγικού συστήματος της χώρας με νέο εργατικό δυναμικό. Μέχρι το 1973 υπολογίζεται ότι περίπου 2,6 εκατ. μετανάστες (12% του εργατικού δυναμικού) είχαν εισρεύσει στη χώρα. Ταυτόχρονα, 13 με 15 εκατ. άτομα με γερμανική εθνικότητα είχαν εισέλθει στη Δ. Γερμανία προερχόμενοι από τις πρώην κτήσεις της στα ανατολικά, από τα οποία περίπου 3 εκατ. προέρχονται από την Ανατολική Γερμανία. Η ροή αυτή σταμάτησε ουσιαστικά όταν το 1961 η Αν. Γερμανία έκλεισε τα σύνορά της προς τη Δυτική για να αποτρέψει την περαιτέρω φυγή πληθυσμού. Στα άτομα αυτά αναγνωριζόταν άμεσα η γερμανική υπηκοότητα με την είσοδό τους στη χώρα ως μέλη του «γερμανικού έθνους» και απολάμβαναν όλα τα δικαιώματα του Γερμανού πολίτη.

Αυτό όμως δε συνέβαινε και με τους υπόλοιπους μετανάστες που είχαν έρθει κυρίως από τις χώρες της Μεσογείου. Η αντιμετώπιση του Γερμανικού κράτους απέναντί τους και κατά συνέπεια η πολιτική του συνοψίζεται σε μία λέξη: *gastarbeiter* – δηλαδή «φιλοξενούμενος εργάτης». Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που προσκαλούνταν στη χώρα για να καλύψουν τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό, θα έπρεπε να πάνε εκεί χωρίς τις οικογένειές τους, να δουλέψουν σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης και αμοιβής και κυρίως μετά από κάποιο χρονικό διάστημα να φύγουν από τη χώρα. Η μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών θεωρούταν ανεπιθύμητη και για το λόγο αυτό η εναλλαγή (*rotation*) των μεταναστών, ως απασχολούμενων εργατών, ήταν προτιμότερη. Αυτό σήμαινε ότι μετά την παραμονή για λίγα χρόνια στη χώρα οι μετανάστες θα έπρεπε να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, ενώ ένα επόμενο κύμα μεταναστών θα αντικαθιστούσε τους προηγούμενους. Αυτό θα συνεχιζόταν μέχρις ότου θα υπήρχαν θέσεις απασχόλησης χαμηλής ειδίκευσης που για διάφορους λόγους δεν επιθυμούσαν να καταλάβουν οι Γερμανοί. Χαρακτηριστικό της αντιμετώπισης των μεταναστών αυτών, ως μιας προσωρινής, εργατικής δύναμης, ήταν και η μη θεσμοθέτηση ιδιαίτερου μεταναστευτικού νόμου και τα θέματά τους αποτελούσαν αντικείμενο του γενικότερου νόμου για τους αλλοδαπούς (Straubhaar, 2000: 4). Γενικά στη γερμανική πολιτική της εποχής υπήρχε σαφής διαχωρισμός των μεταναστών με γερμανικές ρίζες (*Aussiedler*), των ατόμων δηλαδή που ανήκαν στο γερμανικό έθνος (*Volk*), από αυτούς που προέρχονταν από τις υπόλοιπες χώρες (*Auslander*) και αντιμετωπιζόταν γενικά ως αλλοδαποί.

Ενδεικτικό της απροθυμίας της γερμανικής πολιτικής για τη μόνιμη εγκατάσταση των εργατών αυτών στη χώρα είναι οι ιδιαίτερα αυστηροί όροι για να επιτραπεί η διαμονή, αφού η άδεια διαμονής δεν επαρκεί για την παραμονή στη χώρα, εφόσον αυτή θα πρέπει να συνδυάζεται με άδεια εργασίας, η οποία χορηγείται ξεχωριστά και με βάση κάποια κριτήρια που έχουν να κάνουν και με παράγοντες ανεξάρτητους από τον εργαζόμενο, όπως η προτίμηση προς τη Γερμανική εργατική δύναμη ή η οικονομική συγκυρία της εποχής. Σύμφωνα και με το νόμο του 1965 που ορίζει τους όρους παραμονής των αλλοδαπών στη χώρα, αναφέρεται ότι το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό θα πρέπει να εναλλάσσεται συνεχώς, κάνοντας πρακτικά αδύνατη την απόκτηση υπηκοότητας από ένα άτομο μη γερμανικής καταγωγής, αφού για αυτήν απαιτούνται τουλάχιστον 10 χρόνια συνεχούς διαμονής στη χώρα ή πέντε έως επτά χρόνια για όσους γεννήθηκαν στη Γερμανία ή έχουν σύζυγο Γερμανό ή Γερμανίδα (Μουσσούρου, 1991: 148). Βέβαια, πολλοί από τους περιορισμούς αυτούς δεν ίσχυαν στην περίπτωση των αλλοδαπών που προέρχονται από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, αφού σύμφωνα και με τη Συνθήκη του Παρισιού (1957) οι

πολίτες των χωρών της ΕΟΚ μπορούσαν να μετακινούνται ελεύθερα μέσα στα όρια της και να εργαστούν όπου αυτοί επιθυμούσαν. Αρκετοί, όμως, περιορισμοί, συνέχιζαν να υφίστανται και για αυτούς.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η ύπαρξη και η απασχόληση αλλοδαπών εργατών στη χώρα δεν προκάλεσε ιδιαίτερο κοινωνικό ενδιαφέρον ή αντιδράσεις και γενικά δεν ανήκε στα θέματα που απασχολούσαν τις πολιτικές αντιπαραθέσεις. Η Schonwalder (1996) συνοψίζει τους κυριότερους λόγους για το γεγονός αυτό. Ο πρώτος και ο πιο προφανής ήταν βέβαια η αναγνωρισμένη ανάγκη για πρόσθετο εργατικό δυναμικό στην οικονομία της Δ. Γερμανίας, η οποία έγινε ακόμα πιο έντονη μετά το κλείσιμο των συνόρων από την Αν. Γερμανία το 1961. Ο δεύτερος λόγος σχετιζόταν με την (αναγκαστική) απασχόληση αλλοδαπών στη χώρα κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου η οποία είχε συμφιλιώσει με την ιδέα της «συνεργασίας» με ξένους, τόσο τους Γερμανούς εργοδότες, όσο και τη γερμανική κοινωνία γενικότερα, έτσι ώστε να μην ανάγεται σε μείζον θέμα η επανεμφάνισή τους μερικά χρόνια αργότερα και μάλιστα απασχολούμενοι σε θέσεις που δεν ενδιέφεραν και τόσο το γηγενή πληθυσμό. Κάποιοι άλλοι δευτερεύοντες λόγοι συνετέλεσαν και αυτοί στην επικράτηση ενός όχι αρνητικού κλίματος για τους αλλοδαπούς εργάτες, παράλληλα όμως με την απροθυμία παροχής κινήτρων που θα ευνοούσαν τη μόνιμη εγκατάστασή τους.

Παρά την αυστηρή νομοθεσία και τα αντικίνητρα για τη μόνιμη εγκατάσταση των εργατών, στην πράξη αποδείχθηκε ότι το σύστημα που αντιμετώπιζε τους μετανάστες ως φιλοξενούμενους, προσωρινούς εργάτες, απέτυχε. Οι μετανάστες αυτοί όχι μόνο παρέμεναν, σε μεγάλο βαθμό, στη χώρα, αλλά επιπλέον άρχισαν να χρησιμοποιούν και τις υποδομές της, ενώ τέτοια πρόβλεψη δεν υπήρχε. Σταδιακά, άρχισαν να θεωρούνται ως βάρος για την κοινωνική υποδομή, όπως στην περίπτωση της εκπαίδευσης και της κατοικίας, ταυτόχρονα με το αυξανόμενο αίσθημα ότι η «αντοχή» της κοινωνίας είχε φτάσει στα όρια της εξάντλησης. Το τελευταίο συνδυάστηκε και με το γεγονός της συνειδητοποίησης από τη γερμανική κοινωνία ότι οι αλλοδαποί εργάτες δεν είχαν φύγει αλλά παρέμειναν, καλώς ή κακώς και οι άσχημες συνθήκες διαβίωσής τους έπρεπε να τύχουν αντιμετώπισης. Βασικό εμπόδιο για την επιτυχημένη ενσωμάτωσή τους στη χώρα θεωρήθηκε τότε ο υπερβολικός τους αριθμός.

Δύο ακόμα γεγονότα συνετέλεσαν στην αύξηση της αντίδρασης για την παρουσία των αλλοδαπών. Το πρώτο ήταν η οικονομική ύφεση στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η οποία προκάλεσε αυξανόμενη ανεργία και στους γηγενείς και το δεύτερο η στροφή από τη διαρκή διόγκωση του συστήματος της κοινωνικής πρόνοιας προς τη «σταθεροποίησή» του, σύστημα το οποίο βέβαια επιβαρυνόταν από την παρουσία των μεταναστών. Παρά το ότι οι εξελίξεις αυτές επηρέαζαν αρνητικά και τους μετανάστες, αυτό δε φαινόταν να απασχολεί ιδιαίτερα τις δημόσιες συζητήσεις της εποχής, αφού οι μετανάστες θεωρούνται ως ένα από τα κυριότερα κοινωνικά «προβλήματα», ενώ η κυρίαρχη ιδεολογία για την ένταξη των μεταναστών απαιτούσε την προσαρμογή από τη δική τους μόνο πλευρά (Schonwalder, 1996: 165). Έτσι, το 1973, η Δ. Γερμανία απαγόρευσε την είσοδο αλλοδαπών εργατών χαμηλής ειδίκευσης που δεν ήταν πολίτες κράτους-μέλους της ΕΟΚ. Αυτό αρχικά προκάλεσε μια μικρή μείωση στον πληθυσμό των αλλοδαπών, από 2,6 εκατ. περίπου το 1973 σε 1,9 εκατ. το 1976. Επιπλέον, μετά από μερικά χρόνια, απαγορεύτηκε η εγκατάσταση μεταναστών σε πόλεις που το 12% ή παραπάνω του πληθυσμού τους ήταν αλλοδαποί. Καθώς όμως συνεχίστηκε η είσοδος ατόμων που ανήκαν στις οικογένειες των ήδη εγκατεστημένων εργατών και αυξήθηκε η εισροή προσφύγων ή αιτούντων άσυλο και παράνομων μεταναστών, ο αριθμός των αλλοδαπών αυξήθηκε και πάλι, φτάνοντας στις αρχές της δεκαετίας του 1980 τα 4,7 εκατ., με τα 2 εκατ. περίπου να είναι εργαζόμενοι.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 παρατηρήθηκε μια μάλλον απότομη αύξηση στο ξενοφοβικό κλίμα και στις ρατσιστικές συμπεριφορές. Το κέντρο της προσοχής άρχισαν να γίνονται τα κοινωνικά ζητήματα, ενώ τα οικονομικά που κυριαρχούσαν ως τότε πέρασαν σε δεύτερη μοίρα. Οι κυριότερες αιτίες του γεγονότος αυτού σχετίζονται, πρώτον, με την αναβίωση της παλιάς εθνικιστικής και ρατσιστικής ιδέας του *Überfremdung*, της άποψης δηλαδή ότι το γερμανικό κράτος είχε «πλημμυρίσει» από ξένους, που είχε πρωτοακουστεί ήδη από τη δεκαετία του 1880. Η ιδέα αυτή υποστηρίχθηκε, άμεσα ή έμμεσα, από άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά και από τις -συντηρητικές κυρίως- πολιτικές δυνάμεις. Δόθηκε έτσι μεγαλύτερη έμφαση στην επιδίωξη της επιστροφής των εγκατεστημένων μεταναστών στις πατρίδες τους.

Η δεύτερη αιτία για την εξέλιξη αυτή ήταν ο διαχωρισμός που άρχισε να υφίσταται στην αντιμετώπιση των μεταναστών, ανάλογα με την προέλευσή τους. Έτσι, οι αντιδράσεις επικεντρώθηκαν κυρίως κατά των Τούρκων και των Ασιατών και κάποιων ανατολικοευρωπαϊών μεταναστών και προσφύγων, οι οποίες σχετίζονταν και με τη συγκριτικά μεγαλύτερη διαφοροποίηση της κουλτούρας τους σε σχέση με τους υπόλοιπους μετανάστες. Η τρίτη αιτία ήταν η έντονη πολιτικοποίηση του θέματος, τόσο από τις συντηρητικές δυνάμεις, όσο και από τις προοδευτικές, πράγμα που εν πολλοίς σχετίζεται με την πολιτική συγκυρία της εποχής, με την πτώση της σοσιαλδημοκρατικής κυβέρνησης και το σχηματισμό νέας από κεντροδεξιές δυνάμεις το 1982 (Schonwalder 1996).

Την ίδια εποχή τέθηκε και θέμα περιορισμού του θεσμού του ασύλου, πράγμα που ως τότε δεν είχε γίνει αντικείμενο ιδιαίτερων αντιδράσεων. Δόθηκαν ακόμα κίνητρα για την επιστροφή των εργατών στις χώρες προέλευσής τους και γενικά υπήρξε προσπάθεια να περιοριστεί η μετανάστευση από χώρες εκτός της ΕΟΚ. Σε αντίθεση όμως με τα παραπάνω, την ίδια περίοδο ξεκίνησε και μια ευρεία συζήτηση για το μέλλον της Γερμανίας ως χώρας υποδοχής μεταναστών και έγιναν αξιόλογες κινήσεις για τη διάδοση μιας θετικής αντιμετώπισης της (ελεγχόμενης πάντως) μετανάστευσης. Παρά την ισχυροποίηση των φωνών κατά της μετανάστευσης, το ευρύ κοινό και κυρίως οι νέοι και η μετριοπαθής μερίδα του πληθυσμού δεν έδειχναν πια να ενδιαφέρονται για τα ιδανικά μιας «εθνικής» κοινωνίας, με τα οποία σχετίζονταν οι αντιδράσεις που προαναφέρθηκαν. Ακόμα και στους κόλπους των συντηρητικών ομάδων ακούστηκαν πιο «μοντέρνες» απόψεις, που ίσως επηρεάστηκαν και από το περισσότερο ευρωπαϊκό προφίλ και το όραμα της παγκόσμιας αγοράς που έδειχναν να απασχολούν όλο και περισσότερο τη γερμανική κοινωνία. Έτσι, κατά τη δεκαετία του 1980, το ισοζύγιο των εξελίξεων για τους μετανάστες στη χώρα φαίνεται ότι τουλάχιστον δεν είναι αρνητικό (Schonwalder 1996).

Η επόμενη περίοδος που εξετάζουμε αρχίζει το 1989 με την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και διαρκεί ως τις μέρες μας. Στην περίοδο αυτή γίνεται ακόμα πιο έντονη η ανάδειξη της έννοιας του «γερμανικής εθνότητας» ως το χαρακτηριστικό στοιχείο της γερμανικής κοινωνίας και ο ισχυρισμός ότι η Γερμανία δεν είναι κράτος μεταναστών ακούγεται και πάλι συχνά. Ο σχηματισμός της ενιαίας Γερμανίας ενίσχυσε την ιδέα του έθνους, που τώρα πια απέκτησε την «κανονική» του μορφή και νιώθει υπερήφανο για τον εαυτό του και την ιστορία του. Οι ιδέες που προωθούσαν τον αυτοπροσδιορισμό του γερμανικού κράτους ως μη «εθνοκεντρικού» έχασαν σε δημοτικότητα και γενικά η αποδοχή στη συνείδηση της κοινής γνώμης ενός αλλοδαπού ως μέλους της γερμανικής κοινωνίας έγινε δυσκολότερη. Ακόμα και η έννοια της πολυπολιτισμικότητας δέχθηκε επιθέσεις -και από ακαδημαϊκούς- για τη χρησιμότητα που θα έχει για την κοινωνία ή και για τη δυνατότητα πραγματοποίησής της στα πλαίσια της γερμανικής πραγματικότητας. Οι βίαιες επιθέσεις εναντίον αλλοδαπών

έγιναν συχνότερες και οι φωνές αντίδρασης σε αυτές ήταν γενικά αδύναμες, ενώ τα κίνητρά τους έβρισκαν αρκετή κατανόηση στον πληθυσμό.

Οι εξελίξεις σε επίπεδο πολιτικής λογικό ήταν να ακολουθήσουν το κλίμα της περιόδου. Τον Ιούλιο του 1993 αποφασίστηκαν αυστηροί περιορισμοί στη χορήγηση ασύλου, ακόμα και για αυτούς που είχαν γερμανικές ρίζες, ενώ νωρίτερα (1990) ο νόμος για τους αλλοδαπούς άλλαξε, κάνοντας δυσκολότερο το δικαίωμα διαμονής για τους νεοεισερχόμενους. Διάφορες ακόμα ενέργειες καταδεικνύουν την τάση που ξεκίνησε στην αρχή της δεκαετίας. Κατ' αρχήν, μέσω της διπλωματίας και της εξωτερικής πολιτικής, επιχειρήθηκε η κατά το δυνατόν μείωση των δυναμικών για μετανάστευση στις χώρες προέλευσης, κυρίως μέσα από τις δομές των διεθνών οργάνων, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το NATO, τα Ηνωμένα Έθνη και άλλα. Επίσης, σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης των αιτίων που οδηγούν στη φυγή πληθυσμού από τις μη ανεπτυγμένες ή αναπτυσσόμενες χώρες, η Γερμανία παρέχει άμεση οικονομική και τεχνική βοήθεια, παρά την αμφισβητούμενη αποτελεσματικότητα αυτής της μεθόδου. Παράλληλα, θέτει ως προϋπόθεση για τα κράτη που δέχονται τη βοήθεια αυτή τη λήψη μέτρων που αποτρέπουν την έξοδο μεταναστών από αυτές. Το 1992 επίσης, με νόμο επέβαλε περιορισμό στον ετήσιο αριθμό των ατόμων με γερμανικές ρίζες που γίνονται δεκτά στη χώρα (περίπου 200.000 το ανώτερο), ενώ έκανε και αρκετά πιο δύσκολη τη σχετική διαδικασία αναγνώρισης της ιθαγένειας, με αποτέλεσμα, χρόνο με το χρόνο, να ελαττώνεται ο αριθμός τους. Περιορίστηκε, ακόμα, η διάθεση προσωρινών αδειών εργασίας και μάλιστα το 1993 στον τομέα των κατασκευών απαγορεύτηκε εντελώς η πρόσληψη εποχιακών εργατών. Επιπλέον, για τα άτομα που προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έγινε πιο δύσκολος ο ανταγωνισμός στη γερμανική αγορά εργασίας, μετά από μέτρα που εισήχθησαν το 1996 και είχαν σχέση με τα επίπεδα των μισθών.

Τα παραπάνω μέτρα χαρακτηρίζουν τη νέα τάση για τη λήψη πιο επιθετικών και αποφασιστικών μέτρων, ενώ ως τότε χρησιμοποιούνταν περισσότερο μέσα «αμυντικής» φύσης. Και στον τομέα αυτό όμως υπήρξε δραστηριοποίηση, με την εντατικοποίηση των ελέγχων στα σύνορα, τις συμφωνίες με χώρες που πολίτες τους έχουν εισέλθει στη Γερμανία και χαρακτηρίζονται ως παράνομοι μετανάστες για την επιστροφή τους στις πατρίδες τους και την εντονότερη δράση κατά της παράνομης απασχόλησης. Άλλο σημαντικό μέτρο θεωρείται η υπογραφή της Συνθήκης του Schengen το 1990 που δυσκολεύει τη μετακίνηση των παράνομων μεταναστών ανάμεσα στις χώρες που έχουν υπογράψει τη Συνθήκη. Επιπρόσθετα, η αρχή της προτίμησης προς το γηγενές εργατικό δυναμικό που είχε ατονήσει τα προηγούμενα χρόνια εφαρμόζεται από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 πιο εντατικά και οι κοινωνικές παροχές προς τους αιτούντες για άσυλο από το 1993 μειώθηκαν δραστικά. Τέλος, παρά τη μικρή ελαστικοποίηση των προϋποθέσεων για πολιτογράφηση, κυρίως για τους μετανάστες της δεύτερης και τρίτης γενιάς, αυτή παραμένει ακόμα πολύ δύσκολη, εκτός από τις περιπτώσεις ατόμων με γερμανική καταγωγή (Rotte, 1998).

Η αλλαγή στη διακυβέρνηση της χώρας, το 1998, με την άνοδο στην εξουσία της σοσιαλδημοκρατικής παράταξης, άλλαξε και πάλι τα δεδομένα στα θέματα που σχετίζονται με τη μετανάστευση. Η νέα κυβέρνηση αντιστέκεται στις επικλήσεις για επιβολή αυστηρότερων μέτρων στην παροχή ασύλου και στην είσοδο μεταναστών, ενώ μέχρι και τον Ιούλιο του 2001 περίπου 20.000 αλλοδαποί με εξειδίκευση στον τομέα της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών έγιναν δεκτοί στη χώρα με συμβάσεις εργασίας. Επίσης από το φθινόπωρο του 2000 επιτρέπεται σε αυτούς που έχουν καταθέσει αίτηση για άσυλο και περιμένουν την απόφαση, να βρουν θέση απασχόλησης μετά από 12 μήνες παραμονής στη χώρα. Μέχρι το Δεκέμβριο του 1999 υπήρχαν 7,3 εκατ. αλλοδαποί στη Γερμανία, ενώ οι εκτιμήσεις της στατιστικής

υπηρεσίας της χώρας κάνουν λόγο για έναν αριθμό 310.000 νέων μεταναστών κάθε χρόνο, ώστε η χώρα να διατηρήσει τον πληθυσμό της στα επίπεδα των 82,2 εκατ. με τους υπάρχοντες δείκτες γεννητικότητας. Σε συνδυασμό με την έλλειψη προσφοράς εργασίας σε τομείς που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες, αυτές ενισχύουν τα επιχειρήματα για μια θετικότερη θεώρηση του θέματος της εισόδου και εγκατάστασης μεταναστών. Και πράγματι, όπως αναφέρει και η Ελευθεροτυπία (6/7/2001), η Επιτροπή για τη Μετανάστευση πρότεινε την υποδοχή 50.000 μεταναστών στη χώρα ετησίως, εκτός των πολιτών της Ε.Ε., οι οποίοι θα απασχοληθούν κυρίως στον τομέα των νέων τεχνολογιών. Σε αυτό το πνεύμα, όπως ανακοινώθηκε από την κυβέρνηση, θα συνταχθεί το φθινόπωρο του 2001 και ο νέος νόμος περί μετανάστευσης, ο οποίος θα προτείνει επιπλέον μέτρα για την ενσωμάτωση των αλλοδαπών που ήδη κατοικούν στη χώρα.

2.2. Η μετανάστευση και η μεταναστευτική πολιτική στην Ιταλία

Μέχρι τη δεκαετία του 1970 η Ιταλία αποτελούσε μία από τις κυριότερες χώρες αποστολής μεταναστών, όπως και οι περισσότερες χώρες της Νότιας Ευρώπης. Από τη δεκαετία όμως αυτή αρχίζει μια αντίστροφη τάση, με την είσοδο των μεταναστών να υπερτερεί σταδιακά της εξόδου, εντάσσοντας τη Ιταλία στην κατηγορία των «νέων» χωρών υποδοχής, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα. Προκαταρκτικά λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι η περίπτωση της Ιταλίας παρουσιάζει τις περισσότερες ομοιότητες με την αντίστοιχη ελληνική, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες που εξετάζουμε, παρόλο που υπάρχουν επίσης και σημαντικές διαφορές.

Το πρώτο μεγάλο κύμα εξωτερικής μετανάστευσης από την Ιταλία ξεκίνησε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και διήρκεσε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1920, με βασικό προορισμό την Αμερική και κυρίως τις ΗΠΑ. Ο πληθυσμός που εγκατέλειψε τη χώρα την περίοδο εκείνη ήταν πολύ σημαντικός και επηρέασε πολύ την οικονομική και κοινωνική δομή των περιοχών από όπου έφυγαν οι μετανάστες. Χαρακτηριστικό του φαινομένου ήταν ότι η πλειοψηφία των μεταναστών που εγκατέλειψαν τη χώρα είχαν σκοπό να εγκατασταθούν μόνιμα στις χώρες προορισμού, χωρίς να λείπουν και αυτοί που επέστρεφαν προσωρινά ή και μόνιμα μετά από μερικά χρόνια. Το κύμα αυτό ουσιαστικά σταμάτησε γύρω στο 1923, με την επιβολή των περιορισμών από τις ΗΠΑ στον αριθμό των μεταναστών που γίνονταν δεκτοί (quotas). Γενικά, η μετανάστευση από την Ιταλία την περίοδο αυτή εντάσσεται στο γενικότερο φαινόμενο εξόδου πληθυσμών από πολλές ευρωπαϊκές χώρες την ίδια περίπου εποχή και κυρίως προς τις ΗΠΑ, το οποίο εξασθένισε σημαντικά στα μέσα της δεκαετίας του 1920.

Το δεύτερο μεγάλο κύμα μετανάστευσης τοποθετείται στις αρχές της δεκαετίας του 1950, με βασικό προορισμό αυτή τη φορά χώρες της δυτικής Ευρώπης και κυρίως τη Γερμανία αλλά και την Ελβετία. Οι λόγοι μετακίνησης και οι συνθήκες εργασίας και διαβίωσης που συνάντησαν οι Ιταλοί μετανάστες εκεί ήταν παρόμοιες με εκείνες των μεταναστών από τις άλλες χώρες, όπως περιγράφονται στο προηγούμενο κεφάλαιο. Η ιδιότητα όμως της Ιταλίας ως χώρα της ΕΟΚ, όπως και η Γερμανία, έδινε σε αυτούς που προέρχονταν από τη χώρα αυτή κάποια πλεονεκτήματα έναντι των υπολοίπων, κυρίως στα δικαιώματα παραμονής και εργασίας. Παρά το ότι αρκετοί ήταν αυτοί που παρέμειναν τελικά μόνιμα, οι περισσότεροι επέστρεψαν μετά από κάποια χρόνια, όπως προέβλεπε το σύστημα εναλλαγής (rotation) που είχε εφαρμόσει η Γερμανία, με αποτέλεσμα για μια περίοδο μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 να υπάρχει μεγάλη κινητικότητα πληθυσμού από, αλλά και προς, την Ιταλία. Το χαρακτηριστικό αυτό το

βλέπουμε και στα επόμενα χρόνια αλλά σε μικρότερο βαθμό, ακόμα και μετά την εποχή που η Ιταλία άρχισε να δέχεται μεγάλες μάζες αλλοδαπών μεταναστών.

Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ιταλία σε πολύ μεγάλο βαθμό έλαβε χώρα και στο εσωτερικό της χώρας, την ίδια περίπου εποχή με τη μετανάστευση προς τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Η κυριότερη κατεύθυνση της μετακίνησης αυτής ήταν από το Νότο προς το Βορρά, ενώ και πάλι πολλοί ήταν αυτοί που επέστρεφαν, ώστε και στην περίπτωση αυτή να έχουμε μεγάλη κινητικότητα (Pugliese, 1996).

Η μεταστροφή της Ιταλίας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών συντελείται κατά τη δεκαετία του 1970. Όπως και στις υπόλοιπες «νέες» χώρες υποδοχής, λίγοι ήταν αυτοί που αντιλήφθηκαν αρχικά την αλλαγή αυτή και ακόμα λιγότεροι αυτοί που την είχαν προβλέψει. Αρχικά, στην Ιταλία κατέφθασαν εργάτες από το Μαρόκο και την Τυνησία, οι οποίοι ήταν κυρίως άνδρες και στη συνέχεια ακολούθησαν οι υπόλοιποι. Σε αντίθεση με το μοντέλο που κυριαρχούσε την προηγούμενη περίοδο στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, οι περισσότεροι από αυτούς τους μετανάστες δεν βρήκαν απασχόληση στη βιομηχανία, αλλά σε διάφορους άλλους τομείς που ανήκουν κυρίως στην ανεπίσημη οικονομία, η οποία, τόσο στη Ιταλία όσο και στις άλλες μεσογειακές χώρες ήταν και είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Σημαντικό χαρακτηριστικό στοιχείο της μετανάστευσης στην Ιταλία είναι οι πολλές εθνικότητες από τις οποίες απαρτίζεται η πληθυσμιακή αυτή ομάδα, κάτι που δεν χαρακτήριζε ούτε την προηγούμενη περίπτωση της Γερμανίας, αλλά ούτε και τις υπόλοιπες νοτιοευρωπαϊκές χώρες που εντάσσονται στην ίδια κατηγορία με την Ιταλία. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά ότι το 50% του συνόλου των μεταναστών προέρχεται από 10 χώρες, ενώ στις υπόλοιπες «νέες» χώρες υποδοχής ο αριθμός αυτός είναι αρκετά χαμηλότερος (στην Ισπανία 5 χώρες, στην Ελλάδα και την Πορτογαλία 4), ενώ το 75% προέρχεται από 28 χώρες. Επίσης, παρατηρείται και γεωγραφική διαφοροποίηση ανάλογα με την εθνικότητα, με τους Μαροκινούς για παράδειγμα να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό στο Βορρά, ενώ στις περισσότερες περιφέρειες του Νότου υπερτερούν οι Αλβανοί (King et al, 1997). Συμπερασματικά, υπάρχει μεγάλη ποικιλία εθνικοτήτων, με προέλευση τόσο από την ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, όσο και από την Αφρική, την Ασία αλλά και όλο τον κόσμο. Αυτό περιπλέκει ακόμα περισσότερο τη μορφή και τον τρόπο που εκδηλώνεται το μεταναστευτικό φαινόμενο, αφού κάθε εθνικότητα έχει συχνά τα δικά της χαρακτηριστικά.

Το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών απασχολείται σε προσωρινές και μη ελεγχόμενες θέσεις εργασίας, που συνήθως χαρακτηρίζονται από αστάθεια και χαμηλούς μισθούς. Αυτό βέβαια δεν είναι αποκλειστικά ιταλικό φαινόμενο, αλλά παρατηρείται και στις χώρες που παραδοσιακά αποτελούν υποδοχείς μεταναστών και μάλιστα σε όλους τους τομείς της οικονομίας (Pugliese, 1996). Μεγάλο μέρος από τις θέσεις αυτές χαρακτηρίζονται από εποχικότητα, τόσο στον αγροτικό τομέα, όσο και τις υπηρεσίες και τις κατασκευές. Αυτοί που εργάζονται στο βιομηχανικό τομέα συγκεντρώνονται περισσότερο στις βιομηχανικά αναπτυγμένες περιοχές του Βορρά και της Τρίτης Ιταλίας και κυρίως σε μικρές παραγωγικές μονάδες, ενώ η εποχιακή εργασία συγκεντρώνεται κατά μεγάλο ποσοστό στις περισσότερες αγροτικές περιοχές του Νότου. Κάποιοι εργάζονται ως αυτοαπασχολούμενοι (κυρίως μικροπωλητές) και αρκετοί στον τομέα των υπηρεσιών, στις οποίες περιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι ως οικιακοί βοηθοί (στην πλειοψηφία τους γυναίκες), στις υπηρεσίες καθαρισμού και στα εστιατόρια. Όπως προαναφέρθηκε, οι περισσότερες από τις θέσεις αυτές χαρακτηρίζονται από αστάθεια, δυσκολία επίσημου ελέγχου, χαμηλούς μισθούς και άσχημες εργασιακές συνθήκες (Quassoli, 1999).

Όσον αφορά τη σημασία που έχει η παρουσία των μεταναστών για την ιταλική οικονομία, σε δύο σημεία, κυρίως, θα πρέπει να σταθούμε. Πρώτον, η μετανάστευση έχει πια καταστεί δομικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας και της αγοράς εργασίας, αφού κανείς δεν μπορεί πια να ισχυριστεί ότι αποτελεί ένα προσωρινό και βραχυπρόθεσμο φαινόμενο, λόγω και της αύξησης της σημαντικότητας της ανεπίσημης οικονομίας. Δεύτερον, σπάνια οι μετανάστες αντικαθιστούν τους γηγενείς στην εργασία, αφού τείνουν να καταλαμβάνουν θέσεις ανεπιθύμητες από τους δεύτερους και επομένως ο ανταγωνισμός μεταξύ τους είναι ελάχιστος (Quassoli, 1999). Γενικά, όπως αναφέρει και ο Pugliese (1996), η μετανάστευση προς την Ιταλία συμβαίνει σε μια φάση όπου οι παράγοντες «ώθησης» έχουν υπερισχύσει, ενώ οι παράγοντες «έλξης» και κυρίως η ζήτηση εργασίας στις χώρες υποδοχής έχουν εξασθενήσει, εκτός από τον τομέα της ανεπίσημης απασχόλησης.

Η σχετικά πρόσφατη εμπειρία της υποδοχής μεταναστών στην Ιταλία είχε ως αποτέλεσμα η απαρχή της επίσημης πολιτικής για τους μετανάστες αυτούς να τοποθετείται στο 1986, χρονιά κατά την οποία εμφανίστηκε ο πρώτος νόμος για τους αλλοδαπούς μετανάστες (Πράξη 943). Παρόλο που η μετανάστευση είχε ξεκινήσει ήδη από την προηγούμενη δεκαετία, το φαινόμενο άργησε να γίνει αντιληπτό, κάτι που συνέτεινε στην καθυστέρηση εμφάνισης νομοθεσίας σχετικής με το ζήτημα. Ο νόμος αυτός έδινε την ευκαιρία στους μετανάστες να νομιμοποιηθούν ως προς την παραμονή τους και την απασχόλησή τους. Παρόλο που πολλοί κατείχαν ήδη άδειες παραμονής, όλοι αυτοί που προέρχονταν από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου και αποτελούσαν τη μεγαλύτερη μάζα των μεταναστών θεωρούνταν ότι εργάζονταν παράνομα και επομένως ήταν αναγκασμένοι να ψάξουν για εργασία στον ανεπίσημο τομέα.

Παρά τα πλεονεκτήματα που προσέφερε ο νόμος αυτός στους μετανάστες που θα έκαναν χρήση του δικαιώματος για νομιμοποίηση, γρήγορα έγινε φανερό ότι σχετικά λίγοι ήταν αυτοί που όντως το έπραξαν. Συγκεκριμένα, μόνο 115.000 εκμεταλλεύτηκαν το νόμο αυτό για να νομιμοποιηθούν, σε ένα σύνολο 1.000.000 περίπου αλλοδαπών που υπολογίζεται ότι υπήρχαν τότε στη χώρα. Οι λόγοι για τους οποίους συνέβη αυτό ξεκαθάρισαν αργότερα.

Η άφιξη των μεταναστών στην Ιταλία, αρχικά έδωσε την εντύπωση ότι η χώρα είχε εισέλθει σε μια φάση ανάπτυξης της οικονομίας, όπου το υπάρχον εργατικό δυναμικό της χώρας δεν επαρκούσε για να καλύψει τη ζήτηση. Η εμπειρία των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, στις οποίες η μετανάστευση υπήρξε προϊόν της ζήτησης ανειδίκευτου, ως επί το πλείστον, δυναμικού για σταθερή απασχόληση στις βιομηχανίες, ενίσχυσε ακόμα περισσότερο την εντύπωση αυτή με αποτέλεσμα να κυριαρχεί η σκέψη ότι η ζήτηση από τις ιταλικές επιχειρήσεις προκαλεί την είσοδο αλλοδαπών εργατών, οι οποίοι θα απασχολούνταν σε σταθερές θέσεις εργασίας για ορισμένο διάστημα, όσο οι ανάγκες της οικονομίας θα καθόριζαν. Όπως όμως είδαμε και παραπάνω, η πλειοψηφία των μεταναστών εργαζόταν στον ανεπίσημο τομέα της οικονομίας, του οποίου η σημασία συνεχώς αύξανε. Η πλάνη αυτή, οδήγησε στον καθορισμό προϋποθέσεων από το νόμο, κατά τις οποίες απαιτείτο συμβόλαιο εργασίας ή απόδειξη για πρόθεση πρόσληψης από κάποιον εργοδότη, ώστε να νομιμοποιήσει τη θέση του κάποιος αλλοδαπός. Η μόνη άλλη περίπτωση για να μπορέσει να νομιμοποιηθεί ήταν να δηλώσει άνεργος. Δεν προκαλεί λοιπόν έκπληξη το γεγονός ότι ακόμα και από αυτούς τους λίγους που νομιμοποιήθηκαν, η μεγάλη πλειοψηφία το πέτυχε αυτό δηλώνοντας ανεργία, ενώ βέβαια εργάζονταν και αυτοί στην ανεπίσημη οικονομία, όπως σχεδόν όλοι (Pugliese, 1996).

Ούτε όμως με τον επόμενο νόμο άλλαξαν πολλά πράγματα. Η δεύτερη ευκαιρία για νομιμοποίηση δόθηκε το 1990 (Πράξη 39), κατά την οποία περίπου 220.000 αλλοδαποί νομιμοποιήθηκαν. Και πάλι για τη νομιμοποίησή τους απαιτείτο σταθερή

εργασία με συγκεκριμένο συμβόλαιο, ή η δήλωση για ανεργία. Άλλοι δύο τρόποι για νομιμοποίηση δίνονταν με δήλωση για αυτοαπασχόληση (Pugliese, 1996) ή για οικονόμος σε σπίτι (Quassoli, 1999). Η δήλωση για ανεργία, που φυσικά ήταν ψευδής, αποδείχθηκε και πάλι ο δημοφιλέστερος τρόπος για επίτευξη νομιμοποίησης (περίπου από 180.000 άτομα), ενώ, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Quassoli (1999), η ιδιότητα του οικονόμου έγινε ο νέος τρόπος για τη συνέχιση της απασχόλησης στον ανεπίσημο τομέα και ταυτόχρονα τη νομιμοποίηση της θέσης του αλλοδαπού, με 15.000 νομιμοποιήσεις κάθε χρόνο με δικαιολογία την εργασία σε αυτή τη θέση.

Στην τρίτη απόπειρα που έγινε το 1995 και πάλι άλλαξαν ελάχιστα, ενώ οι πολλές γραφειοκρατικές δυσκολίες έκαναν πολλούς να παρατήσουν την προσπάθεια και άλλους να στραφούν σε δικηγόρους και γραφεία νομικών συμβουλών. Γενικά, ο τρόπος εφαρμογής των πολιτικών από την ιταλική γραφειοκρατία προκαλεί μεγάλη ασάφεια και σύγχυση στους μετανάστες. Μεγάλη αβεβαιότητα επικρατεί σχετικά με τα είδη και την ποσότητα των πληροφοριών και των δυνατοτήτων που θα πρέπει να παρέχει η δημόσια διοίκηση. Σαν φυσική συνέπεια, οι μετανάστες συχνά προτιμούν να αποφύγουν την εμπλοκή σε αυτή την παράλογη και απρόβλεπτη γραφειοκρατία (Quassoli, 1999).

Άλλο αρνητικό χαρακτηριστικό της ιταλικής μεταναστευτικής πολιτικής, που οφείλεται σε λανθασμένη αποτίμηση, είναι η εντύπωση που επικράτησε ότι θα μπορούσε να ελεγχθεί η ροή των μεταναστών κάθε χρόνο, ανάλογα με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Πέρα από το ότι σχετικά λίγοι ήταν αυτοί που εργάζονταν στο επίσημο και επομένως δυνάμενο να ελεγχθεί μέρος της οικονομίας, αυτή η πρόθεση παρέμεινε ανεφάρμοστη γιατί οι νόμιμοι μετανάστες που εισήλθαν κυρίως μετά το 1990 ήταν βασικά μέλη οικογενειών των μεταναστών που προϋπήρχαν στη χώρα (Pugliese, 1996).

Επιπλέον, οι άδειες παραμονής θεωρούνται γενικά χρήσιμες μόνο για να μπορέσει κάποιος να περάσει ελεύθερα τα ιταλικά σύνορα. Η πολιτική για την παροχή τους θεωρείται πολύ αυστηρή, αφού επιτρέπουν τη διαμονή για δύο χρόνια, ενώ ανανεώνονται μόνο αν ο αλλοδαπός αποδείξει ότι έχει σταθερό εισόδημα. Οι περισσότεροι από αυτούς που απέκτησαν άδεια παραμονής, επειδή δεν μπορούσαν να εκπληρώσουν την προϋπόθεση αυτή, μετά τη λήξη της απλά παρέμειναν στη χώρα ως παράνομοι, ενώ ελάχιστοι απελάθηκαν ή αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τη χώρα (Quassoli, 1999).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η ιταλική πολιτική απέναντι στους μετανάστες είναι αρκετά προοδευτική ως προς τις αρχές της και την αναγνώριση των δικαιωμάτων των νόμιμων μεταναστών. Ταυτόχρονα, όμως, οι προθέσεις αυτές ακυρώνονται από το γεγονός ότι οι πολιτικές νομιμοποίησης είναι πολύ αυστηρές και τους αποτρέπει από τη δυνατότητα αυτή, αφού δεν ενσωματώνει στη λογική της την πραγματική θέση που έχουν οι μετανάστες στη χώρα. Σε συνδυασμό με την προβληματική λειτουργία του διοικητικού και γραφειοκρατικού μηχανισμού, αυτό οδηγεί στην αναπαραγωγή της κατάστασης, όπου οι μετανάστες δεν έχουν άλλη διέξοδο από το να παραμείνουν παράνομοι και να απασχολούνται στην ανεπίσημη οικονομία. Την ίδια στιγμή, στο πλαίσιο της εμφανιζόμενης πρόθεσης για τη δημιουργία μιας «Ευρώπης – Φρούριο» από τα κράτη της Ε.Ε., φαίνεται ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η προσοχή της μεταναστευτικής πολιτικής της Ιταλίας έχει απομακρυνθεί από τις κοινωνικές πολιτικές προς όφελος των μεταναστών και έχει στραφεί προς την επίβλεψη και των έλεγχου της εισόδου τους στη χώρα (Pugliese, 1996). Η υπογραφή της Συνθήκης του Schengen από την Ιταλία, κατά ένα ποσοστό μπορεί να αποδοθεί και σε αυτή την αλλαγή κατεύθυνσης.

2.3. Η μετανάστευση και η μεταναστευτική πολιτική στον Καναδά

Στην ταξινόμηση που παραθέσαμε παραπάνω, ο Καναδάς κατατάχθηκε στις χώρες που διαθέτουν πολιτική αφομοίωσης των μεταναστών. Ο ισχυρισμός αυτός, όμως, χαρακτηρίζει την πολιτική της χώρας αυτής κάτω από πολύ γενικούς όρους, καθώς αυτή δεν έμεινε σταθερή με το πέρασμα του χρόνου, με τα χαρακτηριστικά της να μεταβάλλονται ουσιαστικά αρκετές φορές από το ξεκίνημά της (1869) μέχρι σήμερα. Ταυτόχρονα, για καμιά περίοδο της ιστορίας της δεν μπορούμε να πούμε ότι είχε ένα ξεκάθαρο χαρακτήρα, εφόσον τα στοιχεία που κάθε φορά τη συνέθεταν δεν έδιναν την εικόνα μιας πολιτικής που θα μπορούσε κανείς να την κατατάξει εύκολα σε μια από τις προαναφερόμενες κατηγορίες. Για τους λόγους αυτούς, ο χαρακτηρισμός της ως πολιτική αφομοίωσης είναι εξαιρετικά γενικός και αυτό συνέβη όχι τόσο γιατί ήταν πραγματικά ταιριαστός, αλλά περισσότερο επειδή ήταν πιο δύσκολο να ενταχθεί σε κάποια άλλη κατηγορία.

Από τον πρώτο νόμο περί μετανάστευσης (1869) μέχρι το 1913, ο Καναδάς χαρακτηρίστηκε από υψηλή οικονομική μεγέθυνση, αποίκηση του δυτικού του τμήματος και την καθιέρωση μιας εθνικής οικονομίας. Στην περίοδο αυτή και μέχρι τη δεκαετία του 1930 η μεταναστευτική πολιτική ήταν μέρος της ευρύτερης εθνικής πολιτικής, σύμφωνα με την οποία ήταν αναγκαίοι αγρότες και εργάτες γης που θα αποικούσαν το δυτικό μέρος της χώρας. Έτσι η πολιτική της περιόδου ήταν ευνοϊκή για την προσέλκυση μεταναστών, όχι όμως από οποιαδήποτε χώρα προέλευσης, αλλά μόνο από τη Μ. Βρετανία, τις Η.Π.Α. και τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, όπως και επίσημα καταγράφηκε στο μεταναστευτικό νόμο του 1910 και στο νόμο περί αλλοδαπού εργατικού δυναμικού του 1897. Αυτή η εμφανώς ρατσιστική οπτική περί της επιθυμητής ομάδας μεταναστών, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, παρέμεινε για πολλά χρόνια στη νομοθεσία του Καναδά.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο σχεδιασμός και ο τρόπος άσκησης της πολιτικής για τη μετανάστευση ήταν θέμα αποκλειστικά της κυβέρνησης, συνήθως χωρίς να υπάρχει δημόσιος διάλογος και η συγκατάθεση του Κοινοβουλίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τις αποφάσεις για το ζήτημα αυτό να μπορούν εύκολα να επηρεάζουν οι πανίσχυροι εκείνη την εποχή μεγαλοιδιοκτήτες γης και οι επιχειρηματίες, οι οποίοι είχαν άμεσο συμφέρον από την προσέλκυση μεγάλου αριθμού μεταναστών. Επίσης, με τον τρόπο αυτό η κυβέρνηση είχε τη δυνατότητα άλλα να δηλώνει και άλλα να πράττει για τους στόχους και την άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής. Έτσι, παρά τη δεδηλωμένη προτίμηση προς συγκεκριμένες χώρες προέλευσης, όταν κατά τις αρχές του 20ου αιώνα υπήρξε μεγάλη ζήτηση εργατικού δυναμικού, ανεπίσημα έγινε επιτρεπτό να εισέλθουν στη χώρα ως μετανάστες άνθρωποι από όλη την Ευρώπη, πολλοί από τους οποίους απασχολήθηκαν στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες, εκτός από τη γεωργία και μάλιστα κατευθύνθηκαν σε όλες τις περιφέρειες της χώρας και όχι μόνο στη δύση. (Green A.G. and Green D.A., 1996). Το μεγαλύτερο κύμα μετανάστευσης σημειώθηκε κατά την περίοδο 1910 – 1913, με 400.000 εισόδους ετησίως, ενώ το αντίστοιχο μέγεθος το 1896 ήταν 17.000. (Beaujot, 1998). Συνεπώς, οι μεγάλοι κερδισμένοι της περιόδου ήταν οι ιδιοκτήτες γης και οι επιχειρηματίες, ενώ χαμένο αναδείχθηκε το, ανειδίκευτο κυρίως, ντόπιο εργατικό δυναμικό.

Η επόμενη περίοδος ξεκινάει από το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και φτάνει ως τη μεγάλη οικονομική κρίση του 1929. Κατά το διάστημα αυτό η κυβέρνηση, μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων, αύξησε το βαθμό ελέγχου της πάνω στο μέγεθος, τη χρονική ρύθμιση και την εθνική σύνθεση της μετανάστευσης, ενώ με ακόμα πιο επίσημο τρόπο καθιέρωσε την προτίμησή της για προσέλκυση μεταναστών από συγκεκριμένες χώρες. Οι χώρες αυτές ήταν η Μ. Βρετανία, οι Η.Π.Α., η Ιρλανδία, η

Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία και η Νότιος Αφρική. Σχετικά εύκολη ήταν επίσης η μετανάστευση από χώρες της Βορειοδυτικής Ευρώπης, πιο δύσκολη από την υπόλοιπη Ευρώπη, ενώ αυτοί που προέρχονταν από τον υπόλοιπο κόσμο θα έπρεπε να έχουν κάποιο στενό συγγενή, νόμιμα εγκατεστημένο, στη χώρα ο οποίος θα χρηματοδοτούσε τη μεταφορά και την εγκατάστασή του. Διατηρήθηκε επίσης η προσπάθεια για προσέλκυση γεωργών, εργατών γης, όπως επίσης και οικιακών βοηθών, όπως και την προηγούμενη περίοδο. Οι ελλείψεις που προέκυψαν με την υποδοχή γεωργών από τις επιθυμητές χώρες και κυρίως τις Η.Π.Α., οδήγησαν την κυβέρνηση να υπογράψει συμφωνίες με τις μεγαλύτερες σιδηροδρομικές εταιρίες της χώρας, ώστε αυτές, μέσω δικών τους πρακτόρων, να προσελκύσουν μετανάστες από την ανατολική και την κεντρική Ευρώπη, παρά περί του αντιθέτου εξαγγελίες της κυβέρνησης. Οι μετανάστες αυτοί εγκαταστάθηκαν κυρίως στη Δύση, επιφέροντας πολλαπλά οφέλη στις εταιρίες αυτές, οι οποίες ήταν και οι μεγαλύτεροι ιδιοκτήτες γης στην περιφέρεια αυτή (Green A.G. and Green D.A., 1996). Έτσι, κατά μέσο όρο 120.000 περίπου μετανάστες εισήλθαν ετησίως στη χώρα την περίοδο αυτή και πολλοί από αυτούς κατευθύνθηκαν προς τα δυτικά (Beaujot, 1998).

Ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο εμφανίστηκε ο όρος της «βραχυπρόθεσμης ικανότητας απορρόφησης» (short run absorptive capacity), που παρέπεμπε στην ικανότητα της οικονομίας να παρέχει απασχόληση στους νέους μετανάστες στον επικρατούντα ονομαστικό μισθό. Έτσι, ανάλογα με τα επίπεδα της ανεργίας σε κάθε περίοδο η κυβέρνηση είχε τη δυνατότητα να αυξομειώνει τον αριθμό των αποδεκτών μεταναστών, όπου στα διαστήματα χαμηλής ανεργίας αυτός μεγάλωνε ενώ το αντίθετο συνέβαινε στις περιόδους αύξησης της ανεργίας (Green A.G. and Green D.A., 1996).

Μετά την οικονομική ύφεση του 1929 και μέχρι τις αρχές του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η υψηλή ανεργία οδήγησε την κυβέρνηση να μειώσει κατά πολύ τον αριθμό των εισερχόμενων μεταναστών. Αυτό πλέον ήταν δυνατό μόνο για αυτούς που προέρχονταν από τη Μ. Βρετανία και τις Η.Π.Α. και ήθελαν να επενδύσουν στη γεωργία. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την περίοδο αυτή μόλις 150.000 συνολικά εισήλθαν στη χώρα ως μετανάστες (Beaujot, 1998).

Στην επόμενη περίοδο που ξεκινάει από το τέλος του 2^{ου} Π.Π. και φτάνει ως το 1960, συνεχίζεται με παρόμοιο τρόπο η εφαρμογή μιας πολιτικής, κατά την οποία άλλα δηλώνονται και άλλα πράττονται. Έτσι, ενώ και πάλι δηλώνεται σαφώς η θέληση για προσέλκυση μεταναστών από τις παραδοσιακές (επιθυμητές) χώρες αποστολής, ταυτόχρονα, δόθηκε η δυνατότητα εισόδου μεταναστών και από άλλες χώρες και κυρίως από την Κεντρική, Ανατολική και Νότια Ευρώπη. Το γεγονός αυτό το επέτρεψε και ο νέος μεταναστευτικός νόμος του 1952, ο οποίος παρά το ότι χώριζε τον κόσμο σε χώρες επιθυμητές και μη για αποστολή μεταναστών στον Καναδά, ταυτόχρονα διευρύνει τις δυνατότητες για είσοδο στη χώρα με βάση τους θεσμούς της οικογενειακής επανένωσης και της χορηγίας (DeVoretz, Hinte and Werner, 2000). Κατά μέσο όρο πάνω από 150.000 μετανάστες ετησίως εισήλθαν στη χώρα την περίοδο αυτή (Beaujot, 1998). Πολλοί από αυτούς ήταν ανειδίκευτοι και κατευθύνθηκαν κυρίως προς τους τομείς των κατασκευών, της βιομηχανίας και των φυσικών πόρων.

Μετά τη λήξη του 2^{ου} Π.Π., επίσης, ο Καναδάς άρχισε να δέχεται μεγάλες ομάδες προσφυγικών πληθυσμών, μαζί με τις Η.Π.Α. και την Αυστραλία. Μέχρι το 1952 στον Καναδά είχαν γίνει δεκτοί 165.697 πρόσφυγες, κυρίως από την Ευρώπη (Pier 21 Society, ???).

Κατά τη δεκαετία του 1960 μεγάλες αλλαγές σημάδεψαν την πολιτική του Καναδά για τη μετανάστευση. Το 1962 η κυβέρνηση, για πρώτη φορά σε επίσημο επίπεδο, αποσύνδεσε το κριτήριο της χώρας καταγωγής από τη διαδικασία αποδοχής των αιτημάτων για μετανάστευση και αντίθετα έδωσε περισσότερο βάρος στα ατομικά

προσόντα των υποψήφιων μεταναστών, έκανε πιο εφικτή την είσοδο μέσω των θεσμών της οικογενειακής επανένωσης (family reunification) και της χορηγίας (sponsoring). Οι προθέσεις αυτές πέρασαν σε επίπεδο εφαρμογής το 1967 με την εισαγωγή ενός συστήματος αξιολόγησης μέσω μορίων (point system), το οποίο με βάση κριτήρια όπως ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης, επαγγελματικά προσόντα, γνώση Αγγλικής ή Γαλλικής, κτλ, βαθμολογούσε τον υποψήφιο μετανάστη και ανάλογα με τη βαθμολογία το αίτημά του γινόταν δεκτό ή απορριπτόταν. Ο θεσμός της χορηγίας συνδέθηκε με το σύστημα αυτό για να περιοριστεί κάπως το κύμα των ανειδίκευτων που είχε εισέλθει στη χώρα την προηγούμενη περίοδο, ενώ ο θεσμός της οικογενειακής επανένωσης έμεινε ως είχε (Green A.G. and Green D.A., 1996 – DeVoretz and Laryea, 1997 - Pier 21 Society, ???). Υπό τους όρους αυτού του νέου συστήματος έγινε δεκτό πάνω από το 70% των μεταναστών εκείνης της περιόδου. Κατά μέσο όρο την περίοδο αυτήν (μέχρι τα μέσα της επόμενης δεκαετίας) περίπου 150.000 άτομα μετανάστευσαν ετησίως στη χώρα, πολλά από τα οποία προέρχονταν από χώρες του Τρίτου Κόσμου σε αντίθεση με το παρελθόν (Beaujot, 1998 - DeVoretz and Laryea, 1997).

Το 1971 συνέβη ένα πολύ σημαντικό γεγονός για την πορεία των μεταναστευτικών θεμάτων της χώρας. Για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας η κυβέρνηση αναγνώρισε το γεγονός ότι η κοινωνία της χώρας είναι πολυπολιτισμική. Συγκεκριμένα, επίσημα αναγνωρίστηκε η ανάγκη για υποστήριξη και ενθάρρυνση των ποικίλων πολιτισμικών και εθνικών ομάδων που διαμορφώνουν και δίνουν ικανότητα επιβίωσης στην κοινωνία της χώρας. (Qadeer, 1997). Επίσης, η σχετική αποτυχία του συστήματος του 1967 να προσελκύσει περισσότερους ειδικευμένους εργάτες σε σχέση με τους ανειδίκευτους, προκάλεσε την αλλαγή των κριτηρίων προς όφελος των επαγγελματικών προσόντων, πρώτα το 1974 με αποφάσεις της κυβέρνησης και κυρίως με το νέο μεταναστευτικό νόμο του 1978. Ταυτόχρονα όμως ο ίδιος νόμος διευκόλυνε ακόμα περισσότερο την είσοδο ατόμων με την οικογενειακή επανένωση, ενώ έδωσε και ιδιαίτερο βάρος στην υποχρέωση του Καναδά να δέχεται τους πρόσφυγες που επιθυμούν να καταφύγουν στη χώρα. Τα γεγονότα αυτά ουσιαστικά αποτέλεσαν εμπόδιο στην προσπάθεια για προσέλκυση περισσότερου ειδικευμένου δυναμικού, παρά την επιβολή ετήσιων ορίων στον αριθμό των μεταναστών που γίνονταν δεκτοί (quotas). Ενδεικτικά, κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1980, μόλις το 14% των ετήσιων εισόδων εξετάζονταν με το σύστημα βαθμολόγησης, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό ανήκε στις κατηγορίες της οικογενειακής επανένωσης και των προσφύγων (Green A.G. and Green D.A., 1996 - DeVoretz and Laryea, 1997 - DeVoretz, Hinte and Werner, 2000).

Οι δυσμενείς προβλέψεις για τις δημογραφικές εξελίξεις με την υπογεννητικότητα της εποχής, οδήγησε την κυβέρνηση ξανά σε μια στροφή προς μια μακροχρόνια οπτική της μεταναστευτικής πολιτικής, όπου ο εμπλουτισμός του πληθυσμού κέρδιζε έδαφος σε σχέση με τις βραχυπρόθεσμες οικονομικές επιπτώσεις της αυξημένης εισόδου μεταναστών. Έτσι, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και για μία πενταετία περίπου οι προϋποθέσεις εισόδου που είχαν να κάνουν με τα επαγγελματικά προσόντα υποχώρησαν σε σημασία και η υποδοχή μεταναστών από τα επίπεδα των 85.000 περίπου το 1985 σταδιακά αυξήθηκε για να φτάσει σε τριπλάσιο ύψος το 1993. Το 1988 η κυβέρνηση διακήρυξε μια πολυπολιτισμική πολιτική για τον Καναδά, αναγνωρίζοντας και προωθώντας την πολιτισμική και φυλετική ποικιλότητα της καναδικής κοινωνίας, όπως επίσης και το δικαίωμα σε όλα τα μέλη της να διατηρούν, να ενισχύουν και να μοιράζονται την πολιτιστική τους κληρονομιά (Qadeer, 1997). Καθώς όμως γινόταν σιγά σιγά συνείδηση ότι η αυξημένη είσοδος μεταναστών είχε ελάχιστη αξία για την βελτίωση των δημογραφικών δεικτών, από τις αρχές του 1990 και ειδικά με το νέο μεταναστευτικό νόμο του 1992, οι (δυσμενείς) οικονομικές επιπτώσεις που επέφερε βραχυπρόθεσμα η μεγάλη εισροή (κυρίως ανειδίκευτων)

μεταναστών έλαβε και πάλι μεγαλύτερη σημασία και οι όροι εισόδου έγιναν και πάλι αυστηρότεροι. Ωστόσο, για άλλη μια φορά οι προθέσεις που εκφράστηκαν έμειναν περισσότερο σε επίπεδο θεωρητικό, καθώς στην πράξη συνεχίστηκε η είσοδος αλλοδαπών σε αυξημένα επίπεδα, ενώ και ο ετήσιος περιορισμός που επιβλήθηκε (1% του πληθυσμού ή 250.000 άτομα περίπου) θεωρείται αρκετά «γενναιόδωρος». Με λίγα λόγια, παρά την ενδυνάμωση των μέσων περιορισμού που διέθετε η κυβέρνηση για τη μετανάστευση, σε πρακτικό επίπεδο δεν άλλαξε σχεδόν τίποτα σε σχέση με την περίοδο 1985 – 1990 (Green A.G. and Green D.A., 1996). Όσον αφορά τη σύνθεση των μεταναστών ως προς την καταγωγή τους η αντιστροφή της εικόνας που ίσχυε μέχρι και το 1967 είναι εντυπωσιακή. Σχεδόν το 80% των νέων μεταναστών την περίοδο 1991 – 1996 προερχόταν από χώρες εκτός Ευρώπης και των Η.Π.Α. (με το 57% να προέρχονται από την Ασία), ενώ σχεδόν 20 – 25 χρόνια πριν η Ευρώπη και οι Η.Π.Α. ήταν αυτές που κυριαρχούσαν με ποσοστά γύρω στο 75% (DeVoretz, Hinte and Werner, 2000).

Στα τελευταία πέντε χρόνια μέχρι τις μέρες μας αξιοσημείωτες ήταν οι αλλαγές που συνέβησαν στο πεδίο της μεταναστευτικής πολιτικής. Κατ' αρχήν, η κυβέρνηση θέλησε να αυξήσει το ποσοστό των μεταναστών που εισέρχονταν στη χώρα μέσω του συστήματος της βαθμολόγησης και αντίστοιχα περιόρισε τις εισόδους λόγω οικογενειακής επανένωσης, ενώ επίσης έκανε αυστηρότερες τις διαδικασίες χορήγησης ασύλου ή φιλοξενίας σε πρόσφυγες. Αυτό όμως δε συνοδεύτηκε από παροχή μεγαλύτερης προτεραιότητας σε άτομα με εξειδικευμένα προσόντα, όπως είχε γίνει στο παρελθόν και για τα οποία υπήρχε έλλειψη στην αγορά εργασίας. Αντίθετα, δόθηκε μεγαλύτερο βάρος στην ικανότητα ευελιξίας και προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας του υποψήφιου μετανάστη. Επιπλέον, καθιερώθηκε για το μέγεθος των εισροών το ετήσιο όριο του 1% σε σχέση με τον πληθυσμό, που αντιστοιχεί περίπου σε 250.000 μετανάστες ετησίως. Έτσι, σε μια εποχή υψηλής ανεργίας η κυβέρνηση του Καναδά δέχεται σχετικά μεγάλο αριθμό μεταναστών, οι οποίοι δεν «γεμίζουν» απαραίτητα κενά της αγοράς εργασίας, όπως γινόταν σε άλλες εποχές και εγκαταλείπεται ο κανόνας της «ικανότητας απορρόφησης» της οικονομίας.

Άλλη σημαντική εξέλιξη της ίδιας περιόδου είναι η προσπάθεια μείωσης των εξόδων για την εγκατάσταση των μεταναστών στη χώρα. Βασικό μέσο για το σκοπό αυτό είναι η μεγαλύτερη συμμετοχή των μεταναστών στα έξοδα. Πλέον οι ίδιοι οι μετανάστες πληρώνουν το μεγαλύτερο μέρος των εξόδων για τις υπηρεσίες που διευκολύνουν την εγκατάστασή τους στη χώρα και μάλιστα ακόμα και για δέκα χρόνια από τη στιγμή της εγκατάστασής τους (Green A.G. and Green D.A., 1996).

Ένα στοιχείο που δυνητικά επηρεάζει τη ζωή των μεταναστών στη χώρα είναι η απόκτηση υπηκοότητας, πράγμα που προσφέρει υποχρεώσεις, κυρίως όμως και σημαντικά πλεονεκτήματα σε αυτόν που αποκτά την ιδιότητα του Καναδού πολίτη. Για την απόκτηση της υπηκοότητας απαιτείται ελάχιστη ηλικία (18 έτη), φυσική παρουσία του προσώπου στη χώρα για τουλάχιστον τρία από τα προηγούμενα τέσσερα έτη, καλή γνώση της μίας από τις δύο επίσημες γλώσσες (Αγγλικά ή Γαλλικά), καθώς και κάποιες απαιτήσεις δευτερεύουσας σημασίας. Οι προϋποθέσεις αυτές ισχύουν από το 1977 και μετά, καθώς μέχρι το 1947 οι Καναδοί θεωρούνταν Βρετανοί πολίτες, ενώ ο πρώτος νόμος για την απόκτηση Καναδικής υπηκοότητας που εισήχθη τότε ήταν αρκετά αυστηρός και εμπεριείχε διακρίσεις σχετικά με την καταγωγή, το φύλο, κτλ. Το σημερινό καθεστώς, αντίθετα, θεωρείται αρκετά ελαστικό και σε σύγκριση με τις δύο προηγούμενες χώρες που εξετάσαμε είναι σίγουρα ευκολότερο για κάποιον να αποκτήσει την υπηκοότητα της χώρας.

Συνοψίζοντας τα κυριότερα χαρακτηριστικά της ιστορίας της μεταναστευτικής πολιτικής του Καναδά σε δύο στοιχεία θα έπρεπε να σταθούμε. Το πρώτο είναι ότι η

μεταναστευτική πολιτική χρησιμοποιήθηκε κατά περιόδους ως ένα οικονομικό εργαλείο, όπου η είσοδος μεταναστών περιοριζόταν για να προστατευθεί το γηγενές εργατικό δυναμικό. Αντίθετα, σε άλλες περιόδους της ιστορίας, η μετανάστευση συνδέθηκε με δημογραφικούς και γενικότερους αναπτυξιακούς σκοπούς και έγινε επιτρεπτή η εισροή μεγαλύτερων μαζών για να εμπλουτιστεί ο πληθυσμός της χώρας γενικά, καθώς και ορισμένες περιοχές ειδικότερα. Έτσι, είναι μάλλον αδύνατο να προσδώσουμε ένα σαφή και συγκεκριμένο χαρακτηρισμό για την πολιτική της χώρας συνολικά.

Το δεύτερο στοιχείο είναι η έλλειψη δημόσιας συζήτησης και ελέγχου για ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα που είχαν να κάνουν με τη μεταναστευτική πολιτική. Η κυβέρνηση είχε τη δυνατότητα να παίρνει διάφορες δεσμευτικές αποφάσεις χωρίς πολλές φορές αυτές να συζητούνται ούτε καν στο Κοινοβούλιο της χώρας και μάλιστα από δύο συγκεκριμένα υπουργεία (Εργασίας και Υπηκοότητας & Μετανάστευσης). Αυτό έδινε τη δυνατότητα στην κυβέρνηση άλλα να δηλώνει και άλλα να πράττει, ενώ με τον τρόπο αυτό τις αποφάσεις της μπορούσαν να επηρεάσουν ευκολότερα διάφορες ομάδες συμφερόντων και κυρίως οι επιχειρηματίες.

3. Οι εξωτερικές επιδράσεις στη μεταναστευτική πολιτική: ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κατά την εργασία αυτή γίνεται ιδιαίτερα ορατή η σημασία της μεταναστευτικής πολιτικής στην παροχή υποδομών και υπηρεσιών προς τους μετανάστες στις πόλεις. Όπως συμβαίνει και στις περισσότερες ευρωπαϊκές και μη χώρες, το επίπεδο σχεδιασμού και άσκησης της πολιτικής που αφορά τους μετανάστες είναι κυρίως το κεντρικό. Στην εργασία αυτή εξετάστηκε ο ρόλος των κατώτερων βαθμίδων και ειδικά της τοπικής αυτοδιοίκησης στο σχεδιασμό και τη λειτουργία των υποδομών και των υπηρεσιών για τους μετανάστες, αλλά και στη διαμόρφωση των γενικότερων απόψεων της πολιτικής που αφορά την πληθυσμιακή αυτή ομάδα. Όπως προέκυψε από την ανάλυση, οι υποδομές αυτές καθορίζονται ως προς τους σκοπούς τους, το είδος τους, το γενικό περιεχόμενό τους και το αντικείμενο αναφοράς τους περισσότερο από τα ανώτερα επίπεδα, ενώ κυρίως οι λεπτομέρειες είναι αυτές που αφήνονται στις αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης. Παράλληλα, ο ρόλος της τελευταίας στην κατασκευή της μεταναστευτικής πολιτικής, ακόμα και για ζητήματα που έχουν περισσότερο χωρικά εντοπισμένο χαρακτήρα, αστικό ή περιφερειακό, είναι μηδαμινός σε σχέση με αυτόν του κεντρικού κράτους.

Εκτός όμως από τις επιδράσεις που έχουν οι κατώτερες από τις κεντρικές βαθμίδες στη μεταναστευτική πολιτική, θα πρέπει να στραφούμε και προς την αντίθετη πλευρά, εξετάζοντας το ρόλο των παραγόντων που υφίστανται σε επίπεδο υπερ-εθνικό, δηλαδή τις διεθνείς σχέσεις και τη σημασία των δομών και των ενεργειών στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όσον αφορά το ρόλο των διεθνών (διμερών συνήθως) σχέσεων, η σημασία τους στη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής στη χώρα μας είναι ελάχιστος. Παρόλο που επηρεάζουν σε κάποιο βαθμό το είδος της αντιμετώπισης της ελληνικής πολιτείας απέναντι στους μετανάστες, σε καμία περίπτωση αυτές δεν αποτελούν σημαντικό παράγοντα επιρροής στην αντίστοιχη πολιτική. Αυτό, ως ένα βαθμό οφείλεται στην αδυναμία των περισσότερων κρατών που αποτελούν πηγή προέλευσης των μεταναστών στη χώρα μας (χώρες της Βαλκανικής και της Ανατολικής Ευρώπης) να ασκήσουν ουσιαστική πίεση για τη διαφοροποίηση της ελληνικής πολιτικής. Ειδικά η Αλβανία, από την οποία προέρχονται οι περισσότεροι μετανάστες στην Ελλάδα, διαθέτει μάλλον ισχυρή και εξαιρετικά άνιση πολιτική δύναμη σε σχέση με την Ελλάδα, για να μπορεί να επηρεάζει την πολιτική της χώρας μας. (Katerina Linos, 2001).

Η δεύτερη παράμετρος, αντίθετα, είναι πολύ πιο σημαντική, με την έννοια ότι ασκεί επιρροή ή μπορεί στο μέλλον να γίνει πολύ ισχυρότερος παράγοντας επηρεασμού. Το θέμα της μετανάστευσης στις χώρες της Ε.Ε αποτέλεσε αντικείμενο ενασχόλησης σε επίπεδο Ε.Ε. από τη δεκαετία του 1980 και κυρίως αυτή του 1990. Παρόλο που από τη δεκαετία του 1970 παρατηρούνται κάποιες κινήσεις για την αντιμετώπιση θεμάτων σχετικών με τη μετανάστευση με συντονισμένο τρόπο ανάμεσα στα κράτη μέλη (δημιουργία ομάδας TREVI το 1976 για την τρομοκρατία, το διεθνές έγκλημα και –αργότερα– τη μετανάστευση ως ζήτημα ασφάλειας), η αφορμή για τη θέσπιση μιας ουσιαστικά κοινής πολιτικής απέναντι στη μετανάστευση ήταν η απόφαση για τη δημιουργία της Κοινής Αγοράς (1986), η οποία προϋπόθετε την ελεύθερη διακίνηση των αγαθών, των υπηρεσιών, του κεφαλαίου και των ανθρώπων. Όρος όμως για τη δημιουργία της υπήρξε η ενδυνάμωση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. για την προστασία της Ευρώπης ως οικονομική και κοινωνική οντότητα, πράγμα που σταδιακά οδήγησε σε αυτό που συχνά αποκαλείται ως «φρούριο – Ευρώπη» και το οποίο αναφέρεται στη δημιουργία ενός κοινού Ευρωπαϊκού χώρου, αποκλεισμένου όμως από

τους πολίτες τρίτων χωρών. Η ανάγκη για την ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων στο εσωτερικό της Ε.Ε και οι σχέσεις που έχει αυτή με τα θέματα της μετανάστευσης, οδήγησε σε μια σειρά από συνθήκες και θεσμούς, οι σημαντικότεροι των οποίων είναι:

- Η ομάδα *ad hoc* για τη Μετανάστευση, που προέκυψε από την ομάδα TREVI, για τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης, της παροχής ασύλου και του διεθνούς εγκλήματος. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τους σκοπούς αυτούς είναι ο αυστηρότερος έλεγχος στα σύνορα και εντός των συνόρων, ο συντονισμός σε θέματα παροχής βίζας και κατά της πλαστογράφησης των διαβατηρίων, η απόρριψη των «έκδηλα καταχρηστικών» αιτήσεων για άσυλο, κλπ. Από το 1993 η ομάδα αυτή εντάχθηκε στη δομή του Συμβουλίου Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών που δημιουργήθηκε από τη Συνθήκη του Maastricht.
- Η Συνθήκη του Schengen που υπογράφηκε το 1985 και άρχισε να εφαρμόζεται από το Μάρτιο του 1995. Στόχος της συμφωνίας είναι η κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα και η χάραξη κοινής πολιτικής για την περιφρούρηση των εξωτερικών συνόρων των συμβαλλόμενων χωρών. Τη συνθήκη αυτή έχουν υπογράψει μέχρι σήμερα όλες οι χώρες της Ε.Ε., εκτός της Μ. Βρετανίας και της Ιρλανδίας, με την Ελλάδα να την επικυρώνει το 1992. Οι διατάξεις της Συνθήκης που έχουν μεγαλύτερη σχέση με τη μετανάστευση προωθούν τη συνεργασία σε θέματα αστυνομίας και δικαιοσύνης, την εναρμόνιση των πολιτικών για τη διάβαση των συνόρων και την παροχή βίζας καθώς και την τιμωρία των αεροπορικών εταιριών που μεταφέρουν άτομα χωρίς νόμιμα έγγραφα. Επίσης καθορίζουν τις διαδικασίες για την παροχή ασύλου και θεσπίζουν το Σύστημα Πληροφοριών Schengen (Schengen Information System – SIS), το οποίο επιτρέπει την εύκολη ανταλλαγή πληροφοριών για «ύποπτα» άτομα και για τους αιτούντες άσυλο.
- Η Συνθήκη του Dublin που υπογράφηκε τον Ιούνιο του 1990 για την αποτροπή των πολλαπλών αιτήσεων ασύλου στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και γενικά τη διευθέτηση ζητημάτων σχετικά με την παροχή ασύλου σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Maastricht) που υπογράφηκε το 1992 και η οποία ανάμεσα στα άλλα ασχολείται και με ζητήματα κοινής μεταναστευτικής πολιτικής. Στον πρώτο «πυλώνα» της Συνθήκης ανήκει η πολιτική για τη χορήγηση βίζας, ενώ στον τρίτο «πυλώνα» ανήκουν τα θέματα μεταναστευτικής πολιτικής (είσοδος, παραμονή, μετακίνηση, απασχόληση, οικογενειακή συνένωση, παράνομη μετανάστευση), διάβασης συνόρων και παροχής ασύλου. Με τη Συνθήκη αυτή ιδρύεται επίσης μία Επιτροπή (γνωστή ως Επιτροπή K4) με αντικείμενο τα θέματα δικαιοσύνης, μετανάστευσης, ασύλου, ασφάλειας και αστυνομικής συνεργασίας.
- Η αναθεώρηση της Συνθήκης του Maastricht στο Amsterdam τον Ιούνιο του 1997 με την οποία ενσωματώθηκε η Συνθήκη του Schengen στις δομές της Ε.Ε. και στην οποία υιοθετήθηκε μια πολιτική κατά των διακρίσεων (με αμφισβητούμενη όμως εφαρμογή σε πολίτες τρίτων χωρών) και προβλέφθηκε μεγαλύτερη συνεργασία σε ζητήματα δικαιοσύνης και αστυνόμευσης. Επίσης, στο Άρθρο 73i ορίζεται ότι «τα ζητήματα βίζας, ασύλου, μετανάστευσης και ελέγχου των εξωτερικών συνόρων θα τεθούν κάτω από τις διαδικασίες της Κοινότητας κατά τη διάρκεια μιας μεταβατικής περιόδου πέντε ετών». Στο Άρθρο 73j προβλέπεται ακόμα η υιοθέτηση μέτρων για την άρση των εμποδίων στην διακίνηση των ατόμων μέσα στο χώρο της Ε.Ε, είτε αυτοί είναι πολίτες της, είτε όχι. (Καρύδης, 1996 – Hatziprokopiou, 1999 – Messina and Thouez, 1999).

- Η σύσκεψη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Tampere της Φινλανδίας τον Οκτώβριο του 1999, κατά την οποία συμφωνήθηκε η εκπόνηση μιας κοινής πολιτικής για τη μετανάστευση και το άσυλο και καθορίστηκαν τα στοιχεία που θα την αποτελούσαν. Αυτά συμπεριλάμβαναν τη συνεργασία με τις χώρες καταγωγής, τη θέσπιση ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, τη δίκαιη αντιμετώπιση των πολιτών τρίτων χωρών και τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Αναγνωρίστηκε επίσης η ανάγκη για τη σύγκλιση των εθνικών νομοθεσιών στα ζητήματα της υποδοχής και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών. Οι διαπιστώσεις αυτές όμως δε συνοδεύτηκαν από τον καθορισμό των μέτρων, των μηχανισμών, του χρόνου και των οικονομικών πόρων για την εκπόνηση και εφαρμογή αυτής της πολιτικής (Commission of the European Communities, 2000 – Fuentes, 2000).

Με βάση τα παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες η μετανάστευση έχει καταστεί βασικό αντικείμενο πολιτικού ενδιαφέροντος σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Για τις ευρωπαϊκές χώρες έχει γίνει πλέον σαφές ότι η μετανάστευση είναι φαινόμενο που τις επηρεάζει με κοινό τρόπο και θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ανάλογα. Η αυξανόμενη ευκολία μετακίνησης των μεταναστών και η όλο και δυσκολότερη διαχείριση του φαινομένου από κάθε κράτος μεμονωμένα, έχουν συντελέσει στην αναβάθμιση των μεταναστευτικών θεμάτων στην διεθνή πολιτική ημερήσια διάταξη. Μέσα στις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί η περισσότερο συλλογική δράση θεωρείται από τις χώρες υποδοχής μεταναστών ως επιθυμητή αλλά και επιβεβλημένη (Messina and Thouez, 1999).

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να υπερβάλλουμε για τη σημασία και το ρυθμό επικράτησης της τάσης αυτής. Κατ' αρχήν, οι εξαιρέσεις στην εφαρμογή των μέτρων για κοινή μεταναστευτική πολιτική που αναφέρονται στις διάφορες Συνθήκες και ειδικά αυτή του Amsterdam, επιτρέπουν την καθυστέρηση της μεταβίβασης των θεμάτων αυτών από τις εθνικές πολιτικές προς την κοινή αντιμετώπιση, διαμέσου των θεσμών της Ε.Ε. Επίσης, παρατηρείται απόκλιση στο βαθμό διακρατικής συνεργασίας ανάμεσα στα διάφορα θέματα της μεταναστευτικής πολιτικής. Ενώ ο έλεγχος της χορήγησης ασύλου και η διαφύλαξη των συνόρων αποτελούν πλέον σε μεγάλο ποσοστό αντικείμενο συνεργασίας σε επίπεδο Ε.Ε., αντίθετα άλλα ζητήματα, όπως η μετανάστευση εργατικού δυναμικού, υπολείπονται κατά πολύ στο βαθμό «διεθνοποίησης» τους. Γενικά, παρατηρείται ότι σε εκείνα τα πεδία πολιτικής όπου υπάρχει μεγάλη συμφωνία και σύγκλιση απόψεων, όπως συμβαίνει στη χορήγηση ασύλου, τον έλεγχο των συνόρων και την παράνομη μετανάστευση, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στη διαμόρφωση κοινής αντιμετώπισης. Αντίθετα, σε αυτές τις διαστάσεις της μετανάστευσης, όπου οι επιδιώξεις των κρατών δεν συγκλίνουν απαραίτητα, όπως στους αλλοδαπούς εργάτες, ελάχιστη συνεργασία σε επίπεδο πολιτικής έχει λάβει χώρα ανάμεσα στα κράτη-μέλη.

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι τα κράτη της Ε.Ε. εκχωρούν σταδιακά τις αρμοδιότητες για τη λήψη αποφάσεων, με αργό όμως ρυθμό, υποχωρώντας στα θέματα κυριαρχίας μόνο όσο είναι απαραίτητο για την επίτευξη των στόχων που δεν μπορούν να επιτύχουν δρώντας μεμονωμένα. Όπως αναφέρει και ο Fuentes (2000), η σύγκλιση των εθνικών πολιτικών δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα άμεσων διευθετήσεων από την Ε.Ε., στις οποίες αντιστέκονται τα κράτη και οι οποίες συχνά περιορίζονται από τις διάφορες Συνθήκες. Αντίθετα, αποτελεί περισσότερο αποτέλεσμα μιας διαδικασίας απόκτησης προτύπων και αφομοίωσης πολιτικών, ιδεών και αξιών, τόσο από άλλες χώρες όσο και από συζητήσεις και συναντήσεις ειδικών στα πλαίσια των θεσμών της Ε.Ε. (Fuentes 2000). Η επίτευξη κοινής αντιμετώπισης φαίνεται επομένως ότι θα

πραγματοποιηθεί τελικά, τουλάχιστον για τα περισσότερα θέματα που αποτελούν αντικείμενο της μεταναστευτικής πολιτικής. Το διάστημα όμως που θα χρειαστεί θα είναι αρκετά μεγάλο και ως τότε τα σημαντικά ζητήματα που αφορούν τη μετανάστευση θα καθορίζονται περισσότερο από τις εθνικές πολιτικές των κρατών-μελών.

4. Οι βασικές διατάξεις των νόμων στην Ελλάδα

4.1.Ο Νόμος 1975 του 1991

Με το νόμο αυτό, ο οποίος ψηφίστηκε τον Οκτώβριο του 1991 και αποτελείται από 43 άρθρα, καθορίζεται το πλαίσιο για τον αστυνομικό έλεγχο των μεθοριακών διαβάσεων, την είσοδο-έξοδο των προσώπων, την παραμονή, την εργασία, την απέλαση των αλλοδαπών και τη διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων. Οι κυριότερες διατάξεις του παραπάνω νόμου είναι οι εξής:

- ♦ Τιμωρείται με τρίμηνη φυλάκιση οποιοσδήποτε επιχειρήσει να εισέλθει ή να εξέλθει από τη χώρα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις
- ♦ Αντί της ποινικής δίωξης, προτιμάται σε πολλές περιπτώσεις η άμεση απέλαση των παραπάνω παραβατών.
- ♦ Με απόφαση των συναρμόδιων υπουργείων δημιουργούνται ειδικές αστυνομικές ομάδες για την φύλαξη των χερσαίων, παράκτιων και θαλάσσιων συνόρων της χώρας.
- ♦ Για την είσοδο ενός αλλοδαπού στη χώρα είναι απαραίτητη η έγκυρη και ισχύουσα θεώρηση εισόδου. Ωστόσο η είσοδος στο ελληνικό έδαφος μπορεί να απαγορευτεί σε περιπτώσεις όπου είτε ο αλλοδαπός πάσχει από σοβαρή ασθένεια επικίνδυνη για τη δημόσια υγεία, είτε δε διαθέτει τα αναγκαία μέσα συντήρησης για αυτόν και την οικογένειά του, είτε σκοπεύει να αναλάβει εργασία χωρίς τη σχετική προέγκριση, είτε ανήκει στον απαγορευμένο κατάλογο των μεταναστών ή τέλος πιστεύεται βάσιμα ότι αποσκοπεί στην παραμονή του ως μετανάστης.
- ♦ Η διάρκεια της προσωρινής διαμονής των αλλοδαπών καθορίζεται στους τρεις μήνες.
- ♦ Αλλοδαπός στον οποίο απαγορεύεται η είσοδος στη χώρα οφείλει να αναχωρήσει με τη θέλησή του ή χωρίς αυτή με έξοδα ή του ίδιου ή του μεταφορέα του, αλλιώς επαναπροωθείται.
- ♦ Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης δύναται να συντάξει καταλόγους ανεπιθύμητων αλλοδαπών, οι οποίοι δεν έχουν δικαίωμα εισόδου και παραμονής στη χώρα.
- ♦ Για τον αλλοδαπό ο οποίος εισήλθε στην Ελλάδα κατόπιν προέγκρισης για εργασία ή άσκηση επαγγέλματος ή άλλη οικονομική δραστηριότητα χορηγείται ετήσια άδεια παραμονής, η οποία μπορεί να ανανεωθεί κατ' έτος για πέντε χρόνια. Στη συνέχεια είτε είναι υποχρεωμένος να εγκαταλείψει τη χώρα είτε να κάνει αίτηση για διετή ανανέωση της άδειάς του. Μετά από 15ετή νόμιμη παραμονή και κοινωνική ασφάλιση σε φορέα κοινωνικής ασφάλισης ο αλλοδαπός έχει δικαίωμα να λάβει άδεια παραμονής αορίστου διάρκειας. Ο αλλοδαπός αυτός μπορεί να ζητήσει την οικογενειακή συνένωση, που μπορεί να περιλαμβάνει τη γυναίκα, τα ανήλικα παιδιά του και τους γονείς του, με χρονική διάρκεια παραμονής ίσης με αυτή του αλλοδαπού.
- ♦ Δύναται να χορηγηθεί σε αλλοδαπό άδεια παραμονής για σπουδές, η οποία ανανεώνεται ετησίως, αφού πρώτα ληφθεί υπόψη η επιμέλεια και η πρόοδος του αλλοδαπού, ο χρόνος φοίτησης σε κάθε έτος σπουδών, η επαρκής κάλυψη των δαπανών διαβίωσης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και τέλος η ανυπαρξία σοβαρών λόγων σχετικών με τη δημόσια ασφάλεια και την υγεία.
- ♦ Δίνεται προτεραιότητα για την κάλυψη των κενών θέσεων εργασίας σε ημεδαπούς, κοινοτικούς, ομογενείς ή αλλοδαπούς που έχουν χαρακτηριστεί ως πρόσφυγες.

- ♦ Ορίζεται ετησίως από τα Υπουργεία Εσωτερικών, Δημόσιας Τάξης και Εργασίας, ένας ανώτατος αριθμός αδειών παροχής εξαρτημένης εργασίας, σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ και το συνδικαλιστικό όργανο των εργαζομένων και των εργοδοτών.
- ♦ Ο αλλοδαπός ο οποίος έρχεται στην Ελλάδα για εργασία είναι υποχρεωμένος να επιδείξει κατά τη διάρκεια της εισόδου του τα έγγραφα που αποδεικνύουν τη σχετική προέγκριση των αρμόδιων αρχών. Για λόγους δημόσιας τάξης, ασφάλειας ή υγείας ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης έχει το δικαίωμα να ανακαλέσει ή να αναστείλει την παραπάνω προέγκριση. Κάτι παρόμοιο μπορεί να συμβεί και για την άδεια παραμονής για εργασία του αλλοδαπού. Ο παραπάνω αλλοδαπός υποχρεούται εντός ενός μηνός από την άφιξή του να παρουσιαστεί στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής του, μαζί με τον εργοδότη του, και να υποβάλλει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την έκδοση άδειας εργασίας. Η άδεια αυτή έχει ορισμένη χρονική διάρκεια και χορηγείται για συγκεκριμένο εργοδότη, είδος απασχόλησης και τόπο εργασίας. Οποιαδήποτε αλλαγή στους παραπάνω όρους συνεπάγεται την ανάκλησή της. Τέλος, η άδεια εργασίας θα πρέπει να συμπίπτει χρονικά με την άδεια παραμονής.
- ♦ Στο παρόν νομοσχέδιο καθορίζονται επίσης οι διαδικασίες για την αναγνώριση των προσφύγων και η περίθαλψή τους.
- ♦ Τα συναρμόδια υπουργεία έχουν τη δυνατότητα να απαγορεύσουν την εγκατάσταση ή τη διαμονή αλλοδαπών σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές της χώρας, ενώ το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης δύναται να επιβάλλει περιορισμούς σε αλλοδαπού για λόγους δημοσίου συμφέροντος, όσον αφορά τη διαμονή, την εγκατάσταση, τη μετάβαση σε διάφορους τόπους και την άσκηση συγκεκριμένου επαγγέλματος.
- ♦ Είναι δυνατή η διοικητική απέλαση αλλοδαπού με την επιφύλαξη των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας μας για λόγους ασφάλειας, τάξης ή παραβάσεων. Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις που η απέλαση δεν είναι δυνατή, όπως για ηλικιωμένους άνω των 80 ετών και άλλων οικογενειακών καταστάσεων. Οι απελάσεις καλύπτονται είτε από τον ίδιο, είτε από το κράτος είτε από τον εργοδότη σε περιπτώσεις που εργάζεται παράνομα.
- ♦ Όλοι παρέχουν διαμονή σε αλλοδαπούς θα πρέπει να ενημερώνουν την αρμόδια αστυνομική αρχή τόσο για την άφιξη όσο και για την αναχώρησή τους. Επιπλέον, οι υπηρεσίες του δημόσιου τομέα καθώς και τα ΝΠΔΔ/ΝΠΙΔ υποχρεούνται να μη δέχονται για εξέταση αίτημα αλλοδαπών παράνομα εγκατεστημένων στην Ελλάδα. Εξαιρούνται τα θεραπευτήρια και οι κλινικές σε περιπτώσεις έκτακτων περιστατικών.
- ♦ Οι αλλοδαποί είναι υποχρεωμένοι να δηλώνουν εντός μηνός την αλλαγή κατοικίας τους, κάθε μεταβολή της αστικής τους κατάστασης και την απώλεια ή την αλλαγή διαβατηρίου και άδειας παραμονής.
- ♦ Τέλος, διώκονται ποινικά και διοικητικά όσοι μεταφέρουν και διευκολύνουν τη μεταφορά και προώθηση παράνομων αλλοδαπών, όσοι απασχολούν παράνομα αλλοδαπούς, οι κυβερνήτες και πλοίαρχοι που έστω και εν αγνοία τους μεταφέρουν παράνομους μετανάστες και τέλος οι αλλοδαποί που ασκούν επάγγελμα ή παρέχουν εργασία χωρίς άδεια (Από την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως).

4.2. Το Προεδρικό Διάταγμα 358/1997

Με το παρόν Προεδρικό Διάταγμα καθορίζονται οι προϋποθέσεις και η διαδικασία για τη νόμιμη παραμονή και εργασία των αλλοδαπών στην Ελλάδα, που δεν είναι υπήκοοι των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι βασικότερες διατάξεις του Π.Δ. είναι οι εξής:

- ♦ Βασικός σκοπός του είναι η καταγραφή των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα και είτε απασχολούνται είτε αναζητούν απασχόληση, καθώς και η έναρξη της διαδικασίας που θα οδηγήσει στη νομιμοποίησή τους υπό ορισμένες προϋποθέσεις.
- ♦ Το Π.Δ. εφαρμόζεται σε κάθε αλλοδαπό ο οποίος, χωρίς να πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις εισόδου παραμονής και απασχόλησης στη χώρα, βρίσκεται στην Ελλάδα κατά την ημερομηνία δημοσίευσης και είτε εργάζεται είτε έχει την επιθυμία να εργαστεί.
- ♦ Μέσα σε χρονικό διάστημα πέντε μηνών ο αλλοδαπός είναι υποχρεωμένος να πάει στο πλησιέστερο γραφείο του ΟΑΕΔ και να αιτήσει την προσωρινή νομιμοποίηση της παραμονής και εργασίας στη χώρα μας. Η παραπάνω προθεσμία μπορεί να παραταθεί για 2 μήνες.
- ♦ Μαζί με την υποβολή της αίτησης ο αλλοδαπός καλείται να υποβάλλει και μια σειρά εγγράφων.
- ♦ Με την υποβολή της αίτησης του χορηγείται έγγραφο πιστοποίησης της κατάθεσης που καλείται Κάρτα Προσωρινής Άδειας Παραμονής Αλλοδαπού και επέχει θέση προσωρινής άδειας εργασίας.
- ♦ Δεν χορηγείται κάρτα σε όσους έχουν καταδικασθεί τελεσίδικα για χρονικό διάστημα μεγαλύτερου των 3 μηνών και όσους αναφέρονται στον κατάλογο των ανεπιθύμητων.
- ♦ Η χρονική διάρκεια της κάρτας είναι 6 μήνες, με δυνατότητα ανανέωσης για 3 μήνες.
- ♦ Για λόγους εθνικής ασφάλειας και δημόσιας υγείας ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης μπορεί να επιβάλλει περιορισμούς σε αλλοδαπό κάτοχο της κάρτας, ενώ δίνεται και η δυνατότητα αναστολής ή και ανάκλησης της ισχύος της για λόγους δημοσίου συμφέροντος.
- ♦ Αλλοδαπός που δεν κατέχει τη συγκεκριμένη κάρτα απελαύνεται από τη χώρα.
- ♦ Οι εργοδότες που απασχολούν αλλοδαπούς ή που θα απασχολήσουν κατά τη διάρκεια της πεντάμηνης περιόδου οφείλουν να δηλώσουν την απασχόληση στα γραφεία του ΟΑΕΔ. Ο συγκεκριμένος εργοδότης απαλλάσσεται από τις ασφαλιστικές υποχρεώσεις για το προηγούμενο της δήλωσης χρονικό διάστημα αλλά όχι και από τις εργασιακές.
- ♦ Ο αλλοδαπός που εφοδιάζεται με την κάρτα έχει τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις με τον Έλληνα εργαζόμενο από πλευράς αμοιβής, όρων και συνθηκών εργασίας, ασφαλιστικών δικαιωμάτων και άλλων οικονομικών υποχρεώσεων. Επιπλέον, οι υπηρεσίες υποχρεώνονται να δέχονται για εξέταση αίτημα αλλοδαπού κατόχου κάρτας (Από την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως).

4.3. Το Προεδρικό Διάταγμα 359/1997

Με το παρόν διάταγμα καθορίζεται το πλαίσιο για τη χορήγηση της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε αλλοδαπούς. Οι κυριότερες διατάξεις του Π.Δ. είναι οι παρακάτω:

- ♦ Σκοπός του Διατάγματος είναι η αντιμετώπιση του προβλήματος της παράνομης οικονομικής μετανάστευσης, με την πρόβλεψη της διαδικασίας, των όρων και των προϋποθέσεων για τη χορήγηση της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε αλλοδαπούς.
- ♦ Δικαίωμα για την κάρτα έχει όποιος αλλοδαπός είχε υποβάλλει αίτηση για κάρτα προσωρινής διαμονής ή του έχει ήδη χορηγηθεί.

- ♦ Οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση της πράσινης κάρτας είναι η υποβολή από τον αλλοδαπό των εγγράφων για τη λευκή κάρτα ή η ίδια η λευκή κάρτα, καθώς και η συμπλήρωση 40 ενσήμων.
- ♦ Τα δικαιολογητικά υποβάλλονται στον ΟΑΕΔ, ο οποίος χορηγεί την κάρτα ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη της επιτροπής, η οποία αποτελείται από πρωτοδίκη, από εκπρόσωπο της επιθεώρησης εργασίας του νομού, της αστυνομικής διεύθυνσης, του πιο αντιπροσωπευτικού εργατικού κέντρου ή αγροτικής οργάνωσης του νομού και μίας εργοδοτικής οργάνωσης.
- ♦ Ο αλλοδαπός κάτοχος πράσινης κάρτας και η οικογένειά του μπορούν να εξέλθουν της χώρας για διάστημα όχι μεγαλύτερο των δύο μηνών, ενώ για λόγους υγείας το διάστημα αυτό μπορεί να παραταθεί.
- ♦ Η χρονική διάρκεια της κάρτας κυμαίνεται από ένα έως τρία χρόνια με δυνατότητα ανανέωσης για δύο ακόμα έτη κάθε φορά. Για τη χρονική ισχύ της, αλλά και την ανανέωσή της λαμβάνονται υπόψη η κατάσταση της αγοράς εργασίας, το συμφέρον της εθνικής οικονομίας, το είδος της εργασίας ή απασχόλησης και τέλος η διάρκεια παραμονής και εργασίας του στην Ελλάδα. Για την ανανέωσή της απαιτείται επίσης ο αλλοδαπός να έχει συμπληρώσει περίπου 150 ένησημα ετησίως.
- ♦ Αλλοδαπός ο οποίος διαμένει αποδεδειγμένα στην Ελλάδα για πέντε χρόνια και είναι σε θέση να καλύψει τις ανάγκες του σε στέγαση και συντήρηση μπορεί να λάβει κάρτα παραμονής για πέντε χρόνια και να ζητήσει την εγκατάσταση και της οικογενείας μαζί του.
- ♦ Για λόγους εθνικής ασφάλειας και δημόσιας υγείας ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης μπορεί να επιβάλλει περιορισμούς σε αλλοδαπό κάτοχο της κάρτας, ενώ δίνεται και η δυνατότητα αναστολής ή και ανάκλησης της ισχύος της για λόγους δημοσίου συμφέροντος.
- ♦ Ορίζεται επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους των συναρμόδιων υπουργείων, της ΓΣΕΕ, της ΠΑΣΕΓΕΣ, των εργοδοτών, της Ύπατης Αρμοστείας Προσφύγων και του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας, με αρμοδιότητα τη χορήγηση της κάρτας μόνο για σοβαρούς ανθρωπιστικούς λόγους και την εκδίκαση των προσφυγών.
- ♦ Ο αλλοδαπός που εφοδιάζεται με την κάρτα έχει τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις με τον Έλληνα εργαζόμενο από πλευράς αμοιβής, όρων και συνθηκών εργασίας, ασφαλιστικών δικαιωμάτων και άλλων οικονομικών υποχρεώσεων. Επιπλέον, οι υπηρεσίες υποχρεώνονται να δέχονται για εξέταση αίτημα αλλοδαπού κατόχου πράσινης κάρτας.
- ♦ Οι κάτοχοι της παρούσας κάρτας τελούν υπό την επιφύλαξη των ειδικών ρυθμίσεων που προβλέπονται σε διακρατικές κοινωνικοασφαλιστικές συμβάσεις που έχει υπογράψει και κυρώσει η Ελλάδα. Εισφορές που καταβλήθηκαν πριν την έναρξη ισχύος του Διατάγματος αναγνωρίζονται από τους οικείους ασφαλιστικούς φορείς και προσμετρώνται στη θεμελίωση των αντίστοιχων ασφαλιστικών δικαιωμάτων (Από την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως).

4.4. Ο Νόμος 2910 του 2001

Ο νόμος 2910 του 2001, που ψηφίστηκε πρόσφατα στη Βουλή, αποτελεί τον τελευταίο νόμο που καθορίζει τα θέματα της μετανάστευσης στη χώρα μας μέχρι σήμερα. Περιλαμβάνει 81 άρθρα και καθορίζει το πλαίσιο για την είσοδο και την παραμονή των αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια, τη κτήση της ελληνικής

ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες σημαντικές διατάξεις που αφορούν μεταξύ των άλλων και τη λεγόμενη «δεύτερη ευκαιρία». Παρακάτω παραθέτουμε περιληπτικά τις βασικότερες διατάξεις του νόμου:

- ♦ Κάθε άτομο επιτρέπεται να εισέρχεται στη χώρα και να εξέρχεται από αυτή μόνο από τις ελεγχόμενες μεθοριακές διαβάσεις, όπου και θα υποβάλλεται σε αστυνομικό έλεγχο.
- ♦ Ο αλλοδαπός θα πρέπει να έχει τα απαραίτητα έγγραφα, όπως διαβατήριο και θεώρηση εισόδου, την οποία λαμβάνει από τις προξενικές αρχές του τόπου καταγωγής του και έχει τρίμηνη διάρκεια.
- ♦ Ο πρόξενος μπορεί να αρνηθεί τη χορήγηση θεώρησης εισόδου, ενώ οι ελληνικές αρχές μπορούν να απαγορεύσουν την είσοδο αλλοδαπού που έχει θεώρηση για διάφορους λόγους, όπως προστασία του δημοσίου συμφέροντος και της υγείας, αν περιλαμβάνεται στις λίστες των ανεπιθύμητων και αν δεν έχει τα αναγκαία για τη συντήρησή του οικονομικά μέσα.
- ♦ Ο αλλοδαπός, κάτοχος θεώρησης εισόδου, μπορεί να υποβάλλει αίτηση για τη χορήγηση άδειας παραμονής στην κοινότητα ή το δήμο που διαμένει. Αυτή αποστέλλεται στην υπηρεσία αλλοδαπών και μετανάστευσης, η οποία τον καλεί για συνέντευξη. Η άδεια παραμονής χορηγείται από το Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας, ύστερα από κατάθεση γνώμης από την επιτροπή.
- ♦ Σε κάθε περιφερειακή διεύθυνση αλλοδαπών και μετανάστευσης συνιστάται τριμελής επιτροπή, που αποτελείται από ένα υπάλληλο της υπηρεσίας αλλοδαπών και μετανάστευσης, τον προϊστάμενό της και εκπρόσωπό της αστυνομικής αρχής και έργο της είναι η διατύπωση γνώμης για τη χορήγηση ή την ανανέωση άδειας παραμονής του αλλοδαπού.
- ♦ Επιτρέπεται η είσοδος αλλοδαπών για φοίτηση στην Ελλάδα, αν ο αλλοδαπός έχει ήδη γίνει δεκτός από τα ιδρύματα και αν είναι ικανός να εξασφαλίσει τα έξοδα των σπουδών και της διαβίωσής του στη χώρα. Ο αλλοδαπός μπορεί να αποκτήσει άδεια παραμονής, διάρκειας ενός έτους, υπό προϋποθέσεις με δικαίωμα ανανέωσης. Ορίζεται επίσης ανώτατο όριο παραμονής του στη χώρα για σπουδές.
- ♦ Ο ΟΑΕΔ θα καταρτίζει κάθε χρόνο έκθεση, η οποία θα περιέχει τις υπάρχουσες ανάγκες για εργατικό δυναμικό στη χώρα, που μπορούν να καλυφθούν από αλλοδαπούς, λαμβάνοντας υπόψη το συμφέρον της οικονομίας, τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας. Με βάση την έκθεση αυτή θα καθορίζεται ο ανώτατος αριθμός αδειών που θα δίνονται ετησίως σε αλλοδαπούς κατά νομό, είδος και διάρκεια απασχόλησης. Αυτή η απόφαση θα διαβιβάζεται στις προξενικές και κρατικές υπηρεσίες. Τα Γραφεία Ευρέσεως Εργασίας που θα βρίσκονται στο εξωτερικό θα δημοσιεύουν τις αποφάσεις στον τοπικό πληθυσμό και θα καλούν τους ενδιαφερόμενους να υποβάλλουν τις αιτήσεις τους. Με βάση τις αιτήσεις, θα καταρτίζονται λίστες που θα αποστέλλονται στον ΟΑΕΔ και στις Νομαρχίες. Ο εργοδότης που θα θέλει να προσλάβει προσωπικό με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας θα υποβάλλει αίτηση στην υπηρεσία εργασίας της νομαρχίας και αν οι θέσεις δε μπορούν να καλυφθούν από το ημεδαπό ή αλλοδαπό δυναμικό που κατοικεί στην Ελλάδα, τότε θα επιλέγει αλλοδαπούς από τις λίστες, υποβάλλοντας αίτηση για χορήγηση άδειας εργασίας, σε συνδυασμό με μια εγγυητική επιστολή τράπεζας και βεβαίωση πρόσληψης. Η άδεια εργασίας χορηγείται από το νομάρχη, έχει διάρκεια ενός χρόνου και δυνατότητα ετήσιας ανανέωσης, με απαραίτητη προϋπόθεση την ύπαρξη σύμβασης και την εκπλήρωση των φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων εκ μέρους του αλλοδαπού. Ο αλλοδαπός λαμβάνει στη συνέχεια θεώρηση εισόδου και παραμονής στη χώρα, η οποία ανανεώνεται παράλληλα με την άδεια εργασίας. Όταν συμπληρωθούν έξι έτη, η άδεια παραμονής του

ανανεώνεται για δύο χρόνια και μετά από δεκαετή παραμονή του χορηγείται άδεια αορίστου χρόνου. Ο αλλοδαπός έχει τη δυνατότητα να συνάπτει σύμβαση με άλλο εργοδότη κατά τη διάρκεια ισχύος της άδειας εργασίας και παραμονής, ενημερώνοντας τον οικείο νομάρχη.

- ♦ Εκτός από περιπτώσεις παροχής εξαρτημένης εργασίας, δίνεται η δυνατότητα σε αλλοδαπούς να εισέλθουν και να παραμείνουν στη χώρα με σκοπό την παροχή ανεξαρτήτων υπηρεσιών ή έργου, την εποχιακή εργασία που η άδεια έχει διάρκεια έξι μηνών, την άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας που η άδεια έχει διάρκεια δύο ετών και με δυνατότητα διευκόλυνσης ανανέωσης.
- ♦ Ο αλλοδαπός που διαμένει τουλάχιστον δύο χρόνια στη χώρα μπορεί να ζητήσει την είσοδο και εγκατάσταση μελών της οικογενείας του, υπό την προϋπόθεση ότι τα μέλη θα κατοικήσουν μαζί του και διαθέτει επαρκές εισόδημα και κατάλυμα. Η άδεια εισόδου χορηγείται από το Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας, ενώ για την άδεια παραμονής είναι απαραίτητο το πιστοποιητικό υγείας. Η άδεια παραμονής τους χορηγείται για ένα χρόνο και ανανεώνεται ανάλογα με αυτή του αλλοδαπού. Τα μέλη έχουν το δικαίωμα λήψης της άδειας εργασίας με την υποβολή των αναγκαίων δικαιολογητικών, καθώς και τη δυνατότητα, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, να λάβουν αυτοτελή άδειες παραμονής.
- ♦ Άδεια παραμονής μπορεί να χορηγηθεί για λόγους ανθρωπιστικούς, ανωτέρας βίας ή σε περιπτώσεις αλλοδαπών επιστημόνων, κυρίως της πληροφορικής.
- ♦ Οι αλλοδαποί που διαμένουν νόμιμα ασφαρίζονται στους οικείους ασφαλιστικούς οργανισμούς, απολαμβάνουν των ιδίων ασφαλιστικών δικαιωμάτων με τους ημεδαπούς, ενώ εφαρμόζονται σε αυτούς και οι διατάξεις για την κοινωνική προστασία.
- ♦ Οι ανήλικοι αλλοδαποί υπάγονται στην υποχρέωση της ελάχιστης σχολικής φοίτησης, όπως και οι ημεδαποί, έχουν πρόσβαση χωρίς περιορισμούς στις σχολικές δραστηριότητες και την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, και επιπλέον, εγγράφονται έστω κι αν οι γονείς τους δεν έχουν αποκτήσει ακόμα άδεια. Τέλος, ρυθμίζονται θέματα διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας και του πολιτισμού σε περιπτώσεις σχολείων με έντονη την παρουσία αλλοδαπών μαθητών.
- ♦ Ο αλλοδαπός είναι υποχρεωμένος να δηλώνει στην υπηρεσία αλλοδαπών και μετανάστευσης κάθε μεταβολή της κατοικίας του, της προσωπικής του κατάστασης και της απασχόλησής του, καθώς και την απώλεια του διαβατηρίου ή της άδειας παραμονής του. Αν έχει λήξει η άδεια παραμονής του, ο αλλοδαπός πρέπει να εγκαταλείψει τη χώρα, αλλιώς κινδυνεύει με υψηλά πρόστιμα και απέλαση.
- ♦ Οι εγκατεστημένοι στη χώρα αλλοδαποί έχουν ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης, εκτός από περιπτώσεις αποφάσεων των συναρμοδίων υπουργείων, σύμφωνα με τις οποίες απαγορεύεται η εγκατάστασή τους σε κάποιες περιοχές. Περιορισμοί μπορούν να επιβάλλονται σε συγκεκριμένους αλλοδαπούς για λόγους εθνικής ασφάλειας και υγείας. Για διάφορους λόγους επιτρέπεται η ανάκληση της άδειας παραμονής και εργασίας αλλοδαπών, ενώ σε περιπτώσεις όπως παραβάσεις ή καταδικαστικές αποφάσεις, επιτρέπεται η διοικητική τους απέλαση. Οι απελάσεις βαρύνουν είτε τον ίδιο τον αλλοδαπό, είτε το δημόσιο, είτε το πρόσωπο που έχει καταθέσει την εγγύηση είτε τον εργοδότη που απασχολεί τον αλλοδαπό παράνομα.
- ♦ Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης τηρεί κατάλογο ανεπιθύμητων αλλοδαπών, ενώ ιδρύονται σε κάθε περιφέρεια ειδικοί χώροι κράτησης αλλοδαπών.
- ♦ Οποιοσ εισέρχεται ή εξέρχεται παράνομα προς ή από τη χώρα τιμωρείται με χρηματική ποινή και φυλάκιση. Οι δημόσιοι φορείς και υπηρεσίες είναι υποχρεωμένοι να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους στους αλλοδαπούς που δε διαμένουν νόμιμα στη χώρα. Εξαιρούνται οι υπηρεσίες υγείας σε περιπτώσεις

εκτάκτων περιστατικών. Οποιαδήποτε παράβαση τιμωρείται αυστηρά. Αυστηρές είναι οι κυρώσεις σε συμβολαιογράφους που εξυπηρετούν παράνομους αλλοδαπούς, καθώς και σε εργοδότες που είτε απασχολούν αλλοδαπούς χωρίς άδειες εργασίας ή παραμονής, είτε δεν ενημερώνουν τις αρμόδιες υπηρεσίες για την απασχόληση μεταναστών ή για τυχόν μεταβολές στο καθεστώς εργασίας των αλλοδαπών. Απαγορεύεται επίσης, η εκμίσθωση ακινήτων σε παράνομους αλλοδαπούς, η μεταφορά λαθρομεταναστών και η διευκόλυνση της εισόδου ή της παραμονής τους. Τα παραπάνω συνεπάγονται πολύ αυστηρές κυρώσεις. Τέλος, οι ιδιοκτήτες ξενοδοχείων και παραθεριστικών κέντρων πρέπει να ενημερώνουν τις αρχές για την άφιξη και την αναχώρηση αλλοδαπών από αυτά.

- ♦ Οι υπηρεσίες αλλοδαπών και μετανάστευσης του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και των Περιφερειών, οι αστυνομικές, λιμενικές ή αερολιμενικές αρχές και οι υπηρεσίες ελέγχου του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων είναι αρμόδιες να παρακολουθούν την εφαρμογή του παρόντος νόμου, να διενεργούν ελέγχους και να βεβαιώνουν τις παραβάσεις.
- ♦ Για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση, ο αλλοδαπός θα πρέπει να είναι ενήλικος, να μην εκκρεμεί σε βάρος του απόφαση απέλασης, να μην έχει καταδικασθεί τελεσίδικα σε ποινή άνω του ενός έτους, να διαμένει στην Ελλάδα δέκα χρόνια την τελευταία δωδεκαετία πριν την υποβολή της αίτησης και έχει επαρκή γνώση της γλώσσας, της ιστορίας και γενικότερα του πολιτισμού της Ελλάδας. Η πολιτογράφηση γίνεται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, ύστερα από συνέντευξη με την αρμόδια επιτροπή.
- ♦ Εκκρεμείς κατά την έναρξη ισχύος του νόμου αιτήσεις για τη χορήγηση πράσινης κάρτας εξετάζονται σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του διατάγματος. Αιτήσεις για τη χορήγηση ή την ανανέωση της άδειας παραμονής, όπως και αιτήσεις για τη χορήγηση άδειας εργασίας, υποβάλλονται στις αρμόδιες σύμφωνα με τον παρόντα νόμο υπηρεσίες. Επιπλέον, πράσινες κάρτες που ισχύουν κατά την έναρξη ισχύος του νόμου ή θα εκδοθούν σύμφωνα με τον παρόντα νόμο, θεωρούνται άδειες παραμονής και εργασίας στις οποίες εφαρμόζονται οι διατάξεις αυτού του νόμου, ενώ αν λήγουν μέχρι την 31/12/2001, παρατείνονται για ένα ακόμα εξάμηνο από την ημερομηνία λήξης τους. Τέλος, οι πράσινες κάρτες για τις οποίες εκκρεμούν αιτήσεις ανανέωσης παρατείνονται μέχρι τις 30/6/2002 και ανανεώνονται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος.
- ♦ Επιτρέπεται η χορήγηση άδειας παραμονής σε παράνομα εγκατεστημένους στην Ελλάδα αλλοδαπούς, εφόσον είναι κάτοχοι πράσινης ή λευκής κάρτας που έχει λήξει, έχουν υποβάλλει αίτηση για χορήγηση κάρτας για σοβαρούς ανθρωπιστικούς λόγους, έχουν ασκήσει προσφυγή εναντίον των αποφάσεων του ΟΑΕΔ και μπορούν να αποδείξουν ότι διαμένουν στην Ελλάδα, νόμιμα ή παράνομα, επί ένα έτος μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου.
- ♦ Οι αιτούντες θα πρέπει να υποβάλλουν στο πλησιέστερο δήμο ή κοινότητα αίτηση, που θα συνοδεύεται από δύο φωτογραφίες και τα παρακάτω έγγραφα: 1. Επικυρωμένο αντίγραφο διαβατηρίου ή άλλου παρόμοιου εγγράφου, 2. Το πρωτότυπο της πράσινης ή της λευκής κάρτας ή της άδειας που έχει λήξει, 3. Λογαριασμούς ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ και κινητής τηλεφωνίας ή βεβαίωση του δημοτικού ή του κοινοτικού συμβουλίου σε δήμους κάτω των 20.000 κατοίκων ή ασφαλιστήρια συμβόλαια, που να βεβαιώνουν τη διαμονή του αλλοδαπού τον τελευταίο χρόνο, 4. Αναγνώριση ελάχιστου αριθμού ημερών ασφάλισης (250 ημέρες). Τα παραπάνω δικαιολογητικά διαβιβάζονται στην υπηρεσία που ασκεί τις

αρμοδιότητες της υπηρεσίας αλλοδαπών και αυτή με τη σειρά της, αφού εξετάσει τις αιτήσεις χορηγεί την εξάμηνη άδεια παραμονής. Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια του εξαμήνου, ο αλλοδαπός υποβάλλει αίτηση στην υπηρεσία εργασίας της νομαρχίας, για τη χορήγηση άδειας εργασίας και για την ανανέωση της άδειας παραμονής του. Η αίτηση συνοδεύεται από σειρά εγγράφων, όπως η εξάμηνη άδεια παραμονής, πιστοποιητικό υγείας και ποινικού μητρώου, η διεύθυνση της κατοικίας του, η σύμβαση εργασίας και αποδεικτικά στοιχεία ότι είναι ασφαλισμένος και ότι έχει εκπληρώσει τις ασφαλιστικές του υποχρεώσεις. Τα έγγραφα διαβιβάζονται από το νομάρχη στην υπηρεσία αλλοδαπών και μετανάστευσης, η οποία ανανεώνει την άδεια παραμονής. Για τις άλλες περιπτώσεις απασχόλησης ισχύει περίπου η ίδια διαδικασία.

- ◆ Όποιος αλλοδαπός κατέχει πράσινη κάρτα ή άδεια παραμονής κατά την έναρξη ισχύος του νόμου και διαμένει τουλάχιστον δύο χρόνια ως τότε, οφείλει να υποβάλλει αίτηση για τη χορήγηση άδειας παραμονής για τα μέλη της οικογένειάς του για οικογενειακή συνένωση, εφόσον συγκατοικούσαν μέχρι τότε μαζί του και στερούνται θεώρησης εισόδου ή άδειας παραμονής. Τα μέλη της οικογένειας αλλοδαπού που έλαβε εξάμηνη άδεια παραμονής καλύπτονται από αυτή, εφόσον διέμεναν μαζί του. Ο αλλοδαπός αυτός οφείλει να υποβάλλει αίτηση, εντός του εξαμήνου, για τη χορήγηση άδειας παραμονής στα μέλη της οικογένειάς του για οικογενειακή συνένωση.
- ◆ Οι αλλοδαποί που έχουν υποβάλει αιτήσεις δεν κινδυνεύουν με απέλαση λόγω έλλειψης άδειας παραμονής, μέχρι να εκδοθεί η απόφαση για τη χορήγηση ή μη της άδειας παραμονής. Οι αιτήσεις για τη χορήγηση των αδειών παραμονής και εργασίας συνοδεύεται από παράβολο το οποίο για άδειες μέχρι ενός έτους κοστίζει 50.000 δραχμές, από ένα μέχρι δύο έτη 100.000 δραχμές, από δύο μέχρι έξι έτη 150.000 δραχμές και από έξι και άνω τριακόσιες χιλιάδες δραχμές.
- ◆ Συνιστάται επίσης Κέντρο Μελέτης της Μετανάστευσης, που έχει ως έργο την έρευνα και την εκπόνηση μελετών για το σχεδιασμό και την εφαρμογή μεταναστευτικής πολιτικής, ενώ συνιστώνται τέλος κεντρική και περιφερειακές Αστυνομικές Υπηρεσίες Συνοριακής Φύλαξης και Δίωξης Λαθρομετανάστευσης με αποστολή την αποτροπή της παράνομης εισόδου μεταναστών στη χώρα και τον περιορισμό της παράνομης εργασίας σε αυτή (Από την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως).

5. Η προσαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού στο μεταναστευτικό φαινόμενο

Η εγκατάσταση των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις κατά την τελευταία δεκαετία δεν επηρεάζει μόνο τη μορφή της πόλης, αλλά επιδρά ή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και στον σχεδιασμό για αυτές. Στην ερώτηση για το πώς συσχετίζονται τα θέματα των μεταναστών και ο αστικός σχεδιασμός, μπορούμε κατ' αρχήν να απαντήσουμε ότι από τη στιγμή που ο σχεδιασμός πραγματεύεται κάθε θέμα που σχετίζεται με τη ζωή και την εργασία στην πόλη –συμπεριλαμβάνοντας όλο το πεδίο των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών θεμάτων– τότε η σχέση είναι προφανής. Οι μετανάστες και τα ζητήματα που συνδέονται με αυτούς αποτελούν αντικείμενο του πολεοδόμου, ανάμεσα σε άλλους επιστήμονες ή μη (κοινωνιολόγοι, οικονομολόγοι, πολιτικοί, κ.ά.) και σε συνεργασία με αυτούς, για τη διαχείριση των ειδικών αναγκών και των συνεπειών από την εισροή των νέων κατοίκων της πόλης (Grava, 1997).

Μέχρι σήμερα το θέμα της εγκατάστασης των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις δεν επηρέασε, στο βαθμό που το μέγεθος του φαινομένου θα απαιτούσε τουλάχιστον, τις διαδικασίες του επίσημου σχεδιασμού. Οι σημαντικότερες αιτίες δεν είναι διαφορετικές από αυτές που σχετίζονται με τη γενικότερη έλλειψη προετοιμασίας για την υποδοχή τους. Έτσι, η σχετική έλλειψη αντίστοιχης εμπειρίας στο παρελθόν, καθώς η χώρα δεν αντιμετώπισε τέτοιας έντασης μεταναστευτική εισροή στο παρελθόν, δεν είχε προετοιμάσει τη διαδικασία του σχεδιασμού για ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Επίσης, το γεγονός ότι το φαινόμενο άρχισε να εξελίσσεται σχετικά πρόσφατα και με μάλλον απότομο τρόπο, δεν έδωσε τη δυνατότητα στους αρμόδιους φορείς, λόγω αιφνιδιασμού, να προσαρμόσουν τη διαδικασία αυτή στις νέες ανάγκες που προέκυψαν και μάλιστα αυτής της έντασης. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο του σχεδιασμού, πουθενά σχεδόν δεν λαμβάνεται υπ' όψη η παρουσία της πληθυσμιακής αυτής ομάδας στις πόλεις και φυσικά οι ανάγκες και οι συνέπειες που προκύπτουν. Για παράδειγμα, στα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (Γ.Π.Σ.) που έχουν ως χώρο αναφοράς το επίπεδο του Δήμου, δεν περιλαμβάνεται κάποια αναφορά για τους μετανάστες, ως μια ιδιαίτερη, συγκεκριμένη κατηγορία πληθυσμού που είναι εγκατεστημένη ή μπορεί να εγκατασταθεί στην πόλη. Κατά συνέπεια, δεν εξετάζονται ούτε οι ανάγκες ή οι επιπτώσεις της παρουσίας τους, που μπορεί σε μερικά σημεία να μη διαφέρουν από αυτές που αφορούν τον υπόλοιπο πληθυσμό, αλλού όμως οι διαφορές είναι σημαντικές. Όπως όμως προαναφέρθηκε, ο αστικός σχεδιασμός δεν μπορεί πλέον να αγνοεί μια πραγματικότητα, κατά την οποία μια σημαντική μερίδα πληθυσμού με διαφορετικά χαρακτηριστικά από τον υπόλοιπο διαμένει στις ελληνικές πόλεις και θα συνεχίσει να εγκαθίσταται και στο μέλλον.

Τα νέα δεδομένα που προκύπτουν για τον πολεοδομικό σχεδιασμό θα πρέπει να εξετάζονται υπό το πρίσμα του γενικότερου σκοπού που εξυπηρετεί η διαδικασία αυτή. Ανάμεσα στους άλλους στόχους του, ο σχεδιασμός θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τους στόχους των πολιτών. Επειδή οι προτιμήσεις και τα συμφέροντα διαφέρουν ανάλογα με την κοινωνική τάξη, το φύλο, την προέλευση και το πολιτιστικό υπόβαθρο, η ανταπόκριση του σχεδιασμού εξαρτάται από την ικανότητά του να συμβιβάζει τις διαφορετικές ανάγκες των πολιτών και να αντιμετωπίζει ισότιμα τα άτομα και τις ομάδες κατά τη διαδικασία κάλυψης των αναγκών αυτών. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εξάλειψη κάθε διάκρισης και προκατάληψης (Qadder, 1997).

Η επιτυχία όμως του σχεδιασμού συνδέεται με την υιοθέτηση δύο νέων γενικών κατευθύνσεων που θα θέσουν την πληθυσμιακή ομάδα των μεταναστών σε ισότιμη κατάσταση με τους υπόλοιπους κατοίκους της πόλης. Η πρώτη κατεύθυνση που θα πρέπει να ακολουθηθεί, αφορά στην ισότιμη συμμετοχή των μεταναστών στη

διαδικασία του σχεδιασμού. Με τον ίδιο τρόπο που οι υπόλοιποι πολίτες μπορούν να έχουν πρόσβαση και επιρροή στη διαδικασία αυτή, θα πρέπει και οι μετανάστες να έχουν την ίδιες δυνατότητες και ευκαιρίες για την αποτελεσματικότερη ανταπόκριση και στις δικές τους ανάγκες. Ταυτόχρονα, απαραίτητη είναι και η προσαρμογή των παρεχόμενων δυνατοτήτων συμμετοχής και επιρροής στις ιδιαιτερότητές τους, για να μην τίθενται σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες (Qadder, 1997 – APA Planning for the immigrant city, 1997).

Η δεύτερη έχει να κάνει με την ενσωμάτωση στη λογική του σχεδιασμού της παρουσίας τους στον αστικό χώρο. Καταρχήν, σε περισσότερο θεωρητικό επίπεδο, η εθνικότητα και ο ιδιαίτερος πολιτισμός θα πρέπει να αποτελέσουν ξεχωριστές κατηγορίες για την ανάλυση των κοινωνικών συνθηκών και τον προσδιορισμό των αναγκών. Η διαφορετικότητα στην προέλευση και στην κουλτούρα δεν αποτελεί μέχρι τώρα αντικείμενο της διαδικασίας του σχεδιασμού και τα πολεοδομικά πρότυπα και κριτήρια συνεχίζουν να βασίζονται σε μια μονοδιάστατη αντίληψη περί αναγκών. Αυτό όμως θα πρέπει να αλλάξει για να είναι δυνατή η ισότιμη και αποτελεσματική διαχείριση των ζητημάτων που σχετίζονται με τους μετανάστες στο χώρο της πόλης (Qadder, 1997). Σε επίπεδο εφαρμογής, αυτό σημαίνει ότι οι ιδιαίτερες ανάγκες και τα ζητήματα που αφορούν την παρουσία τους στον αστικό χώρο, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από το σχεδιασμό. Η εγκατάσταση των μεταναστών επιφέρει αλλαγές σε όλη στην πόλη και επομένως είναι πολύ πιθανό να απαιτούνται τροποποιήσεις στις γενικότερες διαδικασίες πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως για παράδειγμα στους όρους δόμησης. Την ίδια όμως στιγμή, απαραίτητη κρίνεται και η προσαρμογή των διαδικασιών, ώστε να δίνουν έμφαση στην ικανοποίηση των αναγκών των ίδιων των μεταναστών. Τα σημαντικότερα πεδία όπου απαιτείται εξειδικευμένη αντιμετώπιση των μεταναστών είναι το οικονομικό, το κοινωνικό, το πολιτικό, όπως επίσης και η εκπαίδευση, τα θέματα πολιτισμού και κουλτούρας, οι δημόσιες υπηρεσίες και η φυσική υποδομή. Κάθε ένας από αυτούς τους τομείς θα πρέπει συνεπώς να αποκτήσει μια νέα κατεύθυνση που θα ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητές τους. Για παράδειγμα, στον οικονομικό τομέα, η επίδραση των μεταναστών στην τοπική απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ενός αστικού σχεδιασμού, προσαρμοσμένου στην πραγματικότητα της παρουσίας μεταναστών στην πόλη. Αντίστοιχα, στον τομέα της εκπαίδευσης, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τη μελέτη των συνεπειών της συνηθισμένης, κοινής εκπαιδευτικής διαδικασίας, σε αντιπαράθεση με την πολυπολιτισμική ή πολυγλωσσική, πάνω στην ένταξη των μεταναστών. Τέλος, στο πεδίο της φυσικής υποδομής, την επίδραση της παρουσίας των μεταναστών στη ζήτηση και τη χρήση των δημόσιων χώρων, των πάρκων, των γηπέδων, κτλ (Grava, 1997 – Bernstein, 1997). Σε κάθε περίπτωση, οι παρεμβάσεις στο χώρο της πόλης θα πρέπει να είναι το αποτέλεσμα μιας πρότερης ερευνητικής διαδικασίας, βάσει των ιδιαιτέρων αναγκών και χαρακτηριστικών των μεταναστών, των συνθηκών που ισχύουν στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο και των προβλέψεων που μπορούν να πραγματοποιηθούν. Αντίθετα, κάθε επέμβαση που είναι προϊόν απόφασης που δεν στηρίζεται στην έρευνα ως συστατικό του αστικού σχεδιασμού ή αποτελεί αποσπασματική εφαρμογή του, συνήθως επιφέρει αρνητικές και απρόβλεπτες συνέπειες, ενώ τα θετικά αποτελέσματα είναι προσωρινά και σπάνια.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, όπως σε όλο τον κόσμο, έτσι και στην Ελλάδα παρουσιάζει ένα ιδιαίτερα ισχυρό αστικό χαρακτήρα. Συνεπώς, είναι υποχρέωση του αστικού σχεδιασμού να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες των μεταναστών, προσαρμόζοντας τις διαδικασίες του. Τα υπερβολικά φιλόδοξα σενάρια μπορεί να μοιάζουν ανεφάρμοστα, σίγουρα όμως η απάντηση δεν μπορεί να είναι η απραξία.

Έστω με αργά και μικρά βήματα, οι ανάγκες των μεταναστών κατοίκων των ελληνικών πόλεων, θα πρέπει να αποκτήσουν τη σημασία και το ενδιαφέρον που αξίζουν.

6. Το ερωτηματολόγιο της μελέτης εφαρμογής

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ**

ΜΕΛΕΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αύξων αριθμός:

Γενικές Ερωτήσεις

1. Εθνικότητα:
2. Φύλο: Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐
3. Ηλικία:
4. Απασχόληση:
5. Χρονικό διάστημα διαμονής στην Ελλάδα:
6. Χρονικό διάστημα διαμονής στο Βόλο:

Ανάγκες και υποδομές - υπηρεσίες

1. **Τι από τα παρακάτω πιστεύετε ότι χρειάζεται ένας μετανάστης περισσότερο κατά την παραμονή του στο Βόλο; (μέχρι πέντε απαντήσεις, με σειρά προτεραιότητας)**
 - ☐ **Στέγαση** (σπίτι, βοήθεια για να το βρει, οικονομική βοήθεια στο ενοίκιο)
 - ☐ **Εκπαίδευση** (σχολείο, ελληνική γλώσσα)
 - ☐ **Κατάρτιση** (μαθήματα για να μάθει μια ειδικότητα)
 - ☐ **Απασχόληση** (εύρεση εργασίας)
 - ☐ **Υγεία** (γιατροί και νοσοκομεία)
 - ☐ **Πρόνοια** (παιδικοί σταθμοί, ασφάλιση, σύνταξη)
 - ☐ **Θρησκεία** (χώρους)

- ☐ **Ψυχαγωγία - Πολιτισμό** (αθλητισμός, κινηματογράφος, θέατρο, μουσικές εκδηλώσεις)
- ☐ **Καλή εξυπηρέτηση από τις κρατικές υπηρεσίες** (από αστυνομία, δημόσιες υπηρεσίες, δήμος, νομαρχία)
- ☐ **Ενημέρωση για τα θέματα που τον απασχολούν περισσότερο** (νόμος, εργασία, που πρέπει να απευθύνεται για κάθε πρόβλημά του)
- ☐ **Βοήθεια για τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα** (κατοικία, σίτιση, ψυχολογική βοήθεια, πληροφορίες για δουλειά και υπηρεσίες για τους πρώτους 3 μήνες)
- ☐ **Βοήθεια για όσους έχουν περισσότερα προβλήματα** (παιδιά, γυναίκες, ΑΜΕΑ, χρόνιες παθήσεις, άποροι)
- ☐ **Καλύτερες σχέσεις με τους Έλληνες** (επαφές, καθημερινές σχέσεις, κοινή διασκέδαση, να μην τους φέρονται άσχημα)

2. Που αντιμετωπίζετε τα περισσότερα προβλήματα; (μέχρι πέντε απαντήσεις με σειρά προτεραιότητας)

- ☐ Στέγαση
- ☐ Εκπαίδευση
- ☐ Κατάρτιση
- ☐ Απασχόληση
- ☐ Υγεία
- ☐ Πρόνοια
- ☐ Πολιτισμό
- ☐ Θρησκεία
- ☐ Ψυχαγωγία
- ☐ Εξυπηρέτηση από τις κρατικές υπηρεσίες
- ☐ Ενημέρωση για τα θέματα που σας απασχολούν περισσότερο
- ☐ Βοήθεια για τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα (μόνο για όσους είναι αρκετούς μήνες στην Ελλάδα)
- ☐ Σχέσεις με τους Έλληνες
- ☐ Αντιμετωπίζει η οικογένειά σου αυξημένα προβλήματα λόγω αναπηρίας, παρουσίας ηλικιωμένου, φτώχειας, παθήσεων και άλλα και δεν έχεις βοήθεια;

3. Σε ποια από τα παρακάτω σας προσφέρεται σήμερα βοήθεια εκτός από αυτή που σας δίνει η οικογένεια, οι φίλοι και οι εργοδότες σας; (από δήμο, εθελοντές, κράτος, οργανώσεις)

- ☐ Στέγαση
- ☐ Εκπαίδευση
- ☐ Κατάρτιση
- ☐ Απασχόληση
- ☐ Υγεία

- ☐ Πρόνοια
- ☐ Πολιτισμό
- ☐ Θρησκεία
- ☐ Ψυχαγωγία
- ☐ Για την καλύτερη εξυπηρέτηση από τις κρατικές υπηρεσίες
- ☐ Ενημέρωση για τα θέματα που σας απασχολούν περισσότερο
- ☐ Βοήθεια για τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα
- ☐ Βοήθεια για όσους έχουν περισσότερα προβλήματα
- ☐ Καλύτερες σχέσεις με τους Έλληνες

4. Είστε ευχαριστημένοι με την αστική συγκοινωνία;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
- ☐ Άλλες φορές ναι, άλλες όχι
- ☐ Δε χρησιμοποιώ

5. Είστε ευχαριστημένοι από τις παρακάτω υποδομές;

	Ναι	Όχι	Λίγο	Δεν έχω
- Ύδρευση	☐	☐	☐	☐
- Τηλέφωνο	☐	☐	☐	☐
- Ρεύμα	☐	☐	☐	☐
- Αποχέτευση	☐	☐	☐	☐
- Πλατείες- πάρκα- ελεύθεροι χώροι	☐	☐	☐	

7. Οι απαντήσεις των μεταναστών για τις υπηρεσίες και τις υποδομές στο Π.Σ. Βόλου

Α/Α	Ερώτηση	Κατηγορία Υποδομής												
		Στέγαση	Εκπαίδευση	Κατάρτιση	Απασχόληση	Υγεία	Πρόνοια	Θρησκεία	Ψυχαγωγία - Πολιτισμός	Καλή εξυπηρέτηση από τις δημόσιες υπηρεσίες	Ενημέρωση για τα θέματα που τον απασχολούν περισσότερο	Βοήθεια για τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα	Σχέσεις με τους Έλληνες	Βοήθεια για άτομα με αυξημένα προβλήματα
1	Τι από τα παρακάτω πιστεύετε ότι χρειάζεται ένας μετανάστης περισσότερο κατά την παραμονή του στο Βόλο;	12	11	0	7	10	3	0	4	10	8	2	6	1
2	Πού αντιμετωπίζετε τα περισσότερα προβλήματα;	9	6	0	7	10	4	3	4	11	3	1	8	1
3	Σε ποια από τα παρακάτω σας προσφέρεται σήμερα βοήθεια εκτός από αυτή που σας δίνει η οικογένεια, οι φίλοι και οι εργοδότες σας;	2	3	0	5	0	1	1	2	2	1	5	3	0

Είστε ευχαριστημένοι από τις παρακάτω υποδομές;				
Υποδομή	Απαντήσεις			
	Ναι	Όχι	Άλλες φορές ναι, άλλες όχι/λίγο	Δεν χρησιμοποιώ/Δεν έχω
Αστική συγκοινωνία	3	2	8	2
Υδρευση	12	1	2	0
Τηλέφωνο	7	4	0	4
Ρεύμα	11	3	1	0
Αποχέτευση	9	3	1	2
Πλατείες- πάρκα- ελεύθεροι χώροι	3	5	7	

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Βαλασόπουλος, Παντελής, «Ωρα για γκασταρμπάιτερ», Ελευθεροτυπία, 6-7-2001.
- Γαλανόπουλος, Αντώνης, «Τα m^2 της πάλης των τάξεων», Ελευθεροτυπία, 24-01-2001.
- Γαλανόπουλος, Αντώνης, «Δε μας νοικιάζουν σπίτια», Ελευθεροτυπία, 10-2-2001.
- Γαλανόπουλος, Αντώνης, «Εφτά νομά σ' ένα δωμά...», Ελευθεροτυπία, 10-2-2001.
- Δαμά, Γεωργία, «Εφημερίδες – οδηγός επιβίωσης για τους μετανάστες», Ελευθεροτυπία, 24-7-2000.
- Δαμά, Γεωργία, «Μπίζνες με τη νομιμοποίηση», Ελευθεροτυπία, 28-5-2001.
- Δαμά, Γεωργία, «Ανυπαρξία υποδομής και άγνοια παρά τις καλές προθέσεις», Ελευθεροτυπία, 30-5-2001.
- ΔΕΠΟΣ – MRC (1999), *Δειγματοληπτική έρευνα κατοικιών και νοικοκυριών στην ευρύτερη αστική περιοχή της Αθήνας*, Αθήνα, ΔΕΠΟΣ.
- Δήμος Βόλου (2000), *Οδηγός κοινωνικών φορέων και υπηρεσιών*, Νέα Ιωνία, Δημοτικός Οργανισμός Υγείας και Κοινωνικών Θεμάτων.
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (2001), *Οδηγός για το μετανάστη και τον πρόσφυγα: Χρήσιμες πληροφορίες για μετανάστες και πρόσφυγες*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.
- Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης των Μεταναστών και των Προσφύγων (2000), *Ημερολόγιο 2001*, Αθήνα, Δεκάλογος.
- Δώδος, Δ., κ.ά. (1996), « Ξενοφοβία και ρατσισμός στην Ελλάδα 1988 – 1992», στο Κατσούλης Ηλίας (επ.), *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, Τόμος Β, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σσ. 321- 343.
- Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (1999), *Καταγραφή των αλλοδαπών που υπέβαλαν αίτηση για λευκή κάρτα*, Αθήνα.
- Ελευθεροτυπία (εφημερίδα), «Λεκανοπέδιο Αττικής: Στο Δήμο Αθηναίων ζει το 40% των αλλοδαπών νοικοκυριών», Ελευθεροτυπία, 24-1-2001.

- Ελευθεροτυπία (εφημερίδα), «Νόμος – πρόσφυγας», Ελευθεροτυπία, 24-5-2001.
- Ελληνική Κοινότητα Καΐρου – Νομαρχιακό Συμβούλιο Μαγνησίας (2001), *Αχιλλοπούλεια 2001*, Αθήνα, Διήγηση.
- Η Εφημερίδα της Ελληνικής Κυβερνήσεως (1991), Νόμος 1975/91, 1ος τόμος, Νο 184, Αθήνα 4.12.1991.
- Η Εφημερίδα της Ελληνικής Κυβερνήσεως (1997), Προεδρικά Διατάγματα 358/97 και 359/97, 1^{ος} τόμος, Νο 240, Αθήνα 28.11.1997.
- Η Εφημερίδα της Ελληνικής Κυβερνήσεως (2001), Νόμος 2910/2001, 1^{ος} τόμος, Νο 91, Αθήνα 27.4.2001.
- ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (2000), *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση, Αθήνα.
- Καβουνίδη, Τζένη και Χατζάκη, Λουκία (1999), *Αλλοδαποί που υπέβαλλαν αίτηση για Κάρτα Προσωρινής Παραμονής: Υπηκοότητα, φύλο και χωροθέτηση*, Αθήνα, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.
- Καρασαβόγλου, Αναστάσιος, κ.ά. (1996), *Ξένοι εργάτες στο Νομό Καβάλας: Επιπτώσεις στην τοπική οικονομία και κοινωνία*, Καβάλα, Γενικές Εκδόσεις Καβάλας.
- Καρατζιού, Ντίνα, «Από τα έξι στο μεροκάματο», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 29/4/2001.
- Σελαμαζίδης, Μάκης, «Αφαίμαξη 20 δις για νομιμοποίηση», Ελευθεροτυπία, 29-5-2001.
- Καρύδης, Βασίλης (1996), *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα: Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Κολλιάς, Γιώργος και Κατσορίδας, Δημήτρης (1999), «Αλλοδαποί εργαζόμενοι: Ένταξη ή καταστολή;», *Ενημέρωση*, Ιούνιος – Ιούλιος, Νο 48-49.
- Κοχυλά, Νταιάνα, «Μια ‘μικρή Ινδία’ στο κέντρο της Αθήνας», Τα Νέα, 15-10-1999.
- Λαμπριανίδης, Λόης και Λυμπεράκη, Αντιγόνη (2001), *Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη: διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.
- Λεβέντης, Κώστας (2001), «Απόδημος Ελληνισμός και η συμβολή του στην επιχειρηματική ανάπτυξη της Μαγνησίας», *Εισήγηση του Προέδρου του Επιμελητηρίου Μαγνησίας στο Α' Συνέδριο Αποδήμων Μαγνησίας*, Βόλος, 6-7-2001.

- Λινάρδος-Ρυλμόν, Πέτρος (1993), *Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.
- Μακρόπουλος, Θανάσης (2001), *Συνέντευξη με το διευθυντή της Νομαρχιακής Επιτροπής Λαϊκής Επιμόρφωσης στο Νομό Μαγνησίας*, Αύγουστος.
- Μουσούρου, Λουκία Μ. (1991), *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Αθήνα, Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη – Gutenberg.
- Μουτούση, Νικολέττα, «Θέατρο του παραλόγου με τους μετανάστες», *Η Κυριακάτικη Αυγή*, 19-11-2000.
- Μπουμπούκα, Αγγελική, «Ένας αριθμός, 9 γλώσσες», *Ελευθεροτυπία*, 27-5-2001.
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (1997), «Όροι, διαδικασία και προϋποθέσεις χορήγησης της άδειας παραμονής περιορισμένης χρονικής διάρκειας σε αλλοδαπούς», *Σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος*, Αθήνα, ΟΚΕ.
- Πελώνη, Αριστοτελία, «Οι 10 πατρίδες των μεταναστών», *Τα Νέα*, 5-9-2000.
- Πετρινιώτη, Ξανθή (1993), *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας - Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων.
- Πετρονώτη, Μαρίνα (2000), «Η παρουσία οικονομικών μεταναστών στην Αθήνα» στο Μαλούτας Θ. (επ.), *Οι πόλεις: Κοινωνικός και οικονομικός άτλας της Ελλάδας*, Αθήνα – Βόλος, ΕΚΚΕ – Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Πετρονώτη, Μαρίνα (2000), *Το πορτραίτο μιας διαπολιτισμικής σχέσης: Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκευές*, Αθήνα, UNESCO/ΕΚΚΕ, ΠΛΕΘΡΟΝ.
- Πετρόπουλος, Πάνος, «Πράσινη κάρτα δύο όψεων», *Ελευθεροτυπία*, 27-5-2001.
- Ριτζαλέου, Μαρία, κ.α., «Ο νέος πληθυσμιακός χάρτης της Ελλάδας», *Έθνος*, 16-8-2001.
- Σελαμαζίδης, Μάκης, «Δήμοι: Είμαστε άνετοιμοι για τη νομιμοποίηση», *Ελευθεροτυπία*, 24-5-2001.
- Σκοτινιώτης, Πάνος (2001), *Χαιρετισμός του Νομάρχη στο Α' Συνέδριο Αποδήμων Μαγνησίας*, Βόλος, 6-7-2001.
- Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (1999), *ΜΙΤΟΣ: Οδηγός για τους πρόσφυγες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.
- Τζιλίβάκη, Κατερίνα, «Νέος Νόμος της Ελλάδας για τη μετανάστευση: Πρόοδος ή οπισθοδρόμηση;», *Εναλλακτικό Δίκτυο Πληροφόρησης*, 25-11-2000.

- Υπουργείο Υγείας (2000), «Ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη αλλοδαπών», *Εγκύκλιος του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας*, Αθήνα, 13-7-2000.
- Φρεμεντίτης, Σπύρος, «Στη μάχη για την πράσινη κάρτα», *Ελευθεροτυπία*, 5-6-2001.
- Ψαρράς, Δημήτρης κ.α., «Μετανάστες ολίγο νόμιμοι», *Ιός της Κυριακής*, *Ελευθεροτυπία*, 27-5-2001.
- Ψημμένος, Ιορδάνης (1995), *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια: Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα*, Αθήνα, Glory Book – Παπαζήσης.
- V-PRC (2000), Έρευνα: «Η εικόνα των μεταναστών για την Ελλάδα και τους Έλληνες/ Ελληνίδες», Αθήνα, Μάρτιος.
- www.volos.gr.

Ξενόγλωσση

- Babel, Herbert (1996), «The city of Stuttgart and immigration: policies and experiences», στο *OECD Proceedings, Immigrants, integration and cities: exploring the links*, Paris, OECD Publications.
- Beaujot, Roderic (1998), «Immigration and Canadian Demographics: State of the Research», *Strategic Policy, Planning and Research*, Population Studies Centre, Department of Sociology, University of Western Ontario, May.
- Bernstein, Meyer (1997), «Immigration in canadian cities and the Metropolis Project», Speech to APA Conference on Immigration and World Cities, 1997.
- Citizenship and Immigration Canada, (1998), «Canada and British Columbia sign an agreement for cooperation on immigration», <http://www.cic.gc.ca/english/press/98/9826-pre.html>.
- City of Vancouver (1998), <http://www.city.vancouver.bc.ca/commsvcs/planning/atoz/atozhome.htm>.
- City of Vancouver (2000), <http://www.city.vancouver.bc.ca/commsvcs/socialplanning/initiatives/multicult/multi&diverse.htm>.
- Commission of the European Communities (2000), «Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Community immigration policy», *COM(2000) 757 final*, Brussels, November.
- DeVoretz, Don and Laryea, Samuel (1997), «Canadian immigration experience: Any lessons for Europe?», *Conference on European Migration: What do we know*, University of Munich, November.

- DeVoretz, Don - Hinte, Holger and Werner, Christiane (2000), «Some Immigrant Language Lessons from Canada and Germany», *IZA (Bonn) Germany and RIIM (Vancouver) Canada*, Working Paper, No 00-20, October.
- Edgington, David and Hutton, Thomas (2000), «Urban governance and multiculturalism: an initial assessment of the Vancouver experience», *For discussion at the International Metropolis Conference*, Vancouver, November.
- Fuentes, Javier (2000), «Immigration Policies in Spain: Between External Constraints and Domestic», *Paper for presentation at the ECPR Joint Sessions of Workshops*, Copenhagen, April.
- Fulbrook, Mary (1996), «Germany for the Germans? Citizenship and nationality in a divided nation», στο Cesarani, David and Fulbrook, Mary (επ.), *Citizenship, Nationality and migration in Europe*, London - New York, Routledge.
- Grava, Sigurd (1997), «Immigrants and urban planning», Speech to APA Conference on Immigration and World Cities, 1997.
- Green, Alan G. and Green, David A. (1996), «The economic goals of Canada's immigration policy, past and present», *Discussion Paper*, No 96-18, University of British Columbia, Vancouver.
- Hatziprokopiou, Panos - Arion (1999), *Immigration and immigration policy in the new host countries of Southern Europe: The case of Greece*, MA dissertation, Essex, University of Essex.
- Immigrant Service Society of B.C. (ISS) (2001), Settlement Services, Community Services, English Language Courses, Training, Employment Services, <http://www.issbc.org/>.
- Information Services Vancouver - Vancouver Public Library (1999), Pacific Immigrant Resources Society (PIRS), <http://www2.vpl.vancouver.bc.ca/DBs/RedBook/orgPgs/1/1146.html>.
- Information Services Vancouver - Vancouver Public Library (1999), Vancouver & Lower Mainland Multicultural Family Support Services Society, <http://www2.vpl.vancouver.bc.ca/dbs/cod/orgpgs/5/5259.html>.
- Iosifides, Theodoros (1997), «Immigrants in the Athens Labour Market: A comparative study of Albanians, Egyptians and Filipinos», στο King, R. and Black, R. (επ.) *Southern Europe and the new immigrations*, Brighton, Sussex Academic Press, σσ. 26-50.
- Iosifides, Theodoros and King, Russel (1998), «Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation», *South European Society and Politics*, Τόμος 3, No 3, σσ. 205-29.

- King, Russel – Fielding, Antony and Black, Richard (1997), «The International Migration turnaround in Southern Europe», στο King, R. and Black, R. (επ.) *Southern Europe and the new immigrations*, Brighton, Sussex Academic Press, σσ. 1-25.
- Kruyt, Arrien and Niessen, Jan, (1997), «Integration» στο Hans Vermeulen, *Immigrant Policy in five Western European countries: A comparative study of integration, language and religious policy for a Multicultural Society*, Brussels, Migration Policy Group.
- Landeshauptstadt Stuttgart (2001), <http://www.stuttgart.de>.
- Liliana, Vecchi (2000), *Initiatives, projects and interventions carried out by the Rome Town Council in favor of immigrants*, Rome Town Council.
- Luigi, Lusi (2000), «Strategies and programming to train "Social Planners" for the integration of New Immigration», Speech to the 5th International Metropolis Conference, Vancouver, Canada.
- Linos, Katerina (2001), «Understanding Greek Immigration Policy», *Kokkalis Graduate Student Workshop*, February.
- Martin, Philip (2000), «Germany: Reluctant land of immigration», <http://www.agecon.usdavis.edu/Faculty/Phil.M/germany/germany.htm>.
- Mayer, Harold (1971), «Definitions of city» στο Bourne L.S., *The internal structure of the city: Readings on space and environment*, Toronto, Oxford U.P.
- Messina Anthony and Thouez Colleen (1999), «Controlling borders: The logics and politics of an European immigration regime», *Presentation for the Annual Meeting of American Political Science Association*, Working Paper 99-11, Atlanta, September.
- MOSAIC (2001), Programs and services, <http://www.mosaicbc.com/programs.html>.
- OECD (1997), «Managing across levels of government: ITALY», www.oecd.org/puma/malg/malg97/it.pdf.
- Pier 21 Society, «A Brief History of Immigration in Canada: 1869-1975», <http://pier21.ns.ca/redden1.html>.
- Pugliese, Enrico (1996), «Italy between emigration and immigration and the problems of citizenship» στο Cesarani, David and Fulbrook, Mary (επ.), *Citizenship, Nationality and migration in Europe*, London - New York, Routledge.

- Qadeer, Mohammad (1997), «Pluralistic planning for multicultural cities», *APA Journal*, Autumn, Τόμος 63, No 4.
- Quassoli, Fabio (1999), «Migrants in the Italian underground economy», *International Journal of Urban and Regional Research*, 23(2), σσ. 212-231.
- Rotte, Ralph (1998), «Sorties from the fortress: The current system of anti-immigration policies in Germany», *IZA*, Discussion Paper No 13, June.
- Schnore, Leo (1966), «The city as a social organism», *Urban Affairs*, Quarterly, Vol. 1, No 5.
- Schonwalder, Karen (1996), «Migration, refugees and ethnic plurality as issues of public and political debates in (West) Germany», στο Cesarani, David and Fulbrook, Mary (επ.), *Citizenship, Nationality and migration in Europe*, London - New York, Routledge.
- Simon, Gildas (1998), «Who goes where?», *UNESCO Courier*, November.
- Straubhaar, Thomas (2000), «New migration needs a NEMP and not only a German Einwanderungsgesetz» στο HWWA Research Program, *Internationalisation of Labor Markets*, Hamburg.
- S.U.C.C.E.S.S., S.U.C.C.E.S.S. Services (2001), <http://www.success.bc.ca/eng/service/index.htm>.
- UNHCR (1996), *Οι πρόσφυγες του κόσμου 1995-96*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Weiner, Myron (1999), «Migration and refugee policies: an overview», στο Bernstein, Ann και Weiner, Myron (επ.), *Migration and refugee policies*, London - New York, Pinter, σσ. 3-19.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Αλλοδαπός: Κάθε πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ή πρόσωπο που δεν έχει ιθαγένεια (ανιθαγενής). Σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η έννοια του αλλοδαπού περιλαμβάνει και την έννοια του μετανάστη και αυτή του πρόσφυγα.

Ημεδαπός: Πρόσωπο που διαμένει στην Ελλάδα και έχει την ελληνική ιθαγένεια. Επίσης, πρόσωπο που διαμένει στην Ελλάδα και έχει περισσότερες από μία ιθαγένειες από τις οποίες η μία είναι ελληνική. Το άτομο αυτό έχει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των Ελλήνων πολιτών.

Ιθαγένεια: Η νομική ιδιότητα ενός προσώπου ως μέλους ενός λαού συγκεκριμένου κράτους.

Μετανάστης (οικονομικός): Νοείται το άτομο που εγκαταλείπει την χώρα του εθελοντικά για οικονομικούς λόγους, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Ο μετανάστης απολαμβάνει της προστασίας της Κυβέρνησης της χώρας του. Ο **παράνομος μετανάστης** δεν έχει άδεια παραμονής και εργασίας στο κράτος όπου εργάζεται, σύμφωνα με τους νόμους αυτού του κράτους και τις διεθνείς συμβάσεις με τις οποίες έχει δεσμευτεί.

Πρόσφυγας: Είναι το άτομο που λόγω βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας κοινωνικής ομάδας ή πολιτικών πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την ιθαγένεια και δε μπορεί ή, εξαιτίας αυτού του φόβου, δεν επιθυμεί να απολαμβάνει της προστασίας της χώρας αυτής, ή εάν δεν έχει ιθαγένεια και βρίσκεται εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του δε μπορεί ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει στη χώρα αυτή.

Αφομοίωση: Είναι η πλήρης ταύτιση ενός ατόμου ή μιας κατηγορίας πληθυσμού με ένα κοινωνικό σύνολο και η αποδοχή του πολιτισμού του.

Ενσωμάτωση: Ο όρος λαμβάνεται με την έννοια της εκ μέρους του συνόλου αποδοχής ενός ατόμου ή κοινωνικού συνόλου στους κόλπους του, χωρίς την ταύτιση των τελευταίων με το γενικότερο σύνολο.

Ένταξη: Είναι η αποδοχή από ένα άτομο ή μια κατηγορία πληθυσμού της θέσης που τους αποδίδεται στα πλαίσια της οργάνωσης (δομής ή στρωμάτωσης) ενός κοινωνικού συνόλου.

Υποδομές (αστικές): Ο όρος περιλαμβάνει τις θεμελιώδεις παροχές και συστήματα που προσφέρονται στο εσωτερικό μιας πόλης, όπως τα δίκτυα (μεταφορικά, τηλεπικοινωνίες, κτλ.), τα σχολεία, τα νοσοκομεία και κάθε άλλη παροχή προς την αστική κοινωνία.

Υπηρεσίες: Περιλαμβάνουν κάθε μορφής παροχή προς το κοινωνικό σύνολο, μια ομάδα του ή ένα άτομο για την εξυπηρέτησή του και την ικανοποίηση των αναγκών, από δημόσιους αλλά και μη φορείς.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

• Α.Δ.Ε.Δ.Υ.	Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων
• Α.Ε.Ι.	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
• Γ.Σ.Ε.Ε.	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
• Δ.Ε.Η.	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
• Δ.Ε.ΠΟ.Σ.	Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγας
• ΔΙΚ.Ε.Ο.ΜΑ.	Δίκτυο Εθελοντικών Ομάδων Μαγνησίας
• Δ.Ο.Μ.	Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
• Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
• Ε.Ε.Δ.Α.	Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
• Ε.Ι.Ε.	Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας
• Ε.Κ.Κ.Ε.	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
• Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
• Ε.Π.Α.	Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης
• Ε.ΡΑ	Ελληνική Ραδιοφωνία
• Ε.Ρ.Τ.	Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση
• Ε.Σ.Υ.	Εθνικό Σύστημα Υγείας
• Ε.ΥΔ.ΑΠ.	Εταιρεία Ύδρευσης Αποχέτευσης
• Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
• Ι.Ε.Κ.	Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης
• Ι.Κ.Α.	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
• Ι.Κ.Ε.	Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας
• Κ.Α.Π.Η.	Κέντρο Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων
• Κ.Ε.Κ.	Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης
• Κ.Ε.Μ.Ο.	Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων
• Μ.Κ.Ο.	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
• Μ.Μ.Ε.	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
• Ν.Α.Τ.Ο.	North Atlantic Treaty Organisation
• Ν.Ε.Α.Ε.	Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης
• Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
• Ν.Π.Ι.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
• Ο.Α.Ε.Δ.	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
• Ο.Γ.Α.	Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
• Ο.Ε.Κ.	Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας
• Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
• Ο.Κ.Ε.	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
• ΟΛΜΕ – ΚΕΜΕΤΕ	Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης – Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης
• Ο.Τ.Ε.	Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας
• ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.	Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών
• Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
• Π.Ι.Κ.Π.Α.	Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως
• Π.Π.	Παγκόσμιος Πόλεμος
• Π.Σ.	Πολεοδομικό Συγκρότημα

- Τ.Ε.Β.Ε. Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδας
- Τ.Ε.Ε. Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια
- Χ.Α.Ν. Χριστιανική Αδελφότητα Νέων
- Χ.Ε.Ν. Χριστιανική Ένωση Νεανίδων
- Α.Ρ.Α. American Planning Association
- V- PRC V- Project Research Consulting

